

Erfgoedrapport Breda 60

Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

4.6 Overa

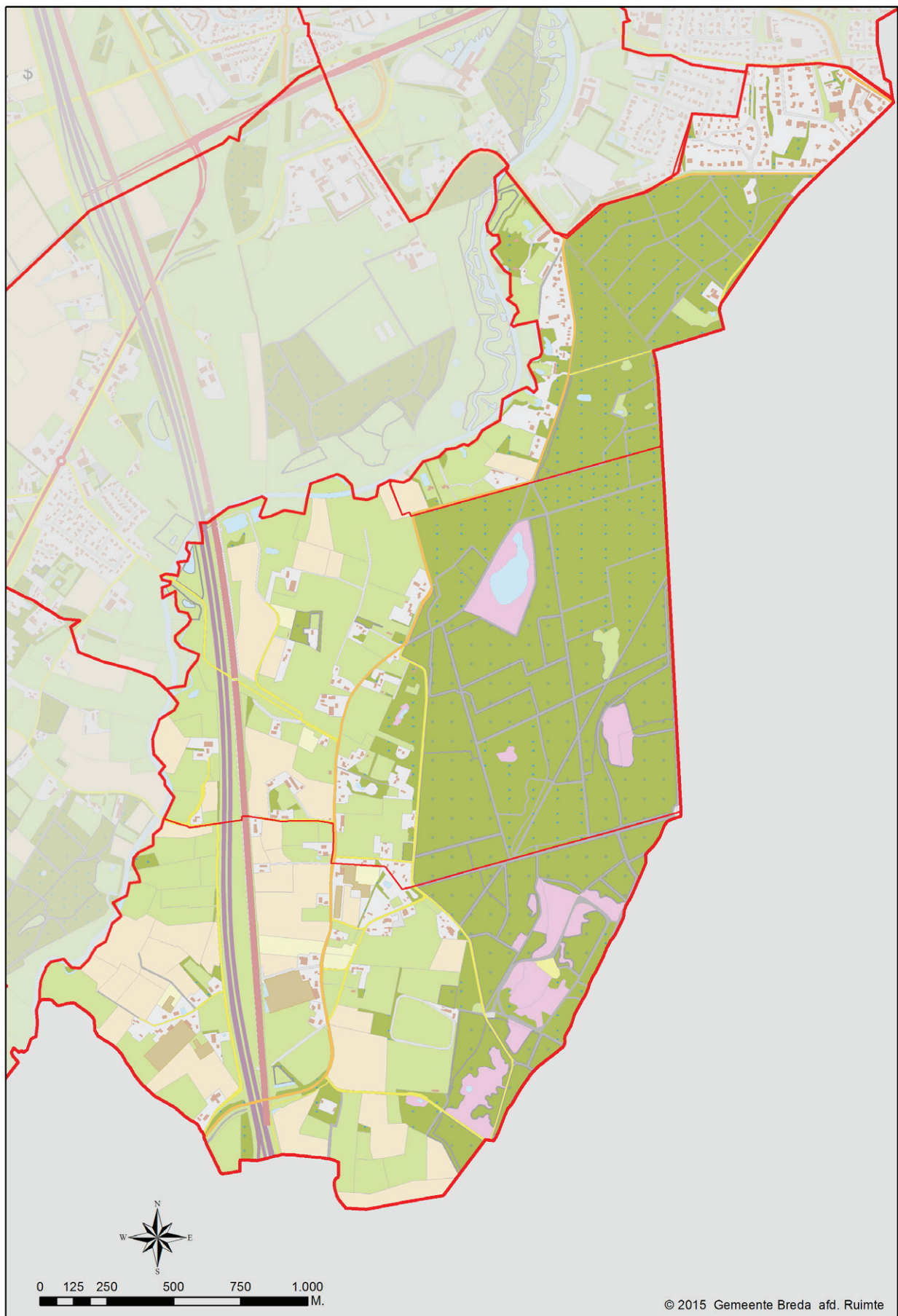
Chr. Buiks

Gemeente Breda

4.6

OVERA

Toponiemen van Overa op het kadastraal minuutplan Overa sectie/blad K2 uit 1824.

4.6 OVERA

AALPUT – 1525 – R705, F28V

Vier lopensaet lants: den Aelput.

AALPUT – 1567 – R714, F95

Vyff lopensaet lants: tGhoir of den Aelput.

AALPUT – 1634 – P124, F28

Twee bunder weyden en landt met zestig roede inslachs daer de kooye op staet: den Aelput.

AALPUT – 1668 – GP263, 137V

den Aelputh.

AALPUT – 1668 – GP263, 82V

Weijde: d'Block oft Aelputh, een gemet.

AALPUT – 1669 – RH275, 6

Stuck zaeylandts: d'Aelputjen, anderhalf gemet.

AALPUT – 1700 – R733, F90

Een perceel weyden en heyde: den Aelput vier gemet int gescheijt van de Haeghe en Rysbergen, tot Overa en Caerschot, westwaerts sHeeren straete.

AALPUT – 1723 – P129, F46

Twee bunder weyde en landt met zestig roede inslags daar de koye op staat: den Aalput.

AALPUT – 1725 – RH277, 134

Een perceel zaayland en bos: den Aelputh, 2½ gemet.

AALPUT 1742 – GP272, 191

Vier gemet: 'tBlock of Aalput.

AALPUT – 1756 – RH280, 228

Een perceel weyde: den Aelput, twee gemet. Een perceel saeyland: den Aelput, twee gemet.

AALPUT, ACHTERSTE – 1779 – RZ282, 24

Agterste Aelput, twee gemet.

AALPUT, HOGE – 1594 – R717, 124

Stuck lants: den Hoogen Aelput, anderhalf bunder.

AALPUT, LAGE – 1663 – RH274, 65V

Stuck erven en heijde: den Leegen Aelputh, twee gemet (leen).

AALPUT, VOORSTE – 1779 – RZ282, 24

Voorsten Aelput, 3½ gemet.

AALPUTTEN – 1713 – R737, F40

Een perceel soo lant als weijde: de Haelputte, vijf gemet, suytwaerts den Ouden Hoff (een gemet is leen).

AALPUTTEN – 1740 – RH102, 112

Een perceel zaeij en weijland: de Aelputten, twee bunder te Overa en onder Caerschot.

AALPUTTEN, HOGE – 1594 – R717, 124

De Schoolkens tegensover de Hooge Aelputten over de strate.

Put, waterpoel, waar aal gevangen werd. Het perceel lag op de grens van Hage en Rijsbergen. In 1713 verschijnt de vorm Haelputte met de in de Baronie makkelijk voorgevoegde –h. In de attestaties komt de poel, waar de paling in zat, niet meer voor; alle namen hebben betrekking op percelen die in de buurt van die echte Aalput lagen. Het woord aal is al zeer vroeg in een plaatsnaam vermeld: 755/768.¹

AALPUTAKKER – 1794 – RH113, 87

Een perceel zaayland: den Aalput akker, twee gemet (2 stuiver, 4 duyten heerenchyns).

AALPUTWEIDE, VOORSTE – 1794 – RH113, 87v

Een perceel weyde: de Voorste Aalputweijde, een bunder (1 stuiver, 2 duyten herenchyns) (de agterste Aelputweyde ligt onder Caerschot, Rijsbergen en is leen).

Weiland bij de Aalput. Perceel op de grens van Overa en Kaerschot (gehucht van Rijsbergen).

AARDENBERG – 1688 – RH276, F22

Vier gemet saeylants: den Eerdenbergh.

AARDENBERG – 1699 – P126, F61v

Vier bunder heyde aghter het Mastbosch in twee parcelen, het eene: Martens Heyveld, twee bunder, het andere: den Aerenberg, oost den Nieuwe weg.

AARDENBERG – 1748 – RH280, 60v

Een perceel weyland: den Aerdenberg, noord de grasheyninge.

AARDENBERG – 1749 – RH104, 199

Twee percelen saey en weylant, zes gemet, t'eene: Martensheyvelt en het andere den Aerdenberg, oost den Nieuwen weg.

AARDENBERG – 1767 – RH281, 143

Een perceel zaayland: den Aardenberg, een bunder, oost en noord 's heeren baan.

AARDENBERG – 1794 – RH113, 81v

Een perceel zaaijland: Aardenberg, vijf gemet, oost Z.H.Mastbosch.

Corrupt voor Addenberg. Zie bijvoorbeeld de overeenkomstige ligging tegen de Grasheining, Gaersheining.

AAIERVELD – 1521 – R428, 228

Vier gemet heyvelts: d'Aeyervelt.

AAIERVEN – 1528 – R705, F180V

Twee bunder erfs onder heyde en weyde, oic leen: dAeyervennen.

Aeyer is gevormd uit ader, 'waterloop'. Dus een perceel aan een waterloop gelegen.

ADDENBERG – 1534 – R707, F95

Stuck erfs onder lant, heyde en weyde zeven bunder: den Addenberch, westwaerts aende Weghereyse.

ADDENBERG – 1554 – R712, 46

Vier bunder erfs onder weyde, heyde en landt: den Addenberch en de Gaersheyninge, noortwaerts aende Weghreyse, suytwaerts aen sheren strate.

ADDENBERG – 1555 – R712, 82V

Den Nyeuwen Acker, noortwaerts aen een stuck heyvelts: den Nattenberch.

ADDENBERG – 1634 – P124, F29V

Staelsvelt, den Addenberch oost en noort.

ADDENBERG – 1634 – P124, F82V

Twee bunder heyvelts: den Addenberch, sheeren straete oost, de Weechreyse west.

ADDENBERG – 1699 – P126, F369

Twee bunder heivelts: den Addenbergh, de Weghreise west.

ADDENBERG – 1723 – P129, F39

Twee bunder heyvelts: den Addenberg, de Wegreyse west.

Moeten we lezen Adderberg? Dan zandige hoogte waar adders huisden. Dan moet de -r voor b veranderd zijn in -n. De oude vorm van adder is nadre; hier is in het Nederlands de aanvangs-n ook weggevalen.² Of een berg met Addo, een oude mansnaam, of een mansnaam met het element -adel;³ vergelijk Cornelis Alaert Addenzone alias Tapper, 1461, Oudenbosch.⁴

ADERVENNEN – 1528 – R705, F180V

Twee bunder erfs onder heyde en weyde, oic leen: dAeyervennen.

ADERSVENNEN – 1551 – R711, 69

Een bunder erfs onder heyde en weyde: dAeyervennen (leen).

ADERSVENNEN – 1567 – R714, F95

Twee bunder erfs onder heyde en weyde: dAeyersvennen, die eensdeels leen en eensdeels onder de Vyerschare van Eninge van Rysbergen gelegen syn.

Vennen waar een waterloop ontsprong. Ader 'ader waaruit water welt'.⁵ Ader kan door vervanging van de -d door -i overgaan in ayer.

ADRIAANSACKER – 1521 – R428, 223

Vier lopensaet land: Adriaens acker.

ADRIAANSAKKER – 1533 – R706, F167V

Een veertelsaet lants: Adriaensacker.

ADRIAANSAKKER – 1534 – R707, F82V

Stuck lants: Adriaensacker, een veertelsaet.

ADRIAANSAKKER – 1608 – R719, F68

Een veertelsaet lants: Adriaens acker.

Akker van Adriaan of een familie Adriaans.

AKKER – 1389 – L, 2, F3

Leenpacht uit alderhande stucken aerts int Acker tOvera: den Halacker.

AKKER – 1528 – R705, F224

Den Eyndelacker, int Acker.

AKKER – 1650 – R725, F21

Lant in d'Overasche Acker.

AKKER, BREDE – 1444 – AALM.200

Een bunder lands: den Breeacker; een lopensaet lants in den Breeacker.

AKKER, BREDE – 1502 – R415, F398

Stuck lants: den Breeacker, een bunder.

AKKER, BREDE – 1531 – R706, F121V

Twee bunder lants: den Breeacker.

AKKER, BREDE – 1578 – R716, 17V

Stuck lants: den Breeacker, noortwaerts aen t Kriekvelt.

AKKER, BREDE – 1634 – P124, F93

Een bunder landts achter de hofstadt: den Bree Acker, met zeven roede inslachts.

AKKER, BREDE – 1634 – P124, F4V

Elf opensaet landts: den Breeacker.

AKKER, BREDE – 1656 – RH274, 18

Stuck zaeylandt: den Breenacker, twee bunder.

AKKER, BREDE – 1699 – P127, F419V

Een bunder landts: den Breeacker.

AKKER, BREDE – 1935 – DE BOER 32, NR.30

Een perceel bouwland: de Breeakker, 2,65 hectare, K 458.

AKKER, GROTE – 1578 – R716, 9V

Den Gaersdries, den Grooten Acker en het Hooch en Leech sueteweyken, drie bunder.

AKKER, GROTE – 1671 – R728, F40V

Helft van den Grooten Acker, half bunder.

AKKER, GROTE – 1883 – NBOC23,2208

Een perceel bouwland: Groote Akker, 2,60 hectare, K 11.

AKKER, HOGE – 1521 – R428, 228

3½ lopensaet lant: de Hoogh acker.

AKKER, HOGE – 1533 – R706, F167V

vierdalff lopensaet: de Hoochacker met een bolcxken daer aen liggende.

AKKER, HOGE – 1611 – RH179-7

Den Hoogenacker, 8 ½ gemet.

AKKER, HOGE – 1652 – R725, 69

Stuck saeylants: den Hoogen Acker, 11 gemet.

AKKER, NIEUWE – 1547 – R710, F94V

Een veertelsaet lants: den Nyeuwen acker.

AKKER, NIEUWE – 1550 – R711, 35

Een veertelsaet lants: den Nyeuwen Acker.

AKKER, NIEUWE – 1555 – R712, 82V

Stuck lants: den Nyeuwenacker, een bunder oostwaerts aen sheren strate, noortwaerts aen een stuck heyvelts: den nattenberch.

AKKER, NIEUWE – 1563 – R713, 265V

Stuck lant: den Nyeuwen acker, onder lant en heyde, 2½ bunder tegens de stede dwersch over de strate.

AKKER, NIEUWE – 1565 – R714, F68

Stuck lants: den Nyeuwen acker, twee bunder.

AKKER, NIEUWE – 1652 – R725, 69

Een perceel lants: den Nieuwen Acker, metten Berckhoff, vier gemet noort, oost en west aen 's heeren vroente.

AKKER, NIEUWE – 1672 – R752, F92V

Stuck saeylant: den Nieuwen Acker, vijf gemet.

AKKER, NIEUWE – 1688 – RH276, 39

Een bunder soo lant als dries: den Nieuwen acker, heel slecht goet.

AKKER, NIEUWE – 1724 – RH98, 44

Een perceel zaayland: den Nieuwen Acker, een bunder.

AKKER, NIEUWE – 1754 – RH106, 108V

Een perceel saeylant: den Nieuwen Akker, een gemet.

AKKER, NIEUWE – 1760 – RH107, 118

Een perceel saeylant: den Nieuwen Akker, een bunder.

AKKER, NIEUWE – 1784 – RH111, 139V

Een perceel zaayland: den Nieuwen Akker, drie gemet.

AKKER, NIEUWE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op den Nieuwen Akker.

AKKER, NIEUWE – 1935 – DE BOER 32, NR.1

Verkoop van schaarhout op de Nieuwen akker.

AKKERKE, KLEIN – 1668 – GP263, F62, 32V

Vant Straetackerken mettet Cleijn Ackerken ende Boonhoff, twee gemet; 't Cleijn ackerken aldaer aen Helder, een gemet.

AKKERKE, KLEIN – 1672 – R752, F91V

Seecker stuck erven onder landt en bosch, half bunder: het cleyn Ackerken.

AKKERKE, KLEIN – 1742 – GP272, F355

Twee gemet van de straat en Kleyn Ackerken mette Boonhof aldaer.

AKKERKE, KROM – 1695 – RH196, 123V

Twee gemet lant heggen en bossen: het Crom ackerken.

Akker is in de Baronie en heel Noord-Brabant de naam voor het oudste cultuurland bij een nederzetting. Deze 'dorpsakker' werd vaak kortweg 'akker' genoemd, maar droeg soms ook namen als 'Steenacker, Banakker, Hontsteertacker' of andere namen.⁶ Percelen in de dorpsakker droegen vaak namen als Lange Akker, Brede Akker, maar ook Strijp, Kloot, Zoeakker etcetera. De dorpsakker was aan de buitenkant omgeven met een stevige wal + heg, dit om loslopende varkens, schapen en runderen uit de op de akker staande gewassen te weren, waar dit vee grote vernielingen aan zou richten.

In sommige streken betekent akker ook akkerbed.⁷ Breed in Brede Akker betekent 'groot'. Nieuw in Nieuwe Akker duidt op recente ontginning. Het perceel was erg onvruchtbaar ('heel slecht goet').

Akker betekent mogelijk 'het omheinde veld': rondom de dorpsakker (en ook rond veel andere akkers) lag een wal. Zelfs al rondom de prehistorische, de Celtic Fields.⁸

Tussen de individuele percelen in de dorpsakker werd de scheiding uitgemaakt door een diepe voor, een scheikei of een opvallende boom in de heg rondom de dorpsakker. Door de dorpsakker liepen enkele smalle straatjes: de akkerstraatjes.

AKKERHOEK – 1552 – R711, 164

Stuck lants: den Ackerhoeck, vijf lopensaet.

Numans: terugkomst van het veld, 1880.

AKKERHOEK – 1555 – R712, 87V

Stuck lants: den Ackerhoeck, vijf lopensaet.

Hoek van de dorpsakker tussen wegen? Of hoek in de zin van perceel?

AKKERSTRAAT – 1444 – AALM.200

Die Achterste Heyninge, neven die Ackerstrate.

AKKERSTRAAT – 1835 – N 1271, 9

Den Huisakker (K 217), noord de Akkerstraat.

Straat door de dorpsakker.

ANTWERPSEBAAN – 1669 – GANG167

Een straet diemen noemde de Antwerpse Baen (vermits de ventwagens daer door reden) heeft geweest comende van Boeijmeer scheydende het Haegse bosch en het Ginnekense bos van malcanderen gaende dese baene nevens het Ginnekens bosch, het boschwachtershuys aende westzijde.

Baan 'grote doorgaande weg' hier tussen Breda en Antwerpen. Deze baan was oorspronkelijk de grens tussen Hage en Ginneken. Maar in de zeventiende eeuw werd de baan verlegd en werd de oude baan beplant met boomen. Zo verklaart Peter Cornelis van Arendonck in 1669 voor Haagse schepenen ongeveer hetzelfde als boven staat 'datter een straet diemen noemde de Antwerpse baen, vermits de ventwagens daer door reden heeft geweest van Boeymeer scheydende het Haegsche bosch ende het Ghinneken bos van malcanderen, gaende neffens het Ghinneken bos, het boschwachtershuys aende westzyde', R830, f127.

Deze baan heette later van noord naar zuid respectievelijk Bosdreef, Huisdreef, Boeverijsedreef, Lange Dreef en Overasche Dreef.

ARENDBERG – 1699 – P126, F61V

Vyer bunder heyde aghter het Mastbosch in twee parchelen, het eene: Martens Heyveld, twee bunder, het andere: den Aerenberg, oost den Nieuwen weg.

ARENDBERG – 1755 – RH280, 210V

Twee percelen saey en weylant: Martens Heyvelt en den Arenberg, oost den Nieuwen weg, zes gemet.

Aer, Aren, Aern, 'arend, adelaar'?⁹ Nee, gevormd uit Aerdenberg, dat weer ontstaan is uit Addenberg.

ASVELD – 1610 – R719, F169V

Stuck weyden: d' Asvelt, een gemet.

ASVELD – 1663 – RH274, 66V

Stuck zaeijlandts en houtwasch: het Aschvelt, twee gemet.

Veld bij een es, Fraxinus excelsior? Zie echter ook onder Asven.

ASVEN – 1634 – P124, F96V

Vijf lopensaet landts aen d'Asven, de Herstal suyt, den Bueracker en hunne hoffstadt oost en noort.

ASVEN – 1699 – P127, F433V

Lants aen d'Asven, den Herstal zuyt, den bueracker en hunne hoffstadt oost en noort.

ASVEN – 1715 – RH277, 22V

Een half bunder lant: d'Asven.

ASVEN – 1723 – P129, F29

Lands aan de Asvenne, den Herstal suyd.

ASVEN – 1753 – RH106, 16V

Een perceel: de Asven, halve bunder.

ASVEN – 1902 – BREDANAAR21, 289

Schaarhout op het Asven.

Ven gelegen bij een water de Aa. Te Zandhoven wordt in de vijftiende eeuw gesproken over 'een bosch dat heet Daesdonc'; ook 'ter Haesdonc'.¹⁰ In 1283 wordt onder Weelde 'Aesdonc' genoemd; in 1368 voorkomend als 'Aesdonc' of 'Haesdonc'.¹¹ Moeten we in deze namen het dier de haas of het water de Aa in zien? Bij het Riels Hoefke lag de Aasvoord, de voorde door de Aa (bovenloop van de Donge): de boerderij werd daarom ook wel de Aasvoordsehoeve genoemd, later Aartsvadershoeve.¹² Onder Rijsbergen vinden we een perceel het Asbroek, 1749, R Rijsbergen 32, f357v. Daesdonk bij Galder is waarschijnlijk gevormd uit d'Aasdonk, de donk bij de Aa.¹³

Asven: ven, veengrond gelegen aan de Weerijs = Aa. Zie Dasven.

BEDDEN, KORTE – 1742 – GP272, 342V

Een gemet. onder Klein Holland: de Korte Bedden.

BEDDEN, KORTE EN LANGE – 1748 – RH280, 59V

Een perceel saeyland: de Corte en lange Bedden, twee gemet.

BEDDEN, LANGE – 1642 – R724, 57V

Stuck saeylants: de Lange Bedden, 2½ gemet.

BEDDEN, LANGE – 1667 – R538, 304V

De Lange Bedden, 2½ gemet.

BEDDEN, LANGE – 1668 – GP263, 2

Lant: Lange Bedden, twee gemet.

BEDDEN, LANGE – 1726 – R582, F242

Een perceel land: de Lange Bedden.

BEDDEN, LANGE – 1742 – GP272, 148V

Drie gemet: de Lange Bedden.

BEDDEN, LANGE – 1749 – RH280, 109V

Een perceel land: de Lange Bedden, half bunder.

BEDDEN, LANGE EN KORTE – 1749 – RH104, 199

Een perceel saeyland: de Lange en Corte Bedden, twee gemet.

BEDDEN, LANGE EN KORTE – 1794 – RH113, 81

Een perceel zaayland: de Lange en Korte Bedden, twee gemet.

BEDDEN, LANGE EN KORTE – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: de Lange en Korte Bedden, een bunder, zeven roeden.

Bedden-namen komen vanaf de zeventiende eeuw veelvuldig voor. Een bed werd geconstrueerd door aan weerskanten van acht, tien of twaalf ploegvoren een extra diepe voor te ploegen en die eventueel later nog met de spa uit te diepen. Door die diepe voren kon het overtollige regenwater in de wintermaanden snel afvloeien. Hierdoor liep de winterrogge (want die werd op de beddenpercelen het meest verbouwd) minder kans te verdrinken. Ook kon men vanuit die diepe voren zonder al te veel te hoeven bukken het graan wieden. Beddenbouw kwam voor in de Kempen, Belgisch Brabant en Vlaanderen.¹⁴ De oudste vermelding van een bedden-naam in dit gehele gebied komt uit Bavel: 1389 de Negen Bedden.¹⁵

BEEMD – 1662 – RH274, 43V

Stuck weijden: den Beempt, anderhalf gemet.

BEEMD – 1667 – RH274, 85

Stuck weijden: den Bempt, een gemet.

BEEMD – 1784 – RH111, 138V

Een perceel weyde: den Beemd, drie gemet op Over A, west de rivier de Marke (zes duyten heerenchyns).

BEEMD, LANGE – 1525 – R705, F27

Een gemet beemden: den Langen Beemdt, oic opte Weghereyse.

BEEMD, LANGE – 1528 – R705, F180V

Een half bunder beemden: den Langen Beemdt, noortwaerts aende Weghereyse.

BEEMD, LANGE – 1551 – R711, 145

Stuck beemden: dLanghbeemdt, oostwaerts aende gemeynthe: den Herstal, westwaerts aende Weeghreyse.

BEEMD, LANGE – 1551 – R711, 69

Een halff bunder beemden: den Langenbeemdt, noortwaerts aende Wegereyse.

BEEMD, LANGE – 1567 – R714, F95

Een half bunder beemden: den Langen Beemdt, noortwaerts aende Weeghreyse.

BEEMD, LANGE – 1579 – R716, 28V

Stuck beemden: den Langbeemt.

BEEMD, LANGE – 1634 – P124, F28V

Een halff bunder beempden: den Langen Beempt, aenden Herstal gelegen oost.

BEEMD, LANGE – 1634 – P124, F2V

Gemeente van Herstal neven synen Langenbeempt.

BEEMD, LANGE – 1699 – P126, F117V

Een halff bunder beemden: den Langen Beemt aenden Herstal noort.

BEEMD, LANGE – 1723 – P129, F33V

De Gemeente van Herstall neven haren Langenbeemdt.

BEEMD, LANGE – 1785 – RH282, 120

Een perceel weijde: den Langen Bemdt, west de Weerys of Revier, half bunder.

BEEMDJE – 1708 – R735, F38V

Een perceel weijde: het Beemdeken, een gemet.

BEEMDJE – 1708 – R735, F38V

Een perceel weyde: het Beemdeken, een gemet.

BEEMDJE – 1748 – RH280, 70

Een perceeltje weyde: het Beemdeken, west Vredenburg.

BEEMDJE – 1763 – RH107, 259

Een perceeltje weyde: het Beemdeken.

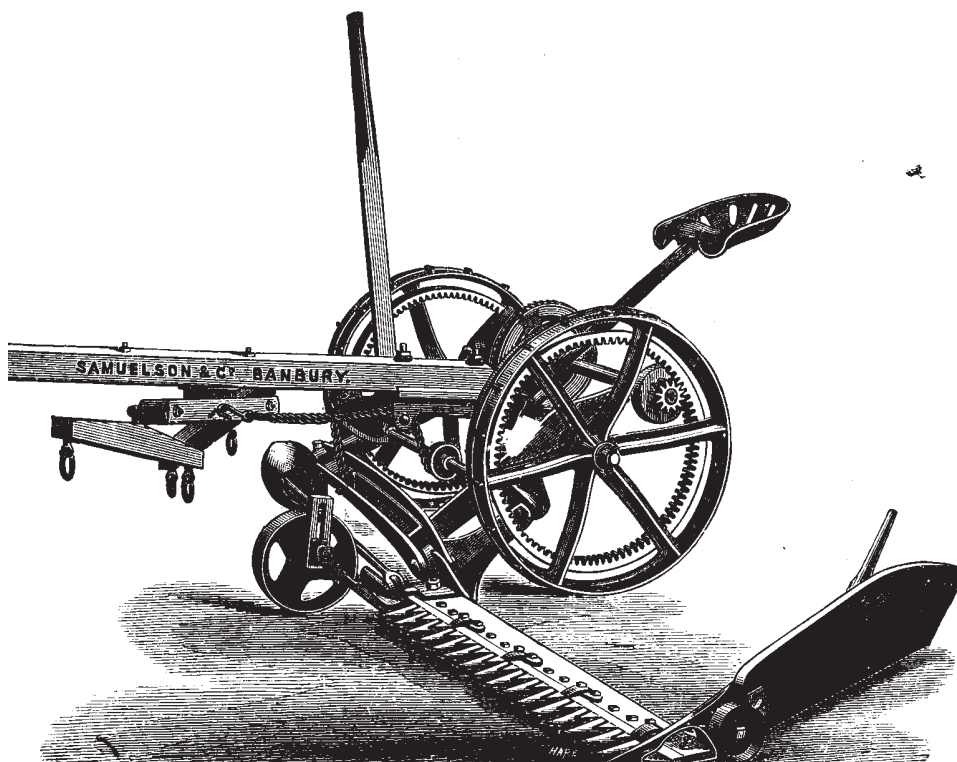
BEEMDJE – 1930 – DEBOER27, 3

Een perceel weiland: het Beemdeken 0,34 hectare, K 145.

Beemd 'hooiland in particulier bezit'.

Beemd is waarschijnlijk gevormd uit banmade, waarin made = hooiland en ban duidt op omsluiting of niet vrij gebruik.

Beemden konden na voldoende ontwatering ook dienen als weiland en zelfs als akker. Er groeiden veel zeggen, russen en andere kruiden in de beemden. Voor de floristen moeten de oude beemden echter een prachtig gebied geweest zijn, waar indertijd allerlei nu zeld-

Twintigste-eeuwse
maaimachine, waar-
mee gras en graan
kon worden gemaaid.

zaam geworden planten gegroeid zullen hebben: Spaanse ruiter, gevlekte orchis, diverse zeggen, blauwe knoop etcetera.

Goossenaerts schrijft over beemd: 'Een beemd is een als door de natuur aangelegde wei, gewoonlijk laag, bijvoorbeeld tegen een beek, en wordt, wat met een 'weide' niet het geval is, altijd eerst gehooïd en pas later afgeweïd door de beesten, of meer: nog eens gemaaid, als de toemaat gegroeid is'.¹⁶ Lindemans vermeldt over beemd het volgende: 'De best begraasde bodem, de drassige alluviale gronden die in brede stroken aan beken en rivieren liggen, en waar een welige flora tiert van lange grassoorten en andere sappige kruiden, werd ten allen tijde een kostbaar bezit geacht: het plantenkleed kon gehooïd worden, en hooi was destijds het beste voedsel waarmede de boer een talrijk vee behoorlijk kon doen overwinteren. Een dergelijke bodem droeg de naam beemd in het Oostelijk gedeelte van het Vlaamse land (bent, bant, baant, bannet, in de Noord-Oostelijke hoek van Limburg) en meers in West-Brabant en in de beide Vlaanderen'.¹⁷ In de Baronie schrijft men meestal bemdt, beempt, beemdt, soms ook bemd en bempt.

De oudste vermelding van beemd in het Nederlands dateert uit 1208-1209.¹⁸

BELS – 1754 – RH106, F120

Een perceel saaylant: den Bels.

BELS – 1762 – RH107, 190V

Een perceel saayland: den Bels, 75 roeden.

Bezit van een persoon uit België? Die landsnaam bestond in 1754 nog niet. Eerder moeten we denken aan een familienaam.¹⁹ In 1947 woonde er nog één naamdrager in Breda.²⁰

BERG – 1579 – R716, 28V

Een bunder weyden: den Berch, westwaerts aende Weghereyse, oostwaerts aende gemeynte: den Herstal.

Berg 'zandige verhevenheid'.

BERGAKKER – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout aan de Bergakker.

BERGVELD – 1660 – RH274, 31

Stuck bemden oft hoylants: de Hoochdonck oft Bergvelt, anderhalf bunder, 177 roeden.

Veld kan duiden op bouwland, weiland of beemd. Oorspronkelijk was veld de benaming voor de woeste grond. Hier een veld gelegen bij een berg.

BERGVEN – 1723 – P129, F34

76 roeden Heyde: het Bergven, ten deele onder water, op de Galderse Heyde na Overa, suydwaerts op van het Mastbos.

Ven, waterplas, nabij een berg.

BERKENBOSKE – 1552 – R711, 164

Stuck heyvelts: het Berckenboschken, een veertelsaet.

BERKENBOSKE – 1555 – R712, 87V

Stuck heyvelts: het Berckenboschken, een veertelsaet, zuytwaerts aen de Ghoiren.

Berkt, collectief bij berk: plaats waar berken groeien.

Over de berk schrijft Blankaart (1698): 'Sy wasschen in verscheide Bosschagien, en op dorre sandige plaatsen...Wanneer men in het voorjaar de bast doorboort, loopt daar een helder water uit, 'twelk gedronken zynde, voor het Graveel (= nierstenen) goed geagt werd. De buitenste basten dienen voor toortsen, maar de binnenste agt men het papier te wesen, daar d'ouden plegen op te schryven. Het rys dient niet alleen om daar roeden van te maken, om te geesselen, maar ook om schoor-steenen te vegen: als mede om de dyken sterk en tay te maken, opdat het geweldige water, daar door zyn kragt benomen werd. Het dient tot takke-bosschen ofte Mutzaart om te branden, en den Bakkers -oven heet te maken. Ook dienen zy om mandekens van te vlegten, en de dikkere takken, om hoepels te maken, Met de kolen van het hout gemaakt, maakt men silver, Kooper enzovoorts schoon'.²¹

Er zijn twee soorten berken: de ruwe berk, *Betula verrucosa*, die hangende takken bezit en op droge zandgronden voorkomt, en de zachte berk, *Betula pubescens*, die zachtbehaarde takken heeft en meer in moerassen groeit. De eerste heeft ook een wat wittere stam.

BERKHOF – 1390 – AALM.200

Twee lopensaet land dat men heyt den Berchhof.

BERKHOF – 1415 – G, 86

Land dat gheheiten es den Berchhof.

BERKHOF – 1521 – R428, 227V

Een half bunder lant: den Berchhof.

BERKHOF – 1529 – R706, F39

Een halff bunder lants: den Berchhof, tegens de Huysinge over.

BERKHOF – 1541 – R709, 17V

Een half bunder lants: den Berchhof, tegens de huysinge (= den Spreeacker), over de strate.

BERKHOF – 1542 – R709, 111

een half bunder lants: den Berckhof, tegens de huijsinge over de strate.

BERKHOF – 1552 – R711, 163V

Stuck lants: den Berckhof, twee lopensaet tegens de stede over de strate.

BERKHOF – 1555 – R712, 87

Stuck lants: den Berchhof, twee lopensaet over de strate, westwaertsen noortwaerts aen sheeren strate.

BERKHOF – 1611 – RH179-7

Den Nieuwen Acker metten Berckhoff, 4 ½ gemet.

BERKHOF – 1634 – P124, F9V

Een halff bunder landt: den Berckhoff.

BERKHOF – 1652 – R725, 69

Den Nieuwen Acker metten Berckhoff, vier gemet.

BERKHOF – 1665 – R727, 2

Den Nieuwen acker metten Berckhoff, vier gemet.

BERKHOF – 1723 – P129, F44

Heyde tegen over hare stede, hun selfs erve: den Berkhoff suyd.

BERKHOF – 1740 – RH102, 111V

Een perceel weijde: den Berkhof, een gemet.

BERKHOF – 1748 – RH280, 70V

Een perceel saeyland: den Berckhoff, twee gemet.

BERKHOF – 1763 – RH107, 259

Een perceel saayland, twee gemet: den Berkhoff.

BERKHOF – 1794 – RH113, 85V

Een perceel zaayland: den Berck Hoff, half bunder (vijf duyten herenchyns).

Hof, 'met heggen omgeven perceel, dicht bij de boerderij', meestal gebruikt voor de teelt van vlas, rapen, wortelen enzovoorts, maar niet voor rogge. In de heg rond dit perceel stonden waarschijnlijk berken.

BERKLOOP – 1880 – GP1914

De Berkloop, aanvangende aan de grens met Rijsbergen, bij perceel K 342, loopende door Overa en langs de grensscheiding met Rijsbergen; lang 1651 meter.

BERMENBRAAK – 1374 – LVB4, 161

die Bermenbrake.

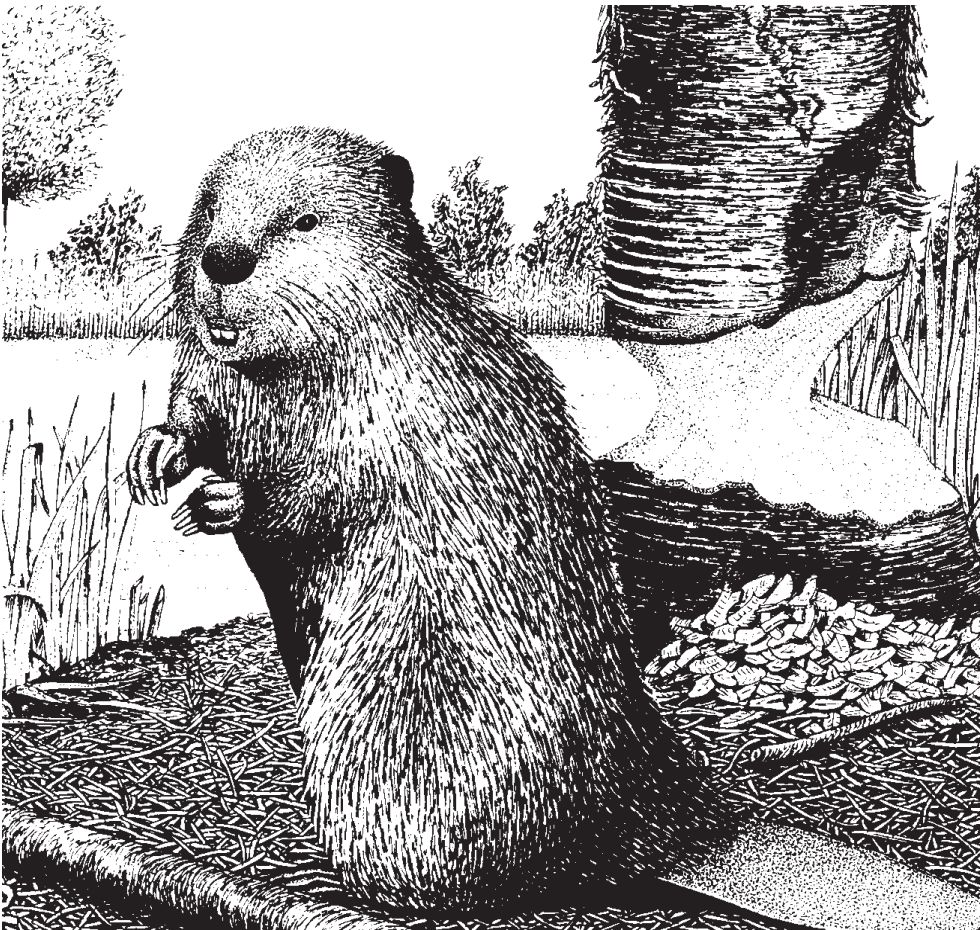
Braak, 'ontginning'. Vergelijk 1295 'lant dat wi braken van wilderde', te Waalwijk en een perceel het Tochtveld te Terheyden'..nu ter tyt al gebroken en ackerlant oft saeylant wesende', 1566.²² Het omzetten van weiland in bouwland heet tegenwoordig nog 'breken'.

In toponiemen is het weinig waarschijnlijk dat braak zou slaan op het braakliggen van grond. Eerder moet men denken aan geploegd, gebroken, dus ontgonnen land. Braak komt zeer verspreid voor in de Baronie. Het gaat vrijwel steeds om akkers; vaak liggen ze in de dorpsakker, hetgeen wijst op hoge ouderdom.

Braak heeft in de Baronie dus vrijwel altijd betrekking op ontginnen: breken = ploegen.²³ Het verband met braakliggend land? Als land in de zwarte braak lag werd het herhaaldelijk geploegd om het onkruid kwijt te raken. Naar dit breken = ploegen werd het land dus braak genoemd. Het scheuren van weiland werd ook als breken aangeduid. Vergelijk een pachtcontract uit 1672: de huurder mag in het laatste jaar van zijn huur geen dries of weide 'scheuren, breeken noch besaeyen', R728, fol. 55v.

Het drieslagstelsel, waarbij één jaar een wintergraan werd verbouwd (meestal winterrogge dan wel tarwe), één jaar een zomergraan (bijvoorbeeld haver of zomergerst) en het derde jaar de grond in zwarte braak lag werd in Vlaanderen in de veertiende eeuw al niet meer toegepast. Maar op de magere gronden van de Kempen zou het systeem langer in zwang zijn gebleven.²⁴ In de Baronie horen we vrijwel niets over de zwarte braak: alleen bij pachtcontracten wordt in de zestiende -negentiende eeuw vaak bedongen dat in het laatste jaar 1/3 van de grond braak moest blijven liggen. Maar dat was uiteraard een maatregel die voor de verpachter van belang was om de grond niet uit te putten. Bovendien gold dit braakliggen maar voor een korte periode: de nieuwe pachter kon de grond dan in het voorjaar weer bezaaien met zomergraan (de pacht van 'ledich' land eindigde in maart). De groene braak, waarbij een perceel één of enkele jaren 'dries' bleef liggen kwam wel veel voor: het vee kon dan de opkomende kruiden en grassen afvreten: de mest van het vee verrijkte de bodem en bovendien konden vrijlevende stikstofbindings-bacteriën het stikstofgehalte van de bodem verhogen. De zode van het gras, eenmaal ondergeploegd, zorgde voor een sterke stijging van het humusgehalte: graszode bevat zeer veel afgestorven organische materiaal.

Moeten we voor het eerste lid van Bermenbraak denken aan Middelnederlands Berme, barm 'walrand tussen twee velden of weiden en langs den dijkvoet'?²⁵ Op Kaarschot onder Rijsbergen lag een Bermenbeemdt, 1634, die in 1555 voorkomt als Bordenbeemdt: een beemd bij een bron.²⁶ Of is Berm een familienaam? Deze naam was in 1947 nog bekend.²⁷

BEVERKENS – 1533 – R707, F62V

Stuck beemden: de Beverkes tot Overaa neven de Weghereyse op deen zyde en die acker tOveraa op dander zyde.

BEVERKENS – 1634 – P124, F3

Een stuck beempden: de Beverkens comende aende Wechreyse west.

BEVERKENS – 1723 – P129, F47V

Stuk beemden: de Beverkens, komende aan de Wegreyse west.

Bezit van een familie Bever? Vergelijk Joncker Robbrecht de Bever, 1565, R714, fol. 43. Hubrecht de Bever, 1487.²⁸ Bevers is een bekende familienaam in Zundert: reeds in 1435 wordt Aert Bevers genoemd.²⁹ In 1471 Joes Jan Bevers, W 16. In 1514 komt Henrick Henrick Bevers voor, R422, fol. 155.

Of huisden hier bevers? Bevers kwamen in de late middeleeuwen in de Baronie nog verspreid voor, zeker in de Mark en de Weerij. Door de aanleg van dammen die de scheepvaart verhinderden en wegens zijn bont werd de bever hardnekkig vervolgd. Nog een andere mogelijkheid: beverkens is de naam voor een grassoort, trilgras, *Briza media*, een soort die vroeger algemeen in schraal hooiland voorkwam.³⁰

BIEAKKER – 1688 – RH276, 22

Sestalf gemet saeylant: den Bieacker.

Akker waar wilde bijen huisden in een houtwal? Groot 5½ gemet.

BIEKENSHOEVE – 1474 – F, F14

Ende XVII loepensaet en III quartier lants mette huysinge dairop staende geheiten Bykens Hoeve.

BIEKENSSTEDE – 1667 – R727, 97V

Schuere naest Biekens stede.

Stede 'boerderij' of 'deel van een aanstede', hier van de familie Biekens of de Bye. Vergelijk Corn. Adr. Biekens, te Overa, 1634, P124, fol. 24v, Jan de Bye, 1474, D, fol. 20v.

BIESVELDJE, HET – 1713 – R737, F40

Een perceel soo saey als weyden: het Inroy en Biesveldeken, twee bunder.

Veld 'woeste grond', na ontginning ook de naam voor het cultuurland, hier begroeid met biezen.

BIESWEIDE – 1662 – RH274, 43V

Stuck lants: de Biesweijde, anderhalf gemet.

BIESWEIDE – 1706 – R734, F122

Een perceel weyde: de Biesweijde, twee gemet, noortwaerts het Cleijn Weijken.

Met bies werd in de zeventiende eeuw een aantal verschillende plantensoorten aangeduid: de mattenbies, de stekende bies, pitrus, pijptorkruid (= wel-riekende water-biese) en zwanenbloem (= bloeiende water-biese) en mogelijk nog andere. Sommige biezen leverden nuttig materiaal voor de mens, zoals de mattenbies (voor stoelen) en pitrus (pitten voor kaarsen).³¹

BIETENVELD – 1921 – DE BOER18, NR.24

Hooigras op het Bietenveld.

Bieten (suikerbieten of mangelbieten) werden niet vaak twee jaar achter elkaar op hetzelfde perceel verbouwd. Wat zou dan de reden voor de benoeming van dit perceel naar bieten kunnen zijn? Stond er een 'bietenkuil' op? En: het perceel werd in 1921 in elk geval als hooiland gebruikt en niet als akker.

BIJSTER – 1654 – R826, F52

Het Vreegrachtken beginnende van oft onttrent den acker: den Bijster, nu toecomende d'erffgenamen Claes Henrick Neels ende streckende noortwaerts neffens den Eyndenblick tot suijtwaerts achter t mastbosch.

BIJSTER – 1667 – RH274, 85

Stuck heijde en erffenissen: den Bijster, een gemet.

Zie onder Bijsterveld.

BIJSTERVELD – 1699 – P126, F226V

Een bunder heyden by den wegh na Haseldonck: t Bystervelt.

BIJSTERVELD – 1525 – R705, F49V

Drye lopensaet lants: dBystervelt.

BIJSTERVELD – 1525 – R705, F27

Drye lopensaet lants: dNyeulant int Bystervelt.

BIJSTERVELD – 1528 – R705, F180V

Een bunder erfs onder heyde en lant: dBystervelt.

BIJSTERVELD – 1567 – R714, F95

Een bunder erfs onder heyde en weyde: dBystervelt.

BIJSTERVELD – 1578 – R716, 11

Stuck lants: dBystervelt, een bunder rontomgaens aende heyde.

BIJSTERVELD – 1634 – P124, F50

Een bunder heyde by den wech nae Haseldonck: t'Bystervelt.

BIJSTERVELD – 1723 – P129, F30

Een bunder heyde opden weg na Haseldonk: het Bysterveld.

Bijster 'verwilderd, onbegaanbaar'; Bijsterveld 'hongerland'.³² Ook 'schraal en onvruchtbaar stuk land; als zoodanig thans nog in het Westvlaamsche bekend. In de oudere taal gewoon als denkbeeldige plaatsnaam.'³³ Veld, 'woeste grond'.

BLAAKT – 1554 – R712, 46

Een bunder beemden metten moer daerin liggende: de Blaect.

Blak betekent 'open, vlak'.³⁴ Vergelijk de Blakenbocht te Reusel.³⁵

Blank is gelijk te stellen met blak. Hoeufft (1836) schrijft 'Ik heb blak ook wel hooren zeggen in de spreekwijze: het regende dat de straten blak stonden, waaruit men zoude opmaken, dat het hier ook wel voor het oude blak, 'twelk men voor blank zeide, gebruikt wordt. Het Fransche blanc is oudtijds meer dan waarschijnlijk blanc geweest.'³⁶ De eind-t in Blaakt is paragogisch, vergelijk sticht voor steeg.

BLOK – 1511 – R419, F125V

Een bunder weyden: dBlock..mette een eynde opte Weghereyse.

BLOK – 1521 – R428, 228

Een bunder weyden: d'Bloc.

BLOK – 1528 – R705, F197

Stuck beemden: dBloc, opte Weghereyse, een bunder.

BLOK – 1531 – R706, F121V

5/4 bunder beemden: dBlock, westwaerts aende Weghreyse.

BLOK – 1533 – R706, F192V

5/4 bunder beemden: dBlock, westwaerts aende Weghereyse.

BLOK – 1533 – R706, F167V

Een bunder weyden: dBlock.

BLOK – 1537 – R708, 8

Stuck erfs onder weyde en beemden: dBlock, twee bunder.

BLOK – 1541 – R709, 19V

Stuck weyden: dBlock, een veertelsaet.

BLOK – 1551 – R711, 144

Twee bunder weyden: dBlock, suytwaerts aen dEyckboschken, noortwaerts aende Weeghreyse.

BLOK – 1555 – R712, 87

Drieschken: den Block, met den Mispelter, een bunder.

BLOK – 1567 – R714, 100V

Stuck weyden: dBlock, een veertelsaet, aende vonder, noortwaerts aen sheeren stroom.

BLOK – 1578 – R716, 11

Stuck weyden: dBlock, halve bunder westwaerts aende Weghereyse.

BLOK – 1578 – R716, 17V

Stuck beemden: dBlock, 5/4 bunder westwaerts aen de Weghereyse.

BLOK – 1579 – R716, 28V

Twee bunder weyden: dBlock.

BLOK – 1618 – R720, 197

Stuck weijden: het Block, vier gemet westwaerts aende Weechreyse.

BLOK – 1634 – P124, F1V

Een bunder beempden: t'Block, de Wechreyse noordwest.

BLOK – 1664 – R726, 301V

Een perceel weyde: het Block, vier gemet in de Langdonge, westwaerts de Reviere.

BLOK – 1667 – R727, 113V

Een perceel weyde: het Block, vier gemet in de de Lange Dongen, westwaerts de reviere aldaer.

BLOK – 1688 – R731, 135

Een perceel weijlants: d'Block, halve bunder noortwaerts 's heeren stroom.

BLOK – 1699 – R733, F84

Een perceel weijde: 't Block, halve bunder westwaerts de Weerijse.

BLOK – 1713 – R737, F40V

Een perceel weijde: het Block, een gemet westwaerts de Mercke.

BLOK – 1726 – R582, F242V

Een perceel weyde: de Block off Blockweyde, 1½ gemet.

BLOK, HOGE – 1579 – R716, 28V

Den Hoogen Block, een lopensaet by den Halacker, die noertwaerts daeraen gelegen is.

BLOKSKE – 1667 – RH274, 85

Stuck heij en weijlants: d Blocxken.

BLOKSKE – 1708 – R735, F56

Een perceel zaeylants: het Blocxken, half bunder.

BLOKSKE – 174 – GP272, F149V

Anderhalf gemet: het Blokxken.

BLOKSKE, HOOG – 1779 – RZ282, 23V

Hoog Blokje, een gemet.

BLOKSKENS – 1933 – DE BOER 30, NR.38

Een perceel weiland aan de Weerdstraat: De Blokjes, K 296, 297, 299.

BLOKSKENS, LAGE – 1779 – RZ282, 23V

Lage Blokjes, zes gemet.

Blok, 'omsloten stuk grond', meestal weiland of beemd en dan omringd met sloten.

Blok < biluken, dat is omsluiten. Na de middeleeuwen ging blok, speciaal in Princenhage, een groot, door sloten omgeven perceel aangeven. Vergelijk: Heyvelts in eenen block van vier bunder heyvelts, 1525, R705, fol. 50.

BLOKWEIDE – 1665 – R727, F27V

Een perceel weijde: de Blockweijde, westwaertss'Heeren stroom.

BLOKWEIDE – 1713 – R737, F93V

Een perceel weijde: de Blockweijde, vier gemet.westwaertss'Heeren stroom ofte beeck.

BLOKWEIDE – 1717 – RH96, 9V

Een perceel weylant: de Blockweijde, half bunder.

BLOKWEIDE – 1726 – R582, F242V

Een perceel weyde: de Block off Blockweyde.

Weiland dat omsloten was, als een blok.

BOEVIGNEDREEF – 1818 – P32

Het Boschken aende Boeverijsche dreef.

Dreef 'weg met bomen erlangs' aan de noordkant van het Mastbos naar Boevigne onder Ginneken.

BOKSBRAAK – 1374 – LVB4, 161

Die onderpant die Boxbrake.

BOKSBRAAK – 1377 – LVB 5109

ane die een side Boxbrake.

BOKSBRAAK – 1634 – P124, F33V

Een bunder weyden op de Boxbraecke.

BOKSBRAAK – 1699 – P127, F491V

Een veertelzaat lants op de Bocsbraake.

Braak heeft in de Baronie vrijwel altijd betrekking op ontginnen:³⁷ breken = ploegen. Het verband met braakliggend land? Als land in de zwarte braak lag werd het herhaaldelijk geploegd om het onkruid kwijt te raken. Naar dit breken werd het land dus braak genoemd. Het scheuren van weiland werd ook als breken aangeduid.

Het drieslagstelsel, waarbij één jaar een wintergraan werd verbouwd (meestal winterrogge dan wel tarwe), één jaar een zomergraan (bijvoorbeeld haver of zomergerst) en het derde jaar de grond in zwarte braak lag werd in Vlaanderen in de veertiende eeuw al niet meer toegepast. Maar op de magere gronden van de Kempen zou het langer in zwang zijn gebleven³⁸. In de Baronie horen we vrijwel niets over de zwarte braak: alleen bij pachtcontracten wordt in de zestiende -negentiende eeuw vaak bedongen dat in het laatste jaar 1/3 van de grond braak ('ledich') moest blijven liggen. Maar dat was uiteraard een maatregel die voor de verpachter van belang was om de grond niet uit te putten. Bovendien gold dit braakliggen maar voor een korte periode: de nieuwe pachter kon de grond dan in het najaar weer bezaaien. De groene braak, waarbij een perceel één of enkele jaren 'dries' bleef liggen kwam wel veel voor: het vee kon dan de opkomende kruiden en grassen afgrazen. In de Baronie werden ook al vroeg stoppelgewassen als rapen en spurrie verbouwd.

Boksbraak: Braak in bezit van een familie Bok? Bok kan ook betrekking hebben op een reebok, de beuk of een vaartuig waarmee turf vervoerd werd, ³⁹ terwijl het als adjectief de betekenis 'slecht' kan bezitten.⁴⁰ Men denkt voor Belgisch Brabant ook wel aan een nevenvorm bij bocht:⁴¹ boksbeemd was daar een benaming voor een beemd van matige kwaliteit. Braak-namen worden vaak gecombineerd met de naam van de ontginner/eigenaar. Hier dan een familie Bok. Maar kwam die naam Bok in Princenhage voor? In Breda wordt in 1325 Ghibel Boc genoemd en in 1538 Frans Bocx.⁴²

BOKSNEST – 1500 – R415, F165

In Boxneste.

BOKSNEST – 1504 – R416, F151

in Bocxnest.

BOKSNEST – 1563 – R713, 265V

Stuck erfs: den Bocxnest, onder beemdt weyde en bosch, half bunder noortwaerts aende Weeghreyse.

BOKSNEST – 1628 – R722, 118V

Een stuck weyden: den Bocxnest, drie gemet. noortwaerts aen 's heeren stroom oft waterloop.

BOKSNEST – 1667 – R727, 96V

Stuck weijden: den Boecxnest, half bunder.

BOKSNEST – 1668 – GP263, 128

Weijde en erve: den Boecxnest.

BOKSNEST – 1669 – R727, 255

Stuck weijde: den Bocxnest, half bunder.

BOKSNEST – 1680 – R729, 132

Een perceel weijlant: den Boexsen nest, half bunder, noortwaerts de beeck.

BOKSNEST – 1688 – RH276, F38

Een gemet weijde: den Boecxnest.

BOKSNEST – 1706 – R734, F147

Een perceel weyde: den Bocxnest, een gemet, noortwaerts de Marck genaemt de Weereyse aldaer.

BOKSNEST – 1754 – RH106, 108V

Een perceel weylant: den Boksnest, noort de Weereys.

BOKSNEST – 1760 – RH107, 118V

Een perceel saeylant: het Bossennest, noort de Weereijs.

BOKSNEST – 1784 – RH111, 139V

Een perceel weyde: den Bokse nest, west de Rivier de Marke, twee stuivers heerenchyns.

BOKSNEST – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel weiland: de Boksenest, K 119, 478, groot 59 are.

BOKSNEST – 1913 – BREDANAAR32, 1

Een perceel weiland: den Boksennest, K 119, 478, groot 59 are.

Gezien we hier bok aantreffen in combinatie met nest lijkt de meest voor de hand liggende verklaring voor het eerste lid het dier, de reebok, te zijn. In de bronnen hoort men niet veel over reeën: ze werden waarschijnlijk alom vervolgd en waren zeldzaam. Pas na circa 1970 begonnen ze flink toe te nemen. In archiefbronnen in de Baronie spreekt men steeds van 'reeden'. Deze dieren houden zich overdag schuil in dichte begroeiing, ondergroei van bossen, waar ze een ligplaats hebben.

In de keuren van de Stad Breda (1520) vinden we over het Liesbos het volgende: Item dat niemant en sal moghen jaghen oft doen jaghen op oft ontrent Liesbosch op eenighe herten, hinden, reeden, deijnen, wilde verckene oft ander groot wilbraet, noch daer nae schieten oft doen schieten, oft in eenghe manieren vanghen ende dat op verbeurte van X Car.gulden te verbeuren bij den gheenen die ter contrarien doet'.⁴³ De hier genoemde reeden zijn reeën.

BOKSVELD – 1742 – GP272, 275

Een gemet: den Bockveld.

Zie Boksbraak. Veld van een familie De Bok?

BOLK – 1507 – R417, F239V

Stuck erven: den Bolck.

BOLK – 1552 – R711, 163V

Den Mispeler metten drieschken daeraen liggende: den Bolck, een bunder zuytwaerts aende stede en den Spreeacker.

BOLK – 1642 – R724, F57

Stuck lants: den Bolck, een gemet.

BOLK – 1742 – GP272, 275

75 roede: den Bolk.

BOLK, HOGE – 1551 – R711, 144

Een bolcxken: den Hooghen Bolck, half lopensaet.

BOLKSKE – 1521 – R428, 227V

Een lopensaet land: d'Bolcxken, by de hoeve Spreeacker.

BOLKSKE – 1529 – R706, F39

Een lopensaet lants: dBolcxken.

BOLKSKE – 1541 – R709, 17V

Een lopensaet lants: dBolcxken.

BOLKSKE – 1542 – R709, 111

Een lopensaet lants: dBolcxken.

BOLKSKE – 1611 – RH179-7

Bogaert, gaersdries en Bolcxken, anderhalf gemet.

BOLKSKE – 1672 – R752, F92

Erve in d'Aenstede met het Bolcsken.

BOLKSKE – 1709 – R735, F91V

Een perceel saylants: het Bolcxken, een gemet.

Bolk hoort evenals blok bij biluken 'omsluiten'. Een bolk was meestal een perceel van povere kwaliteit behorend bij een beter stuk grond, bijvoorbeeld: landt met eenen bolke daeraen gelegen, westwaertster Beken toe, 1487, RZ280, fol. 8v. Een buynder erffs onder heyde ende weyde, eensdeels geheyten Schootsland, eensdeels Schootsbolcke', 1511 te Bavel.⁴⁴ Stuck lants metten bolck oft uytgeslagen moer daeraen liggende, Princenhage, 1598, R718, fol. 39v. Een half buynder ackerbolcke in de acker, Bavel, 1463.⁴⁵

BOLKHEINING – 1562 – R713, 196

Stuck lants: de Bolckheyninge, onder lant en weyde vier lopensaet (Overa?).

Heining gelegen bij een Bolk.

BOONHOF – 1667 – RH274, 85V

Stuck erven: den Boonhoff, tien roede.

BOONHOF – 1699 – P126, F344

Een veertelsaat lants: de Huysheyninge, nu den Boonhoff.

BOONHOF – 1705 – R734, F61

Een perceel saeylants: den Boonhoff, een gemet, met de grachten aen beyde de eynden.

BOONHOF – 1741 – RH279, 78V

Een perceel zaayland: den Boonhof, een gemet, oost sheeren baen.

BOONHOF – 1742 – GP272, 355

Twee gemet van de Straat- en Kleyn Ackerken metten Boonhof.

BOONHOF – 1794 – RH113, 86

Een perceel saayland: den Boonhoff, een gemet.

BOONHOF – 1904 – BREDANAAR23, NR.155

Verpachting van kavels rogge op den Boonhof.

BOONHOF – 1932 – DE BOER 29, NR.7

De Dries, de Huisakker, den Boonhof en de peeakker.

Land waarop vaak bonen werden geteeld. Tuinbonen en veldbonen, *Vicia Faba*, zijn vanouds inheems, terwijl snijbonen, prinsessebonen, *Phaseolus vulgaris* pas laat uit Amerika zijn ingevoerd. Tuinbonen vormden eertijds een belangrijk volksvoedsel, maar veldbonen werden ook aan paarden en schapen gevoerd. In toponiemen treedt het element boon vaak op. Bonen worden al duizenden jaren verbouwd: ze waren hier al bekend in het Neolithicum.⁴⁶ In Vlaanderen werd braakland al op het einde van de dertiende eeuw bezaaid met peulvruchten.⁴⁷ Na de hongersnood van 1124 moedigde graaf Karel de Goede de verbouw van bonen en erwten in Vlaanderen aan, daar deze gewassen een snellere en betere oogst gaven dan granen.⁴⁸

BOS – 1668 – GP263, F32

T Broeckackerken en 't Bosch, een gemet.

BOS – 1932 – DE BOER 29, NR.7

Een perceel bouwland ten noorden van de Heiwei: het Bosch, 1,73 hectare. K 979.

BOS – 1935 – DE BOER 32, NR.1

Verkoop van schaarhout op een perceel: het Bosch.

BOS, NIEUW – 1553 – R711, 244

Stede aenden Oude Molen by d Nieuw Bosch.

BOS, NIEUW – 1599 – R718, 95

Stede bij dNyeuw Bosch.

BOS.NIEUW – 1605 – R718, 292V

Omtrent het Nieuwe Bosch..suytwaerts en westwaerts aen s Heeren Bosch.

BOS, NIEUW – 1620 – GP260, F85

Aent Nieu Bosch.

BOS, NIEUW – 1634 – P124, F26

Op dOverasche heyde by myns Gen. Heeren Nieuwbosch.

BOS, NIEUW – 1640 – R724, F29

Heyvelt neffens het Nieuw Bosch, zuyt en west s'Heeren Bosch.

BOS, NIEUW – 1699 – P126, F106

De Houtheyninge op d'Overaasche Heyde by Syne Maj.ts Nieuw Bosch.

BOS, NIEUW – 1709 – KAART

Nieuw Bosch

BOS, NIEUW – 1742 – R1056

De perken genaamd het Nieuw Bosch, de heyvelden en de gragten rontsomme deselve.

BOS, NIEUW – 1799 – R1099, 4

In de perken: het Nieuw Bosch, de Heyvelden.

BOSKE – 1517 – R424, 146

2 lopensaet lants en bosch: dBoschken.

BOSKE – 1712 – R736, F174

Een perceel saeylant: het Bosken, een gemet.

BOSKE – 1930 – DE BOER 27, NR.3

Een perceel bouwland en schaarbosch: Krommen Akker en Boschke 0,83 hectare. K 124, 125.

BOSKENS – 1663 – RH274, 66V

Stuck weijden: de Boschkens, 1½ gemet.

BOSKENS – 1753 – RH106, 16V

Vier perceeltjens weyde: de Buskens.

De meeste bossen waren tot de achttiende eeuw hakhoutbossen.

Hakhout werd geregeld gekapt (geboscht of gehouwen), namelijk om de vijf, zes of zeven jaar.

In de landbouwenquête van 1800 worden de boomsoorten in de Baronie genoemd: 'Eiken, els, berk, mast fijne, zijnde de gewoone spar en grove den, popel, zwarthout (Rhamnus

frangula), gewone en ook poeswillig (Katwilg), linden, weinig beuken en esch, de laatste groeit algemeen niet wel'. En over het hakhout wordt medegedeeld: 'Weinig andere hakbosschen zijn er, dan die tot schilhout dienen, meest schaarbosschen genoemd. Het hakken noemt men ook bosschen. Tot een schaarbosch wordt aangelegd 1/3 els, 1/3 berk en 1/3 eijk. Om 't 5^e jaar wordt gehakt, in den begin groeit het eijk 't minst, maar op 12 of 13 jaar begint het vrij sterk te worden. De els wordt minder, sterft spoedig, zoo ook de berk en met 18 of 20 jaar blijft er niet dan eijk over, die sterk doorgroeit. Bij elke hak laat men eenige der beste eikentakken staan om daarvan vervolgens beter schilhout te winnen. Van de dunne eikentakken doet men de schil af door die te kloppen. Van de zwaare takken wordt met een puntig ijzer de bast opengesneden en zoo heel mogelijk afgetrokken en gevild. Dit noemt men blikken. Het hakken geschiedt in Meij, wanneer de meeste sappen in het hout zijn en het houtschillen beter gaat'. En over het opkweken van de bomen deelt men mee: 'Dennen of masten en eiken worden meest gezaaid zonder de heij af te branden: berk op de meeste plaatzen van de stekken van 't opslag, dit wordt ook in het mastbosch gezaaid. De eikels worden somwylen onder rogge gezaaid, waarbij men zich wel bevindt: de berk op Valkenberg (landgoed bij Gilze, bezit van Benjamin van den Borch, één van de rapporteurs van de enquête) wordt gezaaid in November op een schraale weide, waartoe de bovenzooide even geroerd wordt'.⁴⁹

Dat de stronken, stobben, van de eik zich goed herstellen na afkappen van de uitlopers is wel bekend, ook essen en haagbeuken stoelen zeer goed uit. De stobben kunnen honderden jaren oud worden, misschien wel meer dan duizend jaar.

Met bos bedoelde men ook wel een terrein met struiken, enkele bomen en wat ruigte.

Bij het hakken van schaarhout (de meeste bossen bestonden uit schaarhout) werden vaak voorwaarden gesteld aan de kopers: 'te bosschen met bequaem weir en wint, met goet en scherp getouw, als 't loof gevallen sal zijn'. Ook schreef de verkoper voor 'waer dat hier oft daer aende gragten, hollen of sloten eenige heyningen van nooden is, daar sullen de coopers moeten laten staen eenen bequaemen baart, sulcx dat den eenen den andere bequaemelijck kan bruijken tot genoegsame bevrijding van het schot' (1713, RH200, fol. 1). Wat dit laatste betekent is niet op het eerste gezicht duidelijk. Mogelijk gaat het over een heg op de grens van twee percelen, waarbij er altijd aan één kant wat hout moest blijven staan om het vee tegen te houden. Een baard zal een niet gekapt deel schaarhout zijn.

BOSAKKER – 1474 – D, F 13V

Vier lopensaet lants, deen in Dongacker gelegen en dander drie sijn geheyten den Boschacker.

BOSAKKER – 1474 – D2100, 13

Drie lopensaet: den Boschacker.

Gelegen bij een Bos of ontgonnen uit bos?

BOSHEK – 1782 – RH282, 72V

By het Bosch hekken.

BOSHEK – 1799 – RH283, 178v

aan t Mastbosch by het Haagse Boschheken.

BOSHEK – 1911 – BREDANAAR30, 130

Nabij het Boschhek.

Hek van het Mastbos, het Haagse Hekken, dat de Torendreef afsloot.

BOSKENSACKER – 1667 – RH274, 85

Stuck zaeylants: den Boschkensacker, twee gemet.

BOSKENSACKER – 1668 – GP263, 78

Boskensacker, honderd roeden.

BOSKENSACKER – 1742 – GP272, 355

Drie gemet van Boskensacker.

Akker van de familie Boskens? Of identiek met Bosakker?

BOSWACHERSHUIS – 1746 – R1058

Een nieuw bosch, 406 roeden, in het Mastbos agter den akker en huysinge van den Boswaghter, aende westz.van het Elsendreefken.

BOSWACHERHUIS – 1749 – R1059

Winterkoorn staande op den Huysacker by den Boswagtershuys.

Boswachters van het Mastbos waren onder andere: Claes Andriessen, 1595, R817, fol. 34v. Henrick den Boschwachter, welke samen met Jan Cornelis Jan Peeters een stede huurde van Jan Anthonis Cornelis Oomen, 1606, R719, fol. 17. In 1631 wordt vermeld Quirijn Jacob Boschwachters kynts erve, R723, fol. 21v en in 1634: Quirijn Jacop Quirijnen boschwachter was, P124, fol. 32v. In 1668 komt voor Jacob Aertssen van Oeckel, boschwachter, GAP 263, fol. 79v. In 1698 was zijn zoon in diens functie getreden: Abraham Jacobs van Oeckel, boschwagter van syn Majesteyts mastbosch, gehuwd met Theuntje Jan Ladders, R733, fol. 4. Abraham was al in 1696 (mogelijk al in 1681) met deze functie begonnen, want in 1696-1714 ontmoeten we hem in deze functie, R737, fol. 96. Deze Abraham van Oeckel klaagde in 1696 bij de domeinraad dat hij liever geen schepen van de Hage meer was, omdat hij dan te veel weg was uit het Mastbos en er dan mensen de bomen beschadigden, ND 8022, fol. 208.

In het archief van de Nassause Domeinen bevindt zich een lijst van boswachters, ND 1026, fol. 541 (de lijst aldaar bevat wel enkele inconsequenties):

Begindatum:

19 oktober 1637 – Jacob Dielissen

6 oktober 1638 – Hendrik Montens

22 juni 1644 – Jan Jansse van Baarle

8 augustus 1653 – Jan Aarts van Ginneken

24 februari 1662 – Jacob Aertssen van Hoeckele

15 oktober 1681 – Abraham Jacob Aertssen van Hoeckele

5 juli 1720 – Barent Scholte

16 september 1748 – Jan van Loo

17 augustus 1767 – Johan Philip Endlich (ook nog in 1775, RH142, fol. 332v en ND 1026, fol. 541)

De boswachters hadden sinds eind zeventiende eeuw het recht om twee paarden en acht koeien te weiden in het Mastbos; in 1707 werd dit voorrecht vervangen door een bedrag van 36 gulden. Het weiden van de beesten ging echter onverdroten door. De boswachter mocht niet meer dan drie knechten houden, die allen jong en sterk moesten zijn. Deze moesten alle sloten behoorlijk opmaken. Het daggeld van de knechten zou hoogstens twaalf stuiver mogen bedragen, ND1026, fol. 369. In 1701 mocht na inundatie een pachter van de twee hoeven van Boevigne zijn koeien ook in het Mastbos weiden: Op de requisitie van Adriaen Cornelis Robs, pagter van Syne Majts. Grooten en Cleyne hoeve van Boeverijen, versoeckende om geallegeerde redenen permissie om gedurende de tijd dat syn gepagte weyden en hoylanden onder waater sullen staan syne leegen beesten ten getale van 10 a 12 in syne majts. Mastbos inde ledige velden te mogen stouwen. Krijgt toestemming zolang de rivier boven Breda gestopt is. ND1027, fol. 158.

De aanstellingsacte van een boswachter bevat interessante bijzonderheden over zijn taak. De aanstellingsbrief van Nicolaes Andriessen als boswachter te Ginneken en omstreken (voor het Ulvenhoutsebos, Chaambos, Oud Hof) uit 1594 is bewaard. Een deel ervan luidt als volgt:..hem gevende volcomen macht ende autoriteijt, om het wilt van roode beesten, harten, deijnen, haesen, conijnen ende diergelijcke andere, daer inne wesende, mitsgaders deselve bosschen wel ende loffelijck te bewaeren, regeeren ende beschermen, alle honden daer op comende, t'sij jaegende, bastaerde, rekels of andere, doot te hissen ende te schieten, alle personen in den voors.bosschen oft daer buijten nae de de voornoemde beesten schietende oft jaegende te calengieren, aen te tasten, hen affneemende de busse, bogen, honden oft geweere, deselve aen te brengene om gestraft te wordene, naer gelegentheyt soomen bevinden sal behoorende. Alle hoornbeesten, peerden, schaepen ende aendere die hij vinden sal weijdende in de voors. bosschen sonder oirloff ende consent van die van onsen Raede voorn. te schutten, nemende van elck beeste de behoorlijcke boete, ND 1026, fol. 615 (harten = herten, roode beesten = reeën, deijnen = damherten).

Bij de verlenging van de de funktie van Hans Wiggers als plantagiemeester in 1647 in de Baronie (soort houtvester) werd de strategie om het Mastbos te verbeteren als volgt verkondigd: 'hem gevende volcomen last, autoriteyt ende sunderling bevel de voors.onse Bossagien tonsen meesten profyte te regeren ende te planten ende repareren van hooge graften, sloten, ende riolen, eeckelen al omme onse hoeve te setten, bercksæet, elsensæet ende allèrhande andere plantsæet te sæijen als noot sal sijn ende hem goetduncken sal, het plantsoen

te versetten ende andere te coopen, om de selve onse bosschagien te verdichten daer 't van noode ende profytelyck sal wesen, de oude verdorde boomen, nergens dan tot branthout dienende uyt te werpen ende aff te houden, andere opwassende bomen te snoeyen ende die gene die hij int visiteren van de Bosschagien bevinden sal oorbaerlijcker ende beeter geemployeert te werden tot timmeragie dan langer te staen, op te teecken en om soo wanneer wij eenige wercken te doen maecken sullen hebben, met onsen timmermeester te communiceren, daermen die gevoechlijct tot sulcke wercken dienende sal mogen vinden ende sal jaerlijcx het schaerhout twelck houbaer is, met houwen affleggen, soo veel des van noode sal sijn, daer aff ende van de voors.dorre boomen snoeyen ende anderen affval van houte, dienende tot timmeragie, maecken groot branthout ende mutsaert tot provisie ende verdoene van onsen huuse ende tselve byden anderen doen stapelen ende wel bewaeren dat niet gestolen nocht ontvreemd en worden, om 't zijner tijde tot onsen behoefte wederom uytgelevert te worden. Sal oock den voors.Wiggers het eycken hout blocken ende de schorssen daer aff ende metten spaenderen, die vant timmerhout vallen sullen leggen in schuere daer die bewaert mogen worden om ons profyt daer mede gedaen te werden, soo wij off die van Onsen Rade hem ordonneren sullen, interciderende eenen yegelyck op pene van arbitralyck gecorrigeert te werden, dat voortan niemant wy hij sijn, rentmeester, timmerman ofte andere, hem en vervordere eenich timmerhout ofte branthout aff te bosschen ofte houden dan by voorweten ende expressen oorlove van de voors. Plantagiemeester, dewelcke op alles goede toesicht sal nemen datter contrarie niet en geschiede'. Wiggers kreeg honderd Rijns gulden als gage. ND1026, fol. 22.

Op 9 mei 1678 trok een troep Engelse voetknechten door het Mastbos. Drie ervan kwamen rond de middag bij het huis van de boswachter. Elk van de drie wordt omschreven. De eerste was bijvoorbeeld 'niet te lanck van stature ende swaer van lichaem, met eenen schraem in sijn aensicht, by sich hebbende eenen swaren snaphaen'. Boswachter Jacob Aertssen van Oeckel was met zijn zoon zich aan het voorbereiden om naar de akker te gaan. De soldaten vielen hen aan: ze wilden geerden (takken) hebben, die Jacob op de akker wilde gaan planten. De dikste van de drie soldaten sloeg Jacob met zijn snaphaan 'volslaeghs' op zijn hoofd, waardoor het bloed uit de wond vloeide. De dikke liep toen het bos in en legde met zijn geweer op hen aan om te schieten. De langste soldaat gooide hem tegen de vlakte en haalde geld uit zijn zak, ongeveer ter waarde van vijf gulden. De derde soldaat stak zijn zoon Abraham met zijn degen door hoed en kleren en hij sloeg ook de vrouw van Jacob op haar rug 'affweirende alsoo diegene, die sijne maggers in hun werck ende voorstel wilden verhinderen oft beleth doen'. De soldaten gingen ook op dezelfde dag langs bij Joost Adriaenssen van Meerl, die in de buurt woonde. Zij vroegen hem om bier of wijn, maar dat had hij niet. Toen sloegen ze hem tegen de grond en haalden geld uit zijn zakken. De dikste soldaat sloeg hem met een geweer tegen zijn hoofd, zodat hij weer tegen de grond viel. De kleinste hield hem met getrokken degen in bedwang, RH133, fol. 124-125.

Half februari 1702 kwam een partij Franse soldaten snachts aankloppen bij de boswachter, Abraham van Oeckel. Zijn vrouw Theuntie Jan Ladders deed open. De soldaten wilden dat er een vuur aangemaakt werd, want zij waren nat; zij vroegen ook om kousen, eten

en brandewijn. Nadat ze wat gegeten en gedronken hadden vertrokken de soldaten met hun gekwetste kapitein. Dezelfde nacht gingen ze ook naar de boswachter van het Liesbos Anthonie Huibrechts. Bij Van Oeckel namen ze ook nog drie paarden mee, RH136, fol. 84v. Het jaar daarop, in februari 1703, werden Abraham van Oeckel en zijn collega Anthony Huybrechts, boswachter van het Liesbos, door een partij infanterie meegenomen naar Antwerpen. Over de reden tastte het dorpsbestuur in het duister en daarom werd Hendrick Backers, substituut-secretaris er op uit gestuurd om te informeren wat de ontvoerders van zin waren, GP1646, fol. 80v.

In 1732 vraagt Hendrik Scholte, geboren te Stapels in de graaffschap Lippe om een verklaring van goed gedrag. Hij had verscheidene jaren bij boswachter Barend Scholte gewoond. Hij wou naar Detmold gaan, RH140, fol. 79.

BOUDENSHEINING – 1634 – P124, F33V

96 ¼ roede vroenten ende wtvancx daer eensdeels tHuys op staet: Boudensheyninge.

Heining van de familie Boudens. Vergelijk Peter en Dingne Cleyn Boudens, Truy Boudens, 1415, G, f32, fol. 60v.

BRAAK – 1541 – R709, 19V

Stuck beemden: de Braict, half bunder westwaerts aende Weghreyse.

BRAAK – 1547 – R710, F95

Stuck beemden: de Braeck, metten moer daer in liggende, een bunder.

BRAAK – 1550 – R711, 35V

Stuck beemden: de Braeck, metten moer daerin liggende, een bunder.

BRAAK – 1567 – R714, F98V

Stuck beemden: de Braeck, een bunder.

BRAAK – 1610 – R719, F169

Stuck weyden: de Braeck, een gemet, noortwaerts aende Weeghrijse.

BRAAK – 1668 – GP263, 32V

Weijde: de Braeck, een gemet.

BRAAK – 1708 – R735, F37V

Een perceel weyde: de Braeck, een gemet, suytwaerts sheeren straet ofte baen en noortwaerts de Weerrijse.

BRAAK – 1753 – RH106, 18

Een perceel weijde en heijde: de Braak, twee gemet. suyt het Mastbos, noort de rivier de Mark.

BRAAK – 1758 – RH107, 44V

Een perceel weyde en heyde met de daerop staande mastboomen: de Braak, twee gemet, noort de Revier de Marke

BRAAK, HOGE – 1527 – R705, F113V

Een veertelsaet lants: de Hoobraick.

BRAAKSKE – 1836 – N 6403, 82

Een perceel weiland: het Braaksken, 43 roede west de Weerys.

Kadastraal perceel K 210.

BRAAKT – 1555 – R712, 82V

Stuck erfs onder beemt heyde en moer: de Braect, twee bunder, oostwaerts aen sheren strate, westwaerts aende Weeghreyse.

BRAAKT – 1708 – R735, F37V

Een perceel weyden: de Braeck, een gemet, noortwaerts de Weereyse.

De gebruikelijke verklaring voor Braak 'ontginning' lijkt hier moeilijk toepasbaar: het perceel bestond uit beemd, heide en weide. Moeten we dan denken aan een betekenis 'varen', die in de literatuur wel genoemd wordt?⁵⁰ Braakt is dan een plaats waar varens groeien. De bedoelde varen kan de adelaarsvaren zijn, *Pteridium aquilinum*, een giftige en hardnekkige soort, die nog jaren groeit op plaatsen waar ooit bos was (op zure gronden).

Vergelijk voor de betekenis 'ontginning': Nieuw lant tot Effen dat gebroecken is, een gemet, 121 roeden. 28 bunder Heyde en wilderde tot Overvelt daerin is gebroken 18 gemet, 1668, GP263, fol. 84v.

BRACHT – 1749 – RH280, 95V

Een perceel weijde en heijde: den Bragt, noort de Merk.

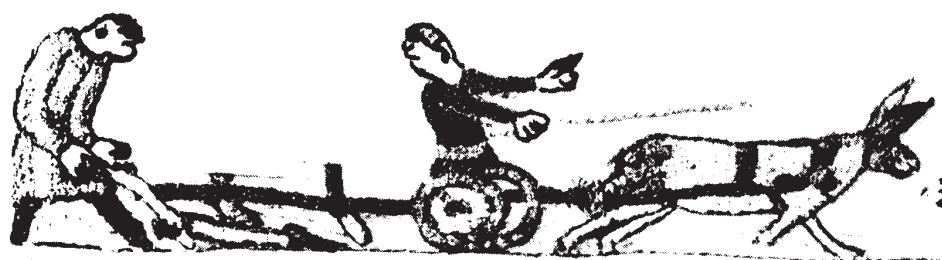
Bragt kan ontstaan zijn uit Braakt door verzachting van de –k tot –g (zoals Locht uit Lookt).

BRAKEN – 1741 – R1055

Een nieuw bosch in de Braaken aan de suysyde van de Nieuwe dreefe.

BRAKEN – 1748 – R1059

Braaken.

Tapijt van Bayeux.
Ploegen met een
muilezel en eggen
met een paard.
Kort na 1066.

Braak hoort bij breken, 'ploegen, ontginnen'. Mogelijk duidt het hier niet op een akker, maar op een ontginning van de heide om er bos van te maken. Perk in het Mastbos.

BRAKKEN – 1754 – R1062

Een nieuw bosch in de Brakken.

BRAKKEN – 1796 – R1096

In het perk: de Brakken.

BRAKKEN – 1847 – N157, 570

Brakken.

Gevormd uit Braken? Of uit barakken? Als we de omschrijving van 1754 van Brakken vergelijken met die van 1741 van Braken, lijkt het om hetzelfde gebied te gaan. Een van de perken in het Mastbos.

BREEAKKER – 1531 – R706, F121V

Twee lopensaet lants: den Breeacker.

BREEAKKER – 1534 – R707, F81

Twee bunder lants: de Breeacker.

BREEAKKER – 1636 – GP261, 4

Lant: den Breeacker.

BREEAKKER – 1669 – R727, 234

Stuck lant: den Breeacker, een lopensaet.

BREEAKKER – 1725 – RH277, 146V

Zes gemet vanden Breeacker.

BREEAKKER – 1905 – BREDANAAR24, NR.59

Een perceel bouwland: de Breeakker 2, 65 hectare. Kad.nr. K 418.

Breed 'groot'. De akker omvatte in 1534 twee bunder (en ook in 1725 zes gemet = twee bunder), dus behoorlijk groot.

BREMBERGSKE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op het Brembergske en het Hooiveldeke, aan de Overasche straat.

BREMBERGSKE – 1906 – BREDANAAR25, 285

Schaarhout op het Brembergske.

BREMHEINING – 1609 – R719, F130

Twee stucken erffs, lant en bosch zynde een bunder in de Bremheyninge.

BREMHEINING – 1665 – R727, 36

Andries Tiberius en zus Pieterella verkopen Martinus J. van Weeldt 1/3 part van de stede, huysinge: de Bremheyninge, twee bunder, oostwaerts aen sheeren strate.

BREMHEINING – 1687 – RH276, 9V

Een gemet lants over strate: de Bremheyninge.

BREMHEINING – 1715 – RH277, 14V

Een gemet lants over de straete: de Bremheijninge.

Heining met bramen eromheen of met bremstruiken? Takken van bramen, *Rubus*, werden wel gebruikt om er bijenkorven mee te verstevigen: ze werden dan eerst gespleten met een bramenkliever. Bramen zijn lastig te bestrijden: men had een speciaal gereedschap om ze uit te roeien: een bremhaak, dat was een ijzeren haak met een mes aan de andere zijde, tezamen bevestigd aan een lange steel.

In 1734 werd de hoeve van Buursteden verhuurd, waarbij onder andere de volgende voorwaarde werd gesteld: 'de huurman zal gehouden zijn twee maal sjaars de breemen met de vlaghseysie nevens den grond af te kappen, te weten eens in de maant mey en eens in de maant october en dat van alle de weyden en landerijen'. Ook moest de huurder de biezen in de weilanden eens per jaar met de sikkel (seysel) afsnijden, RH101, fol. 132v. *Brem*, *Sarothamnus scoparius*, werd op de schraalste Kempische gronden wel geteeld. Zo kocht de provisor van de abdij Tongerlo in Essen in 1773 honderd potten bremzaad om er heide mee te bezaaien.⁵¹ *Brem* bezit wortelknolletjes en verrijkt zo de bodem met stikstof. *Brem* werd gebruikt om bezems van te binden. Lindemans schrijft: 'De brem of ginst was de providentie plant die het ontstaan van de landbouw mogelijk maakte in de armste zandstreken van ons land. *Brem* groeit gewillig op de zanderige heide, en haar welig gewas was wellicht het degelijkste en voornaamste voeder dat de schapen en de koetjes van de primitieve nederzetting er op hun wilde weide vonden. Behorend tot de klasse der vlinderbloemigen, verrijkte zij de weidemest met stikstof, en kwam daardoor rechtstreeks ten goede aan de schamele akkers van de dorpelingen'.⁵² Over verbouw van deze struik in de Baronie is niets bekend.

BROEK – 1418 – ASB6, 6V

Stuc lants: 't Broec (Overa?).

Broek 'moeras', vaak vroeg ontwaterd en na ontginning vruchtbare grond.

BROEKAKKER – 1533 – R707, F63

Een veertelsaet lants: den Broeckacker.

BROEKAKKER – 1541 – R709, 18V

Stuck lants met een bosken: den Broeckacker, een veertelsaet.

BROEKAKKER – 1551 – R711, 144

Zestien lopensaet lants: den Halacker en den Broeckacker.

BROEKAKKER – 1567 – R714, 100V

Stuck lants: den Broeckacker, een veertelsaet, onder landt en bosch.

BROEKAKKER – 1579 – R716, 28

Zestien lopensaet lants: den Halacker en den broeckacker.

BROEKAKKER – 1668 – GP263, 32

't Broeckackerken en t'Bosch, een gemet.

BROEKAKKER – 1706 – R734, F122

Een perceel saeylant: den Broeckacker, twee gemet.

BROEKAKKER – 1708 – R735, F38

Een perceel saylants: de Broeckacker, een gemet, westwaerts de Kerckstraet.

BROEKAKKER – 1708 – R735, F38

Een parceeltjens saeylants: den Broeckacker, een gemet, westwaerts de Kerckstraet.

BROEKAKKER – 1748 – RH280, 71

Een perceel: den Broekacker, onder saeyland en bos, een gemet.

BROEKAKKER – 1763 – RH107, 259

Een perceel: den Broekakker, synde saayland en bos, een gemet.

BROEKAKKER – 1779 – RH110, 154V

Een perceel zaayland: den Broekakker, half bunder.

BROEKAKKER – 1919 – BREDANAAR38, 176

Een perceel bouwland: de Broekakker, K 151, groot 91 are.

BROEKAKKER, GROTE – 1785 – RH282, 122

Een perceel zaayland: den Grooten Broekakker, twee gemet, oost het kerkstraatje.

BROEKAKKERKE – 1742 – GP272, 245

't Broeckackerken.

Akker in of bij het Broek. Broek, 'moeras', hier gelegen aan het water met de naam Aa = de Weerijs. Broek 'Oorspronkelijk moeras, laaggelegen dras land, waterland, dat telkens door het wassen van nabijgelegen rivieren of beken onderloopt, begroeid met kreupelhout, biezen, lisch, riet enzovoorts.⁵³ Broek wordt voor het eerst in het Nederlands vermeld in 918/948.⁵⁴

BUCKINGSGOED – 1613 – ND8974, F573

Goeden tot Overa: Buckincx goet.

Onroerend goed in bezit van de familie Buckings, Buckincx.

BUNDER – 1565 – R714, F68

Stuck lants: dBuynder, een bunder.

BUNDER – 1662 – RH274, 43

Stuck zaeylandt: t Buynder, vier gemet.

BUNDER – 1667 – RH274, 85

Stuck zaeylant: de Buynder daer (= den Hoijbergh) teynden aen.

BUNDER – 1698 – R733, 9V

Een perceel saeylant: het Buijnder, twee gemet.

BUNDER – 1699 – R733, F68

Een perceel saeylant: het Buynder, twee gemet.

BUNDER – 1706 – R734, F124

Een perceel saeylant: het Buynder, vier gemet.

BUNDER – 1710 – R736, F48V

Een perceel saylant: het Buynder, vier gemet, noort deVoorste en Agterste Halder.

BUNDER – 1711 – R736, F113V

Een perceel saylant: het Br. (sic!), vier gemet.

BUNDER – 1744 – RH280, 8

Een perceel sayland: het Buynder, twee gemet, noort de Weereys

BUNDER – 1745 – RH104, 14

Een perceel saayland: het Buynder, twee gemet.

BUNDER – 1846 – N 4, 258

Een perceel bouwland: het Buinder, 79 roede (K132).

BUNDER, HOOG – 1910 – BREDANAAR29, 150

Kavels rogge op het Hoog Bunder.

BUNDERKENS – 1918 – BREDANAAR37, 284

Dennebosch: de Bunderkens, K 468, groot 2,02 hectare.

BUNDERS – 1668 – GP263, F62

De Buijnders en Hoiijberghe, negen gemet.

BUNDERS – 1742 – GP272, F354V

Negen gemet van de Buynders en den Hooijberg.

Bunder kan een aanduiding zijn voor woeste grond.⁵⁵ Bunder was een maat die vooral gebruikt werd voor vrij laat ontgonnen heide- of moerasgebieden, waar de oppervlakte niet zo nauw gemeten werd als in de oude, vruchtbaardere cultuurgrond. Een bunder = drie gemet = 1,29 hectare. Verder was zes grote lopenzaad ook gelijk aan een bunder.

BUURAKKER – 1445 – R717, 12

Stuck lants: den Bueracker, een veertelsaet lants.

BUURAKKER – 1634 – P124, F96V

Landts aen d'Asven, de Herstal suyt, den Bueracker en hunne hoffstadt oost en noort.

BUURAKKER – 1634 – P124, F96V

Vijf lopensaet landt: den Bueracker.

BUURAKKER – 1646 – R710, F35

Stuck lants, vijf lopensaet: den Bueracker met erfpacht volgens schepenbrieven die men nu nyet kan vinden.

BUURAKKER – 1667 – R727, 96V

stuck saeylants: den Bueracker, twee gemet.

BUURAKKER – 1669 – R727, 255

Stuck lants: den Bueracker, twee gemet.

BUURAKKER – 1680 – R729, 132

Een perceel saeylant: den Bueracker, twee gemet.

BUURAKKER – 1698 – R733, 8V

Een perceel saeylants: den Bueracker, half bunder.

BUURAKKER – 1699 – R733, F67V

Een perceel saeylants: de Bueracker, half bunder.

BUURAKKER – 1699 – P127, F433V

Lants aen d'Asven, den Herstal zuyt, de Bueracker en hunne hoffstadt oost en noort.

BUURAKKER – 1723 – P129, F29

Vijf Loopen lands: den Buur Akker.

BUURAKKERS – 1694 – R755, F123V

Een perceel saeylant: de Buerackers, half bunder.

Een buur is een schuurtje, een bijgebouw. Vergelijk Stuck lants anderhalf bunder, ende opte schuere ende buere daer by staende opt Houtghoir, Chaam, 1526, R762, fol. 29v. Eene buere en erve staende en liggende aen denselven Adriaen ende syne huysvrouw huysinge tot Ulvenhout over de Beke. 1549, R679, fol. 242v.

Buur komt vooral in het westen van de Baronie voor; oostelijk kent men schop als equivalent.

In Rijsbergen komt men nogal eens een ovenbuur tegen, een bakhuis. Zie ook onder Buursteden.

CETERSLAND – 1673 – R728, F85V

Een perceel lants: het Ceterslant, half bunder.

Bezit van de familie Van Seters.

DASVEN – 1634 – P124, F96V

Landts aen d'Asven, de Herstal suyt, den Bueracker en hunne hoffstadt oost en noort.

DASVENNEN – 1634 – P124, F28V

Anderhalff bunder landts en weyde: de Dasvennen, den Herstal noort.

DASVENNEN – 1699 – P126, F116

t'veldeken tusschen t Huijs ende schuere, de Dasvennen west.

DASVENNEN – 1699 – P126, F117

Anderhalff bunder lants en weyde: de Dasvennen, den Herstal noort.

Moeten we uitgaan van Dasven of van d'Asven? In het eerste geval een laaggelegen veengebied waar dassen leven. Dassen bouwen hun burchten meestal op de overgang van lage naar hoge grond. Ze fourageren vooral in weilanden, waar ze kevers en regenwormen zoeken. Als Asven de juiste vorm is, en dat is het meest waarschijnlijk, kan het een ven zijn gelegen bij een water de Aa (= Weerijs). Vergelijk Dasbroek, Daesbroek, Asbroeck onder Oekel.⁵⁶

DEUSIGENBERG, OUDE – 1748 – RH280, 61V

Een perceel heyde, 2½ gemet, int heyvelt: den Ouden Deusingenberg, oost de Oude turffvaert.

2 ½ gemet.heyde int Heyvelt: den Ouden Duysigenberg, oost de Oude Turff Vaert.

Dosich 'Duizelig, suf, versuft'.⁵⁷ Kan dat betrekking hebben op een berg? Vergelijk de Doesberg bij Lanaken, waarvan het eerste lid verklaard wordt als 'duizelig, duttend d. i. sluimerend'.⁵⁸ Wat voor een eigenschap van een berg kan dit zijn? Heeft het betrekking op een berggeest?? Of zou men een vergelijking met een vulkaan op het oog hebben?? In de plaatselijke streektaal betekent deuzig 'onbeholpen, dom'.

DIJK – 1528 – R705, F197

Een half bunder lants: den Dyck inde Overaasche acker.

DIJK – 1533 – R707, F62V

Een lopensaet lants: den Dyck.

DIJK – 1551 – R711, 145

Anderhalff lopensaet lants: de Dyck.

DIJK – 1579 – R716, 28V

Anderhalf lopensaet lants: den Dyck.

DIJK – 1634 – P124, FF2V

Een lopensaet lants by den Dyck,..de Kerckstraete oost en Noort.

DIJK – 1662 – RH274, 42V

Stuck zaeylandt: den Dijck, twee gemet.

DIJK – 1667 – R727, 97V

Stuck saeylant: de Dijck, een gemet.

DIJK – 1705 – R734, F60V

Een perceel saeylant: den Dijck, styf een gemet.

DIJK – 1706 – R734, F123

Een perceel saeylant: den Dijck, groot mettet driesken twee gemet, gemeen met tien saelden pastorale goederen.

DIJK – 1723 – P129, F38V

Lands by den Dijk, de Kerkstraete oost en noord.

DIJK, KLEINE – 1785 – RH282, 121V

Een perceel saayland: de Clynen Dijk, twee gemet, zuid den Grooten Dyk.

Dijk 'enigszins hoger liggende weg door moeras of heide'. Op Overa waren geen polders, dus hebben we hier geen dijken in de gebruikelijke zin van het woord. Een dijk is in de zandgebieden van de Baronie een wat hogerliggende weg door heide of moeras.

De aanleg van dergelijke dijken werd per ordonnantie van Willem Hendrik in 1699 geregeld: '... door de heyden en vroenten van de eene plaats na de andere linierecht/ voor soo veel sulks bequaemelijk kan geschieden/ op te werpen, te maken en wel tonnerond te leggen, breedte, ruijme wegen, heijrbanen of Deijken ter hoogte van vier voeten en breete van twee roeijen en aen beijde de zijden met bequaeme slooten.'. ⁵⁹

De dijken moesten dus twee roeden breed worden, dat is 11,20 meter en vier voeten hoog, dat is circa 1,10 meter. Ook de beplanting werd geregeld: langs een dijk mochten de boeren bomen planten, speciaal eiken, berken en elzen. De houtopbrengst was half voor de Heer als ze de jonge boompjes van de rentmeester hadden betrokken. De zuidkant van de dijken mocht niet beplant worden omdat de weg dan niet goed kon opdrogen in de zuiderzon.

DIJAKKER – 1415 – G

Lants gheleghen aenden Dijk-acker.

DIJAKKER – 1695 – RH196, 103V

Inde erve: den Dyckacker heeft de pastorie zeven a acht saelden, maeckende schaers een half gemet, die buyten de hueringe is.

DIJAKKER – 1702 – RH233, F110V

De pastorie van de Hage heeft in de erve: den Dyckacker tien saelden makende schaers een halff gemeth.

Akker aan een dijk. Saelden, genoemd in 1695 en 1702, zijn akkerbedden.

DISTELAKKER – 1445 – R717, 12V

Een lopensaet lants: den Dystelacker.

DISTELAKKER – 1505 – R416, F201V

lants achter Dystelacker.

DISTELAKKER – 1528 – R705, F195V

Twee stucken lants: de Heze en den Dystelacker, vijf lopensaet op dAcker.

DISTELAKKER – 1541 – R709, 32V

De Hese en stuck lants: den Dystelacker, inde Overaasche acker, vijf lopensaet.

DISTELAKKER – 1547 – R710, F94V

Stuck lants: den Dystelacker, twee lopensaet zuytwaerts aende Heze.

DISTELAKKER – 1550 – R711, 35

Stuck lants: den Dystelacker, twee lopensaet in de Overaasche acker, zuytwaerts aen tstück lants: de Heze.

DISTELAKKER – 1554 – R712, 52V

Stuck lants: den Dystelacker, twee lopensaet, westwaerts aende Heze.

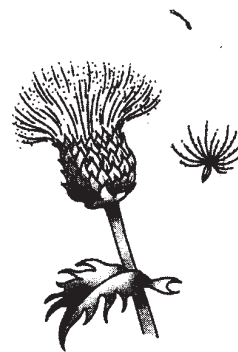
DISTELAKKER – 1565 – R714, F68

Stuck lant: den Dystelacker, twee lopensaet.

Distels vormden een lastig onkruid: vooral de akkerdistel, *Cirsium arvense*, is moeilijk te bestrijden, heeft wortelstokken en zaait zich sterk uit. Bij het wieden en oogsten zijn distels haast niet met de hand aan te pakken.

Bij de verhuur van een boerderij op Overveld werd in 1609 bepaald dat de huurder 'de dystelen ende andere quade ruychten twee mael tsjaers sal moeten wel schoon affmaeijen, eens uytgaende meye ende noch eens omtrent uytgaende july', R719, fol. 106v, 107.

Akkerdistel met
zaadpluis.

Distels werden het best bestreden door ze uit te steken: Distels maaïen is distels zaaïen, distels trekken is distels stekken, maar distels steken is distels de nek breken.

DONGAKKER – 1474 – D, F13

Twee lopensaet lants opten Dongacker.

DONGAKKER – 1526 – R705, F89V

Landt en beemdt, vijf lopensaet: den Dongacker.

DONGAKKER – 1533 – R706, F167V

Twee boschkens daer den kercwech midden door loopt: den Donckacker.

DONGAKKER – 1551 – R711, 144V

Een lopensaetheyvelts: den Dongacker, by dEychboschken.

DONGAKKER – 1579 – R716, 28V

dEychbosken met een lopensaetheyvelts daer aenliggende: den Dongacker.

Akker bij een donk, een opduiking in moerassig terrein.

De Vries noteert bij donk: 'Hoogterug in een moerassig terrein, soms ook moeras, vergelijk MiddelNederlandsdonc: onderaardse kelder dienende om te weven of om graan in te bewaren; hoger gelegen woonplaats in een laag gebied. Voor de betekenisontwikkeling zal men moeten uitgaan van 'mest, mesthoop'. Nu berichten ons Tacitus, Germania c.16 en Plinius, Nat.Hist., 19, 1 dat de Germanen onderaardse vertrekken als voorraadruimten voor de warmte met mest bedekten. Deze werden ook voor het weven gebruikt en zo kon de betekenis 'vrouwenvertrek' optreden. Op het erf tekende zich dit halfonderaardse vertrek als een heuveltje af; zo kon men ook lage zandopduikingen in een weinig gebied op dezelfde wijze benoemen'.⁶⁰

DONGELEN – 1525 – R705, F28V

Twee gemeten beemden mette boschken daeraen gelegen: tDonghelen.

DONGELEN – 1547 – R710, F78V

Een halff bunder weyden: tDongelen, oostwaerts aende Wegereyse.

DONGELKE – 1755 – RH280, 221

Een perceel land: het Dongeltien, een gemet.oost de Weereijs.

Dongel: diminutief bij Donk, dus een kleine donk. Dongeltje is een dubbele verkleiningsvorm.

DONGEN, LANGE – 1667 – R727, 114

in de Lange Dongen.

Langgerekte hoogte in moerassig terrein.

DONK – 1509 – R418, F93V

Een bunder beemden omtrent de Overaasche vonder: de Donck.

DONK, LANGE – 1303 – HS4472, 27

in loco dicitur Langdonck.

Zie Langdongen.

DONKAKKER – 1474 – D, F13

Opten Dongacker.

DONKAKKER – 1474 – DEN2100, 13

Land opten Dongacker, in Dongacker .

DONKAKKER – 1491 – ERENS

Donacker.

DONKAKKER – 1521 – R428, 228

Twee boschkens en erve daer den Kercwech midden doir loopt: de Dongacker.

DONKAKKER – 1526 – R705, F89V

Landt en beemdt, 5 lop: den Dongacker.

DONKAKKER – 1533 – R706, F167V

Twee boschkens daer den Kercwech midden door loopt: den Donckacker.

DONKAKKER – 1608 – R718, F68V

Twee boschkens ende d'erve daer den wech door loopt: den Donckeracker.

Donk kan door verzachting van de -k overgaan in Dong. De Donckeracker uit 1608 moet identiek zijn met Donkakker en Dongakker: zie ook de vermelding onder Dongakker, 1533.

DREEF – 1734 – RH101, F102

Schaarbosch neven het Mastbos, westwaerts sHeeren Dreve.

DREEF – 1668 – GP263, F30V

Nieuw lant aende Dreve.

DREEF – 1750 – GP..F320

Nieuw land aan de Dreeve

DREEF, KORTE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout aan de Korte Dreef.

DREEF, LANGE – 1741 – R1055

De Lange Dreef, by het Gagelven.

DREEF, LANGE – 1746 – R1058

Tusschen de Lange Dreeff en t Patersteeken.

DREEF, LANGE – 1754 – R1062

Een nieuw bosch aen wedersyde van de Langendreeff by het Gagelven.

DREEF, LANGE – 1754 – R1062

Een nieuw bosch aen wedersyden van de Langendreeff, by het Gagelven.

DREEF, LANGE – 1844 – P454, F11, F35

De Papenmuts, west de Lange dreef; De Lange dreef, beginnend aan de Bouvignesche dreef, loopende tot het Galdersche hekken, beplant met 601 beuken van 31 a 40 jaar.

DREEF, LANGE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Voorste en Achterste Zoetweike aan de Lange Dreef.

DREEF, NIEUWE – 1741 – R1055

Een nieuw bosch aende noortsyde van de Nieuwe Dreef.

DREEF, NIEUWE – 1743 – R1056

De Nieuwe Boeveryse dreeve.

DREEF, NIEUWE – 1805 – R1104

De Nieuwe Dreef genaamd de Tranche, strekkende van het Haagse Hekken tot aan het Gin-nikse Hekken.

Dreef, 'weg met bomen erlangs', oorspronkelijk een weg waarlangs vee gedreven wordt. sHeren Dreef is een dreef in bezit van de Heer van Breda.

Hoeufft schrijft: 'Dreef is in de Baronie hetgeen elders eene laan is, of een weg van weers-zyde met boomen beplant'.⁶¹ De oudste vermelding van dreef in het Nederlands dateert uit het jaar 1285.⁶²

DRIES – 1668 – GP263, F62

Joffrouw Elisabeth Roovers, weduwe vanden advocaet Ceters landt aende stede tot Overa: de Hoeve en de Dries.

DRIES – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op de Dries.

DRIES – 1932 – DE BOER 29, NR.7

Bouwhoeve K 429, 268, 270, 272, 368, 484 en 563, hierbij behoren de Dries, de Huisakker, den Boonhof en de Peeakker, groot 3,34 hectare.

DRIES, HOGE – 1611 – RH179-7

Weyde: den Hoogen Dries, bij de Claverweyde.

DRIES, HOGE EN LAGE – 1672 – R752, F92

Seecker stuck erven: den Hoogen en Leegen Driesch en Claverweyde, onder landt en weyde, zeven gemet.

DRIES, HOGE EN LAGE – 1680 – R729, 142

Stuck erve: den Hoogen en Leegen Driesch ende Claverweijde, zeven gemet.

DRIESKE – 1706 – R734, F123

Een perceel saeylants: den Dijck groot mettet Driesken, twee gemet. gemeen met tien sael-den pastorale goederen.

DRIESKE, KLEIN – 1611 – RH179-7

Cleyn Driesken, een gemet.

Dries 'uitgeputte akker', later ook 'huisweide'. In het noordwesten van de Antwerpse Kempen werd dries wel omschreven als 'De weide die haast aan de hoevegebouwen paalt, nooit wordt gehooit en gewoonlijk langer blijft liggen (d.i. zonder omgedaan te worden) dan een andere weide. In tijden dat er veel werk op de boerderij was werden de dieren makkelijk

op de dries te grazen gezet.⁶³ Een dries die op een uitgeputte akker werd aangelegd, werd enkele jaren als grasland gebruikt: het vee liet er zijn uitwerpselen achter en de natuurlijke vruchtbaarheid herstelde zich hopelijk.

‘Dries wordt, in de Baronie, genaamd de grond in het gemeen, en het met gras bezette land in het bijzonder, twelk binnen eene boeren-hofstede besloten is; men verstaat er somtijds door hetgeen, dat men elders noemt de boerenwerf. Eigenlijk is het driesch, dreesch, in Neder-Saksisch driesch, en beteekent akkerland, dat rust en niet bebouwd wordt; daarvan dat dries, driesch op sommige plaatsen in ‘t algemeen eene weide beteekent, omdat het driesche land doorgaans tot weiland dient’.⁶⁴ In Wortel kenden de gezworenen in 1752 vier soorten dries: de eerste soort werd bezaaid met haver en klaver; de haver werd het eerste jaar geoogst en de klaver het volgende jaar. De tweede soort werd bezaaid met boekweit (ook het tweede jaar?). De derde soort werd het eerste jaar met rogge bezaaid en het tweede jaar met haver. De vierde soort, de slechte driessen, werden drie of vier jaar met de beesten beweid en dan weer gebroken en bezaaid.⁶⁵ Ons begrip dries correspondeert dan het best met laatstgenoemde soort.

EENDENBLIK – 1654 – R826, F52

Neffens den Eyndeblick.

Blik ‘uitgeveend ven’ waar eenden verbleven. Vergelijk de Endebleken onder Dorst.

EIKBOSKE – 1551 – R711, 144V

Een half bunder bosch ende erfs: dEycboschken, noortwaerts aen dBlock.

EIKBOSKE – 1579 – R716, 28V

Een half bunder bosch en erfs: dEyckbosken, met den Dongacker, een lopensaet.

Bos met eikenbomen.

Van de zomereik, *Quercus robur*, is vrijwel alles te gebruiken. De eikels werden aan varkens gevoerd, waardoor ze in de herfst flink opvetten en het vlees een fijne smaak krijgt. Het hout is zeer duurzaam: de staanders en balken van de boerenhuizen waren vanaf het begin vrijwel steeds van eikenhout. De bast werd in mei (als de sapstroom op gang kwam en de schors makkelijk losliet) geschild: de gemalen schors werd als run gebruikt bij het leerlooien. De meeste eiken werden na een groeiperiode van enkele (vijf tot zeven) jaren gehakt (‘geboscht’ of ‘gehouden’). Na dit afhakken schoot de eikenstronk weer goed uit. Alleen nachtvorst en rupsen (eiken-processierupsen, al vaak genoemd in de negentiende eeuw) konden de eik schade doen. Het vereren van eiken gaat terug tot de Romeinen en Grieken, en stamt mogelijk al uit de Bronstijd.⁶⁶ De oudste vermelding van eik in het Nederlands dateert uit het jaar 1137.⁶⁷

EIKENPERK – 1844 – P454, F19

Het Eikenperk, by de boschwachterswooning, west en noort de Papenmuts, zuid en oost

de tuin en kwekerij bij genoemde woning (van de Boswachter), beplant met eiken die ouder zijn dan 75 jaar.

EINDAKKER – 1528 – R705, F224

Twee loepensaet: den Eyndacker, int Acker.

EINDAKKER – 1559 – R713, 65V

Stuck lants: den Eyndacker.

EINDAKKER – 1579 – R716, 28

Anderhalf lopensaet lants: den Eyndacker.

EINDAKKER – 1660 – R726, 139V

Een perceel saeylants: den Eyndacker, een bunder.

EINDAKKER – 1714 – RH200

Een bunder saeylants: den eijndenacker.

EINDAKKER – 1742 – GP272, 343

Drie gemet: den Eijnd-acker.

De laatste akker in de dorpsakker (voor de Weerij?).

EINDBEEMD – 1715 – RH104, F14

Een perceel weijde: den Eyntbeemt, half bunder noot de Weereys.

EINDBEEMD – 1745 – RH104, 14

Een perceel weijde: den Eyntbeemt, half bunder noord de Weereys.

Beemd waar eenden zaten? Of op het einde gelegen van..?

EINDELAKKER – 1636 – GP261, 3V

Den Eyndelacker.

EINDELAKKER – 1645 – R724, 213V

Stuck saeylants: den Endelacker, een gemet.

EINDELAKKER – 1667 – R727, 97

Stuck lants, half gem: den Eyndelacker.

EINDELAKKER – 1668 – GP263, 135

Den Eijndelacker.

EINDELAKKER – 1668 – GP263, 83

Lant: den Eijndelacker, drie gemet.

EINDELAKKER – 1698 – R733, 4V

Een perceel saeylants: den Eyndelacker, een bunder.

EINDELAKKER – 1703 – R734, F47V

Een perceel lants: den Eijndelacker, half gemet.

EINDELAKKER – 1714 – RH200

Een bunder saeylant: den eijndenacker.

EINDELAKKER – 1725 – RH277, 119

Honderd roede lants: den Eyndelacker.

Zie Eindakker.

EINSBEEMD – 1744 – RH280, 8V

Een perceel weyde: den Eynsbeemt, noort de Weereys

Te lezen als Heinsbeemt of Eyntbeemd.

ELF SAALDEN – 1688 – RH276, 22

Honderd roede saeylants: de Elf Saelden.

ELF ZAALDEN – 1748 – RH280, 59V

Een perceel saeyland: de Elf Saelden, honderd roede.

ELF ZAALDEN – 1755 – RH280, 210

Een perceel saeyland: de Elff Saelden, honderd roede.

ELF ZAALDEN – 1794 – RH113, 89

Een perceel zaayland: de Elf Zaelden, honderd roede.

Een zaalde is een akkerbed, mogelijk wat breder dan een gewoon bed. Vergelijk:

Inde erve: den Dyckacker heeft de pastorije zeven a acht saelden, maeckende schaers half gemet die buyten de hueringe is, 1695, RH196, fol. 103v. Vergelijk ook: de helft van de achterste saelden off bedden, 1589, R685, fol. 238v; drie corensaelden breette van de acker, 1618, R689, fol. 81, beide te Ginneken. Op natte gronden waren de saelden smaller dan op de droge, respectievelijk acht versus tien ploegsneden.⁶⁸

ELSAKKER – 1501 – R415, F301

Stuck lants: den Elsacker, een veertelsaet.

ELSAKKER – 1563 – R713, 265

Stuck lants: den Elsacker, in dAcker, half bunder.

ELSAKKER – 1565 – R470, F127V

Stuck lants: den Elsacker, een veertelsaet.

Akker gelegen bij een Els, *Alnus glutinosa*.

ELZENDREEFJE – 1746 – R1058

Nieuw bosch by de Huysinge van den Boschwagter aende westzyde van het Elsendreefken.

ELZENDREEFJE – 1754 – R1062

Het Elsendreefken by de huysinge van den Boswagter.

Dreef beplant met els, *Alnus glutinosa*. Bestaat dit paadje in het Mastbos nog?

EMERKE – 1930 – DEBOER27, 3

Een perceel weiland aan de Aa: het Emmerke 0,35 hectare K 153.

Amer, emer kan betekenen 'nat land op de oever van een rivier' of 'aanlegplaats'. Vergelijk het gehucht de Emer aan de Mark. Die laatste naam is in de twintigste eeuw ook overgegaan in Emmer. Lag er hier een aanlegplaats aan de Aa of Weerijns voor bijvoorbeeld schuiten met mest, hooi?

ENDELAKKER – 1642 – R724, 57V

Stuck saeylant: den Endelacker, vier gemet.

Op het einde van de dorpsakker gelegen perceel. Zie Eindelakker.

ESBEEMD – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel weiland: de Esbeemd, K 135, groot 78 are.

ESBEEMD – 1921 – DE BOER18, NR. 1

Schaarhout aan de Eschbeemd.

Beemd met essenbegroeiing. De es kwam niet in grote getale voor: de boom vereist een vochtige, liefst lemige bodem. Het hout van de es was van grote waarde: de boeren maakten er stelen van voor bijlen, hakken, enzovoorts. Het hout was namelijk taai en buigzaam.

FIERAAI – 1904 – BREDANAAR23, NR. 155

Verpachting van kavels rogge op de Fieraai.

Corrupt voor..? Inrooi? Daar bestaat ook een vorm Tierooi van.

FIJNBOS – 1847 – N157, 570

Fijnbosch.

Bos van fijnspar, *Picea abies*. Deze boom werd ook wel Fijne Mast genoemd.⁶⁹ Deel van het Mastbos dat uit sparren bestond. Hoe lang de fijnspar al in Nederland geteeld wordt is niet precies bekend.

In 1662 worden in het Mastbos te Hulten 'groote mastboomen, meest van fin blad' vermeld; waren dit sparren? Dat lijkt dan een sterke vervroeging van de datum van invoer van de fijnspar in ons land: de fijnspar zou pas rond 1780 in Nederland, België en West-Duitsland aangeplant zijn.⁷⁰ In 1514 werd er vanuit Neurenberg tannensaet en vijstensaet aangevoerd. De naamgeving van de boomsoorten is erg verwarrend. Tannen zijn dennen in het algemeen of fijnspar, *Picea excelsa*, in het bijzonder. Zou vijsten een vervorming van Fichten zijn? (Fichte = grove den). In de landbouwenquête van 1800 schrijft men over de boomsoorten in de Baronie: 'Eiken, els, berk, mast, fyne zijnde de gewoone spar, en grove den, popel,

zwarthout (*Rhamnus frangula*), gewone en ook poeswillig (katwilg), linden, weinig beuken en esch, de laatste groeit algemeen niet wel.⁷¹ De fijne den (of fijne mast) zou de gewone spar moeten zijn, *Picea excelsa*.⁷² Ook in de volksmond werd deze boom eind negentiende eeuw nog met Fijne Mast aangeduid.⁷³ Waren er dan toch al sparren in Hulten rond 1620? (in 1662 waren het grote bomen, dan zullen ze toen wel een vijftig jaar oud geweest zijn). Zie ook bij Moeierboom.

FREDERIKSDREEF – 1844 – P454, F45

De Frederiksdreef, beplant met 507 dennen van 21 tot 30 jaar.

Genoemd naar prins Frederik die het Mastbos in de negentiende eeuw enige tijd in bezit had? Of naar een oudere Frederik in de Nassaufamilie?⁷⁴

GAARSHEINING – 1547 – R710, F94V

Stuck beemden, anderhalf bunder: de Gaersheyninge.

GAARSHEINING – 1550 – R711, 35

Beemden: de Gaersheyninge, anderhalf bunder.

GAARSHEINING – 1554 – R712, 46V

De Gaersheyninge met den Addenberch, vier bunder.

GAARSHEINING – 1688 – RH276, F22V

Twee bunder weijde: de Gaersheyninge, seer sleght goet.

GAARSHEINING – 1725 – RH277, 147

Vier gemet weyde inde Gaarsheijninge.

GAARSHEINING – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: de Gaarsheining, twee bunder 58 roeden, noord de rivier de A of Weerijs.

Gaars is door metathesis ontstaan uit gras. Dus een met een wal en heg omgeven perceel waar gras groeit. Het was volgens de vermelding uit 1688 een zeer onvruchtbaar perceel.

GAGELVEN – 1741 – R1055

Een nieuw bosch aan wedersyde van de Lange Dreef by het Gagelven.

GAGELVEN – 1754 – R1062

De Langendreeff by het Gagelven, in het Mastbosch.

Veld 'woeste grond', waar gagel groeide. Gagel is een aromatisch ruikende struik, die vroeger, dat wil zeggen tot de veertiende eeuw, vooral gebruikt werd bij de bierbereiding (de gruyt). In Zwolle gebruikte men voor de samenstelling van de gruit: cruyt, swaer cruyt en hers; hierbij is cruyt waarschijnlijk gagel. Het swaer cruyt zou een mengsel van laurier en slangekruid zijn en hers zou boomhars moeten zijn.⁷⁵ Gagel werd ook wel gebruikt om ongedierte uit matrassen te weren.

Volgens een aantekening van Van Mieris zou men uit de bessen van gagel vet of was stoken om kaarsen van te maken.⁷⁶

Blankaart schrijft over dit gewas: 'Het is een klein heestertjen van wel twee voeten hoog, hebben veele harde bruine rysjes. De blaadjes zyn breedagtig lang, hard, uit den geelgroenen, niet in gedaante, maar in reuk (die wel soo sterk is) met de Myrtus overeenkomende... In Nederland heb ik het op veenagtige waterige plaatsen gevonden...De reuk bewyst genoeg, dat dit gewas, en voornamelyk de vettigheid der zaden, uit fyne en werkelyke deelen bestaat, want het bier daar mede gebrouwen maakt iemand seer haast dronken, voornamelyk soo het belegen bier is. In de kassen gelegd bewaart het de kleederen enzovoorts voor de motten. In de wyn gedaan, doet die een aangename geur krygen.'⁷⁷

De gagel in het Gagelven was rond 1920 al vrijwel verdwenen. Oorzaak: grondwaterdaling en bebossing.

GALDERSEDREEF – 1741 – R1055

Twee nieuwe boskens, 280 roeden, aan wedersyden van de Galdersche of Haagsche dreeve met het schaarhout op deselve dreeve, strekkende van de voors. boskens tot aan het Haagsche hekken.

GALDERSEDREEF – 1746 – R1058

De Galdersche off Haagse dreeve met het schaarhout op deselve dreeve strekkende van de voors. boskens tot aan het Haagse hekken.

GALDERSEDREEF – 1760 – R1067

De Galderse of Haagse dreef.

Dreef naar het gehucht Galder, onder Ginneken. Identiek met Lange Dreef.

GALDERSEHEIDE – 1844 – P454, F5

Het perk de Galdersche Heide gelegen aan de zuidzijde van de perken de Kraayery en Rygery, noord het Turfven, west de Lange dreef. Begroeid met dennen van 40 –75 jaar.

Perk van het Mastbos.

GALDERSEHEKKEN – 1750 – R1060

Het repareeren en opsetten van 33 roede gragts (= wal) waarvan aende westzijde van het Galders hekken moet opgezet en met zoode wel aangeset werden eerst zeventien roede en verder weg nog zestien roede.

Hek van het Mastbos aan de kant van Galder. De genoemde wal bestaat heden ten dage nog steeds.

GALDERMANSAKKER – 1389 – L, 2, F3

Leenpacht uit alderhande stucken aerts int acker tOvera: Galdermansacker.

Akker van de familie Galdermans. In 1947 was de familienaam Galdermans nog bekend in Eindhoven en Helmond.⁷⁸

GANZENLAND – 1415 – G, F27V

Stuc erfs gheheiten dat Ganselant.

Perceel waaruit een ganzencijns ging? Of waar wilde ganzen in de winter pleisterden? Of een perceel waar vaak tamme ganzen werden geweid. Tamme ganzen moeten er in de middeleeuwen volop geweest zijn, maar merkwaardigerwijze komen we ze in de vanaf 1650 volop aanwezige boedelverkopingen of inventarissen (waarvan er honderden zijn doorgenomen) nooit tegen.

GANZENPOEL – 1389 – L, 2, F3

Leenpacht uit stucken aerts in acker tOvera: den Ganspoel tussen Nouten Block ende Heyne van Heylaer.

Poel 'waterplas', waar ganzen verbleven. Tamme of wilde? Er waren ook percelen die ganzen als cijns moesten leveren aan de Heer van Breda. Maar dit perceel was een leen (althans er ging een leenpacht uit).

GANZENWEIDE – 1748 – RH280, 61

Een perceel saeylant en bosse: de Ganseweyde, twee bunder.

GANZENWEIDE – 1768 – RH281, 143V

Een perceel zaayland: de Gansenweyde, oost en suyt 's heeren straat.

GANZENWEIDE – 1794 – RH113, 82V

Een perceel hooyland op OverA: de Ganseweijde, een bunder.

GANZENWEIKE – 1930 – DE BOER 27, 3

K 87: Ganzenweike.

Weiland waar tamme ganzen werden gehoed. Waar ganzen weiden kunnen andere dieren moeilijk meer grazen, want de ganzen laten overal hun stinkende uitwerpselen vallen. Bij Ginneken aan de Mark lag een gemeynthe met de naam Ganzenweide. In de late Middeleeuwen moeten ganzen algemeen zijn geweest op de boerderijen, getuige de ganzencijnsen en de toponiemen met -gans.. Maar bij de honderden inventarissen uit de zeventiende en achttiende eeuw zijn ze spoorloos. Waarom waren ze verdwenen?

GEBRAND BOS – 1818 – P32

Het gebrand Bosch, twintig bunder 136 roeden, in het Mastbosch.

Gedeelte van het Mastbos dat afgebrand was. Ook Verbrand Bos genoemd. Onder Ginneken gelegen.

GEER – 1742 – R1056

De perken..het Groote of Middelperk, den Geer.

GEER – 1748 – R1059

De Geer aan de noordwestelijke syde van de Ginnekensedreef.

GEER – 1844 – P454, F21

Het Montensbosch, waaronder begrepen is het Hoog en Laag Montensbosch, het Flouw-bosch en de Geer.

GEER – 1933 – DE BOER, 30, NR.38

Een perceel bouwland: De Geer (er staat Gur!), K 366, 670, groot 0, 85 hectare.

GEER, GROTE – 1709 – GAB, 1971-448

De Groote Geer, perk in het Mastbos.

Een geer is een lastig te bewerken perceel: twee tegenoverliggende zijden lopen niet evenwijdig en dat geeft moeilijkheden bij het ploegen en eggen. Het betreffende perceel lag in het Mastbos.

GEERT – 1847 – N157, 570

Geert.

Te lezen als Geer?

GEMEENTE VAN HERSTAL – 1723 – P129, F33V

Anthony Janssen van de Wyngaarde erfgenamen, van de gemeente van Herstall neven haren Langen Beemdt (een duyts cijns).

Gemeenschappelijk gebruikte grond. Zie Herstal.

GEUZENBOSKE – 1627 – R722, 78

Twee stucken heyvelts metten bosken daeraen gelegen: t'Geusenbosken, anderhalf bunder.

Bos van een geus? Of van een familie De Geus?⁷⁹ Geuzen was in deze tijd ook een scheldnaam voor protestanten, dus een bosje, eigendom van een protestant?

GINNEKENSEDREEF – 1742 – R1056

De perken in het Mastbosch genaamt de Braaken, het verbrande Bos en het Ginnekense dreefken.

GINNEKENSEDREEF – 1746 – R1058

Het schaarhouwt op de Ginnekense dreef van den Boswagters schuure tot aan het Hekken.

GINNEKENSEDREEF – 1791 – R1091

Tusschen de Boeverijsse en Ginnikse dreef.

De Huisdreef, die naar Ginneken aan de oostzijde van de Mark loopt.

GINNEKENSEHEKKEN – 1763 – R1069

De Tranchée, van het Haagse tot aan het Ginnekense hekken.

Hekken aan de Huisdreef aan de kant van het dorp Ginneken, toegang gevend tot het Mastbos.

GOOR – 1474 – D, F15

tGoir.

GOOR – 1507 – R417.F251V

Stuck erfs onder heyde en weyde twee bunder: tGhoir.

GOOR – 1517 – R424, 146

Stuck lants: tGhoir, half bunder.

GOOR – 1521 – R428, 227V

Anderhalf bunder weyden met eenen stucxken heyvelts: 't Ghoir (by hoeve Spreeacker); een bunder weyvelts: 't Ghoir.

GOOR – 1527 – R705, F140V

Een half br lants: tGhoir. Een bunder weyden oic: tGhoir.

GOOR – 1529 – R706, F27

Een veertelsaet lants: tGhoir.

GOOR – 1529 – R706, F39

Anderhalff bunder weyden met een stucxken heyvelts: tGhoir, een bunder.

GOOR – 1533 – R706, F167V

Een bunder weyvelts: tGhoir.

GOOR – 1534 – R707, F75

Een veertelsaet lants: tGhoir.

GOOR – 1541 – R709, 17V

Anderhalf bunder weyden met een stucxken heyvelts: tGhoir.

GOOR – 1542 – R709, 111

Anderhalff bunder weyden en heyvelt: tGhoir.

GOOR – 1551 – R711, 69

Vijf lopensaet lants: tGhoir.

GOOR – 1551 – R711, 145

Een bunder heyvelts: tGhoir.

GOOR – 1565 – R470, F126V

Stuck lants, een veertelsaet: tGhoir.

GOOR – 1575 – R715, F165

Stuck heyvelts: het Ghoir, een bunder.

GOOR – 1634 – P124, F3

Een bunder heyde en weyde: t'Goir, den waterlaet daer midden door loopende.

Goor 'zeer waterrijk moeras' of 'moeras met venige bodem'. Een deel van het Goor was in de loop van de eeuwen ontgonnen tot akkerland en weiland.

GOORBERG – 1570 – R715, F22

Stuck erfs: de Ghoirberghe, onder lant en bosch, twee bunder.

GOORBERG – 1634 – P124, F29

Twee bunder heyde, landt en bosch: den Goorberch.

GOORBERG – 1634 – P124, F5

Heyvelts by den Goirberch: t'Goir.

GOORBERG – 1699 – P126, F119v

Twee bunder landt, hejde en bosch: de Goorbergh.

Berg bij het Goor.

GOORDREEF – 1844 – P454, F15

Het perk: het Vischven, noort de Heldreef, west de Goordreef, zuid de Heivelden.

GOORDREEF – VM

Dreef in het Mastbos.

GOORWEIDE, TWEEDE – 1779 – RZ282, 25

Tweede Goorweijde, half bunder.

GOORWEIDE, VOORSTE – 1779 – RZ282, 25

Voorste Goorweijde, half bunder.

GOREN – 1535 – R707, F123

Drye bunder erfs, onder heyde en weyde: de Ghooren, eensdeels onder Rysberghen mer meest onder de Hage gelegen.

GOREN – 1541 – R709, 9

Drie bunder erfs onder heyde en weyde: de Ghoiren, eensdeels onder Rysberghen, mer meest onder de Haghe tOveraa.

GOREN – 1552 – R711, 164

Stuck erfs: de Ghoiren,.onder heyde en weyde, vier bunder oostwaerts aen sheeren strate, noortwaerts aen het Berckenboschken.

GOREN – 1555 – R712, 87v

Stuck erfs: de Ghoiren, onder heyde en weyde, vier bunder oostwaerts aen sheeren strate, noortwaerts aen het berckenboschken.

GOREN – 1594 – R717, 124

Stuck erfs: de Gooren, drie bunder.

GOREN – 1649 – R725, F17

Stuck saeylants in de Gooren.

GOREN – 1652 – R725, 69

Heyvelden: de Gooren, achttien gemet.

GOREN – 1662 – R726, 204

Inde Gooren.

GOREN – 1672 – R752, F92

Stuck heyde en torffvelden: de Goiren.

GOREN – 1680 – R729, 142V

Stuck heyde en torffvelden: de Goiren.

GOREN – 1684 – R730, 75

Heijvelt in de Goiren.

GOREN – 1753 – RH106, 18

Een perceel heyde: de Gooren, een gemet, west den Loop.

In de Goren lagen moervelden; zie de vermeldingen uit 1672 en 1680. Goor, 'moeras met venige bodem'. Of 'zeer waterrijk moeras'.

GOUWEN – 1611 – RH179-7

Heyvelders: de Gouwen, vijf bunder.

GOUWEN – 1722 – RH97, 97

Heyvelt in de Gouwen agter Overa.

Bedoeld zal zijn de Gouwen onder Rijsbergen. Gouw kan een nevenvorm bij gelt 'onvruchtbaar' zijn. Men zou ook kunnen denken aan de kleur van de bodem (geelachtig) of aan de veel voorkomende gele ganzenbloem (goudsbloem in de volksmond), die bij tienduizenden in een graanakker kon groeien en de hele akker geel kleurde. Maar de hiergenoemde Gouwen waren heide: dan lijkt de eerstgenoemde verklaring de meest waarschijnlijke.

GRACHT, OUDE – 1738 – R1054

Zesde cavel van het voors. Nieuwe Bos, suyd het heyvelt van de hoeve van Boeverijen, west de Oude gragt van het Mastbos.

Een gracht is een wal. De Oude Wal van het Mastbos was waarschijnlijk de grens van het Haagse en Ginnekense Mastbos; hij lag langs de voormalige baan van Breda via Ginneken naar Antwerpen.

In 1349 wordt op Schimmer onder Terheyden 'dat hole van der gracht' vermeld.⁸⁰ Een hool is een droog slootje aan de buitenkant van de wal. Het hout dat op een gracht groeide werd eens in de vijf á acht jaar gekapt. Het doofhout (= geen eik) moest meestal in april geruimd worden, het eiken mocht wat langer blijven liggen. Dat moest eind mei (als de sapstroom het blekken, ontschorsen, vergemakkelijkte) pas weg zijn: Het doofhout geruymt moeten hebben binnen den april en het eyckehout voor vutgaende mey, 1554, RH121, fol. 28.

GRASHEINING – 1748 – RH280, 60V

Een perceel weyde: de Grasheyninge, vier gemet, oost de Nieuwe weg, zuid den Aerdenberg, noort de riviere de Weereys.

GRASHEINING – 1749 – RH104, 199V

Een perceel weijde: de Grasheyninge, vier gemet, oost den Nieuwen weg, noord de Riviere de Weereijs.

GRASHEINING – 1755 – RH280, 210V

Een perceel weyde: de Grasheyninge, vier gemet, noort de Weereys.

GRASHEINING – 1767 – RH281, 143

Een perceel weylant: de Grasheyninge, west de Weereys.

Heiningen zijn bijna altijd bestemd voor de roggeverbouw. Hier dus een uitzondering: een heining die met gras beteeld werd. Het perceel lag tegen de Weerij. Identiek met Gaarsheining.

GRAUWENAKKERKE – 1579 – R716, 28V

Anderhalf lopensaet lants: sGrauwenackerken.

Akker van de familie Grauwen, Schrauwen. Vergelijk Claeus de Graeuwe, Her Aert die Grawe, Jan die Grawe, 1415, G, fol. 52v, fol. 35 en fol. 51v.

GRAUWENWEERD, JAN – 1512 – R420, F132A

Claeus Jacop Graeuwen reikt een erfpacht uit op Jan Graeuwen Wert.

Weerd 'eiland omsloten door rivierarmen'⁸¹ of 'riviereiland'. Hier dus een stuk land tegen de Weerij in bezit van Jan Grauwen.

GRAUWMANSLOOP – 1878 – P401, 1601

De Graumansloop, van perceel K 268 door Overa naar de Mark, bij perceel K 548, lang 983 meter.

Loop genoemd naar een familie Grauwman, die land tegen deze waterloop had liggen.

GRIP – 1699 – P137, 523V

Een bunder erfs tot Overa: den Gryp en nu: het Rouw.

Een grip is een greppel. Hierdoor kon het regenwater sneller afvloeien naar een beek of sloot. Grippen lagen in weilanden: een strook tussen twee grippen heette een meet.

GROESBEEK – 1634 – P124, F29

De Heyninge mette Groesbeecke daeraen gelegen, anderhalf bunder.

GROESBEEK – 1699 – P126, F118V

Een halff bunder lants: de Hejninge, mette Groesbeke daeraen gelegen, anderhalf bunder.

GROESBEEK – 1723 – P129, F34

Half bunder lands: de Heyninge met de Groesbeke daar aan gelegen, anderhalf bunder.

Beek 'land aan een beek', hier begroeid met gras. Groes 'Grasmat, grasnerf, grasvilt'.⁸²

GROESVELD – 1662 – RH274, 43

Stuck zaeylandt: het groesvelt, twee gemet.

GROESVELD – 1701 – R733, F131

Een perceel saeylant: 't Groesvelt.

Veld begroeid met gras. Groes 'gras, graszode'. Groes is door metathesis ontstaan uit gras.

GROOT OVERA – 1785 – RH282, 120

De Hoeve op Groot Over A.

Zie Overa.

HAAGSEBOS – 1620 – GAB IV-19, 27

Sijne Vorstel. Gen.Haechsche Bosch ende is altesamen herdt landt is groot bevonden tgene dicht met struijckhout beplant is acht bunder 275 roeden, het saeylant daerin gelegen met de plaetse daer de huysinge staen twee bunder 129 roeden, struellen d'welcke in den gront meest met de heyde vermengt is 31 bunder 367 roeden, Compt tesamen 42 bunder 367 roede.

HAAGSEBOS – 1634 – ND1205, 78

Bosch oostwaerts en noortwaerts van de Hoffstede: het Haechsche Bosch, gelegen tusschen de Tranchee en den wech loopende nae de Houdtsche Brugge.

HAAGSEBOS – 1669 – GANG167

Grens tussen Hage en Ginneken loopt langs de Antwerpse Baen, scheydende het Haegse en Ginnnekense bosch.. het Haeghse Bosch gelegen aende westzijde van de voorsz. breede straet..nu ten meeren deelen met mastboomen bewassen is.

HAAGSEBOS – 1762 – R1069

Het Haagse bosch aan de zuidzijde van de Nieuwe Dreev: de Tranchee, strekkende van het Haagse tot aan het Ginnekse Hekken.

HAAGSEBOS – 1818 – P32

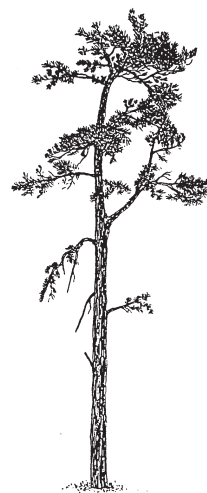
Het Haagse Bosch en de Tranchee, achttien bunder (in het Mastbos).

HAAGSEBOS – 1819 – P29, F14V

Perk: het Haagsche Bosch en de Tranchee, achttien bunderr, beplant met 70-jarige mastboomen en schaarhout.

HAAGSEBOS – 1844 – P454, F20

Perk: het Haags Bosch, oost en noord de Fransche dreef, west de torendreef, zuid het schaarhout bij de boschwachterswooning en de Huisdreef, begroeid met dennen van 30-100 jaar.

Westelijk deel van het Mastbos, genoemd naar de ligging onder Hage. De rest van het Mastbos, het grootste gedeelte, lag onder Ginneken. Het Haagsebos was in 1620 (dat is voor de uitbreiding van het bos) ruim 42 bunder groot en bestond deels uit hakhout en deels uit 'struellen' (struweel, struikgewas). Blijkbaar werden de mastbomen in dit deel van het Mastbos pas in de late zeventiende eeuw of achttiende eeuw gezaaid. Het onder Ginneken gelegen deel van het Mastbos was in 1620 ruim 107 bunder.

De grens tussen het Haagse en het Ginnekense deel van het Mastbos was vanouds ook de grens tussen de beide gemeenten. Over het tracé van deze oude heerbaan bestaan diverse verklaringen. We laten er hier enkele volgen. Pauwels Adriaen Coremans, 75 jaar, en Adriaen Cornelis Pauwels Wagemaeckers, 60 jaar, verklaren in het jaar 1665 dat 'zij niet beter en weten, ende in hennen jongen tijt van oude lieden altijd oock hebben hooren seggen, als dat de limiet oft paelscheydinge tusschen Ginneken ende de Hage is scheijdende op de oude Heirbaen, comende van Meersel deur den Durnout neffens de westzijde van den Bijsteracker onder Ginneken, ende soo voort loopende neffens den gracht aende westzijde van het Mastbosch, ende welcken gracht ende Heirbaen by vergrooting van tselve bosch over eenige jaeren geleden ingegraven is.' GANG 176.

Peter Cornelissen van Arendoncq, 65 jaar verklaart in 1669 'als datter een straet diemen noemde de Antwerpse Baen (vermits de ventwagens daer door reden) heeft geweest, comende van Boeijmeer, scheydende het Haegse bosch ende het Ginnekense bos van malcanderen gaende dese baene nevens het Ginnekens bosch, het boschwachters hujs aende west sijde, oock loopende tusschen het Ginnekense Masbosch ende seecker erff oft stedeken gelegen aende westzijde van dese voors. breede baen toebehoorende het t'selve stedeken Peter Paters in de Hage,... ende soo al voorts neffens het out bosch tot bijna t'eynden het bosch alwaer dese baen was affkerende suytwestwaert op naer Rysbergen, dat het voors. Masbosch van outs is bevryt ende beslooten geweest met eenen gracht ofte wal beginnende van het noorden eijnt van het voors. Ginnekense bosch ende loopende of gelegen aende oostzijde neffens de voors. Antwerpse Baen en loopende rontsom het voors. Masbosch gelijk die noch legt ende claer gesien can worden... het Haeghse bosch gelegen sijnde aende westzijde van de voors. breede straet welcke voors. straet ofte Antwerpse baen nu ten meeren deelen met mastboomen bewassen is, soo dat hij deponent niet anders oijt heeft hooren seggen van sijn jonckheijt aff, soo van den Boschwachter sijn volck ende veele andere persoonen meer ofte het voors. Masbosch met de voors. oude gracht beslooten, was gehoorende onder Ginneken ende het andere onder de Haege, waer van die beijde haeren naem voeren.' GANG 176.

Andries Buysen, 65 jaar, verklaart in 1667 ongeveer hetzelfde als Peter van Arendonk hierboven. Hij was goed op de hoogte van de toestand want hij had tot zijn zeventiende jaar in het Mastbos verkeerd. Zijn overgrootvader Cornelis Buysen, vervolgens zijn grootvader Andries Buysen en zijn oom Geerit Buysen en daarna zijn neef Quirijn Buysen hadden als boswachters van het Mastbos gewerkt tot het jaar 1624.

Wouter Anthonis Meeren, 57 jaar, geboren op de hoeve Nieuwenhuizen, had altijd van zijn vader, Anthonis Hendrick Meeren, die als hij nog leefde nu 96 of 97 jaar zou zijn, hetzelfde verhaal gehoord. Michiel Matthijs Jacob Hoeckmans, in de 70 jaar en Hendrick Adriaen Smeijers, 70 jaar, beide wonend te Rijsbergen verklaren ten verzoeken van de wethouders van Ginneken (zoals de andere bovenstaande ook steeds doen) dat zij de oude heerbaan goed gekend hebben. Michiel hoedde in de jaren 1606, 1611 en 1612 schapen, toen hij als knecht woonde op Overhaegh (Overa !), GANG 176.

Op de kaart van 1621 van Jan Lips (berustend in ARAG, copie in GAB IV-19, nr.27) werd het Haagsebos begrensd door de heerbaan beginnende aan de noordzijde van het bos (waar later het Ginnekensehek stond, bij Hotel Mastbos), lopende in zuidwestelijke richting, over Meersel en Meer naar Hoogstraten. Hieraan lag de boswachterswoning (iets ten zuiden van de tegenwoordige uitspanning De Boswachter) en zo kreeg later het gedeelte van die baan ten noorden van dat huis de naam Huisdreef. In het zuiden grensde het Haagsche Bosch aan een perceel heide. Aan de noordwestzijde van dit perceel kwam later aan het einde van de (Nieuwe) Boevignedreef het Papenmutshek. In het westen werd het Haagschebos begrensd door de weg naar Overa, waarin wij de tegenwoordige Overaseweg al terugkennen.

De noordgrens verloopt grillig. Beginnende bij de Huisdreef aan het Ginnekenhek, enige honderden meters naar het westen lopend, gaat hij met een scherpe hoek noordwaarts tot aan de weg van Ginneken naar de Hage (thans Ruitersboslaan), na een kort stuk die nog gevolgd te hebben schiet hij weer naar het zuiden en loopt vervolgens in een onregelmatige lijn naar het punt waar de weg van de Hage over de Houtbrug naar Overa bij het Bos uitkomt (later ligt daar het Haagschehek of Boshek). Het naar het noorden uitstekende deel van dit Haagschebos is een gedeelte van het latere Montensbosch. Zoals op de kaart duidelijk te zien is kon men oorspronkelijk niet rechtstreeks van het Ginnekenhek naar het Haagschehek. Pas later is een doorsnijding gemaakt die het Montensbosch van het Haagschebos scheidde. Door deze doorsnijding (tranchée) ontstond de weg die tegenwoordig de Burgemeester de Manlaan heet (sinds 1927).

HAAGSE DREEF – 1741 – R1055

Aan wedersyde van de Galdersche of Haagsche dreeve.

HAAGSE DREEF – 1746 – R1058

De Galdersche off Haegse dreeve.

HAAGSE DREEF – 1760 – R1067

Aan wederzyde van de Galderse of Haagse dreef ... strekkende van de boskens tot aan het haagse Hekken.

HAAGSE DREEF – 1791 – R1091

De Haagse Dreeff.

De Torendreef, die naar het Dorp loopt.

HAAGSE HEKKEN – 1741 – R1055

Het Haagsche hekken.

HAAGSEHEKKEN – 1746 – R1058

Het schaerhouwt op de Galdersche off Haegse dreeve strekkende van de voors.boskens tot aen het Haagse hekken.

HAAGSEHEKKEN – 1760 – R1067

Tot aan het Haagse Hekken.

HAAGSEHEKKEN – 1772 – R1091

Haagse Hekken.

HAAGSEHEKKEN – 1792 – RH283, 2

Een perceel schaarbosch en weyde, drie bunder aan het Haagse Hekken, oost sheeren dreeff..

HAAGSEHEKKEN – 1818 – P32

Dreef van het Haagsche Hekken na de Hoeve in 't Hout.

HAAGSEHEKKEN – 1819 – P29, F18

De Tranchee lopende van de Boeymeersche straat langs het Ginnekensche hekken, langs het Haagsche Hekken.

HAAGSEHEKKEN – 1844 – P454, F38

De dreef van het Haagsche hekken tot het hekken der hoeve in het hout.

Eén van de hekken van het Mastbos aan de zijde van de Hage (aan de Torendreef).

HALAKKER – 1389 – L, 2, F3

Leenpacht uit alderhande stucken aerts int Acker tOvera: den Halacker.

HALAKKER – 1551 – R711, 144

16 lopensaet lants: den Halacker en den Broekacker.

HALAKKER – 1579 – R716, 28

16 lopensaet lants: den Halacker en den Broeckacker.

HALAKKER – 1634 – P124, F24V

Twee lopensaet lants: den Halacker.

HALAKKER – 1726 – RH277, 148V

Agter den Halacker.

HALAKKER, GROTE – 1785 – RH282, 120V

Een perceel zaayland: den Grooten Hal Akker, drie bunder oost het kerkstraatje.

HALAKKER, KLEINE – 1919 – BREDANAAR38, 176

Een perceel bouwland: de Kleinen Halakker, K 158, groot 43 are.

Hal kan staan voor 'bocht in of van het hoogland' of 'afhellend'.⁸³ Hier waarschijnlijk het laatste. Halle is een gehucht onder Minderhout.

HALAKKERWEIDE – 1785 – RH282, 121

Een perceel wey of hooyland met een bosje, twee gemet: de Halakkerweyde, west de-
Weerij off Rivier.

Weiland gelegen bij Halakker.

HALDER – 1701 – R733, F139

Drie gemet lants: het Halder.

HALDER, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1706 – R734, F124

Twee parceeltiens soo saeylants als weyde: het Voorste en Agterste Halder.

HALDER, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1710 – R736, F49

Twee parchelen soo saylant als weyde: de Voorste en Agterste Halder, twee gemet, suyt-
waerts het Buynder.

HALDERS – 1706 – R734, F125

Twee parceeltjens saeylants en houtwassen: de Halders, twee gemet.

Zie Helder.

HALF BUNDER – 1525 – R705, F27

Stuck beemden: tHalf buynder, opt Wegereyse.

Bunder 'oppervlaktemaat ter grootte van 1,29 hectare'. Tot 1820 in gebruik. Na dat jaar
schreef men nog wel bunder, maar daar werd dan een hectare mee bedoeld. In de negen-
tiende eeuw (na 1820) schreef men ook wel een bunder Nederlandsche maat: dat was een
hectare.

HANNEKENSARKER – 1545 – R764, F32V

Negen lopensaet: Hannekensacker, op Overaa (hoort bij een stede te Chaam).

Akker van Han.

HANNEKENSHEINING – 1510 – R419, F207V

Stuck lants: Hannekens Heyninge, zeven lopensaet, streckende noortwaerts op sheeren stroom.

HANNEKENSHEINING – 1528 – R705, F222

Een bunder lants: Hannekensheyninghe.

HANNEKENSHEINING – 1596 – R717, 170V

Stuck lants: Hannekensheyninge, zeven lopensaet.

Heining 'met een wal en heg omsloten stuk grond, gewonnen op de heide'.

HANSKENSBERKHOF – 1662 – RH274, 43V

Stuck weijden: Hanskens Berckhoff, 30 roede.

Gedeelte van de Berkhof, in bezit van Johannes.

HAVERVELD – 1667 – RH274, 84V

Stuck erven: t Havervelt, twee gemet.

HAVERVELDEN – 1668 – GP263, 62

De Havervelder, twee gemet.

Haver werd veel geteeld, meestal op vrij vochtige bodem.

HAVERWEIDE – 1663 – RH274, 66V

Stuck weijden daer (= tHooch Weijcken) achteraan: de Haver weijde, een gemet.

HAVERWEIDE – 1672 – R752, F92V

Stuck weyden: de Haverweyde, 2½ gemet.

HAVERWEIDE – 1715 – RH277, 24

Een gemet. weylant: de Haverweyde.

HAVERWEIDE – 1742 – GP272, 22

Drie gemet. in twee parchelen aan de Weerrijs: de Haverweijde ende de Leege Weerijse.

HAVERWEIDE – 1762 – RH107, 190

Een perceel weylant: de Haverweyde, half bunder.

HAVERWEIDE – 1935 – DE BOER 32, NR.30

Een perceel bouwland: de Haverwei 1,43 hectare. K 455.

Weiland waarop haver had gestaan. Onder haver kon klaver maar ook gras ingezaaid worden. Na de haver oogst kon dan het gras of de klaver nog beweid worden. Men gebruikte vaak zelfs 'haver en klaver' als één begrip, bijvoorbeeld daar staat haver en klaver.⁸⁴

Haver werd vrij veel verbouwd op de vochtige gronden. Haver werd vooral aan paarden en pluimvee verstrekt, maar ook in de menselijke voeding speelde het een rol (haver moutpap), evenals voor de bierbereiding. Haver werd in het voorjaar gezaaid en in augustus geoogst. Haver had een veel lager soortelijk gewicht dan rogge. Een zak rogge (een veertel) bevatte 86 liter, maar een zak (veertel) haver 98 liter.⁸⁵ Haverstro was voor het vee een geliefd voeder, in tegenstelling tot roggestro, dat ook vaker gebruikt werd om te 'straaïen' onder het vee (als ligbed).

HAZELAAR – 1748 – R1059, 15

Bogaert en Haselaer, bij den Huysacker, in het Mastbosch.

Is bedoeld de Hazelaar, de bekende struik, *Corylus Avellana*? De noten zijn rond Maria Geboorte, 8 september, rijp. De bloei van deze struik begint al in het vroege voorjaar, soms al

in januari. Hazelaars vormden in de prehistorie waarschijnlijk een belangrijke voedselbron: de vruchten zijn makkelijk te verzamelen en goed te bewaren (mits muisvrij). Bovendien hebben ze een hoge voedingswaarde.

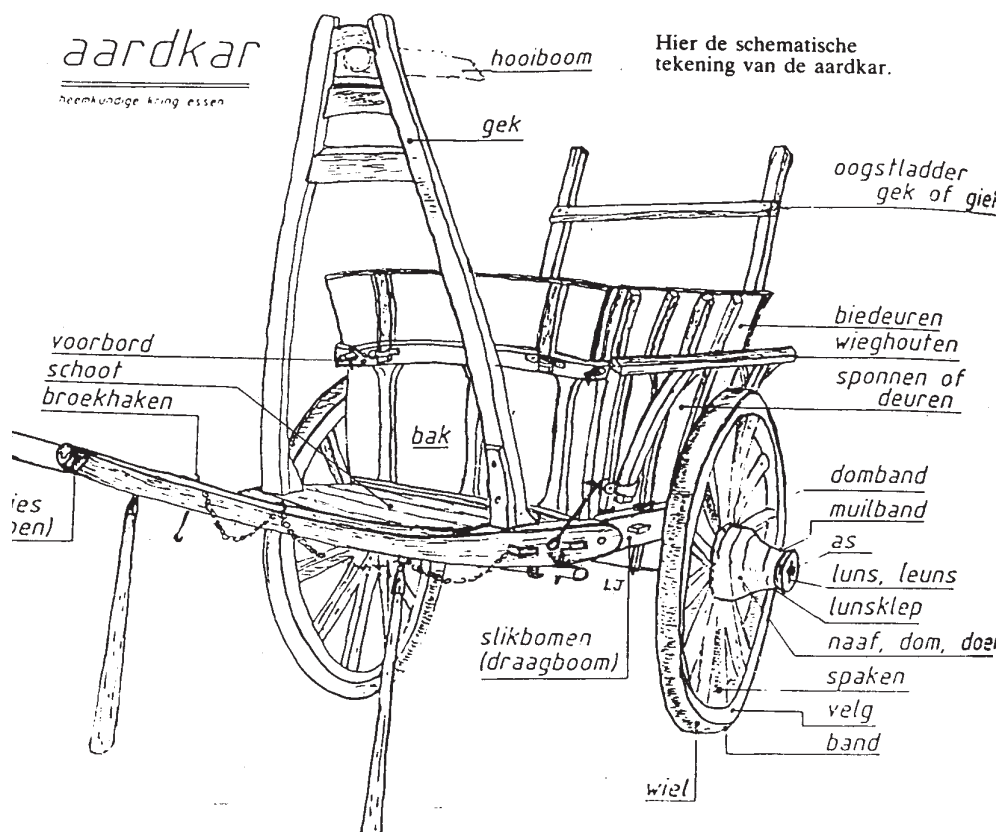
HEERBAAN – 1634 – P124, 92V

de Heerbaene.

Heerbaan: grote doorgaande weg van veertig voet breed, tussen twee dorpen. Men neemt aan dat het oude legerwegen zijn.⁸⁶ Met het onderhoud van de heerstraten of heerbanen die veelal voor grote gedeelten door de heide liepen was het gehele corpus van de gemeente belast. De vorsters of wegmeesters konden op bepaalde dagen de bevolking oproepen om te 'pionieren' aan de wegen. Uit elk huis moest dan bijvoorbeeld een man met schop of met kar en paard op komen dagen. Door de smalle velgen van de karren en wagens werden er diepe sporen in de zandwegen uitgesleten. Op veel plaatsen waren de heerwegen in de winter moeilijk te passeren, daar de waterafvoer uit de in de lengterichting lopende sporen bijzonder moeilijk was: het water kon niet naar opzij afvloeien. Lage plekken werden door het vastkleven van modder aan de wielen automatisch steeds dieper.

Langs een heerbaan moesten eiken, beuken of olmen geplant worden. Elke particulier die boompjes had geplant op de wegen, moest dit binnen 6 weken na het planten aangeven bij de rentmeester.

Waarschijnlijk is met de Heerbaan hier bedoeld de heerbaan van Meersel naar Breda. Die vormde eeuwenlang de grens van Hage en Ginneken. Aldus verklaren Pauwels Adriaen Coreman, 75 jaar, en Adriaen Cornelis Pauwels Wagemakers, zestig jaar, wonend te Galder.

Zij weten niet beter dan dat de limiet- off paelscheyding tusschen Ginneken en de Hage is scheydende op de oude Heirbaene comende van Meersel deur den Durnout neffens de westsyde van den Bysteracker (onder Ghinneken) ende soo voorts loopende neffens de westsyde van het Mastbos, 1667, R829, fol. 223. De grens tussen de twee dorpen zou aan de zuidzijde van het Mastbos liggen op een Vregracht 'streckende nae Haseldonck toe ende soo doort bos ende aende suytsyde neffens t Reijgersven ende soo op de castanieboomen staende omtrent den Moeyerboome ende soo voorts op het out veeckengat omtrent de huysinge van den boschwachter inden ouden gracht', R829, fol. 257. In 1667 leggen twee inwoners van Rijsbergen een verklaring over de grens af. Zij hadden Michiel Mathijs Jacob Hoeckmans, meer dan zeventig jaar oud, wonend op den Durnout, verscheidene keren horen zeggen dat de grens van de Hage en Ginneken inderdaad liep over de boven genoemde heerbaan. Zij legden deze verklaring af omdat een zekere Adriaen Cornelis Hollanders alias Swartien aan de schepenen van de Hage een verkeerd grensverloop zou hebben aangegeven, R 830, fol. 14.

HEERSTAL – 1578 – R716, 11

Stuck beemden: den Heerstal, half bunder zuytwaerts aen sheeren vroente, noortwaerts aende Weghereyse

Zie Herstal.

HEERSTRAAT – 1578 – R716, 18

Den Hoeyberch, noortwaerts aende Herstrate.

Identiek met Heerbaan. Heerstraten mochten door dorpelingen beplant worden. Alleen niet aan de zuidkant, omdat de weg dan niet goed op kon drogen. Als een boer het plantgoed (eiken, berken of essen) haalde bij een boswachter of op een domeinboerderij, moest hij bij het kappen van de boom later de helft van de opbrengst aan de domeinen afstaan. Als hij de heester zelf gekweekt had hoefde hij maar een tiende part van de opbrengst af te staan.⁸⁷ Maar de meeste boeren zullen wel helemaal niets af hebben gestaan.

HEESAKKER – 1742 – R1056

Eesacker.

Hees 'bos van laag hout, struikgewas' of 'jong beukenbos, later struikgewas'.⁸⁸ Ook 'laag beukenbos, ook als veeweide in gebruik'.⁸⁹ Beuken werden in de Baronie vrijwel niet geplant, wel eiken. De betekenis van hees zal dus struikgewas of jong bos van eiken zijn. In Eesacker is de aanvangs –h weggevallen.

HEESBOLK – 1528 – R705, F224

Stucxken erfs, een lopensaet: den Heesbolck, thol van de gracht en dezelve gracht tusschen heur beydens erve...

Bolk 'omsloten perceel', hier met een gracht = wal. Hol = droge sloot. Bolken liggen vaak in de dorpsakkers: het zijn meestal percelen van slechte kwaliteit, behorend bij een beter stuk grond. Restanten uit de tijd dat de dorpsakker nog niet bestond, maar er ter plaatse losse omwalde percelen lagen? Meestal ter grootte van een lopenzaad.

HEESKE – 1579 – R716, 28v

Dnederbeemdeken met dbloccken: tHeesken, half lopensaet.

Zie onder Heesakker.

HEESTERBOS – 1781 – R1081

Schaarhout staande onder het zgn.Heesterbosch agter de schuur vanden Boschwachter, de voors. schuur oost, de Boeverijsche dreef suyd,..noord den Huysakker.

Bos van jonge bomen, heesters.

HEIAKKER – 1725 – R582, F133v

Vijf gemet lants: den Heyacker, op Overa.

HEIAKKER – 1732 – R582, F134

Een gemet lants: den Heijacker.

HEIAKKER – 1762 – RH107, F190

Een perceel saeylants: den Heyakker, zes gemet.

HEIAKKER – 1835 – N1271, 9

Een perceel bouwland: den Heiakker, 89 roede (K 98), oost de dreve nevens het Mastbosch.

HEIAKKER – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel bouwland en hakhout: de Heiakker, K 88, 481, groot 2,65 hectare.

HEIAKKER – 1939 – D E BOER 36.NR.8

Een perceel bouwland: de Heiakker, aande Overasche straat, 1,30 hectare. Kadastraal nummer K 851.

Akker gelegen bij de heide of ontgonnen uit de heide.

Vlagzeisie om heide-
vlaggen te verzamelen.

HEIBLOK – 1547 – R710, F95

Een bunder heyvelts: tHeyblock metten moer daerin liggende, noortwaerts aende Wegereyse.

HEIBLOK – 1567 – R714, F101

Stuck heyvelts: tHeyblock, half bunder.

HEIBLOK – 1749 – RH104, 199V

Een perceel saeyland: den Heyblock, twee bunder oost en noort sheeren vroente.

HEIBLOK – 1767 – RH281, 143V

Een perceel zaayland: den Heyblok, twee bunder.

Blok 'omsloten perceel', hier begroeid met heide. Heiblok komt ook wel als appellatief voor.

HEIBROEKAKKER – 1551 – R711, 144

Twee lopensaet lants: den Heybroeckacker.

HEIBROEKAKKER – 1579 – R716, 28V

Twee lopensaet lants: den Heybroeckacker.

Gedeelte van de Broekakker, oorspronkelijk begroeid met heide.

HEIKANT – 1742 – GP272, F402

Heyde inden Heijkant agter het Mastbos.

Aan de kant van de heide gelegen gebied.

HEILAAR – 1521 – R428, 227V

Een bunder erf onder bosch en lant: 't Heylaire; item noch omtrent een bunder heyvelts daeraen liggende, oic: 't Heylair, bij de Hoeve Spreecker.

HEILAAR – 1529 – R706, F39

Een bunder erfs onder bosch en lants: tHeylair. Een bunder heyvelts daeraen liggende oic: tHeylair.

HEILAAR – 1541 – R709, 19V

Stuck erfs onder heyde en weyde: tHeylaer .

HEILAAR – 1541 – R709, 17V

Een bunder erfs onder bosch en landt: tHeylaer. Een bunder heyvelts oock: tHeylaer.

HEILAAR – 1542 – R709, 111

Een bunder erfs onder bosch en lant: tHeylaer. Een bunder heyvelts oock: tHeylaer.

HEILAAR – 1634 – P124, F9V

Twee bunder heyde en bosch: t'Hylaer.

HEILAAR – 1634 – P124, F29V

Een bunder beempden: t'Cortvoort off tHylaer, de Wechreyse noort.

HEILAAR – 1699 – P126, F122

Een bunder beemden: t'Cortvoort oft Hylaer, de Weghrejse noort.

HEILAAR – 1723 – P129, F30

Twee bunder land, heyde en bos: tHeylaer.

HEILAAR, GROOT – 1552 – R711, 164

Heyvelt met twee boschkens: tGroot Heylaer.

HEILAAR, GROOT – 1555 – R712, 87V

Stuck heyvelts en drye boschkens: tGroot Heylaer, twee bunder.

HEILAARKE – 1533 – R707, F62V

Een gemet weyde: tHeylaerken.

Laar 'open plek in een bos, voorzien van waterplassen',⁹⁰ ook wel 'onbebouwde (gemeenschaps)grond met heide of minderwaardige grassoorten begroeid'.⁹¹ Hier een laar begroeid met heide.

HEILDERS – 1708 – R735, F37V

Een perceel weyden: de Heylders, half bunder.

Zie Helder.

HEINING – 1634 – P124, F29

Een half bunder landts: de Heyninge, mette Groesbeecke daeraen gelegen.

HEINING – 1699 – P126, F118V

Een halff bunder lants: de Hejninge mette Groesbeke daer aen gelegen, anderhalf bunder.

HEINING – 1836 – N 6403, 38

Een perceel zaailand: de Heining, een bunder 72 roede (K 207).

HEINING VAN DER DAASDONK – 1512 – R420, F116V

dHeyninge vander Daesdonck.

HEINING, ACHTERSTE – 1444 – AALM.200

Stuck erfs: die Achterste Heyninge, gelegen neven die Ackerstrate.

HEINING, HOGE – 1716 – R738, F12

Een perceel saeylant: de Hooge Heyning, twee gemet, oostwaerts de Lange Bedde, noortwaerts het straetjen aldaer naer den vonder.

HEINING, HOGE – 1755 – RH280, 213V

Een perceel land: de Hooge Heyninge, vier gemet.

HEINING, NIEUWE – 1505 – R416, F230

Stuck lants: die Nyeheyninge, een bunder.

HEINING, NIEUWE – 1551 – R711, 144

Een veertelsaet lants met een bloccken daer aen liggende: de Nyeuw Heyninge.

HEINING, NIEUWE – 1565 – R470, F127V

Stuck erffs onder lant en heyde: de Nyeuwe Heyninge.

HEINING, NIEUWE – 1579 – R716, 28

Een veertelsaet lants met een bloccken daeraen: de Nyeuwheyninge.

HEINING, NIEUWE – 1594 – R717, 124

Stuck lants: de Nieuwe Heyninge, anderhalf bunder tegens over de strate.

Wetten van de zeis.

HEININGSKE, NIEUW – 1794 – RH113, 89

Een perceel zaayland: het Nieu Heyningsken, een gemet.

Heining is een veel voorkomend toponiem: de grootste populariteit genoot dit element in de late middeleeuwen. Heiningen zijn met een wal en een heg omsloten ontginningen, meestal vrij groot van oppervlak en vooral bedoeld voor de teelt van winterrogge. Heining is afgeleid van hagen, hegen 'met eenen haag of heg omgeven, afsluiten'.⁹²

De meeste heiningen zijn op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw gesloopt, dit op aandringen van de landbouwvoorlichting. De heggen onttrokken immers voedsel aan de akker terwijl ze ook schaduw wierpen met als gevolg dat langs de akkerranden de gewassen minder goed groeiden. Ook werd door de invoering van de prikkeldraad (begin twintigste eeuw) het afsluiten met heggen overbodig. Het hout was minder gevraagd, door de opkomst van allerlei ijzeren gebruiksvoorwerpen. Zo moeten er honderden kilometers aan wallen en heggen vernietigd zijn. Toch zijn er hier en daar nog restanten van het oude heggenlandschap te vinden, bijvoorbeeld in de omgeving van landgoederen. De Heining van der Daasdonk behoorde toe aan de hoeve Daasdonk onder Galder.

HEINSBEEMD – 1445 – R717, 12V

Beemts inde Heynsbeemt.

HEINSBEEMD – 1634 – P124, F96V

Een half bunder beempden: den Hainstbeempt, de Weechreyse Noort.

HEINSBEEMD – 1668 – GP263, 124

Den Heijnsbemt.

HEINSBEEMD – 1698 – R733, 9V

Een perceel beemden: den Heynsbeempt, half bunder, noortwaerts de Weerijse.

HEINSBEEMD – 1699 – R733, F67V

Een perceel weijde: den Heynsbeemt, half bunder, noortwaerts de Weereijse.

HEINSBEEMD – 1699 – P127, F433

Een half bunder beemden: den Heinstbeemt, de Weghreyse noort.

HEINSBEEMD – 1723 – P129, F48

Een half bunder beemden: den Heijnstbeemt, de Wegreyse noort.

HEINSBEEMD – 1742 – GP272, 134V

Een gemet: den Heijnsbeemd.

HEINSBEEMD – 1754 – RH106, 131

Een perceel weyde: den Heijnsbeemt, half bunder noort de Weereys.

HEINSBEEMD – 1754 – RH106, 203V

Een perceel weyde: den Heynsbeemd, half bunder noort de Weerys.

HEINSBEEMD – 1755 – RH280, 221V

Een perceel weyde: de Heynsbeemt, half bunder noort de Weereys.

Beemd 'hooiland', in bezit van Hein, Hendrik of een familie Heins. Vergelijk Bertram Heynen, Iacob Heyns, Magriet Wouter Heyns, 1415, G, fol. 25, fol. 18 en fol. 72.

HEISTUK – 1713 – R737, F40V

Een perceel saeylant: het Heijstuck, twee gemet.

HEISTUK – 1740 – RH279, 66

Een perceel zaeyland: het Heystuk, half bunder oost sheeren straet.

HEISTUK – 1740 – RH102, 112V

Een perceel zaeylant: het Heystuck, half bunder.

HEISTUK – 1742 – GP272, 422

Anderhalf gemet: het Heijstuk.

HEISTUK 1753 RH106, 17

Een perceel: het Heijstuck, half bunder.

HEISTUK 1794 RH113, 88V

Een perceel zaayland: het Heijstuk.

HEISTUK – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel bouwland: het Heistuk, K 109, groot 85 are.

Stuk 'deel van een groter geheel', ook en zeer frequent in vermeldingen van landerijen en dan met de betekenis perceel.

HEIVELD ACHTER MASTENHEIVELD – 1794 – RH113, 87

Een perceel heijde: het Heyvelt agter het Mastenheyvelt, vier gemet, oost de Baan.

HEIVELD, NIEUW – 1779 – RH282, 26

Een perceel heyde: het Nieuw Heyveld, tien bunder.

HEIVELDJE – 1687 – RH276, F9V

Twee gemet lants neven de Breemheyninge: tHeyvelleken.

HEIWEI – 1932 – DE BOER

Een perceel weiland: De Heiwei, K 797, groot 1,5 hectare.

HEKKEN, NIEUW – 1761 – R1068

Aan wederzijde van de Nieuwe Dreef van Boeverijen van daar het Oude Hekken gestaan heeft tot aan het Nieuwe Hekken.

HEKKEN, OUDE – 1741 – R1055

Op de Nieuwe Dreef aan beijden de seijden van het Oude Hekken van het oosteynde tot aan de Stouwdreef.

HEKKEN, OUDE – 1761 – R1068

Schaarhout aan wedersyden van de Nieuwe Boeverijse dreef daar het Oude Hekken gestaan heeft tot aan het Nieuwe Hekken.

Hekken komt in de Baronie voor naast het oudere veken. Mogelijk was er ook verschil in bouw. Een veken bestond uit palen met daartussen gevlochten takken; het hing met wissel aan een paal. Ook waren er valveken, die aan een balk hingen. Bestond een hekken vooral uit palen en planken, zonder vlechtwerk?

Jeneverbes, een struik van magere heidegronden.

HELDER – 1567 – R714, 100V

Stuck weyden: tHelder, een veertelsaet.

HELDER – 1642 – R724, 57V

Stuck erve onder weyde en heyde, twee gemet: 't Helder.

HELDER – 1668 – GP263, 83

Weijde: t'Helder, een gemet.

HELDER – 1742 – GP272, 179V

Klyn ackerken aenden Helder.

HELDER – 1742 – GP272, 7

Zes gemet weijde: 't Helder.

HELDER – 1749 – RH280, 95V

Een perceel weyde: de Helder, twee gemet.

HELDER – 1753 – RH106, 17

Een perceel: de Helder, half bunder.

HELDER – 1921 – DE BOER18, NR.1

Schaarhout op de Heldert.

HELDER, ACHTERSTE – 1780 – RH110, 216V

Een perceel zaay en weyland: den Agtersten Helder, noort de Rivier de Weerreijze.

HELDER, HOOG – 1695 – RH196, 122V

Twee gemet.heyde: tHoogh Helder.

HELDER, VOORSTE – 1780 – RH110, 215V

Een perceel zaay en weyland: den Voorsten Helder.

HELDERKE – 1723 – P129, F47V

3/4 bunder weyden: t'Helderkens, de Wegreyse west.

HELDERKE – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: het Helderken, een bunder 29 roede.

HELDERKE, LANG – 1886 – NBOC26, 2499

Reen perceel bouwland: het Lang Helderke, K 120, groot 55 are.

HELDERKENS – VM

Kadastraal perceel: bij K210.

HELDERS – 1708 – R735, F37V

Een perceel weyde: de Heylders, halve bunder.

HELDERS – 1794 – RH113, 81V

Twee perceel weijde: de Helders, twee gemet.

HELDERT – 1902 – BREDANAAR21, 289

Schaarhout op de Heldert.

HELDERT – 1913 – BREDANAAR32, 1

Een perceel bouwland: de Heldert, K 120, groot 55 are.

Mogelijk is Helder ontstaan uit Heilaar met tussengeschoven d. Heilaar > Heller > Helder. Zo ook te Oirschot, waar in 1367 al 't Heijlaer voorkomt.⁹³ De vorm Halder komt echter ook

voor. Halder zou ook kunnen ontstaan uit Hallaer. Hoewel Hal als toponiem niet voorkomt op Overa, kennen we hier wel een oude vermelding van de Halacker (1389). Hal betekent 'bocht in het hoogland' of 'afhellend'.

HELDREEF – 1709 – KAART 1621

De Heldreef.

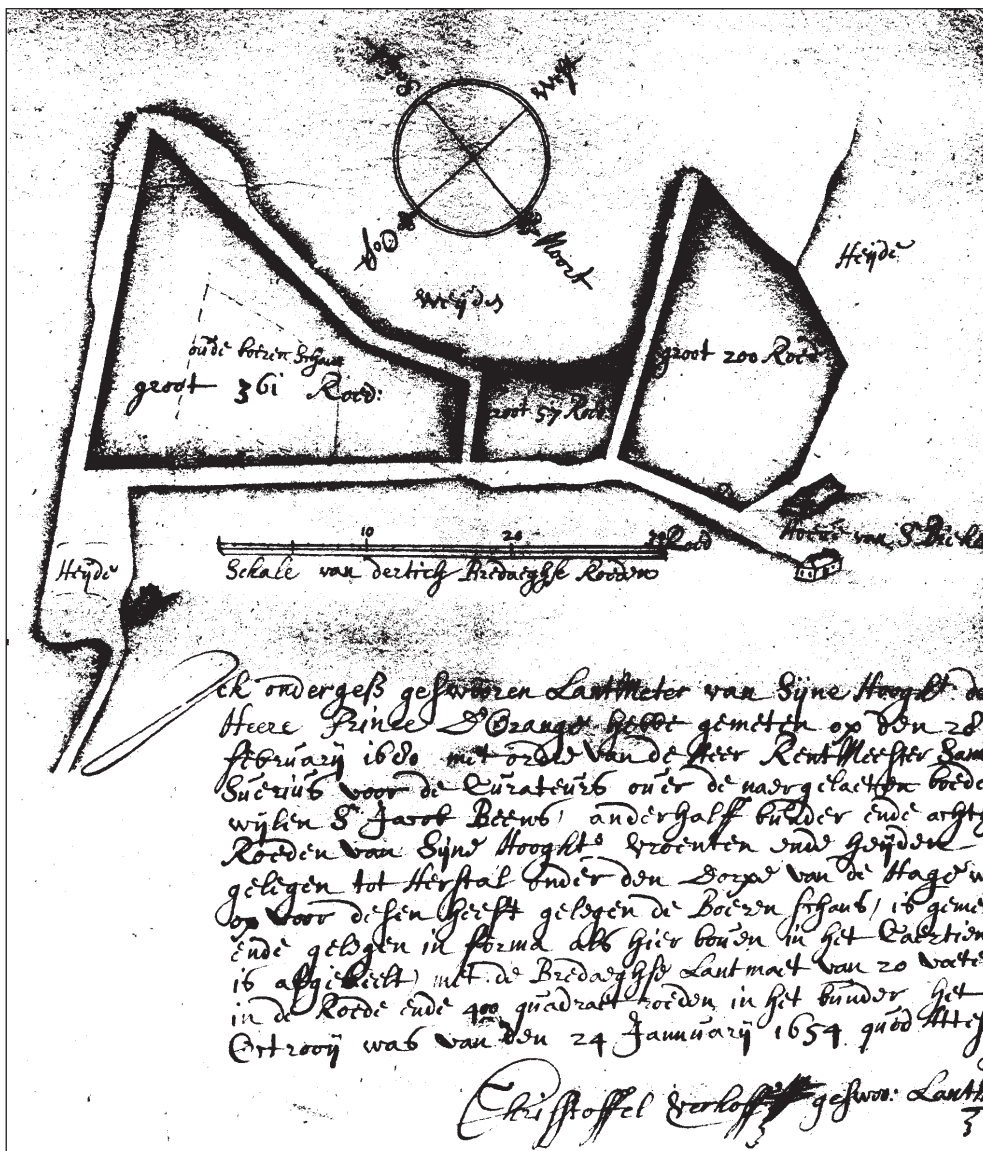
Dreef naar een gebied de Hel (onder Rijsbergen? Of ergens anders?). Tussen de Heldreef en de Overaseweg bevond zich de grootste groeiplaats van rode bosbes van de omgeving.

HENGSTBEEMD – 1565 – R714, F68V

Stuck beemden: den Hengbeemdt, 3/4 bunder noortwaerts aende Weeghreyse.

HENGSTBEEMD – 1634 – P124, F96V

Een halff bunder beempden: den Hainstbeemdt, de Weechreyse noort.

Kaart van de Herstal, 1654, door landmeter Christoffel Verhoff. SAB, Aanwinst 1990.

Moeten we interpreteren Hengstbeemd? Hengst werd in het Middelnederlands geschreven als henxt, henst, hingst, hinxt, hengste.⁹⁴ Fout voor Heinsbeemd?

HENGSTENWEIDE – 1750 – R1060, 15

De kreek langs de Hengste weyde.

Weiland waarop speciaal een hengst werd geweid. Lag bij Boevigne.

HERENSTROOM – 1628 – R722, 130V

Weyden, noortwaerts aen 's Heeren stroom.

HERENSTROOM – 1678 – R729, F79

Weylants noort aen s'Heeren Stroom.

HERENSTROOM – 1714 – R737, F94

S'heeren stroom ofte Beecke.

Bedoeld is de Weerijs. Het gezag over alle waterlopen en wegen behoorde tot de regalia van de Heer van Breda.

HERSTAL – 1547 – R710, F78V

Stuck lants, westwaerts aende vroente: den Herstal.

HERSTAL – 1551 – R711, 145

Dlanghbeemdt, oostwaerts aende gemeynte: den Herstal, westwaerts aende Weeghreyse.

HERSTAL – 1551 – R711, 144

Huysinge...oostwaerts en suytwaerts aende gemeynte: den Herstal..Den Straetacker zuytwaerts aende gemeynte: den Herstal.

HERSTAL – 1565 – R714, F68

Stede.., twee kooyen, ..3½ bunder tOveraa, westwaerts aen de vroente aldaer geheten den Heertstal.

HERSTAL – 1579 – R716, 28

Huysinge..suytwaerts aende gemeynte: den Hertstal, bij den Straetacker en tPoelloeven.

HERSTAL – 1634 – P124, F2V

Noch in de gemeente van Herstal neven synen Langenbeempt.

HERSTAL – 1634 – P124, F73V

Drye lopensaet landts: den Herstal off Truyenhoff..

HERSTAL – 1634 – P124, F24V

Noch van den Herstal voor de vorste deur van syne hoffstadt.

HERSTAL – 1663 – RH274, 65V

Stuck wijden: den Heerstal, half gemet.

HERSTAL – 1668 – GP263, 33

De Heertstalle.

HERSTAL – 1668 – GP263, 16V

Herstal.

HERSTAL – 1671 – R728, 2A

Aenstede, suyt sheeren strate, west den Hertstal.

HERSTAL – 1680 – R729, 126

Een partije heijvelt en groes, anderhalf bunder 18 roede in den Herstal.

HERSTAL – 1688 – RH276, 38

Twee gemet nieuw land met den Heerstal, synde nieuw ingegraven lant.

HERSTAL – 1699 – P127, F433V

Lants aen dAsven, den Herstal zuyt, de Bueracker en hunne hoffstadt oost en noort.

HERSTAL – 1699 – P126, F334

Drie lopen lants: den Herstal op Truyenhoff.

HERSTAL – 1699 – P126, F117

De Dasvennen, den Herstal noort.

HERSTAL – 1713 – R737, F40

Een perceel weijde: den Herstal, half gemet, westwaerts de Merck.

HERSTAL – 1723 – P129, F31V

Beemden aan den Herstal...Weduwe van Adr. Corn. Biekens vanden Herstall voor de deure van haare hoffstadt.

HERSTAL – 1723 – P129, F29

Lands aan de Asvenne, den Herstal suyd.

HERSTAL – 1740 – RH102, 111V

Een perceel weijde: den Herstal, half gemet.

HERSTAL – 1758 – RH107, 43V

Een perceel weyde off moervelt: den Herstal, halve bunder.

HERSTAL – 1794 – RH113, 83

Een perceel weijde: den Herstal, een gemet, west de weerreys.

HERSTAL OP TRUIENHOF – 1723 – P129, F31V

Drie loopen landts: den Herstall op Truijenhoff.

HERSTAL, ACHTERSTE – 1742 – GP272, 134V

Twee gemet: den Agtersten Herstal.

HERSTAL, ACHTERSTE EN VOORSTE – 1715 – R736, F166V

Een perceel soo saijlant als weijde: den Voorsten en Agtersten Herstal, drie gemet.

HERSTAL, VOORSTE – 1714 – RH277, 4V

Een gemet landt: den Voorsten Herstal.

HERSTAL, VOORSTE – 1742 – GP272, 134V

Honderd roede: den Voorsten Herstal.

HERSTAL, VOORSTE – 1742 – GP272, 342V

Honderd roede uit de steede: den Voorsten Herstal.

HERSTALLEN, ACHTERSTE – 1714 – RH277, 4V

Twee gemet landt: de Agterste Herstallen.

Herstal zou betekenen 'paardenstal voor het leger'.⁹⁵ Hier zou dus ooit een leger gelegen hebben. Onder Tilburg lag ook een Herstal.⁹⁶ Eén van de kasteelhoeven te Tilburg was de Hoeve aen den Heerstal.⁹⁷ In Goirle kende men ook een Herstal: aenden Herstal achter de Schutskoy, 1666.⁹⁸ Verder de plaats Herstal in België.

Om welk leger het hier zou kunnen gaan en uit welke tijd is totaal onbekend. In elk geval van voor 1547. Zou het leger hier gekampeerd hebben voor de oversteek van de Weerij?

Het gebied moet enkele hectaren groot zijn geweest.

Bij de verdeling van de Buurstedense heide wordt vermeld: Johan de Wyse van anderhalf bunder 18 roede tot Herstal (!) waar op voor desen den boerenschans heeft gestaen, 1699, P127, fol. 607. Hoe kan de Herstal op de Buurstedenseheide liggen? Daar zitten ettelijke kilometers tussen. Was er op de Buurstedenseheide ook een Herstal??

De op bovenstaande kaart van de Herstal aangegeven percelen komen ook voor in 1680: in de schepenbrief groot anderhalf bunder en 18 roeden, totaal 618 roede. En op de kaart 361 roede + 200 roede + 57 roede = 618 roede. Dit was echter slechts een deel van de Herstal.

HERTENBOS – 1570

Een bossche genaempt het Hertenbosch in twee parchelen alias d’Nieuwe Bosch.⁹⁹

Bos waarin edelherten verbleven? In 1570 was het Mastbos nog erg jong; er zullen wel geen herten geleefd hebben (of waren ze er als jachtwild uitgezet??). Herten, edelherten, waren bijzonder zeldzaam in de late middeleeuwen en de eeuwen daarna. Misschien kwamen ze alleen maar voor in speciale wildbanen, waranden, zoals in het Liesbos en ontsnapte er wel eens een exemplaar.

Of is bedoeld een bos met herte, harde bodem. Zie de vermelding Haagse Bos uit 1620, waarin van het Mastbos gezegd wordt dat de grond meest 'herdt' is. De vermelding uit 1570 stamt uit een lijst van in beslag genomen bezittingen van de Heer van Breda.

HEZE – 1528 – R705, F195V

Twee stucken lants: de Heze en den Dystelacker, vijf lopensaet op dacker.

HEZE – 1541 – R709, 32V

Stuck lants: de Hese met den Dystelacker, vijf lopensaet in de Overaasche acker.

HEZE – 1547 – R710, F94V

Stuck lants: de Heze, int Acker, half bunder.

HEZE – 1550 – R711, 35

Stuck lants: de Heze, half bunder inde Overaasche acker, noortwaerts aenden Dystelacker.

HEZE – 1554 – R712, 46

Een halff bunder lants: de Heze, int Acker.

Heze 'struikgewas, jong bos'. Zie Hees.

HOEFAKKER, ACHTERSTE – 1784 – RH111, 138V

Een perceel zaayland: den Agtersten Hoefakker, een gemet.

HOEFAKKER, VOORSTE – 1784 – RH111, 138V

Een perceel zaayland: den Voorsten Hoefakker, een gemet.

Voorste en achterste akker bij een hoeve, grote boerderij.

HOEFLOOP, GROTE – 1878 – P401, 1601

De Groote Hoefloop, aanvangende aan de weg van Rijsbergen naar Overa, van perceel K 568 door Overa naar de Graumansloop, perceel K 454, lang 1014 meter.

Waterloop genoemd naar een grote hoeve?

HOEKBEEMDJE – 1579 – R716, 28V

Beemdeken, een voeder hoeymaden: tHoicBeemdeken (?).

Beemd 'hooiland', gelegen in een hoek van de beek en een weg? Zie volgend toponiem.

HOEKSKE – 1551 – R711, 145

Beemdeken, een voeder hoymaden: tHoecxken, oostwaerts aen dBlock, westwaerts aen de Weeghreyse.

Identiek met vorig toponiem. Een voeder hoymaden is een oppervlaktemaat voor beemden: een kar hooi opbrengend. Die maat kwam veel meer voor in dorpen als Rijsbergen, Zundert en Ginneken, waar de meeste beemden werden aangegeven in deze maat.

HOEKWEIDEN – 1785 – RH282, 122

Een perceel wey off hooyland: de Hoeksweyden, twee gemet, west de Revier off Weerys.

Weiland in een hoek gelegen? Of van een familie Hoeks?

HOEVE OP GROOT OVERA – 1785 – RH282, 120

Corn. Ludovicus Montens laat na een hoeve bestaande in eene huijzinge, stallinge, schure, schaapskooy, bakhuys, huijswerff, boomgaart, wey- en zaayland, 16½ gemet: de Hoeve op Groot Over A, west de Weerys en den Langen bemdt, het Clokkenbosch, den Grooten Hal akker, den Clynen Crommen acker, de groote Weyde, den grooten Peeakker, den Caayakker, den Crommen Akker, den Clynen Dyk.

HOEVE, KLEINE – 1565 – R470, F127V

Anthonie, de weduwe van Corn. van den Corput bevalt op: cleyne hoeve tot Overaa.: de huijzinge, schure, koye, hovinge en erffenisse met toebehoorten en erve, een veertelsaet.

Hoeve, 'grote boerderij', oorspronkelijk een oppervlaktemaat ter grootte van twaalf bunder, een grondstuk waarop een familie de kost kon verdienen. Op een dergelijk stuk grond werd vaak een gebouw neergezet. Dat gebouw kreeg ook de naam van de grondeenheid: hoeve.

HOF – 1529 – R706, F27

Twee lopensaet lants: de Hove.

HOF – 1534 – R707, F75

Stuck lants: de Hove, negen lopensaet.

HOF – 1542 – R709, 104V

8 lopensaet lants: die Hove.

HOF – 1567 – R472, 1

de Hove.

HOF – 1646 – R710, F56V

Stuck lants: de Hove, acht lopensaet.

HOF – 1667 – RH274, 84V

Stuck zaeylant: de Hove, vier gemet.

HOF – 1668 – GP263, F78, F62

Lant aende stede: de Hove en Dries, 6½ gemet; landt aende stede: de Hoeve ende Dries, 6½ gemet.

HOF, OUDE – 1528 – R705, F170V

Stuck lants, een bunder: den Ouden Hof, mette huysinge, schueren, schaepskoeyen en tymmeringe daer op staende.

HOF, OUDE – 1713 – R737, F39V

Een perceel saeylant: den Ouden Hoff, een bunder, noortwaerts de Haelputte.

HOF, OUDE – 1740 – RH102, 111V

Een perceel zaeylants: den Ouwen hof, twee gemet.

HOF, OUDE – 1756 – RH280, 227V

Een perceel saeyland: den Ouden Hoff, twee gemet.

HOF, OUDE – 1794 – RH113, 87

Een perceel zaayland: den Ouwden Hoff, een bunder oost 's heren Baan (drie stuivers, vier duyten herenchyns).

HOF, OUDE – 1933 – DE BOER 30, NR.38

Een perceel bouwland: De Oude Hof, K 314, groot 1,35 hectare.

Hof 'stuk land met heggen omgeven, dicht bij de boerderij'. Meestal bestemd voor de teelt van vlas, bonen, groenten, aardappelen, wortelen, spurrie etcetera. Oud 'voormalig'.

'Uit de samenstellingen waarin het voorkomt, krijgt men een duidelijke voorstelling van de verschillende bestemmingen der percelen die de hoeve konden omringen: eikhof (bewaarpplaats voor hout), kemp-, kool-, linen (d.i.vlas)hof, wermoes-, widen-, (d.i.wymen, wissen) hof, saethof, petercelihoff, lentenhoff, hop-, bleik-, klaver-, sloorhof enzovoorts.¹⁰⁰

HOF AKKER – 1668 – GP263, F32

Van den Hovenacker, twee gemet.

HOF AKKER – 1740 – RH102, F111V

Een perceel zaeylant: den Hovenacker, twee gemet.

Akker gelegen bij een hof.

HOF STEEKE – 1390 – AALM.200

Een lopensaet land gelegen in Stickenvoert dat men heyt 't Hofsteken.

HOF STEEKE – 1415 – G, F16V

Een loepensaet lants in Stickenvort datmen heit tHofsteken.

Hofstad 'plaats daar een boerderij of huis staat op gestaan heeft'; in toponiemen meestal het laatste. In cijnsboeken komt hofstad honderden malen als appellatief voor. Hofstad wordt vaak vervormd, tot het onherkenbare toe, bijvoorbeeld tot Ofstap, Hostaay, en in Achtmaal Hontsteert.

Het toponiem heeft waarschijnlijk vaak betrekking op de plaats waar eens een belangrijke hoeve stond, mogelijk de kern van een nederzetting.

HOLIP – 1525 – R705, F40V

Stuck lants: de Holip, tien lopensaet.

?

HOLLAND, KLEIN – 1742 – GP272, 342V

Een gemet onder Klein Holland.

Gebied genoemd naar een familie Hollanders? Vergelijk Willem den Hollander, 1474, D, fol. 10v; Jan Hollanders, 1415, G, fol. 10v.

HOLLE PUTTEN – 1921 – DE BOER18, NR.24

Hooigras op de Holle Putten.

Put 'laagte'; hol versterkt het effect van laaggelegen zijn.

HOOG AKKER – 1534 – R707, F82V

Stuck lants: den Hoochacker, westwaerts aen Gielis Dyrven Bolck.

Hooggelegen perceel.

HOOGTICHELEN – 1672 – R728, F70

Stuck heyvelts, een bunder bij 't Mastbosch: de Hoochtichelen, westwaerts de Weereys..
scheydende op de cruysputte aldaer.

Tichel kan duiden op een plaats waar tegels, dakpannen gebakken werden. Een tichelrij is een steenbakkerij. Werd er op Hoogtichelen leem gevonden, waarmee men stenen of dakpannen kon bakken?

HOOIBERG – 1529 – R706, F27V

Een bunder heyvelts: den Hooyberch.

HOOIBERG – 1534 – R707, F75

3/4 bunder heyvelts: den Hoyberch.

HOOIBERG – 1545 – R765, F32V

Stuckken weyden oft heyden: den Hooyberch, achter Hannekensacker (bezit van een stede te Chaam).

HOOIBERG – 1551 – R711, 69

Erfs: den Hooyberch, een bunder.

HOOIBERG – 1578 – R716, 18

Stuck lants: den Hoeyberch, half bunder noortwaerts aende Herstrate.

HOOIBERG – 1594 – R717, 124

Stuck erfs: den Hoyberch, half bunder noortwaerts aen sheeren strate.

HOOIBERG – 1627 – R722, 78

Stuck erffs: den Hooyberch, half bunder noortwaerts aen sheeren strate.

HOOIBERG – 1634 – P124, F92

Een bunder lants int Cromgoir, eertyts: thielmansheyninge en nu: den Hoyberch.

HOOIBERG – 1634 – P124, F28

Een bunder erffs: den Hooijberch.

HOOIBERG – 1664 – R726, 302

Stuck saeijlants en bosch: den Hooijbergh, een bunder.

HOOIBERG – 1667 – RH274, 85

Stuck nieuw zaeylants: den Hooijbergh, een bunder oft drie gemet.

HOOIBERG – 1699 – P127, F415

een bunder landts int Crom Goor: Thielmans hejninge en nu den Hooijbergh.

HOOIBERG – 1723 – P129, F46

Een bunder erffs: den Hooijberg.

HOOIBERG – 1749 – RH280, 109V

Een perceel saeyland: den Hooyberg, half bunder.

HOOIBERG – 1883 – NBOC23,2254

Een perceel bouwland: den Hooiberg 85 are, K 351.

HOOIBERG, ACHTERSTE – 1636 – GP261, 3V

Achtersten Hoyberch.

HOOIBERG, ACHTERSTE – 1668 – GP263, 82V

t'Reut by den Achtersten Hooijbergh.

HOOIBERG, ACHTERSTE – 1725 – RH277, 134V

Een perceel soo lant als bos: den Agtersten Hoybergh.

HOOIBERG, ACHTERSTE – 1726 – R582, F241V

Een perceel lant: den Aghtersten Hoyberg, twee gemet.

HOOIBERG, ACHTERSTE – 1742 – GP272, 191V

Anderhalf gemet inden Agtersten Hooijberg.

HOOIBERG, ACHTERSTE – 1779 – RZ282, 24

Agtersten Hooijberg, een bunder.

HOOIBERG, KLEINE – 1725 – RH277, 134V

Een perceel lant: den Cleijnen Hooybergh.

HOOIBERG, VOORSTE – 1779 – RZ282, 24

Voorste Hooijbergje, 2½ gemet.

De Hooiberg was geen beemd, er werd dus geen hooi gewonnen. Waarschijnlijk is Hooiberg gevormd uit Hoberch, zoals Hooidonk onder Strijbeek uit Hodonc. Hoog versterkt de betekenis van berg: zandige hoogte.

Benoeming naar een hooiberg bij een boerderij is vrijwel onmogelijk: die kwamen niet voor. Het kan ook een berg geweest zijn waar hooi uit ondergelopen beemden kon worden gedroogd.

HOOIVELDJE – 1715 – RH277, 14V

Twee gemet lants: tHooijvelleken.

HOOIVELDJE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op het Brembergske en het Hooiveldeke aan de Overasche straat.

HOOIVELDJE – 1906 – BREDANAAR25, 285

Schaarhout op het Hooiveldeke.

Was dit een beemd waar hooi werd gewonnen? Waarschijnlijk niet, want het wordt aangeduid als 'lants', dus bouwland. Dan ontstaan uit Hoovelleken, het hoog veldje.

HOUTHEINING – 1526 – R705, F77

Stuck heyvelts: de Houtheyninge, twee bunder.

HOUTHEINING – 1634 – P124, F26

Boven de Houtheyninge op d'Overasche Heyde by Myns gen.Heeren Nieuwbosch.

HOUTHEINING – 1699 – P126, F106

Lants heyde en weyde boven de Houtheyninge op d'Overaasche Heyde by Syne Maj.ts nieuw Bosch.

HOUTHEINING – 1723 – P129, F33

Lands, heyde en weyde boven de Houtheyninge, opde Overaasche Heyde agter het Nieuw mastbos.

Heining 'met een wal en heg omgeven stuk grond, gewonnen op de heide'. Hout kan slaan op de heg rondom het perceel, als daar wat grotere bomen in stonden.

HOUWKE – 1699 – P127, F476

Een half bunder beemden omtrent den Overaesens vorder: tHouken, west de Weghreyse.

Houw 'perceel dat geregeld gehakt of gehouwen wordt'.¹⁰¹ Maar het betrokken perceel is een beemd. Stond daar een heg omheen, die gehouwen werd? Of moeten we eerder uitgaan van ouwe 'nat land aan een beek', met voorgevoegde -h?

HOVE – 1541 – R709, 9

Acht lopensaet lants: de Hove.

Hove, derde naamval bij Hof.

HOVENAKKER – 1668 – GP263, 32

Den Hovenacker, twee gemet.

Akker gelegen bij een hof. Zie Hofakker.

HUISAKKER – 1594 – R717, 98

Het schaerhout staende omden Huysacker.

HUISAKKER – 1679 – R729, 78v

Een perceel saeijlants in den Huysacker.

HUISAKKER – 1749 – RH280, 95

Een perceel saeylant: den Huijsacker, half bunder.

HUISAKKER – 1753 – RH280, 156

Een perceel saeyland: den Huysakker, vier gemet.

HUISAKKER – 1779 – RZ282, 23

Huisakker, acht gemet.

HUISAKKER – 1794 – RH113, 86

Een perceel zaayland: den Huysakker, 3½ gemet.

HUISAKKER – 1835 – N1271, 9

Een perceel bouwland: den Huisakker, noord de Akkerstraat, K 217.

HUISAKKER – 1835 – N1271, 7

Een perceel bouwland: den Huisakker, 85 roede (K 217).

HUISAKKER – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: den Huisakker, 74 roede.

HUISAKKER – 1883 – NBOC23,2208

Een perceel bouwland: Huisakker, 92 are, K 14.

HUISAKKER – 1904 – BREDANAAR23, NR.155

Verpachting van kavels rogge op den Huisakker.

HUISAKKER – 1932 – DE BOER 29, NR.7

De Dries, den Huisakker, den Boonhof en de Peeakker.

Akker gelegen tegen de boerderij, het huis, de huysinge.

HUISDREEF – 1844 – P454, F20 EN F31

Het schaarhout by de boschwachterswoning en de Huisdreef; de Huisdreef beginnende aan de Stouwdreef en lopende tot de dreef van Duivelsberg (Duivelsbrug!) naar Princehage, geplant met 675 eiken van jonger dan tien jaar, drie van 21 a 30 jaar en 64 beuken jonger dan tien jaar.

Dreef naar het huis van de Boswachter.

HUISHEINING – 1535 – R707, F133V

Een half bunder lants: de Huysheyninge, tegens de huysinge over de strate.

HUISHEINING – 1541 – R709, 18v

Stuck landts: de Huysheyninge.

HUISHEINING – 1567 – R714, 100V

Stuck lants: de Huysheyninge, een veertelsaet, daer op alnu by de cooperen een huys geset is.

HUISHEINING – 1634 – P124, F2V

Een halff bunder landt: de Huysheyninge.

HUISHEINING – 1634 – P124, F92

Een veertelsaet lants: de Huysheyninge.

HUISHEINING – 1634 – P124, F76V

Een veertelsaet landts: de Huysheyninge (zelfde eigenaar heeft: den grooten en cleynen huysbeempt in Oyendonck.).

HUISHEINING – 1699 – P126, F344

Een veertelsaet lants: de Huysheyninge, nu: den Boonhoff.

HUISHEINING – 1723 – P129, F40

Een veertelsaad lants: de Huijsheijninge.

Het perceel lag tegenover de boerderij. Later werd er een huis op deze heining gezet. Merkwaardig is het feit dat de eigenaar van de Huisheining ook de Grote en Kleine Huisbeemd in Ooyendonk blijkt te bezitten. Moeten we dan niet eerder denken aan een familienaam Huis? Vergelijk Peter Cornelis Peter Huys, 1533, R707, fol. 20v.

INROEDE – 1408 – ND8974, F401

Stuck lants: dInroede.

INROEDE – 1525 – R705, F27

Sess lopensaet lants: dInroede.

INROEDE – 1634 – P124, F1V

Zeven lopensaet landts ende weyde: d'Inroeden, by de Langdongen, den waterloop van Stickvoort tusschen de Haege en Rysbergen suyt.

INROEDE – 1675 – ND1923, 44

Een acker tot Over A, een bunder: d Inroey.

INROEDE – 1708 – R735, F39V

Een perceel saeylants: t'Inroey, een gemet.

INROEDE – 1708 – R735, F39

Een perceel saeylant: t'Inroey, een gemet.

INROEDE – 1713 – R737, F40

Een perceel soo saey als weyden: het Inroy en Biesveldeken, twee bunder.

INROEDE – 1723 – P129, F28V

Zeven Loopen lands en weyde: de Inroede, by de Langdonken, den waterloop tussen Hage en Rysbergen suyd.

INROEDE – 1740 – RH102, 111

Een perceel zaeylant: het Inrooij, vier gemet.

INROOI – 1551 – R711, 69

Zes lopensaet lants: dInroede.

INROOI – 1567 – R714, F94V

Sess lopensaet lants: dInroy.

INROOI – 1578 – R716, 10V

Stuck lants: d'Inrode, zes lopensaet.

INROOI – 1634 – P124, F1V

Zeven lopensaet landts en weyde: d'Inroeden by de Langdongen, den waterloop van Stickvoort tusschen de Haege en Rysbergen suyt.

INROOI – 1663 – RH274, 65V

Stuck zaeylandt: d 'Inroeij, anderhalf gemet.

INROOI – 1667 – R727, 87

Stuck lants: d'Inroij, een bunder.

INROOI – 1668 – GP263, 32

Lant: d'Inroy, anderhalf gemet.

INROOI – 1725 – RH277, 134

Een perceel zaayland en bos: den Inrooy, een bunder.

INROOI – 1726 – R582, F241V

De helft in eenen acker en bosken tot opden Loop: het Inroy, een bunder.

INROOI – 1741 – RH279, 80V

Een perceel zaeyland: het Inrooy, vier gemet.

INROOI – 1742 – GP272, 422

Anderhalf gemet: 't Inroij.

INROOI – 1779 – RZ282, 23V

de Inrooy, vier gemet.

INROOI – 1794 – RH113, 86v

Een perceel zaayland en weyland met een boske: het Inrooy, anderhalf bunder (16 stuivers, vier duyt heerenchyns).

INROOI – 1932 – DE BOER 29, NR.7

Een perceel bouwland: Tierooi, groot 1,47 hectare. K 300, 301.

Inroede, Inrooi 'plaats waar een bos gerooid is'. Het tweede lid is rooi 'roding', plaats waar de bomen verwijderd zijn. Onder Lijndonk lag een gelijknamig toponiem. Vergelijk het engelse Inroad 'inbreuk, aantasting'.

INSLAG, NIEUWE – 1567 – R714, F89v

Huysinge...metten Nyeuwen Inslach.

Inslag komt als appellatief honderden malen voor in de bronnen, vooral in de cijnsboeken: Vergelijk 38 roeden inslaechs gelegen ter Ryt, synde haer driesken aldaer, 1634, P124, fol. 2. Zeventig roeden vroenten en inslaechs voor aende messie, Idem, fol. 72v. 43 roeden inslachs voor aen hunne hoffstadt daer de schure eensdeels op staet, idem, fol. 3v.

Een inslag is een uitbreiding van de cultuurgrond, meestal met een deel van een weg. Middelnederlands inslaen betekent 'afzetten, omheinen'.¹⁰² Het nieuw ingenomen stuk grond werd dus met een heining omgeven.

JANSHEINING – 1535 – R707, F122v

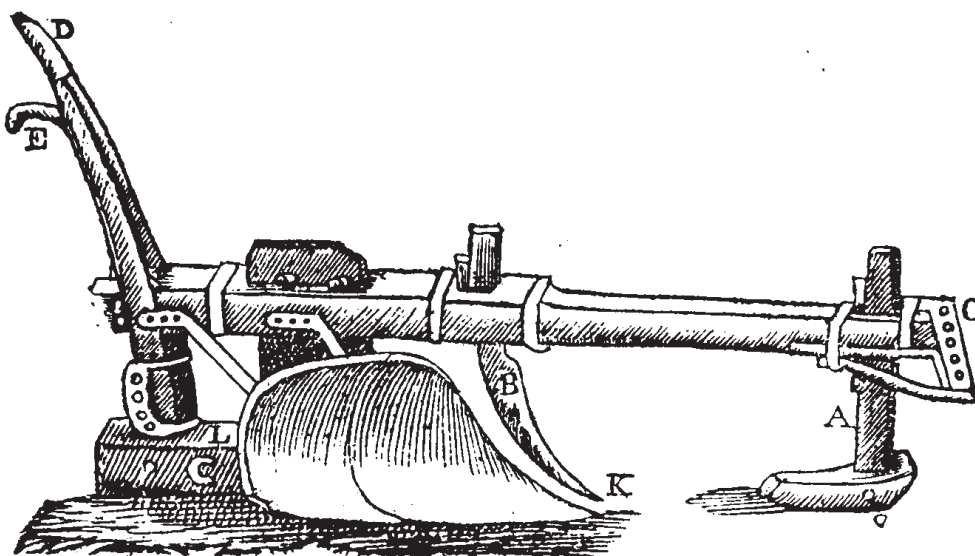
Een bunder lants: Jansheyninghe.

JANSHEINING – 1541 – R709, 9

Een bunder lants: Jansheyninge.

JANSHEINING – 1542 – R709, 104v

Een bunder lants: Jansheyninge.

Kempense ploeg,
achttiende eeuw.

Heining is een veel voorkomend toponiem: de grootste populariteit genoot dit element in de late middeleeuwen. Heiningen zijn met een wal en heg omsloten ontginningen, meestal vrij groot van oppervlak en vooral bedoeld voor de teelt van winterrogge. Heining is afgeleid van hagen, hegen 'met eenen haag of heg omgeven, afsluiten'.¹⁰³

De meeste heiningen zijn op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw gesloopt, dit op aandringen van de landbouwvoorlichting. De heggen onttrokken immers voedsel aan de akker terwijl ze ook schaduw wierpen met als gevolg dat langs de akkerranden de gewassen minder goed groeiden. Ook werd door de invoering van de prikkeldraad (begin twintigste eeuw) het afsluiten met heggen overbodig. Het hout was minder gevraagd, door de opkomst van allerlei ijzeren gebruiksvorwerpen. Zo moeten er honderden kilometers aan wallen en heggen vernietigd zijn. Toch zijn er hier en daar nog restanten van het oude heggenlandschap te vinden, bijvoorbeeld in de omgeving van landgoederen.

JANSHOF, TRUI – 1614 – R720, 43V

Stuck lants: Truy Jans hoff, westwaerts aen 's heeren vroente.

Hof van Geertrui Jans.

KAARVELD – 1533 – R706, F192V

Een bunder weyvelt: tKaervelt.

Veld waar 'kaar', dat is amandelwilg, *Salix amygdalina*, groeide. Vergelijk Kaarschot onder Rijsbergen.

KATTENSTAART – 1563 – R713, 265V

Stuckken beemden: de Cattesteert, 1/4 bunder, noortwaerts aende Weeghreyse.

KATTENSTAART – 1565 – R470, F127V

Stuck beemden: de Kattesteert.

KATTENSTAART – 1667 – RH274, 85

Stuck weijden: den Cattensteert, vijftig roede.

KATTENSTAART – 1668 – GP261, 78

Cattensteerten.

KATTENSTAART, KLEINE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op den Kleinen Kattenstaart.

KATTENSTAART, KLEINE – 1906 – BREDANAAR25, 285

Schaarhout op de Kleine Kattenstaart.

Kat kan de betekenis 'slijk, modder' bezitten: het woord komt frequent voor in combinatie met broek, vijver etcetera.¹⁰⁴ Maar hier is Kattenstaart een vormaanduiding. Lang en smal perceel gelijkend op een kattenstaart.

KATTENSTAARTSEBEEMD – 1668 – GP263, 62

Hoogenweert, Leegenweert, cleijn Weertien metten Cattensteertsen Bemt, acht gemet.

Identiek met de Kattenstaart.

KATTENSTRAAT – 1742 – GP272, 92V

t Catterstraetje.

KATTENSTRAAT – 1742 – GP272, F202V

Met het Clein Wertjen in Catterstraetje.

Verkeerde schrijfwijze voor Kattenstaart? Zie voor kat onder Kattenstaart.

KERKPAD – 1542 – R709, 86V

Den Spreeacker, westwaerts aenden Kerckpat.

KERKPAD – 1634 – P124, F73V

Twee lopensaet landts: den Kerckpat.

KERKPAD – 1699 – P126, F333V

Twee loopensaadt landts: den Kerckpadt.

KERKPAD – 1723 – P129, F32

Twee lopensaet lands: den Kerkpadt.

Pad naar de kerk van de Hage over de Overasevonder. Blijkbaar is een stuk land genoemd naar de ligging aan dit pad. Het pad werd ook de Akkerstraat genoemd.

KERKSTRAAT – 1634 – P124, F2V

Een lopensaet landts by den dyck, de Kerckstraete oost en Noort.

KERKSTRAAT – 1708 – R735, F37

Den Spreeacker, westwaerts de Kerckstraet.

KERKSTRAAT – 1748 – RH280, 59

Steede..zuid de Kerkstraet.

KERKSTRAAT – 1785 – RH282, 120V

Den grooten Halakker, oost het Kerkstraatje...de Kerstraat.

KERKSTRAATJE – 1652 – R725, 69

Huys..metten Spreeuwacker, oist s'herenstrate, west 't Kerckstraetken.

Straatje naar de kerk van de Hage, identiek met Kerkpad en Akkerstraatje. In 1785 wordt dit straatje de Kerstraat genoemd.

KERKVELD – 1688 – RH276, 22

Derdalff gemet saeylants: het Kerckvelt.

Veld van de kerk of een rente opbrengend voor de kerk.

KERKWEG – 1521 – R428, 228

Twee boskens en erve daer den Kerckwech midden doir loopt: de Dongacker.

KERKWEG – 1634 – P124, F50

De Kerckwech met de Heerbaene oost.

KERKWEG – 1699 – P126, F225

Den Kerckwech.

Weg naar de kerk van de Hage. Identiek met Kerkpad.

KERSTENLOOP – 1880 – GP1914

De Kerstenloop, aanvangende aan de weg van Rysbergen naar Overa, bij perceel K 551, loopende door Overa en uitmondende in de Mark bij K 197, lang 671 meter.

Waterloop genoemd naar een familie Kersten.

KIEKENKORF – 1541 – R709, 9

Een veertelsaet lants: den Kieckenkorf, onder Rysberghen omtrent Overaa.

Korf om kippen in te vervoeren. Vormaanuiding?

KLAVERBLOK – 1667 – R727, 88v

Stuck erven, synde nieuw landt: den Claverblock, een bunder westwaerts's heeren strate.

KLAVERBLOK – 1668 – GP263, 2

Nieuw Landt: den Claverblock, drie gemet.

KLAVERBLOK – 1749 – RH104, F200

Een perceel soo saey-als weylant: den Claverblock, een bunder.

KLAVERBLOK – 1755 – RH280, 213v

Een perceel soo saey als weylant: de Claverblock, een bunder.

KLAVERBLOK – 1768 – RH281, 144

Een perceel zaayland: de Claverblok, west 's heeren straat.

Blok 'omsloten perceel' waar klaver groeide. Er zijn twee soorten klaver die veel in weilanden voorkwamen: witte en rode klaver. De witte, *Trifolium repens*, is waarschijnlijk steeds inheems geweest. De Rode klaver, *Trifolium pratense*, werd ook wel Beemdklaver, Spaanse Klaver en Brabantse Klaver genoemd. Dodoens schrijft over klaver: 'Dan in Brabant wordender somtijds heele velden ende ghebouwde landen met dese Claveren besaeyt (nl. met Beemd-Claveren, *Trifolium pratense*): ende dan worden die Claveren die daer van comen veel schoonder/ grooter ende weelderiger/ ende schieten hooger op dan de gene die van selfs in de weyen groeyen'¹⁰⁵. In de negentiende eeuw bereikte de klaverteelt zijn hoogte-

punt. Klaver verrijkt de bodem met stikstof, waardoor na onderploegen ervan de oogsten van graan en andere gewassen in de komende seizoenen verbeterden. Op klaver mocht het vee niet te lang grazen (bij koeien gevaar voor trommelzucht: opzwellen van de pens); daarom werd het getuierd.

De Klaverblok was in 1667 'nieuw land', dus recent ontgonnen. Door turf as op het nieuw ontgonnen perceel te strooien (kaliumrijk) groeide de klaver zelfs op recent ontgonnen heidegronden en verbeterde deze sterk als de klaver omgeploegd werd. Er kwam dan veel organische stof in de bodem en bovendien veel stikstof (klaver is een stikstofbinder).

KLAVERPOLDER – 1664 – R726, 300V

Stuck erven synde nieuw lant, alnu: den Claverpolder. Een bunder, westwaerts sheeren strate.

Polder zal hier een heipolder zijn, een polder die lijkt op een alluviale polder door de wallen die om het perceel aangelegd werden. Maar de vruchtbaarheid van een heipolder was uiteraard veel geringer dan bij een echte polder. Vandaar dat men denkt dat de naam ironisch bedoeld is.¹⁰⁶ Hier een heipolder waarin klaver werd verbouwd.

KLAVERWEIDE – 1611 – RH179-7

De Claverweyde met de weyde: den Hoogen Dries, groot 4 ½ gemet.

KLAVERWEIDE – 1672 – R752, F92

Den Hoogen en Leegen Driesch en Claverweyde, onder landt en weyde zeven gemet.

KLAVERWEIDE – 1680 – R729, 142

Claverweijde.

KLAVERWEIDE – 1742 – GP272, 252V

Zes gemet: de Claverweijde.

KLAVERWEIDE – 1749 – RH104, 198V

Een perceel weyde: de Claverweyde.

KLAVERWEIDE – 1755 – RH280, 209V

Een perceel weyde: de Claverweyde.

KLAVERWEIDE – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: de Klaverweide, 64 roede.

KLAVERWEIDE – 1906 – BREDANAAR25, 285

Schaarhout op de Klaverweide.

KLAVERWEIDEN – 1794 – RH113, 81

Drie perceel zaayland: Pee acker, Claverweijen en Vertelsaat.

Weiland met veel klaver erin. Waarschijnlijk hebben we hier te maken met rode klaver.

KLOKKENBOS – 1668 – GP263, 83

Clockenbosch, nu weijde, anderhalf gemet.

Schemegne oft Zeeind-Klaverwey.

KLOKKENBOS – 1701 – R733, F139

Een perceel saeylant, drie gemet: het Klockenbos.

KLOKKENBOS – 1706 – R734, F122V

Een perceel saeylant: Clockenbosch, twee gemet.

KLOKKENBOS – 1725 – R582, F133V

Een half bunder lants: het Clocke bos.

KLOKKENBOS – 1726 – RH277, 149

Drie bunder heijde en bos: Clockenbosch.

KLOKKENBOS – 1742 – GP272, 116V

't Clockenbos.

KLOKKENBOS – 1785 – RH282, 120V

Drie bunder heyde en bosch: Clokkenbosch.

KLOKKENBOS – 1905 – BREDANAAR24, NR.59

Bouwhoeve: het Klokkenbos, bestaande uit ene hecht en sterk doortimmerd woonhuis, stal, schuur, erf en boomgaard, bouw- en weiland en dreef aan de Weerdstraat groot 8,73 hectare. Kad.nr. K 601, 453, 459, 451 en Het Kriekenveld, den Breeakker, het Schuurke, de Pastoorswei.

KLOKKENBOS – 1935 – DE BOER 32, NR.30

Bouwhoeve: Klokkenbosch, bestaande uit huis, schuur, karkooi, erf en weiland, op Overa, 2,41 hectare. Kad.nr. K 601, 602, 453.

Bos van een familie Klok?¹⁰⁷ Of is klok gevormd uit kolk 'waterplas', zoals onder Baarle-Nassau? Maar van een dergelijke kolk in de buurt van het Klokkenbos horen we niets. In de twintigste eeuw was de naam van het gebied overgegaan op een ontginningshoeve.

KLOKKENBOSWEIDE, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op de Voorste en Achterste Klokkenboschweide.

KLOKKENBOSWEIDE, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1906 – BREDANAAR25, 285

Schaarhout op de Voorste en Achterste Klokkenboschweide.

KLONEGOOR – 1509 – R418, F93

Int Cloineghoir.

Goor, 'moeras met venige bodem', hier van de familie Klonen.¹⁰⁸

KLOOSTERPAD – 1723 – P129, F34V

Heyde..noordoost den Klooster padt.

Pad naar de hoeve van het klooster van Vredenburg (onder Effen)? Eerder naar het klooster onder Meerseldreef.

KOEWEIDE – 1450 – ND1650

1 3/4 br in de Koewweyde.

KOEWEIDE – 1525 – R705, F28V

Derdalff bunder weyden: de Koeyweyde, aenden Aelput.

KOEWEIDE – 1634 – P124, F78

Een bunder weyde: de Coeweyde aende Overasche Vonder, de Wechreyse suyt.

KOEWEIDEN – 1699 – P126, F349V

Een bunder weyden: de Coeweiden, aenden Overaasen Vonder, de Weghrejse suyt.

Weiland waarop speciaal melkvee werd geweid.

KONINGSBOS – 1528 – R705, F197

dInroede en een weyken daer aen liggende: sConincxbosch, samen twee bunder.

KONINGSBOS – 1594 – R717, 124

Stuck weyden: Sconincxbosch, een bunder, onder de Eninge van Rysbergen.

KONINGSBOS – 1676 – R728, F181

Het Conincxbosch, westwaertst'eynde d'Inroy.

Bos van de familie Konings. Vergelijk Ghorys Anthonis Conincx, 1537, R708, fol. 80v. In 1415 worden onder anderegenoemd: Heyn die Coninc, Jan Conincx en Peter die Coninc, G, fol. 47, fol. 46 en fol. 8. Het perceel moet, gezien de vermelding uit 1594, onder Rijsbergen gelegen hebben.

KONKVELD – 1656 – RH274, 18

Stuck lants oft weyde: het Conckvelt, 3/4 bunder.

Foutief voor Coninckvelt?

KOPPENHEIDE – 1794 – RH113, 86V

Een perceel heyde: Koppenheyde, een bunder.

Heiveld van de familie Koppen. Vergelijk Jan Gheerit Coppens, 1474, D, fol. 22v; Jan Coppens, 1567, R714, fol. 95.

KOPSHOF – 1507 – R417, F251V

Stuck lants: Copshoff, twee lopensaet.

KOPSHOF – 1551 – R711, 105V

Stuck lants: Copshof, twee lopensaet.

KOPSHOF – 1567 – R714, 100V

Stuck lants: de Cophof, twee lopensaetnoortwaerts aen sheeren stroom.

KOPSHOF – 1634 – P124, F6V

Derdalff bunder landts en weyde: Copshoff en de Weert, met eenen gracht tusschen den acker en de weyde, de Wechreyse west.

KOPSHOF – 1668 – GP263, 32V

Weijde: den Hoogenweert en Cophoff, 3½ gemet.

KOPSHOF – 1699 – P127, F519

Derdalff bunder landts en weyde: Cops hoff (erboven: den Weertacker) en den Weert, met eenen gracht tusschen den acker en de weyde, de Weghreyse west.

KOPSHOF – 1723 – P129, F47V

5/2 bunder lands en weyde: Kopshof en de Waert, met eenen gracht tussen de akker en de weijde, de Wegreyse west.

Hof 'met heggen omgeven land, dicht bij de boerderij', hier van de familie Kops.

KORENHEILAAAR – 1552 – R711, 163V

Stuck lants mette bochten daeraen liggende: tCorenheylaer, een bunder.

KORENHEILAAAR – 1555 – R712, 87

Stuck lants en boschken: tCorenheylaer, een bunder.

Gedeelte van het Heilaar dat met rogge, is koren bezaaid werd.

KORTVOORD – 1521 – R428, 227V

Vier gemet.erfs onder bosch en beemdt: de Cortsvoort, bij de Hoeve Spreeacker.

KORTVOORD – 1529 – R706, F39

Vier gemet.erfs onder beemdt en bosch: de Cortsvoort.

KORTVOORD – 1541 – R709, 17V

Vier gemet.erfs onder bosch en beemdt: de Cortsvoort.

KORTVOORD – 1552 – R711, 164

Stuck beemden: de Cortvoort, vier gemet.zuytwaerts aen Roelantsheyninge.

KORTVOORD – 1634 – P124, F29V

Een bunder beempden: t'Cortvoort off tHylaer, de Wechreyse noort.

KORTVOORD – 1699 – P126, F122

Een bunder beemden: t'Cortvoort oft Hylaer, de Weghreyse noort.

KORTVOORD – 1723 – P129, F48V

Een bunder beemden: het Kortvoort op Heijlaar, de Wegreyse noort.

Korte oversteekplaats van de Weerij, dus met op-en afrit loodrecht op de stroom? Of door een smal stuk van de Weerij? Lag deze op de plaats waar de weg Overa-Effen de Weerij kruiste?

KOUSTRAAT – VM

Straat bij het Mastbos. Op de kaart van het Mastbos van 1709 'den Nieuwen Wegh' genoemd.

Genoemd naar Kauwen? Of naar een famie Cou?

KRAAIERIJ – 1742 – R1054

De perken: de Reijgerije, de Kraijerije.

KRAAIERIJ – 1791 – R1091

De Craijerij.

KRAAIERIJ – 1847 – N157, 570

Kraayery.

KRAAIERIJ, EERSTE – 1709 – GAB 1971-448

De eerste Craeijerije.

Gedeelte van het Mastbos waar kraaien nestelden. Vergelijk de Reigerij in het Mastbos en in het Liesbos.

Kraaien broeden ver van de bewoonde wereld in hoge bomen. Roeken broeden in tegenstelling tot de zwarte kraai in kolonies. Mogelijk werd de Kraaierij bevolkt door roeken. Deze werden ook wel zaadkraaien genoemd omdat ze vaak granen aten. Of de boeren het verschil tussen kraaien roeken kenden is niet zeker.

KRAMERSAKKER – 1910 – BREDANAAR29, 150

Kavels rogge op Kramersakker.

Bezit van de familie Kramers.

KRIEKAKKER – 1601 – R718, 143V

Stuck lants: den Kriekacker, 2½ bunder.

Akker bij een kersenboom, *Prunus avium*. Deze is vermoedelijk autochtoon in grote delen van Europa. De zoete kers komt vooral voor in het eiken-haagbeukenbos en dan vooral aan de bosranden. In Nederland komt de zoete kers in archeologische vondsten pas voor vanaf de Romeinse tijd, maar in Engeland al in de Nieuwe Steentijd.¹⁰⁹ Veel gekweekt en soms verwilderd. De boom wordt tot tien meter hoog. Crieke kan ook staan voor 'krekel'.¹¹⁰

KRIEKVELD – 1531 – R706, F121V

Een bunder heyvelts: t Kriecvelt.

KRIEKVELD – 1578 – R716, 17V

Stuck lants: tKriecvelt, een bunder zuytwaerts aenden Breeacker.

KRIEKVELD – 1601 – R718, 143V

Stuck lants: 't Kriekvelt, een bunder met de strate daertoe beh suijtwaerts: den Kriekacker

KRIEKVELD – 1620 – GP260, F25

Den Breeacker en het Crieckvelt.

KRIEKVELD – 1636 – GP261, 4

Lant: 't Crieckvelt.

KRIEKVELD – 1660 – RH274, 31

Stuck landts en erffs, een bunder: het Kriekvelt.

KRIEKVELD – 1725 – RH277, 147

Drie gemet lant of weijde: Kriekevelt.

KRIEKVELD – 1779 – RZ282, 23

Kriekveld, twee gemet.

KRIEKVELD – 1905 – BREDANAAR24, NR.59

Een perceel bouwland en dennenbosch: het Kriekenveld aan de Weerdstraat 1,19 hectare.

Kad.nr. K 305, 306.

Veld bij een kriek, een zoete kers. Of veld waar krekels zaten?

KRIEKVEN – 1528 – R705, F170V

Stuck erfs onder heyde en weyde, twee bunder: tKriecvenne mette Weertstraetken dweers dair aengelegen tot sheeren vroente toe.

KRIEKVEN – 1529 – R706, F27

Heyvelt, een bunder: tKriecvenne.

KRIEKVEN – 1533 – R707, F1

Stuck erfs onder heyde en weyde twee bunder: tKriecvenne, mette Weertstraten dwers daeraen gelegen tot sheeren vroente toe uitgaende.

KRIEKVEN – 1551 – R711, 145

Stuck erfs: tKriecvenne, onder heyde en bosch, drie bunder.

KRIEKVEN – 1551 – R711, 96

Strate naer hen beyde velders: de Kriekvenne: de strate is voortaan halff en halff.

KRIEKVEN – 1565 – R470, F126

Stuck erfs: tKriecven, een bunder schaers.

KRIEKVEN – 1579 – R716, 28V

Stuck erfs: tKriekvenne, onder heyde en bosch, drie bunder.

KRIEKVEN – 1634 – P124, F4V

Een bunder landts: t'Criekven.

KRIEKVEN – 1723 – P129, F45V

Een bunder lands: het Kriekven.

Ven, veenland, bij een Kriek, een kersenboom. Of een ven waar krekels zaten?.

KROCHTEN – 1553 – R711, 232V

Stuck beemden in de Croeghde.

Krocht, croft 'tusschenveld, een nog niet uitgegraven stuk land temidden van veenderijen'.¹¹¹

KROESVELD – 1910 – BREDANAAR29, 150

Kavels rogge op het Kroesveld.

Kroes is gevormd uit groes. Zie Groesveld.

KROETEN – 1620 – GP260, F90V

Weyden: de Croeten.

KROETEN – 1668 – GP263, 89V

In de Croeten.

KROETEN – 1681 – R729, 167V

Twee parcheeltkens groes: de Croeten, anderhalf bunder.

KROETEN – 1706 – R734, F119

Twee perceeltjens groese: de Croeten, aen het Mastbosch (leen).

KROETEN – 1750 – GP287, 674

Zes gemet weyde aan het Mastbosch: de Croeten.

KROETEN, HOGE – 1742 – GP272, 326

weidje in de Hoge Croeten.

De vorm Croeten komt vrijwel niet voor in het oosten van de Baronie, wel in Princenhage (twee maal zelfs) en Roosendaal. Het gebied was een moerassig veengebied.

Kroet is een nevenvorm bij Crocht. Croeghede > Croeten? Crocht betekent: 'niet uitgeveend veld' in veengebieden.

KROM GOOR – 1634 – P124, F92

Landts int Cromgoir, eertyts: thielmansheyninge en nu den Hoyberch.

KROM GOOR – 1634 – P124, F3V

Anderhalff bunder heyde en weyde: t'Cromgoir.

KROM GOOR – 1634 – P124, F24

Heyde en weyde int Cromgoir: t'Cromgoir, de Overasche Heyde oost.

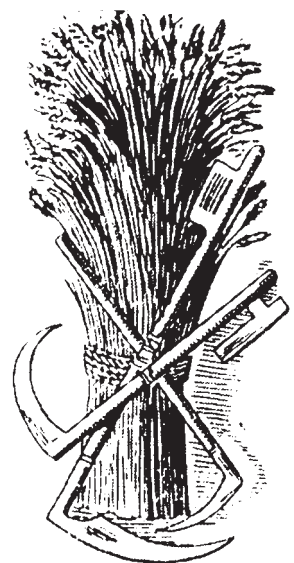
KROM GOOR – 1699 – P127, F415

Een bunder landts int Crom Goor: thielmans hejninge.

Goor 'moeras met venige bodem', hier krom van vorm.

KROMAKKER – 1713 – R737, F40V

Een perceel saeylant: den Cromacker, half bunder.

KROMAKKER – 1714 – RH200

Een half buynder saeijlant: den Cromacker.

KROMAKKER – 1794 – RH113, 89

Een perceel zaayland: den Kromakker, half bunder.

KROMAKKER – 1919 – BREDANAAR38, 176

Een perceel bouwland: de Kromakker, K 159, groot 31 are.

KROMME AKKER – 1694 – R732, 54

Een perceel soo saeylant als bosch: den Crommen Acker, twee gemet.

KROMME AKKER – 1740 – RH102, 112

Een perceel zaeyland: den Crommen acker, een gemet.

KROMME AKKER – 1742 – GP272, 343

Anderhalf gemet: den Crommen Acker.

KROMME AKKER – 1756 – RH280, 227

Een perceel saeyland: den Crommen Akker, ruym een gemet.

KROMME AKKER – 1785 – RH282, 121V

Een perceel zaayland: den Crommen Akker, twee gemet.

KROMME AKKER – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel bouwland en hakhout: de Kromme akker, K 124, groot 83 are.

KROMME AKKER – 1930 – DE BOER 27, NR.3

Een perceel bouwland en schaarbosch: Krommen Akker en Boschke 0,83 hectare, K 124, 125.

KROMME AKKER – 1935 – DE BOER 32, NR.1

Verkoop van schaarhout op den Krommenakker.

KROMME AKKER, KLEINE – 1785 – RH282, 121

Een perceel zaayland en heyde aan den Overasche Vondel: den clynen Crommen Acker, west de Kerstraat, 8½ gemet (lopenzaad?).

Akker met kromme vorm, ontstaan door een kromme straat waar deze aan lag? In het rivengebied legde men wel kromme akkers aan (eigenlijk S-vormige) om het draaien van de ploeg met de langzame ossen te vergemakkelijken.

KROMME GOOR – 1634 – P124, F3V, F24

Anderhalf bunder heyde en weyde: t'Cromgoir; Drie buynder heyde en weyde int Cromgoir: t'Cromgoir, de Overasche heyde oost, Quirijn Jacopssen, boschwagter weeskynt suyt.

KROMME GOOR – 1723 – P129, F27

Een bunder weyde: het Kromme Goir.

Zie Kromgoor.

KROPHOF – 1708 – R735, F40

Een perceel so saeylant als weyde: den Hoogen en Leegen Weerden en den Crophoff, vier gemet, westwaerts de Weerreijse.

KROPHOF – 1708 – R735, F39V

Een perceel soo saeylant als weijde: de Hoogen en Leegen Weerden en den Crophoff, vier gemet, westwaerts de Weerrijse.

KROPHOF – 1740 – RH102, 110V

Een perceel zaeyland: den Krophof, half gemet, oost den Ouwen Weert, noort den Nieuwen Weert.

Hof van de familie Krop?¹¹² Of gevormd uit ouder Kopshoff? De ligging komt overeen.

KUIPERSSTEEKE – 1667 – R727, 97

De Hofstede, weij synde: Cuypers stedeken, twee gemet.

KUIPERSSTEEKE – 1703 – R734, F47V

Een perceel weyde: Cuypers steecken, twee gemet.

KUIPERSSTEDE – 1724 – RH98, 43V

Een perceel weijlandt: Kuijpers stede, twee gemet.

KUIPERSSTEEKE – 1725 – RH277.118V

Twee gemet weyde: Kuypers stedeken.

Stede 'deel van een aanstede'; in 1667 een hofstede genoemd. Hier dan een bijzonder deel van de aanstede namelijk de hofstede 'plaats waar een boerderij staat'. Bezit van de familie Kuipers. Vergelijk Godevaert die Cuyper, Heyn die Cuyper en Jan die Cuper, 1415, G, fol. 31v, fol. 32 en fol. 41v.

KUIPERSVELD – 1638 – R723, F185V

Een stuck weyden: Cuypersvelt, twee gemet.

KWADE AKKER – 1634 – P124, F2V

Drie lopensaet landts: den Quaden acker.

KWADE AKKER – 1662 – RH274, 42V

Stuck zaeylandt: tQuaeij ackerken, een gemet.

KWADE AKKER – 1706 – R734, F123

Een perceel saeylant: den Kaeyacker, anderhalf gemet.

KWADE AKKER – 1723 – P129, F33V

Drie loopen lands: den Quaden Akker.

KWADE AKKER – 1785 – RH282, 121V

Een perceel zaayland: den Caayakker, een gemet.

KWADE AKKER – 1919 – BREDANAAR38, 176

Een perceel bouwland: de Kaaiakker, K 208, groot vijftig are.

Kwaad 'onvruchtbaar', ook vol met onkruid. De meeste percelen waren in de ogen van de boeren kwaad: er groeide veel onkruid en de oogsten

**Gele ganzenbloem,
in de volksmond
goudsbloem, vroeger
een zeer veel voor-
komend onkruid.**

lieten vaak te wensen over. Er zijn relatief zeer veel toponiemen die wijzen op slechte grond in vergelijking met die, welke duiden op vruchtbare bodem. De boeren waren kritisch.

'Kwaad: van een weide, van land. Attributief. Slecht van natuur...Kwaad slaat niet op moeilijk te bewerken land, zooals wel eens wordt gezegd, maar op vuil land vol onkruid. Dit is wel de oorspronkelijke betekenis van het woord; het komt voor in kwaadakker, -blok, kwade driesch..'.¹¹³ In de Baronie duidt kwaad vooral op onvruchtbare grond.

LAAGHEIVELDBERG

Zie Laagheiveldijkje.

LAAGHEIVELDDIJKJE – 1654 – R826, F50V

De grens Hage–Rijsbergen loopt volgens een verklaring van Jacob Cornelis Geerit Jacob Willems..langs Peter Adriaen Sibsheyvelden tot op sekere twee oft drie eyckenbossen ende opgaende houtiens opten hoeck noortwest van voors. heyvelden, van daer op seker dycxken: tLeegh Heyvelderdycxken, loopende recht op naer de Leegen Heyvelderberch.

Berg 'zandige hoogte' bij de dijk van het Lage Heiveld.

LAMMERVELDJE – 1525 – R705, F47

Stuck lants: dLammerveldeken, twee lopensaet mette schuere daerop staende.

Veld waar lammeren konden weiden.

LAND IN KLOKKENBOS – 1785 – RH282, 120V

Een perceel zaayland: het Land in het Clokkenbosch, twee gemet.

Zie Klokkenbos.

LAND, HOOG – 1636 – GP261, 3V

Hooch Lant.

LAND, HOOG – 1642 – R724, F57

Stuck saeylants: het Hoochlandt, een gemet.

LAND, HOOG – 1742 – GP272, 7

Een gemet: 't Hoogland.

LAND, NIEUW – 1525 – R705, F27

Drye lopensaet lants: dNyeulant int Bystervelt.

LAND, NIEUW – 1883 – NBOC23, 2208

Een perceel bouwland: Nieuwland, 56 are, K 9.

LAND, OUD – 1525 – R705, F28V

Drye lopensaet lants: dOude Lant int Bystervelt.

Land 'bouwland'. Nieuw duidt op recente ontginning, oud op land dat al lang in cultuur is.

LANDENAKKER – 1756 – RH280, 227

Een perceel saeyland: den Landen Akker, twee gemet.

Corrupt voor Linden Akker?

LANGDONGEN – 1664 – R726, F301V

Op Overa in de Langhdongen, westwaerts de Revier aldaer.

LANGDONGEN – 1667 – R727, F114

In de Lange Dongen, westwaerts de Revier aldaer.

De Langdongen, al in 1303 vermeld. Zie Donk, Lange. Het gebied lag aan beide zijden van de Weerij. Er speelde een langdurig grensconflict tussen Hage en Rijsbergen. De grens van Hage vertoont hier een merkwaardige uitloper in zuidelijke richting. Het is waarschijnlijk dat de oude grens met Rijsbergen aan de westzijde van de Weerij in het verlengde van de aan de oostelijke zijde van de Weerij gelegen Berkloop lag. De Weerij kan hier zijn loop naar het oosten verlegd hebben.

Dan moet er in het gebied de Langdongen een oude Weerijloop aan te tonen zijn.

LANGDONKSESTRAAT – 1563 – R713, 265

De Kyeitsheyninge in de Langdoncx strate.

LANGDONKSESTRAAT – 1565 – R470, F126V

Langdoncxstrate.

Straat naar de Langdonken.

LANGDONKSKE – 1565 – R714, F68V

Stuck beemden: het Langdongken, 3/4 bunder westwaerts aende Weeghereyse.

Langgerekte hoogte in moerassig gebied.

LIJFTOCHT – 1408 – ND8974, F401V

Stuck beemden: den Lyfftochte.

LIJFTOCHT – 1517 – R424, 146

Stuck erfs onder weyde en beemdt: de Lyftocht, half bunder.

LIJFTOCHT – 1527 – R705, F140V

Een half bunder beemden: de Lyftocht, westwaerts aende Weghereyse.

LIJFTOCHT – 1529 – R706, F27V

Twee bunder beemden: de Lyftocht, westwaerts aende Weghereyse.

LIJFTOCHT – 1534 – R707, F75

Anderhalf bunder beemden: den Lyftocht, westwaerts aende Weghereyse.

LIJFTOCHT, HOGE – 1565 – R470, F126V

Stuck beemden oft weyden: den Hoogen Lyftocht, 3/4 bunder.

LIJFTOCHT, LAGE – 1565 – R470, F127

Stuck beemden: den leegen lyftocht, een bunder.

Lijftocht 'lijfrente'.¹¹⁴ Dus een perceel waar een dergelijke rente op uitging. Dat was niet iets uitzonderlijks, maar kwam bij duizenden percelen voor. In 1487 is er bijvoorbeeldte Zundert sprake van een stuk land waar een 'lyftocht' uitging, RZ 280, fol. 30.

In Twente bouwde men bij een boerderij wel huisjes die door de grootouders bewoond konden worden: deze droegen daar de naam lijftocht: zij waren bestemd voor het levensonderhoud van de ouderen; aan hen kwam ook het negende deel van de opbrengst van de boerderij toe.¹¹⁵

LIJN – 1753 – RH106, 17

Een perceel: de Lijn, 2½ gemet.

LIJN – 1794 – RH113, 84

Een perceel zaayland: de Leijn, een bunder.

Waarschijnlijk een vormaanduiding voor een lang, smal perceel.

LINDENAKKER – 1713 – R737, F40V

Een perceel saeylant: den Lendenacker, een bunder.

LINDENAKKER – 1740 – RH102, 112

Een perceel zaeylant: den Lendenacker, twee gemet.

Akker bij een linde. Van de linden bestaan verschillende soorten: de zomerlinde, de winterlinde en de Hollandse linde. In de zeventiende eeuw werd er alleen een vrouwtje en mannetje van de linde onderscheiden (zoals toen bij veel plantengeslachten gebruikelijk). Blankaart schrijft over de linde: 'Het wyfjen die de gemeenste is, dese werd vrij dik en hoog, zig met veele takken wyd en zyd uitspreidende. De schors is van buiten bruinagtig, effen en glad, maar aan de binnenzide, naast het hout, uit den geelen-wit; zynde taay, buigzaam en bequaam om daar touwen van te draaijen. Het hout is sagt, wit, effen en sonder weeren... Het manneken heeft wat rouwer, harder en brosser bast. Het hout is wat harder, weerachtiger, en wat geelder van koleur. De bladen zyn rouwer en die van d'olmen seer gelyk: sy brengt selden bloem ofte vrugt voort; nogtans gebeurt het, en dese zyn plat, rond, en als gevouwen en ineen gedrongen, hangende aan lange steeltjes, tros-gewyse veele byeen. Men vindse veel in bossen, langs de wegen, cingels der steden, enzovoorts. Sy bloeijen in de Lente: en werden meest geplant om hare cierlykle groente, en aangename reuk der bloemtjes. Het is aardig dat men den lindeboom averegts om kan planten, soodanig dat de wortelen in de logt tot takken uitgroeijen: en dese groeijen alle andere in groote en wydte verre te boven: en dit selfde bespeurt men in de Wyngaart, Aalbesien, Kruis-besien, Wilgen enzovoorts'.¹¹⁶

Welke soorten Blankaart met zijn Mannetje en Vrouwtje bedoeld is niet zo duidelijk. Waarschijnlijk bedoelt hij met het mannetje de winterlinde, *Tilia cordata*, die vrijwel kale bladeren heeft. De zomerlinde, *Tilia platyphyllos*, die dan het wijfje zou moeten zijn, heeft ook grotere vruchten, die daardoor eerder opvallen dan die bij de winterlinde.

Beide soorten lindebomen kwamen in de prehistorie in de Baronie voor. Tegenwoordig vinden we hier alleen nog de winterlinde als wilde soort. De linde kwam circa 7.000 voor Christus in Nederland. Aan het einde van de Nieuwe Steentijd ging de linde tamelijk sterk achteruit: het klimaat veranderde en de mens kapte de bossen met onder andere de lindebomen (die op de betere gronden groeiden) om er landbouwgrond van te maken. Het hout van de linde diende als brandhout en voor het fabriceren van houtskool, de bast kon gebruikt worden voor het maken van touwen en het loof diende als veevoer. Misschien dienden zelfs de vruchten en bladeren in de prehistorie ook als voedsel voor de mens. In Duitsland en Frankrijk zijn nog grote oppervlakten lindenakhout bewaard gebleven; of in de Baronie ook dergelijk hakhout voorkwam is niet bekend. In 1644 schrijft men over de linde: 'Desen boom schijnt hier te lande altijd in groote achtinghe geweest te zijn/ misschien om sijne behaeghlijke groente ende fraaijen standt: soo datmen in alle vrijheden/ stedekens en dorpen van Nederlandt/insonderheyt van Vlaenderen /alle koopen/ tsamenverdragingen ende verbonden onder de Linden plagh te doen. Ende de heeren van den Lande pleghen altijd een van alle de Linden te behouden: onder dewelcke sy hunne proclamatie/ publicatie oft geboden uyt deden roepen ende verkondighen: al was die niet alleen bladeloos/ maar bijna tackeloos geworden'.¹¹⁷

LINDENWEIDE – 1835 – DE BOER 32, NR. 1

Verkoop van schaarhout op de rechts achterste Lindsche weide.

Genoemd naar een lindenboom.

LODEWIJSBOS – 1794 – RH113, 83

Een perceel bosch: Lodewykenbosch, een bunder.

Bos van Lodewijk.

LOK – 1617 – R720, 162

Een stuck erffs: d'Lock, onder beemt en weijde, anderhalf bunder.

Lok hoort bij loken, luiken, 'afsluiten'. Loke 'heg, haag, heining; afsluiting of omheining'.¹¹⁸

Lok komt in de Baronie veel minder voor dan de equivalenten Blok en Bolk.

LOONSBOS – 1742 – GP272, 202V

Twee gemet: Loonsbosch.

Bos van de familie Van Loon.

LOOT – 1668 – GP263, 2V

Lant: de Loot, zes gemet.

Identiek met Loo 'bosje op hoge zandgrond'? Maar een toponiem Loo is niet bekend op Overa. Lag het onder Effen? Loot 'twijg' lijkt hier niet toepasbaar. Ook vernoeming naar Lanceloot, kortweg Loot, lijkt niet erg waarschijnlijk.

LOPENZAAD – 1714 – RH200

Een perceel saeyland: t'Loopensaet, half gemet.

LOPENZAAD – 1749 – RH280, 95

Een perceel: het Loopensaet, half gemet.

LOPENZAAD – 1753 – RH106, 18

Een perceel: het Loopensaet, half gemet.

Een lopenzaad is een oppervlaktemaat. Er bestonden drie soorten lopenzaden in de Baronie. De grote van ruim 66 roeden, de kleine van 50 roeden en de oude van 62½ roede. De grote was de meest gebruikelijke in Princenhage. En die was ook precies gelijk aan een half gemet, want een gemet is 133 roeden, en een grote lopenzaad 66½ roede.

MAATJESAKKER – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op de Dries en Maatjesakker.

Zie volgende toponiem.

MAARTJESAKKER – 1906 – BREDANAAR25, 285

Schaarhout op Maartjesakker.

Bouwland van Martinus?

MANNEKENSHEIDE – 1725 – RH277, 135

Vier gemet: Mannekensheyde.

MANNEKENSHEIDE – 1794 – RH113, 81

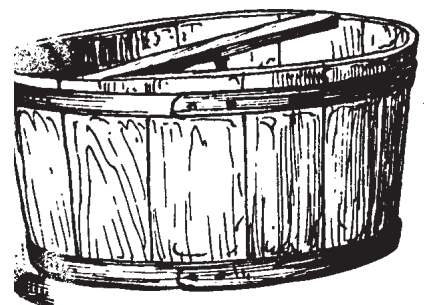
Een perceel zaayland en boskens: Mannekens heijde, oost en noord de Baan.

MANNEKENSHEIVELD – 1779 – RH282, 25V

Een perceel bosch: Mannekens Heyveld, vijf gemet.

Genoemd naar iemand met de bijnaam Manneke? Manneke is ook een familienaam. De familie Manneke kwam in 1947 nog voor in Breda.¹¹⁹

Een lopen van 21,6 liter, voor rogge. Goossenaerts, p. 485.

MARK – 1552 – R711, 164

Den Stopenbeemdt, westwaerts aende Marck.

MARK – 1555 – R712, 87V

Stopenbeemdt, westwaerts aende Marck.

MARK – 1700 – R733, F91

Stede lants mette huysinge..westwaerts de rivier off Marcke.

MARK – 1713 – R737.F40

Wertiens, westwaerts de Merckt.

MARK – 1748 – RH280, 71V

de Riviere de Merke.

Hier is Mark de naam voor de Weerij. Mark werd veel gebruikt als soortnaam voor allerlei beken.

Mark betekent waarschijnlijk 'de moerassige' (de bodem van de river was niet vast, maar venig, dat gaf moeilijkheden bij de voorden; of zou men hier op de direkte omgeving van de river geduid hebben?).¹²⁰

MARTENSHEIDE – 1794 – RH113, 81V

Een perceel zaayland: Martens Heij, 3½ gemet. oost Z.H. Mastbosch.

MARTENSHEIDE – 1835 – N1271, 9

weide op Martensheike, K 55, west de Weereis.

MARTENSHEIDE – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: Martensheide, een bunder, 29 roede.

MARTENSHEIDE – 1921 – DE BOER 18, NR.24

Hooigras op Martensheide.

MARTENSHEIKE – 1883 – NBOC23,2254

Hooiland op Martensheike, tegen de Aa of weerys, K 64.

MARTENSHEIVELD – 1699 – P126, F61V

Heyde achter het Mastbosch: Martens Heyveld, twee bunder.

MARTENSHEIVELD – 1748 – RH280, 60

Een perceel saeyland: t Martens heyvelt, 2½ gemet, oost de Nieuwe weg, noort den Aardenberg.

MARTENSHEIVELD – 1749 – RH104, 199

Twee perceel saey en weylant, zes gemet, t'eene: Martensheyvelt en het andere: den Aardenberg, oost den Nieuwen weg.

MARTENSHEIVELD – 1767 – RH 281, 143

Een perceel zaay en weylant: Martensheyvelt, een bunder.

Bezit van de familie Martens.

Kaart van het Mastbos en omgeving door J. Lips, 1621. Kopie van G. Dou, 1625, SAB, 1-1A-179. Elk genummerd perceel wordt in een bijbehorende handschrift beschreven, SAB, Afd. IV-19, nr. 27.

MASTBOS – 1553 – RH121, F1

Drie bunder bosschen zuytwaerts aen myn heeren des Princhen Bossche.

MASTBOS – 1565 – R714, F68v

De waesbeemdt, omtrent d'Nyeuw Bosch.

MASTBOS – 1628 – R722, 172

Achter d'Nyeuw Bosch.

MASTBOS – 1654 – R826, F52

Achter t Mastbosch..midden door het Out Mastbosch tusschen twee partijen carstanieboomen.

MASTBOS – 1668 – R727, 207

Bij het Nieuwt Mastbosch.

MASTBOS – 1681 – R729, 173v

De Croeten by het Mastbosch.

MASTBOS – 1708 – R735, F37v

Aen het Masbos.

MASTBOS – 1734 – RH101, F100

Een perceel schaarbosch neven het Mastbos, suytwaerts het voornoemde Mastbosch.

MASTBOS, NIEUW – 1668 – R727, F207

Een perceel bosch en heyde, een bunder by het Nieuwt Mastbosch, scheydende op den cruysput.

Bos genoemd naar de mastbomen. De grove den wordt ook wel mastboom genoemd omdat deze soort inderdaad vaak gebruikt werd voor masten. De oude naam voor deze boom is Kieboom. Alleenstaande bomen groeien krom: alleen in dichte bestanden verkrijgt men rechte stammen. Dat de naam ontleend zou zijn aan mast 'varkensvoer in de vorm van eikels' is een hardnekkig misverstand. Het Mastbos heeft zeker in de eerste decennia van zijn bestaan vrijwel geen eiken bevat. Bovendien komt de term mast in deze zin nooit in de Baronie voor. Rond 10.000 voor Christus kwam de grove den als één van de eerste bomen na afloop van de laatste ijstijd terug in ons land. Berken en dennenbossen domineerden nog lange tijd het landschap. De aanwezigheid van dennen is in ons land tot de vijftiende eeuw uit stuifmeelvondsten goed te volgen; lokaal hebben grove dennen zich ook in de zestiende eeuw nog kunnen handhaven. In 1447 wordt deze boomsoort bij Oirschot vermeld.¹²¹

In de Halstraat te Breda bestond in 1659 een herberg met de naam het Masbosch, R828, fol. 50v.

In de landbouwenquête van 1800 wordt over de coniferen het volgende vermeldt: 'Buiten de vrugtboomen en vreemde gewassen, die zeer enkele liefhebbers aanteelen, heeft men drie soorten van mast of dennen. De ordinaire of greine hout. De fijne of vuurenhout en de zogenaamde Moskovische of dennehout. De laatste is zeer slegt en weinig gemeen. Het oudste en grootste bos is kort bij Breda (= het Mastbos) en komt van den Vorst van Nassau.. De dennen, vooral de 1e soort behelpt zig het beste op hooge, sandige, schrale en droge gronden, 2e soort wil beter en swaarder grond hebben.'¹²² Over de teeltwijze licht de enquête ons ook in: 'Dennen of masten en eiken worden meest gezaaid zonder de heij af te branden;

berk op de meeste plaatsen van de stekken van 't opslag, dit wordt ook in het Mastbosch gezaaid.' In 1800 brachten mastbomen van 70-90 jaar oud een goede prijs op.¹²³ De kwekerij van het Mastbos werd goed bemest. Zo werden in 1836 de volgende hoeveelheden straatmest aangekocht: Aanbesteding van leverantie van Straatmist binnen Breda of buiten de Waterpoort: voor de kwekerij van het Mastbosch tien kubieke meter straatmist. Voor de kwekerij in het Ulvenhoutsche bosch: vijftig kubieke meter. Voor het Perk de Vijf Cavels in het St. Annabosch tweehonderd kubieke meter en voor de Nieuwe Lanen of dreven in het Ulvenhoutsche Bosch, 75 kubieke meter, N6403, nr. 86.

Particulieren en kloosters gingen in de achttiende eeuw ook over tot de aanleg van mastbossen. In 1764 bestelde de proost van Tongerlo te Essen wel honderd pond mastzaad om bossen aan te leggen.¹²⁴

Buiten het Bredase en Hultense Mastbos werden mastbossen in de Baronie pas aangelegd vanaf de achttiende eeuw (evenals elders in Nederland), het eerst door grootgrondbezitters en kloosters.¹²⁵ Het masthout diende als steunhout in de mijnen en ook als masten op schepen. De grove den, *Pinus sylvestris*, is waarschijnlijk na het ontstaan van bossen in de periode na de laatste ijstijd altijd in de Kempen aanwezig geweest, maar vanaf de late middeleeuwen zeer schaars. De begrazingsdruk van de talrijke schapen zorgde ervoor dat alle jonge kiemplanten werden opgegeten, behalve als zij veilig op een eilandje in een ven of tussen doornstruiken stonden. Volgens Tutein Nolthenius waren de mastbomen voor het zaaïen van het Mastbos in 1514 in de Baronie afwezig.¹²⁶

Door het warmer worden van het klimaat na de IJstijd werd hij grotendeels verdrongen door loofbomen, maar op de schrale zandgronden kon hij zich wel handhaven. De grove den zou na de zestiende eeuw in Nederland niet meer aanwezig zijn geweest; in Oosterwijk was hij al in de middeleeuwen verdwenen.¹²⁷ In de pollendiagrammen uit de beekdalen van Mark en de Weerij zien we echter een onafgebroken aanwezigheid van deze boom.¹²⁸ Waarom de Heren van Breda dan Duits zaad invoerden om het Mastbos bij Breda aan te leggen? Mogelijk was er in Brabant heel weinig zaad te krijgen en dacht men dat het Duitse zaad betere (rechtere) bomen op zou leveren. De vliegdennen in de Baronie waren uiteraard zeer krom en knoestig en men wilde rechte stammen voor de bouw (en scheepsmasten) krijgen. De grove den groeit, zoals boven al gemeld, veel rechter als hij in dichte opstanden staat.

De zogeheten vliegdennen hoort men in de bronnen nooit bij die naam genoemd worden, maar deze zullen wel bedoeld zijn bij een vermelding uit het jaar 1819: Een mastbosch vanzelf uitgelopen op de heyde aan de zuydzyde van het Mastbosch, drie bunder, P29, fol. 20.

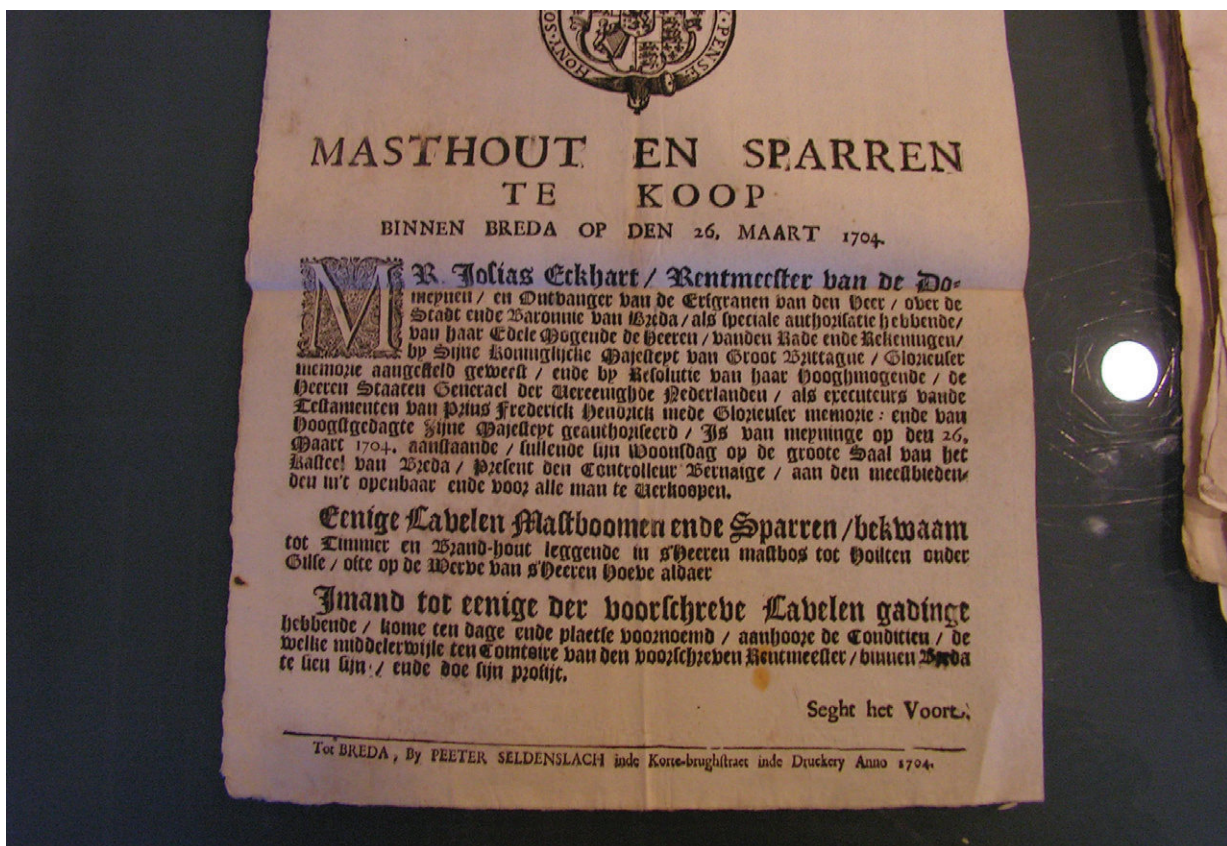
Voor het Ginnekense deel van het Mastbos en de namen van de perken aldaar, zie Buiks.¹²⁹

Met de aanleg van het Mastbos is een begin gemaakt door Hendrik III, die in 1514 een zekere Hans Scaller uit Neurenberg zaad van de grove den, een in de omgeving van Neurenberg algemeen voorkomende soort, liet verzenden om een proef te doen of dit wilde aanslaan in de omgeving van Breda. Het zaad wordt aangeduid met tannensaet, vijstensaet. Met tanne zal hier wel hier het geslacht *picea* bedoeld zijn, de fijnspar; vijsten kan een verbetering zijn van Fichte = grove den, *Pinus sylvestris*. Het zaad werd zowel gebruikt voor het Mastbos bij Ginneken en Princenhage als voor het Mastbos bij Hulten. In Hulten wordt in

en binnen de grens van het Mastbos zou een nieuwe dreef aangelegd moeten worden, terwijl aan de buitenkant een wal die van onder dertien voet breed, op de kruin tien voet breed en vijf voet hoog moest worden (een voet = 0,286 m). Binnen en buiten de wal moest een sloot komen. De buitensloot moest boven wijd zijn negen voet en onder vier voet, diep vier voet; de binnensloot moest boven acht voet breed zijn, onder drie voet en diep vier voeten. Aan wederzijden van de wal, tussen de wal en de sloten, moest een berm van twee voet breed blijven, ND1026, fol. 500, 501. De bedoeling zal zijn geweest om het Mastbos een rechthoekige vorm te geven van ongeveer 1350 bij 1240 meter (240 X 220 roeden).¹³³

Een drietal boeren, die gewend waren over de weg tussen het Mastbos en de Rouwe en Lange Croeten naar hun landerijen te Boeimeer te rijden, waren door de uitbreiding van het Mastbos gedupeerd: zij konden hun landerijen niet meer bereiken, ND 1026, fol. 504. Drie oude Hagenaars nl. Jan Claes Henrick Neels, 79 jaar, Peeter Mathijssen Meiren, 73 jaaren Mathijs Mathijssen Meiren, 60 jaar verklaren in juni 1646 dat de betreffende eigenaars van de landerijen aldaar zolang zij weten 'altijt gestouwt, gereden, geweght ende gesteght hebben, uut ende in de selve velderen ende erffenissen over den wech gelegen tusschen tvoors. Bosch ende sekere erffenisse genaemt de Lange Croeten, nu toecomende d' Heer Ysaack Noiroot, ende neven de Rouw Croeten toecomende Syne Hoocheyt den prince van Oraengien'. Jan Neels herinnerde zich dat de eigenaars al minstens vijftig jaar van die weg gebruikt hadden gemaakt. De beide Meirens hadden in hun jeugd als schaepwachter (of 'scheiper') op Boevigne en tot Overa gewoont en nooit anders gezien dan dat de eigenaars die weg gebruikten, ND1026, fol. 505.

Bekendmaking van
de verkoop van hout
in het Mastbos, 1704,
P400, inv. nr. 28.

In 1646 meldden zich drie Overase boeren bij de domeinen om een schadevergoeding voor de onteigening van hun percelen, die gebruikt werden om het Mastbosch te vergroten. Cornelis Claes Huybrecht Pauwels had omtrent twee bunder af moeten geven, terwijl Jan Adriaen Huybrechts en Anthonis Janssen van den Wijngaerd samen omtrent anderhalve bunder af hadden gestaan 'sonder dat sij luijden oijt iets daervoor hebben genoten' en dat al ruim twintig jaar! De oorzaak hiervan lag in de belegering en overgave van Breda in 1624-1625 en de Spaanse regering nadien. ND 1026, fol. 508.

Van de drie hoeven Schoondonk, Blauwe Kamer en Nieuwenhuizen werd ongeveer dertig bunder heigronde bij het Mastbos getrokken. Het gebied was van Anna Randenrode van der Aa, weduwe van Gooswijn van Stralen, omdat zij bezitter van de drie hoeven was. De heide was al ten deele 'gesloot ende affgegraven, soo om schapen als beesten daerop te weijden, als om torff te steecken ende stroysel te meijden'. Anna wilde wel ruilen met een stuk land dat aan Boevigne behoorde, als zij ook de visserij in de Mark ter hoogte van de drie hoeven erbij kreeg, ND1026, fol. 507.

In 1624 gaf Spinola nog een ordonnantie uit (in het Frans) waarin het de soldaten verboden wordt bomen te kappen in het Mastbos, ND1026, fol. 384.

In het jaar 1642 nam het gemeentebestuur van Princenhage een resolutie aan, die betrekking had op het illegaal kappen van hout. Arme mensen zouden niet alleen dood hout gaan rapen in particuliere bossen, maar soms waren ze gewapend als een 'bosser', met een hakmes of bijl en dan sloegen ze niet alleen dode takken af, maar namen ze ook groene takken mee. Wie betrapt werd kreeg een boete van 25 gulden en zou aan den lijve gestraft worden, P400, 2, fol. 96.

In het Mastbos mochten arme mensen vanouds dorre en dode takken verzamelen, maar dat liep in 1698 uit de hand: blijkbaar gingen de armen zo te keer dat 'een totale ruine' te wachten stond. De Nassause Domeinraad adviseerde een reglement op te stellen om excessen te voorkomen, ND1026, fol. 534. De Raad vaardigde in 1712 een ordonnatie uit dat niemand de bossen mocht beschadigen 'met het afkappen, afzagen, of scheuren van boomen of tacken, soo by dagh en nacht en ontyde als onder pretext van de dorre tacken daer af te halen (het welcke selfs wy voortaan willen verboden en geinterdiceert hebben) voornamentlyck in de Mast-bosschen en het Liesbosch, het zy met Koeyen, Paerden, Schapen ofte andere beesten in deselve en voornamentlyck in de schaerbosschen te weyden ofte stouwen'. Ook werd het roken van tabak in het Mastbos verboden, want dat zou maar al te makkelijk brand kunnen veroorzaken. De aanbrengers van de overtreders zouden een premie genieten van vijftig karolusgulden.¹³⁴

Reeds eerder, in 1675, had het dorpsbestuur een resolutie aangenomen aangaande het behoud van de bossen en heggen. Niemand mocht uit andermans bossen of heggen levend hout kappen of stronken omhakken; sommige verstoutten zich zelfs met sikkels allerlei planten uit de bossen en andermans velden te halen. Dat wordt weer eens verboden, maar er was veel te weinig toezicht om het te voorkomen, GP3, fol. 56.

Behalve in het Mastbos groeiden er in de loop van de achttiende en vooral de negentiende eeuw ook steeds meer grove dennen op terreinen van particulieren. De verkoop van dennehout was winstgevend: voorwaarde was wel dat de eigenaar van de grond kapitaal genoeg had om het uit te kunnen zingen tot de uiteindelijke verkoop van de opgegroeide bomen en dat kon op de schrale gronden wel eens vele tientallen jaren duren. In 1714 verkocht Elisabeth Buycx bijvoorbeeld een aantal mastbomen uit een bos, dicht bij het Mastbos. Voorwaarde was dat de gaten die bij het vellen van de bomen waren gevormd weer dichtgegooid zouden worden. In totaal werden 12 kavels van elk ongeveer vijftien mastbomen aan de man gebracht (RH200). In hetzelfde jaar verkocht Willem Moolemans op een perceel ter grootte van twee gemet, ook tegenover het Mastbos gelegen, 24 kavels mastbomen, meest van twintig bomen per kavel, tegen ongeveer tien gulden per kavel (RH200).

In de kwekerij van het Mastbos werd het 'plantsoen' voor het bos opgekweekt. Voor het verbeteren van de bodem werd hier regelmatig mest aangevoerd. Zo werd er in 1836 aanbesteed het leveren en transporteren van tien kubieke meter straatmest, te leveren te Breda of op de Leur (per schip) en het vandaar te transporteren naar het Mastbos, N 6403, 86.

De boomsoorten en de flora van het Mastbos in de eerste helft van de twintigste eeuw zijn intensief bestudeerd door wijlen Jan Marijnissen, waarschijnlijk de grootste kenner van het Mast- en Liesbos. Het onderstaande is ontleend aan een geschrift dat hij heeft nagelaten. Rond 1920 was het Mastbos al geen puur mastenbos meer. In enkele perken waren beuken geplant en sommige waren bezaaid met zomereik, *Quercus robur*, maar ook steeds meer werd de Amerikaanse eik, *Quercus rubra*, ingezaaid. Langs de dreven, zoals de Lange Dreef, de Huisdreef en de Torendreef stonden eiken of beuken (de laatste bijvoorbeeld ook langs de Boevignedreef). In de jaren dertig van de twintigste eeuw werd veel Amerikaanse vogelkers, *Prunus serotina*, in de perken gebracht met als doel een betere humus te verkrijgen. De afgevallen dennennaalden bleven vaak jarenlang onverteerd op de grond liggen en men dacht door deze exoot aan te planten een snellere en betere vertering van de bladmassa te verkrijgen. Door de vogelkers en de Amerikaanse eik is veel schade toegebracht aan de oorspronkelijke inheemse ondergroei. De kwalster ofwel lijsterbes, *Sorbus aucuparia*, door de kinderen fluitjeshout genoemd, is sterk in aantal verminderd, evenals de hondsappel, dat is sporkenhout, *Frangula alnus*, ook wel peggenhout geheten, omdat de schoenmaker er vroeger peggen van maakte. De kinderen noemden deze soort vergiftig bollekenshout. Tussen de beide wereldoorlogen werd er in het Mastbos geëxperimenteerd met enkele andere Pinussoorten zoals de Corsicaanse den, *Pinus nigra* var. *Corsicana* en de Oostenrijkse den, *Pinus nigra* var. *Austriaca*. Deze deden het behoorlijk goed en na 1945 werden verscheidene stukken die door de Duitsers waren leeggehaald met Zwarte Dennen opnieuw ingeplant. De Zeeden, *Pinus pinaster*, kwam rond 1920 ook al in de omgeving van het Mastbos voor. De jeugd bewonderde deze boom niet alleen om zijn grote 'mastappels' (kegels) en zeer lange naalden, maar ook om zijn vreemde naam. De boeren van Overa noemden deze boom namelijk de Mastecobie of Mastecovie. In het Mastbos was deze soort niet aaangeplant: het hout was waardeloos, ongeschikt voor palen en voor het vuur. Aan de zuidkant van

het Mastbos bij de Springheide en het Kattenven (achter Den Deyl) was deze soort wel te vinden. Na de oorlog heeft Staatsbosbeheer ook wat *Pinus banksiana* aangeplant bijvoorbeeld in een perk tussen de Galderseweg, de Oude Baan en de Verlengde Lange Dreef, een stuk dat al vroeg in de belangstelling van de jeugd stond. Grootvader Marijnissen had op dit terrein rond 1880 jacht moeten maken op vossen: hij had van regeringswege vergif ontvangen om deze dieren op te ruimen. De Weymouth den, *Pinus strobus*, was bekend als de vijfnaaldden. Slechts weinig exemplaren bereikten een hoogte van vijf meter. Vrijwel alle gingen ten onder door de Weymouthdennenroest, *Peridermium strobi*. Grote Douglassparren groeiden langs de Stouwdreef. De bosarbeiders noemden ze Doeglassen, *Pseudotsuga Douglasii*. Rond 1930 lag er een groot proefveld van deze soort tussen de Stouwdreef en de Lange Dreef, tegen de Frederiksdreef. Rond 1925 stonden er langs de Frederiksdreef tussen de Lange Dreef en de Stouwdreef een aantal Nordmansparren, *Abies Nordmanniana*.

De lork, *Larix decidua*, was te vinden achter de boswachterswoning. Na de Tweede Wereldoorlog werd vooral aan beide zijden van het Derde Eeuwig Laantje nogal wat Japanse lork, *Larix leptolepis* aangeplant. Deze deed het aanvankelijk uitstekend, maar stierf na enige jaren af door droogte en door aantasting van de lariksmot. Na 1945 werd ook geëxperimenteerd met de West Amerikaanse Hemlockspar, *Tsuga heterophylla*. Niet bepaald een succes. Rond 1980 waren er nog enige exemplaren te vinden aan de Overaseweg tegen over de Boevignedreef, bij het Overasehek. Rond 1950 werd er in de Kwekerij van het Mastbos een jonge *Metasequoia* geplant, een boom die men tot voor kort voor de oorlog slechts als fossiel kende. Tijdens de oorlog werd er echter in China een gebied ontdekt waar nog een klein aantal levende *Metasequoia*'s voorkwam. De soort liet zich goed stekken en werd over de hele wereld verspreid. Na verplaatsing deed deze soort het wat minder. De Californische cypres, *Chaamaecyparus Lawsoniana* was onder andere te vinden in een perk tussen Nepveupad en Kroningspad. Rond 1975 stonden er veel zaailingen onder de grote bomen, die zich gemakkelijk lieten overplanten. Fijne Mast was de naam die rond Breda in gebruik was voor de spar, *Picea abies*. In het Mastbos stond hij in kleine groepjes op de lagere gronden. Hij deed het niet zo best. Wel goed groeiden de jonge boompjes die in de Kwekerij waren gezaaid en uitgeplant. Als ze de vereiste grootte hadden werden ze verkocht als kerstbomen. De kinderen noemden de sparren daarom ook wel Kerstboomkes. Rond 1930 verscheen de zilverspar, *Abies alba*, in het Mastbos. Hij werd gebruikt als onderhout tussen de hoge masten, onder andere in het perk tussen de Heldreef en de Overaseweg. In de Zevenlindendreef moeten vroeger lindebomen gestaan hebben, maar rond 1920 was daar niets meer van te zien. Na 1945 zijn er echter weer zeven linden geplant, waarvan er rond 1980 zes goed ontwikkeld waren. Een bijzondere linde stond tussen de Boswachter en de Kwekerij, op de plaats waar vroeger het huis van de plantagemeester had gestaan. De boom stond er in 1984 nog, ruim tachtig jaar nadat de plantagemeesterswoning was afgebroken. Achter de boswachterswoning kon men al vroeg in herfst kastanjes zoeken. De tamme kastanjes, *Castanea sativa*, stonden in de perken tussen de Burgemeester de Manlaan, toen nog de Fransche Baan genoemd, de Torendreef en Huisdreef. Op de bodem van de bossen groeiden in het Mastbos heel veel de klokkebaaien, Blauwe Bosbes, *Vaccinium oxycoccus*.

Met 'Petrus en Paulus', 29 juni, gingen de kinderen er op uit om ze te plukken. Veel arme lui, die met de pluk een aardig centje bij wisten te verdienen, begonnen al te plukken voordat ze echt rijp waren. Vooral de Heikesmannekens (van St. Willibrord) verbleven dan met vrouw en kinderen in het Mastbos; de meesten hadden een onderkomen in een boerenschuur. Al voor vijf uur 's morgens gingen ze aan het werk en ze hielden dat vol totdat het 's avonds donker begon te worden. Aan de rand van het bos, bij het Boschhek, stond gewoonlijk een koopman met een wagen aan wie de geplukte bessen verkocht konden worden. Rond 1920 groeiden de bosbessen vooral in het oudere deel van het Mastbos, dat wil zeggen ten westen van de Heldreef. Door werk in het bos en door beplanting met Amerikaanse eik en Vogelkers verdwenen ze echter steeds meer. De beste plekken lagen later meer in het oosten en zuiden van het Mastbos. De Rode bosbes, *Vaccinia vitis-idaea*, ook wel Vossebes genoemd kwam in het bos op enkele plaatsen voor. De grootste groeiplaats van zeker een halve hectare, was te vinden tussen de Heldreef en de Overaseweg, in het perk de Lange Meten (tegenover de plaats waar later de badinrichting de Princeplassen kwam). Een tweede groeiplaats bevond zich aan de noordkant van het bos, circa honderd meter oostelijk van Hotel Mastbos, bij het Ginnekenhek, ongeveer een kwart hectare groot. In de Lange Meten verdween de soort al rond 1960 en de noordelijke groeiplaats was rond 1973 ook leeg. Er is zelfs ooit door Sloff een bastaard tussen blauwe en rode bosbes gevonden in het Mastbos, de enige groeiplaats in Nederland.¹³⁵ Struik- en dopheide bleef lang aan de rand van het Mastbos groeien. Op een gebiedje van de Galderse Heide stond jarenlang een exemplaar struikheide met witte bloemen. Bij het Kattenven kwam tot circa 1950 op de struikheide het duivelsnaigaren ofwel klein warkruid, *Cuscuta epithymum*, voor. Ten zuiden van de Oude Baan kwijnde de heide weg door de vele vliegdennen. Toch stonden er in 1984 aan de rand van de Springhei en bij het Kattenven nog verscheidene klokjesgentianen, *Gentiana Pneumonanthe*. Van de gagel, *Myrica gale*, waarvan op de Galderseheide, vooral tegen Rijsbergen, grote velden voorkwamen, bleef niets over. Tot circa 1940 stonden er een paar bosjes in het laagste deel van het Turfven. In het Gagelven waren de struiken al rond 1920 verleden tijd. Na 1940 groeide de struik nog wel op het militair terrein. Aan de noordzijde van de Galderseheide stond tot de oorlog geregeld gevlekte orchis, *Dactylorchis maculata*. In de Breebroeken onder Rijsbergen groeiden in die tijd zelfs tientallen exemplaren van de moeraswespenorchis, *Epipactus palustris*. De rondbladige zonnedauw, *Drosera rotundifolia*, was tot 1935 te vinden in slootjes van het Turfven. Merkwaardig genoeg stond op enkele meters van die zonnedauw vingerhoedskruid, *Digitalis purpurea*, ook wel met pelorische bloem (grote veelzijdig symmetrische bloem aan het eind van de bloemtros). Zonnedauw hield nog lang stand op het militair oefenterrein; daar was tot 1970 ook de Moeraswolfsklauw te vinden, *Lycopodium inundatum*. In de sloot aan de zuidzijde langs de weg van de Kogelvanger kwam nog in 1983 Blaasjeskruid voor, *Urticularia vulgaris*. Tot 1940 was er in het Mastbos een klein plekje met klein wintergroen, *Pyrola minor*, gelegen tussen de Frederiksdreef, de Goordreef en het Derde Eeuwig Laantje. Toen het bos na de oorlog weer overal toegankelijk was, bleek de soort verdwenen. Waarschijnlijk verstikt door opgeschoten Amerikaanse vogelkers. De gele dovenetel, *Galeobdolon luteum*, groeide rond 1930 achter

[illegible]

882

Reeën kwamen pas na 1945 geregeld voor in het Mastbos: er zaten er naar schatting een stuk of vier tot acht. Postbode Kees de Vree kwam op een zaterdag van het jaar 1921 terug van Overa en in het dorp van Princenhage vertelde hij dat hij een hert had gezien in het Mastbos, vlak voor zijn fiets. Dat was toen nog een absolute zeldzaamheid. In 1958 werden er op de Galderse heide in een bosje zeven stuks waargenomen. In het Mastbos, dicht bij het Turfven, verrees een hoogzit, om het de jagers makkelijk te maken de reeën neer te leggen. Op het eind van de oorlog en korte tijd daarna zijn ook enkele wilde zwijnen in het Mastbos gesignaleerd. Sommige daarvan werden later doodgeschoten in de polders ten noorden van Prinsenbeek, tegen de Mark aan.

In de buurt van het Mastbos (Galderseheide) kwamen de wulp, de nachtzwaluw, blauwborst en de klapexster voor.¹³⁶

MASTENHEIVELD – 1794 – RH113, 86v

Een perceel heyde: het Mastenheiveld, vijf gemet.

Heiveld waarop mastbomen groeiden? Toen de schapen nog op de heide liepen, werden vrijwel alle kiemplanten van de Grove Den opgegeten. Maar het kan hier natuurlijk ook om een ingezaaid mastbos gaan. Of bezit van een familie Mast?¹³⁷

Ordonnantie tegen
het schenden van
de bossen in de
Baronie, 1712,
SAB, P400, 29

MEERLESEDREEF – 1772 – R1091

Meelse dreef.

Dreef naar het dorp Meerle, in de volksmond Meel genoemd. Identiek met de huidige Galderseweg.

MEETJES – 1847 – N157, 570

Meetjens.

MEETJES – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op de Meetjes.

METEN – 1799 – R1099, 4

Perken: het Nieuw bosch,..de Meeten neevens den Weg.

METEN – 1818 – P32

De Meeten nevens de weg na Overa, acht bunder.

METEN – 1844 – P454, 16

Perk: de Meeten nevens de Nieuwe weg naar Over A, west de Oversche dreef, noord deselve, de Papenmuts en Patersstedeken, zuid de Heldreef. Begroeid met dennen van 11-75 jaar.

METEN, LANGE – VM

Hier bevond zich de grootste groeiplaats van de rode bosbes = vossenbes (vaccinea vitis-idaea) van de verre omgeving (tussen de Heldreef en de Overaseweg). Door aanplant van Amerikaanse eik rond 1960 verdwenen.

Een meet is een stuk weiland tussen twee greppels. Hier een stuk bos tussen twee greppels. De Lange Meten vormden een uitbreiding van het Mastbos.

MIDDELBOS – 1581 – R485, 20

Middelbosch.

Gelegen midden in het Mastbos.

MIDDELPERK – 1791 – R1091

Het Groot-of Middelperk.

MIDDELPERK – 1847 – N157, 570

Groot of middelperk.

MISPELSTRAAT – 1930 – DE BOER 27, 3

Een perceel mastbosch en schaarhout van 0,6 hectare, uitmakende het noordelijk gedeelte van de Mispelstraat K 165.

Vervorming van Mispelter. Het perceel is geen straat. Zie onder Mispelter.

MISPELTER – 1514 – R421, F157V

Stuck lants: den Mispelter, negen lopensaettot Overaa inde acker, oostwaerts aende strate.

MISPELTER – 1521 – R428, 227V

Vijf lopensaet lant: de Mispeltere, bij Hoeve Spreeacker.

MISPELTER – 1529 – R706, F25

Negen lopensaet lants: de Mispelter.

MISPELTER – 1529 – R706, F39

Vyf lopensaet lants: den Mispelter.

MISPELTER – 1541 – R709, 17V

Vijf lopensaet lants: den Mispelter.

MISPELTER – 1542 – R709, 111

Vijf lopensaet lants: den Mispelter.

MISPELTER – 1552 – R711, 163V

Stuck lants: den Mispelter, metten drieschken daer aen liggende: den Bolck, een bunder zuytwaerts aende stede en den Spreeacker.

MISPELTER – 1555 – R712, 87

Stuck lants: den Mispelter met den Block, een bunder zuytwaerts aende stede van C.H. Dyrven.

MISPELTER – 1602 – R718, F187

Stuck saeylants: den Mispeler, een bunder.

MISPELTER – 1663 – RH274, 66V

Stuck zaeijlands: den Mispelteir, drie gemet.

MISPELTER – 1668 – GP263, 2

Landt: de Mispelteir, drie gemet.

MISPELTER – 1721 – RH97, 11V

Een perceel saeylants: den Mispelter, vier gemet.

MISPELTER – 1747 – RH280, 35V

Drie gemet saayland: den Mispelteir.

Mispelter, 'mispelboom', *Mespilus germanicus*. In het wild is de boom nogal zeldzaam. Hij kan tot zes meter hoog worden. De bloemen verschijnen in mei, zijn alleenstaand en groot. Mispels werden vroeger wel gegeten: de vrucht moest eerst een tijd liggen vooraleer hij geschikt was voor consumptie. Ter is een boomnamenvormend suffix.

MOEIERBOOM – 1667 – R829, F257

Grens Hage-Ginneken loopt van de Vregracht.. doort bos ende aende suytsyde neffens t Reijgersven ende soo op de castanieboomen staende omtrent den Moeyerboom.

Er bestond ook een Oude Moeyerboom.

Boom waarvan het zaad gebruikt werd voor het opkweken van jong plantsoen. Een dergelijke boom moest dan uitzonderlijk goede eigenschappen hebben, bijvoorbeeld rechte stam, snelle groei, en een hoge ouderdom. Op de Markt van Etten staat een lindeboom die ook de Moeierboom genoemd wordt. De Moeierboom in het Mastbos stond nabij de kruising van de Lange Dreef met de voetpad naar Rijsbergen. Deze boom, een spar, werd waarschijnlijk op 2 juni 1716 door de bliksem getroffen, aldus Adam van Broekhuysen: 'Daar heeft 'n boom gestaan aan de weg, die hier door loopt na Rysbergen en Meersel, van Fijne Mast, dien wy int jaar 1715 onder gelijk de grond 14 (Rijnlandse maat) voeten dick heben bevonden en seer hoog na proportie, dog ging seer af, had weynig groente (!), van binnen hol en van buyten hard en dik met harst beset. Door het branden van de son, den 2^e juni des jaars 1716 is de Blixem in desselvs wortels geslagen, welke vlam van binnen den stam vatte en brandde. De omleggende boeren, volgens haar plicht, kwamen met schoppen en bijlen om den brand te lessen, dog wyl het van binnen was en de harst te sterk aan het branden (was), soo viel hy neder, waar op de boeren toekwamen en lesten den brand met aarde, want anders soude het gehele bosch in brant geraakt hebben, wyl de grond uyt droog verdorde blaadjes, houtjes en schelfers van den bast, alsoock met heijde bedect is, waar tussen uyt komt wassen een ongelooflycke menigte kraake besien, die men ook bosbesien naamd, die des somers bij de mensen en kinderen die hier komen wandelen, al wandelend gepluckt worden en het geevd sommige arme nog wat occasie om geld daarmede te winnen als die di in de stad gaan verkopen.'¹³⁸ Of deze Moeierboom reeds bij de aanleg van het Mastbos rond 1515 geplant is, is niet bekend, maar het kan gezien de enorm dikte wel het geval zijn: de boom was veertien voet dik, dat is 3,96 meter. Maar wordt hier de doorsnede of de omtrek bedoeld? Waarschijnlijk het laatste. Hij zou dan tweehonderd jaar oud geweest zijn. Dan zou de datum waarop de fijnspar in Nederland werd ingevoerd nog sterker bijgesteld moeten worden: niet rond 1600 (zie bij Fijnbos) maar in 1515.

MOERVELDJE – 1794 – RH113, 83

Een perceel weyde: het Moerveldeken, halve bunder.

Veld waar veen gewonnen werd. Turf werd op de heide gewonnen, terwijl in vennen en in beemden klot werd gestoken. Aan turf zit groes, een deel van de grasmate, met veenmos, struik-en dopheide etcetera. Bleckeling was een andere naam voor een slecht soort heiturf. Vergelijk Een half bunder bleckelingvelt boven de Ramen, 1634, P124, fol. 16v. Een bunder moers oft bleckelingvelts, neven de Riolen suyt, 1634, P124, fol. 97.

MOLENS – 1742 – GP272, F317V

4½ gemet: de Moolens.

MOLEN, OUDE – 1567 – R714, F98V

Stuck erfs: dOude Molen, drie bunder oostwaertsen zuytwaerts aen myn Gen.Heeren des Princen van Oraengien erve.

MOLEN, OUDE – 1567 – R714, F101

Stuck erfs: d'Oude Molen, drie bunder oostwaerts en zuytwaerts aen myn Gen.heeren des Princen van Oraengien Nyeuw Bosch en erve.

MOLEN, OUDE – 1662 – RH274, 44

Stuck erven en moerputten: d'Ou molens, 2½ gemet.

MOLEN, OUDE – 1708 – R735, F37V

Een perceel heijde en torffvelt: d'Oude Molens, half bunder aen het Masbos.

MOLENS, OUDE – 1668 – GP263, 2

Weijde: d'oude Molens, 1¼ gemet.

MOLENS, OUDE – 1668 – GP263, 83

Weijde: d'Oude Molens, 2¼ gemet.

MOLENS, OUDE – 1668 – GP263, 71V

Weijde: d'Oude Molens, 1¼ gemet.

MOLENS, OUDE – 1708 – R735, F37V

Een perceel heyde en torffvelt: d'Oude Molens, half bunder aen het Mastbos oostwaerts.

MOLENS, OUDE – 1715 – RH277, 24

Een half bunder gagelvelden tegenover t Mastbos: de Oude Molens.

MOLENS, OUDE – 1742 – GP272, F9

Weijde aende Oude Moolens.

Gebied waar eens een watermolen stond, op de Weerijs. Dit is waarschijnlijk de molen die bij de Houtbrug stond.

MOLENSTRAAT, OUDE – 1511 – R419, F125V

De Oude Molenstrate.

Straatje naar de Oude Watermolen.

MONNIKENHEIDE – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: de Monniksheide, een bunder 72 roede.

Voormalig bezit van een familie Monnik?

MONTENSBOS – 1709 – GAB 1971-448

Genoemd op de kaart van het Mastbos in 1709: Montensbosch.

MONTENSBOS – 1844 – P454, F21

Het Montensbosch (waaronder begrepen is het Hoog en Laag Montensbosch, het Flouw-bosch en de Geer), noord de weg van Princenhage naar Ginneken, zuid de Trachedreef. Begroeid met twintig eiken van 50-75 jaar en verder dennen van ouder dan veertig jaar.

De familie Montens was zeer bekend in Breda. Rond 1638 was Hendrik Montens boswachter van het Mastbos, ND 1026, fol. 541.

MORTEL TJE – 1748 – RH280, 61

Een perceel groes en heyde: t Morteltje, twee gemet, oost de Nieuwe weg, west de Rivier de Weereys.

MORTEL TJE – 1749 – RH104, 199V

Een perceel groes en heyde: Morteltje, twee gemet, oost den Nieuwen weg, west de Riviere de Weereys.

MORTEL TJE – 1767 – RH281, 143V

Een perceel groes en heyde: het Morteltie.

MORTEL TJE, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1921 – DE BOER18, NR.24

Hooigras op het Voorste en Achterste Morteltje.

MORTEL TJES – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: de Morteltjens, een bunder, 29 roede, oost de Weerij.

Mortel duidt op drassige grond. Het toponiem komt meestal in dorpsakkers voor.

MORTEL WEIKENS – 1794 – RH113, 81V

Een perceel weijde: de Mortelsweijken, vier gemet, zuid Z.H.Mastbosch, noord de Weerrij.

MUIZENBERG – 1634 – P59, 61V

Stede tOvera: De Muysenberch, drie bunder (een gans cijns); de hoeve van Muijsenborch toecomende de weduwe van rentmeester Mattenborch.

MUIZENBERG – 1699 – P127, F625V

Jan Adriaen Huybreght Pauwels stede t'Overa: den Muysenbergh, het Varentstraetjen west (een gans cyns = acht stuivers).

MUIZENBERG – 1742 – GP272, F195V

Een steede tot Overa: Muijsenberg.

Berg waar muizen verbleven? Of verband met Middelnederlands mose 'slijk, modder'?¹³⁹ Vergelijk de boerderij de Muizenberg onder Overveld. Zeer waarschijnlijk is de hier vermelde boerderij verkeerd gesitueerd: men heeft Overveld verward met Overa (alle vermelding zijn uit de slordig geredigeerde cijnsboeken van de Heer van Breda).

NEDERBEEMDJE – 1551 – R711, 144

Een half bunder beemden: dNederbeemdeken, met een bolcxken: den Hooghen Bolck, half lopensaet.

Neder, neer 'laag gelegen', zoals de meeste beemden trouwens. Beemd 'hooiland'. Beemd < banmade 'het gemeentelijke hooiland'. Beemden waren in tegenstelling tot maden al in de late middeleeuwen in particulier bezit: ze waren met sloten omgeven. Een betere verklaring zou zijn 'hooiland, waar alleen de eigenaar in gerechtigd was, dat voor anderen verboden was'. Het hooi werd in juni gemaaid, soms nog een keer in augustus (de toemaat). Nadat

het zwad gebroken was, werd het gekeerd en in oppers gezet. Als het regende werden de oppers weer uit elkaar gegooid en liet men het hooi opnieuw drogen. De beemden brachten relatief weinig hooi op en de kwaliteit liet ook veel te wensen over. De beemden werden vrijwel niet bemest. Veel beemden waren zo weinig van bodem, dat ze met kar en wagen niet te begaan waren: het hooi moest dan op burries uit het land gedragen worden. Boeren uit zanddorpen kochten of pachtten wel hooiland in de noordelijke gebieden van de Baronie (Etten, Princenhage), waar de beemden veel meer hooi opleverden.

NEDERHEINING – 1547 – R710, F94V

Stuck lants: de Nederheyninge, een veertelsaet.

NEDERHEINING – 1550 – R711, 35

Stuck lants: de Nederheyninge, een veertelsaet.

NEERHEINING – 1749 – RH104, F199

Een perceel saeylants: de Neerheyninge, half bunder.

Laaggelegen heining. De meeste heiningen lagen op hoge zandgrond.

NEERBEEMDJE – 1579 – R716, 28V

Een half bunder beempden: dNederbeemdeken met dBlocxken: tHeesken, half lopensaet.

Zie Nederbeemd.

NEERHEINING – 1554 – R712, 46

Een veertelsaet lants: de Neerheyninge aen dAcker.

NEERHEINING – 1688 – RH276, F22

Een half buynder: het Neerheynincxe.

NEERHEINING – 1748 – RH280, 60

Een perceel saeyland: de Neerheyninge, half bunder.

NEERHEINING – 1749 – RH104, 199

Een perceel saayland: de Neerheyninge, half bunder.

NEERHEINING – 1755 – RH280, 210V

Een perceel saeyland: de Neerheyninge.

NEERHEINING – 1767 – RH281, 143

Een perceel zaayland: het Neerheyningje, half bunder.

NEERHEINING – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel bouwland: het Neerheingske, K 134, groot 75 are.

NEERHEINING – 1913 – BREDANAAR32, 1

Een perceel bouwland: de Meerheining, K 120, groot 55 are (lees: Neerheining).

Zie Nederheining.

NIEUW BOS – 1553 – R711, 243

het Nyeuw Bosch.

NIEUW BOS – 1634 – P124, F26

Myns Gen.Heeren Nieuwbosch.

NIEUW BOS – 1818 – P32

Het Nieuw Bos, 25 bunder in het Mastbosch.

Naam voor het Mastbos. Het Mastbos in zijn geheel was nieuw omdat het pas begin zestiende eeuw was aangelegd en het Liesbos en het Ulvenhoutsebos toen al eeuwen bestonden.

NIEUW LAND – 1726 – R582, F242

Een half bunder erve: het Nieuw Land.

Nieuw, 'recent ontgonnen'.

NIEUWE WEG – 1749 – RH104, 199

Martens heyvelt en den Aardenberg, oost den Nieuwenweg.

Later de Kouwstraat genoemd.

NIEUWVELD, VOORSTE – 1725 – RH277, 134V

Een gemet lants: het Voorste Nieuwvelt.

NORENAKKER – 1713 – R737, F40

Een perceel saeylant: Norenacker, twee gemet.

Akker van de familie Nooren. In 1947 woonden er nog twaalf naamdragers Nooren in Prinsenbeek.¹⁴⁰

NOUTENHOF – 1634 – P124, F2, F27

Een bunder, 54 roeden erffs, daer de huysingen op te staen plaegen: Noutenhoff.

NOUTENHOF – 1723 – P129.F38

Een bunder, 54 roede: Noutenhof.

NOUTENHOF – 1723 – P129, F40

Weyveld gelegen neven Noijdenhoff.

Hof, 'dicht bij de boerderij gelegen perceel, met heggen omgeven'. Hier bezit van een familie Nouten of een persoon Nout < Arnold? Vergelijk Alderhande stucken aerts int acker: den Ganspoel tussen Nouten Block en Heyne van Heylaer, 1389, L2, fol. 3.
Of met verkeerd vasthechten van de slot -n van het lidwoord ontstaan uit den Oedenhof?

ODENHOF – 1505 – R416, F201V

Stuck erfs: Oetenhof, vijf lopensaet.

ODENHOF – 1533 – R707, F1

Stuck lants: den Oedenhof, een bunder mette huysinge.

ODENHOF – 1534 – R707, F81

Stuck lants, een bunder: den Oedenhof mette huysinge, schure, scaepskoye en tymmeringen daer opstaende.

Hof van Oede, Oda of een familie Oeden. Vergelijk Wouter Oedenzone, 1381.¹⁴¹

OSSENWEIDE – 1668 – GP261, 78

Weijde en bosch: d' Ossenweijde, zeven gemet.

Weiland waarop geregeld ossen werden geweid.

OUDE STEDE – 1544 – RH120, 27

Peter Jan Keysers als voicht van Bernaert en Nees Adriaensen verhuert aen Geeryt Jacops een stede: d'Ouw Stede.

Stede 'boerderij', hier oud omdat er een nieuwe was gebouwd?

OUDE TURFVAART – 1671 – R728, 7

Stede t'Overa, westwaerts de Oude torffvaert.

Zie onder Boeimeer: Oude Turfvaart.

OVENAKKER – 1511 – R419, F125V

Stuck lants: den Ovenacker, zeven lopensaet.

OVENAKKER – 1535 – R707, F133

Zeven lopensaet lants: den Ovenacker.

OVENAKKER – 1541 – R709, 18V

Stuck lants: den Ovenacker, tien lopensaet.

OVENAKKER – 1563 – R713, 265

Stuck lants: den Ovenacker, een veertelsaet in dAcker.

OVENAKKER – 1565 – R470, F127V

Stuck lants: den Ovenacker, een veertel.

OVENAKKER – 1567 – R714, F100V

Stuck lants: den Ovenacker, zeven lopensaet

OVENAKKER – 1708 – R735, F40

Een perceel saeylant: den Ovenacker, anderhalf gemet.

OVENAKKER – 1708 – R735, F39V

Een perceel saeyland: den Ovenacker, anderhalf gemet.

OVENAKKER – 1713 – R737, F40

Een perceel saeylants: Novenacker, twee gemet.

OVENAKKER – 1740 – RH102, 111V

Een perceel zaeylant: den Ovenacker, twee gemet.

OVENAKKER – 1794 – RH113, 85

Een perceel zaayland: den Oven akker, 2½ gemet.

OVENAKKER – 1836 – N 6403, 38

Een perceel zaailand: den Ovenakker, een bunder, zeven roede (K 206).

Akker bij een oven. Ovens stonden binnenshuis en buitenshuis (in een bakhuis). Buiten het huis was het brandgevaar minder.

OVERA – 1303 – II-36.N20, F64

Apud Overa.

OVERA – 1402 – AALM.200

t'Overaa.

OVERA – 1408 – ND8974, F401V

tOverha.

OVERA – 1415 – G, 16V

Tot Overa.

OVERA – 1436 – ND8974, F426V

Een halve hoeve heyde tOverha.

OVERA – 1440 – AALM.200

tot Overa.

OVERA – 1514 – R421, F155V

tOveraa.

OVERA – 1521 – R428, 227V

Tot Overaa.

OVERA – 1578 – R482, F92

Een heyde gelegen tOverhage, bezit van Vredenberg, zes bunder.

OVERA – 1602 – R718, F175

Tot Overaa.

OVERA – 1613 – ND8974, 326V

Tot Overha (vgl. acte van 1404).

OVERA – 1614 – R720, F54

Tot overaa.

OVERA – 1634 – P124, F60

tot Over A.

OVERA – 1661 – GANG 176

Overhaegh.

Boer, zeventiende eeuw.

OVERA – 1676 – NG, F49

Heyvelt onder de Haegh, een gemet: de Gooren, tot Overhaegh.

OVERA – 1694 – R755, F123V

Aenstede met huysinge onder de Haghe op Overhaegh.

OVERA – 1731 – RH100, 125

Tot Over â.

OVERA – 1734 – RH101, 125V

Steede..op Overaat, aan het Masbos.

OVERA – 1742 – RH269-1

In Overaat.

OVERA – 1743 – R1056

Tot Over Aa.

OVERA, ACHTERSTE EN VOORSTE – 1836 – N 6403, 68

Eerste klamp tienden van Overa: de Voorste Overa, gepacht voor 350 gulden; Tweede klamp van Overa: de Achterste Overa, verpacht voor 305 gulden.

Oude vermeldingen van Overa: 1313 tOvera; 1357 Heinric van Overaa; 1383 t'Overa, t'Overaa.¹⁴²

De betekenis is duidelijk: gehucht gelegen over het water de Aa gezien vanuit Princenhage-centrum. Onder Essen ligt Overda. De in 1734 vermelde grafie, is ook nog de huidige uitspraak: Overaat. Soms komt men ook de schrijfwijze Overhaghe tegen: deze vorm zal ontstaan zijn door invloed van de plaatsnaam Hage = Princenhage. Als familienaam ook bekend: Huybrecht Peter Jennis van Overa, 1632, R528, fol. 64.

OVERAKKER – VM

Kadastraal perceel K 206.

Zeer waarschijnlijk gevormd uit Ovenakker.

OVERASEDREEF – 1844 – P454, F16

De Meeten, nevens de Nieuwe weg naar Over A, noort deselve, de Papemuts en Patersteden, zuyt de Heldreef; de Over Asche dreef (fol. 17).

Dreef naar Overa. Maar welke is dat tegenwoordig? Waarschijnlijk het voormalige tracé van de Overaseweg, dat nu in het Mastbos ligt. Tegenwoordig beschouwd als onderdeel van de Heldreef.

OVERASEHEIDE – 1634 – P124, F24

t'Cromgoir, de Overasche Heyde oost.

OVERASEHEIDE – 1634 – P124, F26

Boven de Houtheyninge op dOverasche Heyde by Myns gen.Heeren Nieuwbosch.

OVERASEHEIDE – 1723 – P129, F33

Op de Overaasche Heyde agter het Nieuw Mastbos.

OVERASEHEIDE – 1740 – RH102, 112V

Het Nieuw Velt, oost de Overasche heyde.

OVERASEHEKKEN – 1819 – P29, F18V

De Papenmuts aan den Overaschen weg bij het Overasche hekken.

OVERASEHEK – 1921 – DE BOER18, NR.51

Schaarhout bij het Overasche Hek.

Eén van de vele hekken van het Mastbos.

OVERASESTRAAT – 1835 – N1271, 85

Dennebosch op Martensheike (K 61), oost de Overasche straat.

OVERASEVONDER – 1509 – R418, F50

Beemden: tscipvoort ontrent den Overaaschen Vonder, mette een eynde opte Wegereyse.

OVERASEVONDER – 1557 – RH121, F59

Beemdeken met een ackerken aenden Overaetse Vonder: de Scipvoortken.

OVERASEVONDER – 1608 – R719, F74V

Erffs byden Overasche Vonder, westwaerts aen des cloosters van Vredenberch erva.

OVERASEVONDER – 1634 – P124, F3V

de Overasche vonder.

OVERASEVONDER – 1667 – R538, F305

Beemden aenden Overackerssen (!) vonder: de Vonderweyde.

OVERASEVONDER – 1699 – P127, F476

Beemden aenden Overaesen Vonder: tHouken.

OVERASEVONDER – 1785 – RH282, 121

Den Clynen Crommen Acker aan den Overasche Vondel.

Vonder, vondel 'voetbruggetje'. Werd ook wel de Kerkvonder genoemd. Deze vonder lag in de Akkerstraat, waar die de Weerijds kruiste. Lag hier van te voren de Schipvoord?

PAARDENBOS – VM

Bos waar paarden graasden. Een bos was waarschijnlijk een gebied met struiken, ruige vegetatie, enkele hoge bomen, waar bijvoorbeeld paarden van alles van hun gading konden vinden. Paarden kunnen beter geen sappig jong gras eten, wel oud, houtig gras, boomschors en dergelijke moeilijk verteerbare materialen, die ze in hun blinde darm met behulp van bacteriën en eencelligen afbreken.

PAARDENKERKHOF – 1818 – P32

Het Paardekerkhof in het Mastbosch, vier bunder, 395 roede.

Een Peertskerckhof kan een plaats zijn waar paarden die aan een besmettelijke ziekte waren gestorven begraven werden (paarden werden niet vaak gegeten; op het eten van paardenvlees rustte een kerkelijk taboe). Maar in Alphen zijn ook aanwijzingen voor het bestaan van een pestkerkhof, waar mensen die aan de pest waren overleden, begraven werden.¹⁴³ In Baarle stierven in de zeventiende eeuw nog tientallen inwoners aan de pest, bijvoorbeeld in 1625 96 personen en in 1626 151 personen.¹⁴⁴ Ook in andere dorpen van de Baronie heerste begin zeventiende eeuw de pest. In Bilsen en Lommel was het paardskerkhof een plaats waar krengen van paarden begraven werden.¹⁴⁵ De overgang Paards > pest komt in de streektaal voor, bijvoorbeeld in pestal = peertsstal, paardenstal.

PAPENMUTS – 1668 – GP263, 159V

Papemuts.

PAPENMUTS – 1695 – RH196, 124

Stoopenbeemt aent Mastbosch by de Papenmuts.

PAPENMUTS – 1742 – GP272, 278V

Bij de Papemuts.

PAPENMUTS – 1742 – R1056

De perken: Paterssteeken, de Papemuts.

PAPENMUTS – 1748 – R1059, 15

De Perken: Paterstedeke, de Papemuts, den Huysacker.

PAPENMUTS – 1749 – RH280, 109V

Een perceel weyde: de Paapemuts, een bunder west de merk.

PAPENMUTS – 1750 – GP..F42

Een gemet, 33 roede bij de Papemuts.

PAPENMUTS – 1776 – RH110, 20

By de Papemuts agter het Mastbosch.

Vilderij, Londen,
1831.

PAPENMUTS – 1818 – P32

De Papenmuts of Laage Veenen, 19 bunder, 333 roede in het Mastbosch.

PAPENMUTS – 1819 – P29, F18V

Een stukje mastbosch: de Papenmuts aenden Overasche Weg by het Overasche hekken, 276 roede met mast besaayd in den jare 1819.

PAPENMUTS – 1844 – P454, F11, 17, 18

Perk: de Papenmuts, noort de Bouvignesche dreef, oost de Stouwdreef, zuid de Heldreef, west de Lange dreef, bevat enkele eiken en beuken, maar meest dennen. Perk: de Papenmuts, oost de Lange dreef, noort de Bouvignesche dreef, west de Over Asche dreef en Paterstede-ken, zuid de Meeten aan den Nieuwen weg naar Over A, bestaande uit beuken en dennen van elf tot honderd jaar. Perk: de Papenmuts, noord-oost de Torendreef, zuyd de Bouvignesche dreef, west de Over Asche dreef, dennen van van veertig tot 75 jaar oud.

PAPENMUTS – 1857 – N165, 2883

Papenmuts.

Papenmuts is één van de volksnamen voor de kardinaalsmuts, *Euonymus Europaeus*, een struik met typische vruchten, die op een kardinaalsmuts lijken.¹⁴⁶ De naam Papenmuts voor de kardinaalsmuts zou bekend zijn in Drente, Groningen, Utrecht en Zuid-Holland.

In de streektaal van de Baronie worden de vruchten van de meidoorn ook als papemuts aangeduid; kardinaalsmuts werd hier aangegeven met de naam 'Vierkant hout', wegens de kurklijsten op de jonge takken. (mededeling Jan Marijnissen). Het hout van de kardinaalsmuts was vooral geschikt voor het maken van spintollen, vandaar de Engelse naam 'spindle tree'.¹⁴⁷

De kinderen noemden de vruchten van de meidoorn hier ook wel apekullekens.

PASTOORSWEI – 1935 – DE BOER 32, NR. 1

Schaarhout verhuurd op de Pastoorswei.

PASTORIELAND – 1620 – GP260, F26

De Pastorye lant.

Bouwland van de pastorie.

PATERSSTEEKE – 1709 – KAART

Paters stedeken.

PATERSSTEEKE – 1734 – RH101, 125V

Hendrick Huysmans en zusters onderpand: eene steede en erve: Patersstedeken, tien gemet, op Overaat, aan het Masbos, noortwaerts het Mastbosch, westwaerts sheeren straat.

PATERSSTEEKE – 1748 – R1059, 15

De perken: Paterstedeken, de Papemuts, den Huysacker.

PATERSSTEEKE – 1750 – R1060, 15

Het Patersteeken.

PATERSSTEEKE – 1762 – RH107, F270

Een perceel bos: het Paeters steedeken, tien gemet, in t Mastbos, rontsom t gemelde Bosch.

PATERSSTEEKE – 1779 – RH282, 35

Een perceel bosch: het Paterssteedeken, aant Mastbosch, tien gemet.

PATERSSTEEKE – 1786 – RH111, 245V

Een perceel schaarbosch met het hout en opgaande boomen daart op en omme staande, vier bunder: het Paeterssteedeken, in zyne Hoogheys Mastbosch (vijf stuivers heerenchyns).

PATERSSTEEKE – 1798 – R1098

Op het Patersteedeken, west den Omloop langst den Overasche weg.

PATERSSTEEKE – 1818 – P32

Schaarhout aan het Paterstedeke, west van sheeren baan, vier bunder.

Stede, 'stuk land uit een aanstede', hier van de familie Paters. Vergelijk Cornelis Goris Goris Backers alias Paters, 1634, P124, fol. 24v; In 1744 schrijft men: ' Binnen de wal van Sijn Hoogheijts Mastbosch leggen vier perceelen, soo saay, weylant als bos, te samen groot omtrent tien gemeten, bekend in de kaart van Sijn Hoogheijts bos onder den naam van Paterssteedeken'; boeren kwamen er wel eens werken en dan rooiden ze wel eens wat bomen. Daarom had de rentmeester Van Naerssen het nuttig geoordeeld om de vier percelen aan te kopen: hij had een bedrag van 2500 gulden geboden. Op 18 oktober 1744 zou het openbaar verkocht worden en de rentmeester wilde een betrouwbaar iemand inzetten om het dan als tussenpersoon te kopen, ND1026, fol. 535.

PAUWLAND – 1910 – BREDANAAR29, 150

Kavels rogge op het Pauwland.

Bezit van Pauw, Paulus.

PEEAKKER – 1662 – RH274, 43V

Stuck zaeylandts: den Peeacker, anderhalf gemet.

PEEAKKER – 1706 – R734, F122

Een perceel saeylant: den Peeacker, anderhalf gemet.

PEEAKKER – 1748 – RH280, 59V

Een perceel saeyland: de Peeacker, 1 1/3 gemet.

PEEAKKER – 1749 – RH104, 198V

Een perceel land: den Peeacker.

PEEAKKER – 1755 – RH280, 210

Een perceel land: den Peeacker.

PEEAKKER – 1794 – RH113, 81

Drie percelen land: Pee acker, claverweijen en Vertelsaat.

PEEAKKER – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: den Peeakker, 64 roede.

PEEAKKER – 1932 – DE BOER 29

De Peeakker.

PEEAKKER – 1935 – DE BOER 32, NR. 1

Verhuur van schaarhout op de Peeakker.

PEEAKKER, GROTE – 1785 – RH282, 121

Een perceel zaayland: den Grooten Peeakker, anderhalf gemet.

Akker waarop rode wortelen werden verbouwd. De voeder-en suikerbieten kwamen pas eind negentiende eeuw in het teeltplan voor.

PETERSTRAATJE – 1634 – P124, F27

Heyden teynden Petenstraetken.

Straatje genoemd naar Peet, Petrus.

PLANTSOENAKKER – 1905 – BREDANAAR24, NR. 151

Rogge op den Plantsoenakker.

Perceel waarop jonge bomen werden geteeld.

PLEK, ACHTERSTE – 1883 – NBOC23,2208

Een perceel bouwland: Achterste Plek, 48 are, K 8.

PLEKSKE, HOOG – 1918 – BREDANAAR37, 72

Een perceel bouwland: het Hoog Plekske, K 233, groot 91 are.

POELLOVEN – 1551 – R711, 144

Een bunder landts: tPoellooven en den Straetacker, zuytwaerts aende gemeynte: den Herstal.

POELLOVEN – 1579 – R716, 28

Een bunder lants: tPoelloeven en den Straetacker, tegens de huysinge over de strate.

Poelloven: poel + loo + ven. Dus een ven bij een loo waarin een poel gelegen was? Loo 'bosje op hoge zandgrond'.

POLDER – 1883 – NBOC23,2208

Een perceel weiland: polder, 1,38 hectare, K 7.

POLDERKE – 1724 – RH98, 43V

Een perceel weijlant: het Polderken, oost, suyt en westwaerts 's Heeren straat.

POLDERKE – 1725 – RH277, 118V

Half gemet weyde: het Polderken.

POLDERKE – 1753 – RH106, 16V

Een perceel land en heyde: dat Polderken, half gemet, noort, oost en suyt 's heeren vroente.

Polder, 'zandpolder', een ironische naam voor een relatief onvruchtbaar stuk grond gelegen tussen wallen (net als een alluviale polder tussen dijken).

POPPELAARSAKKER – 1900 – BREDANAAR 19, 295

Schaarhout op Poppelaarsakker.

POSTBAAN, OUDE – 1844 – P454, F7

De wal tussen de Kraayery, Rygery en het Turfven, de Galdersche Heide of Oude Postbaan, beginnende aan het Galdersche Hekken en loopende tot de Mastdreef, begroeid met den-
nen van veertig tot vijftig jaar.

Gebruikt door de postkoetsen en postiljons.

PRINSENPLASSEN – VM

Zwembad aan de Overaseweg. Veel namen in de negentiende en twintigste eeuw werden in en rond Princenhage samengesteld met het element Prins, zoals Princenoord, Princeville etcetera.

Rond 1934 aangelegd: er waren drie bassins, namelijk van 35 centimeter diep, van 1,10 meter en van 3,50 meter. Er stond een pomp op met een capaciteit van 100.000 liter per uur om het water te verfrissen.¹⁴⁸

PRINSESSENDREEF – 1709 – GAB 1971-448

De Prinsesse dreeff (van de Heldreef naar Tweede Eeuwig Laantje).

In verschillende bossen hebben in de achttiende eeuw Prinsessendreefjes bestaan. Dit waren kleine dreefjes die een aanvulling vormden op het grote systeem van brede dreven. Zulke kleine dreefjes kunnen gemakkelijk ook weer verdwijnen als een heel perk gekapt wordt en weer opnieuw wordt aangeplant. Ze bestaan dan ook niet meer.

De enige bron voor het bestaan van dit dreefje is de 'Caarte figurative (..) van een groot quantiteit bosch, saijlant, weijde en heijde, met sijn dreven en plantagien etc., genaamt het s' heeren Mastbosch, gelegen tussen de dorpen en heerlijkheden vande Hage en Ginneken, Baronie van Breda', getekend in augustus 1709 door S. Vereijck.

Het dreefje liep vanaf de Heldreef (tussen de Stouwdreef en de Langedreef) naar het zuiden tot op het voetpad naar Rijsbergen, het huidige Eeuwig Laantje. Op het minuutplan van het kadaster van Ginneken en Bavel van 1827 komt dit dreefje al niet meer voor.

Maria Louise, landgravin van Hessen-Kassel, trouwde op 26 april 1709 met Johan Willem Friso, prins van Oranje. Dit dreefje zou aangelegd kunnen zijn ter ere van dit huwelijk en daar zijn naam aan kunnen hebben ontleend. Het dreefje zou natuurlijk ook genoemd kunnen zijn naar een eerdere prinses van Oranje-Nassau.

PUTAKKER – 1425 – CER, 273

Twee lopensaet in Putacker.

PUTAKKER – 1474 – DEN2100, 16

Anderhalf lopensaet: den Putacker.

Akker gelegen in een put, een laagte? Of een akker waarop putten waren aangelegd voor het winnen van moer uit de ondergrond?

REIGERIJ – 1742 – R1056

De perken: de rietvenne, de Reijgerije, de Kraijerije.

REIGERIJ – 1791 – R1091

Het perk: het Riet ven, de reijgery.

REIGERIJ – 1847 – N157, 570

Rygery.

REIGERIJ, OUDE – 1709 – GAB 1971-448

De Oude Reijgerije.

Gebied waar reigers nestelen. Reigers nestelen in hoge bomen, waar ze relatief veilig zitten. In de stad Breda zat een kolonie bij de Reigerstraat. Verder al eeuwenlang een kolonie aan de noordzijde van het Liesbos: de Grote en Kleine Reigerij. Reigers werden vaak geschoten en uit de nesten gegooid, soms op een speciaal daartoe gestelde dag. Op 18 april.1692 ging Willem III op reigerjacht te Breda: in het Mastbos of in het Liesbos?¹⁴⁹

De oudste vermelding van de reiger in het Nederlands dateert uit het jaar 1285.¹⁵⁰ De naam betekent 'schreeuwer'.

REIGERSVEN – 1667 – R829, F257

Grens Hage-Ginneken loopt van de Vregracht 'aende suytsyde van het Mastbosch streckende nae Haseldonck toe ende soo doort bos ende aende suytsyde neffens t Reijgersven ende soo op de Castanieboomen staende omtrent den Moeyerboom.

Ven waar geregeld reigers kwamen vissen.

REUT – 1636 – GP261, 3V

tReuten.

REUT – 1668 – GP263, 82V

Lant aen sijne huijsinge: t'Reut bij den Achtersten Hoijbergh, tweehonderd roede.

REUT – 1723 – P129, F26V

Twee loopen lands: het Reut.

REUT – 1742 – GP272, 96

Honderd roeden: 't Reut.

Reut, rut, rode 'plaats waar bos gerooid is'.

RIDDERKE – 1634 – P124, F2V

Drievierendeel bunder weyden: t'Ridderken, d'Wechreyse west.

Heeft Ridderke te maken met Rijt? Verkleinvorm? Dat is normaal Rijke.

RIETVEN – 1723 – P129, F27V

Twee bunder lands ofte weyde: 't Rietven, Stiekevoortsloup west.

RIETVEN – 1742 – R1056

De perken de Rietvenne, de Reijgerije, de Kraijerije, het Groote of Middelperk, den geer, het Rontven, en de gragt nevens de heyvelden.

RIETVEN – 1791 – R1091

Het Perk: het Rietven, de Reijgery.

Ven 'venige grond', hier begroeid met riet, *Phragmites communis*? Of genoemd naar de ligging bij een rijt, een kleine waterloop, hier de Stikkevoordseloop?

RIJKENS – 1627 – R722, 78

Vier parchelen van erven onder lant en weyde anderhalf gemet: de Rijkens, onder der Enigen van Rijsbergen, oost..ander erve daer de paelscheydinge van de Hage en Rijsbergen: Stickenvoort tusschen beyde leecht.

Gebied dat genoemd is naar een rijt 'waterloop', ook 'dalvormig begin van een waterloopje' (hier van de Berkloop). Rijke is een verkleiningsvorm bij rijt.

RIJSBERGSEBAAN – 1665 – R538, F173

Buyten de Haeghse poorte, oostwaerts de Rijsbergsche Baen.

RIJSBERGSEBAAN – 1695 – R732, 69V

Omtrent de Rijsbergsche Baen.

RIJSBERGSEBAAN – 1699 – P126, F27V

De Rysberghsebaen.

Brede weg naar de buurgemeente Rijsbergen.

RIJSBERGSEDIJK – 1553 – RH121, F4

Heyveldeken gelegen ontrent Rysberchdyck.

Identiek met Rijsbergsebaan.

RIVIER – 1673 – R728, F85V

Den Waesbeemt, west de Reviere.

RIVIER – 1700 – R733, F91

De Rivier off Marcke.

ROELANDSHEINING – 1555 – R712, 87

Stuck lants: Roelantsheyninge, twintig lopensaet, oostwaerts aen sheren strate, noortwaerts aen tStaelsvelt.

ROELANTSHEINING – 1552 – R711, 163V

Stuck lants: Roelantsheyninge, twintig lopensaet, noortwaerts aen Staelsvelt.

Heining van een familie Roelands. Vergelijk Borch Lenaert Roelants, 1570, R715, fol. 10. Het perceel was groot: twintig lopenzaad, ofwel ruim drie bunder, ofwel vier hectare.

ROND VEN – 1742 – R1056

De perken: den Geer, het Rontven.

ROND VEN – 1847 – N157, 570

Rondven.

Ven met een ronde vorm. Onder Ulvenhout lag ook een Rondven. Het hier bedoelde Rondven lag in het Mastbos, net over de grens met Ginneken.

ROUW – 1699 – P137, 523V

Een bunder erfs tot Overa: den Gryp en nu het Rouw.

Rouw slaat op de begroeiing: struiken, pollen, wilde planten, lange grassen en dergelijke.

RULENSHEINING – 1521 – R428, 227V

3½ bunder onder lant en heyde: Ruelensheyninge, bij hoeve Spreeacker.

RULENSHEINING – 1529 – R706, F39

Vierdalff bunder erfs onder lant en heyde: Ruelensheyninge.

RULENSHEINING – 1531 – R706, F124V

Drie stucken lants: de Willemshof en de Ruelingsheyninge, anderhalf bunder met een half bunder heyden daer in.

RULENSHEINING – 1534 – R707, F95

Stuck lants: de Ruelensheyninge, twee bunder.

RULENSHEINING – 1541 – R709, 17V

3½ bunder erfs onder landt en heyde: Ruelensheyninge.

RULENSHEINING – 1542 – R709, 111

3½ bunder erfs onder landt en heyde: Ruelensheyninge.

RULENSHEINING – 1547 – R710, F94V

Stuck lants mette groese oft vennen daerin leggende: de Ruelensheyninge, derdalff bunder.

RULENSHEINING – 1550 – R711, 35

Stuck lants mette groese oft venne daerinne: de Ruelensheyninge, 2½ bunder.

RULENSHEINING – 1554 – R712, 46

2½ bunder erfs onder landt en weyde: de Ruelensheyninge, suytwaerts aen sheren strate.

RULENSHEINING – 1634 – P124, F82V

Vijf lopensaet landts: Ruelensheyninge.

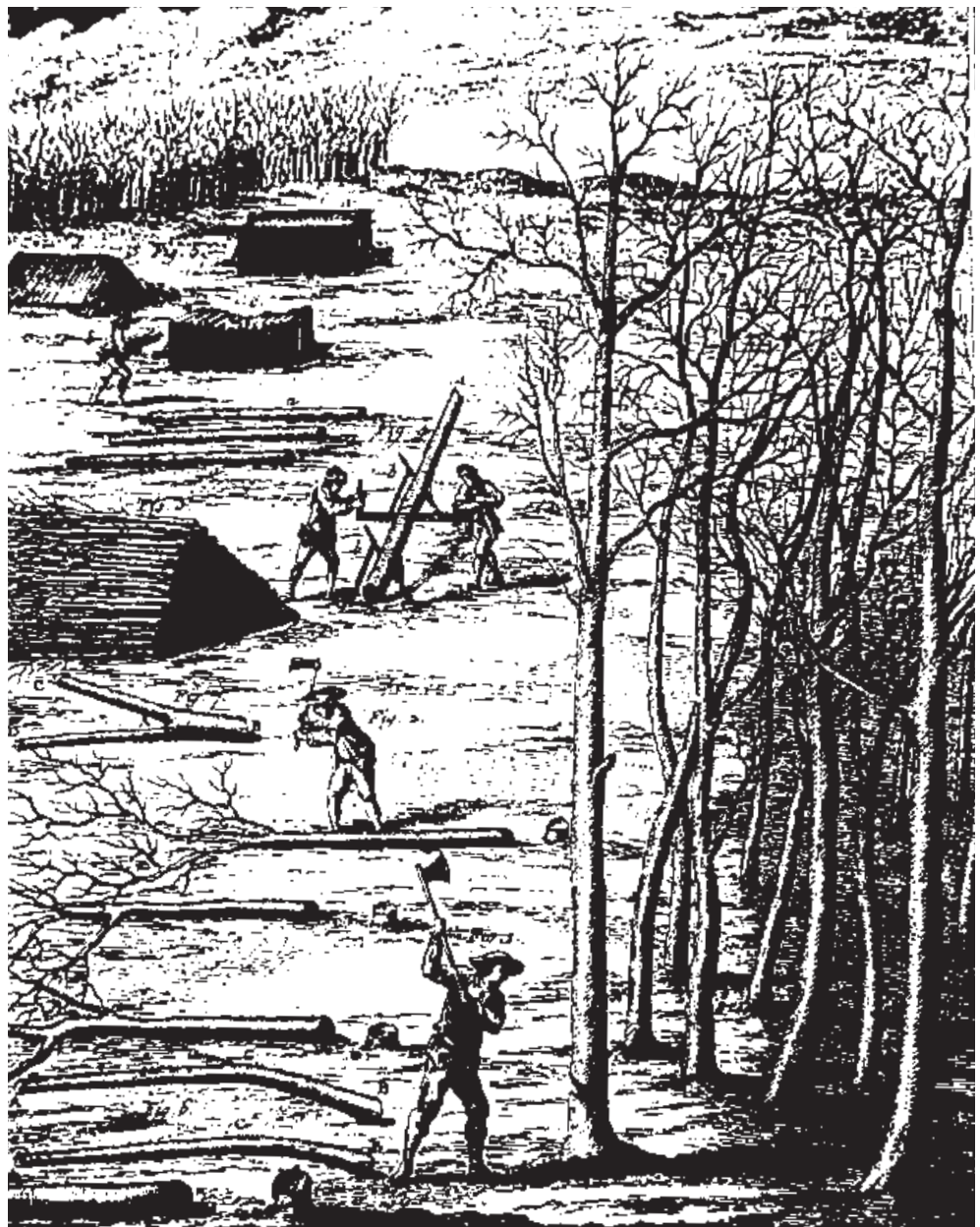
RULENSHEINING – 1699 – P126, F369V

Vyff lopensaet lant: Ruelens Heininge.

RULENSHEINING – 1723 – P129, F39

Vijf loopen landts: Ruelensheyninge.

Heining van de familie Rulens. Vergelijk Adriaen Ghyb Ruelens, Jan Ruelens, 1456, Gilze.¹⁵¹

H.L.Duhamel
du Monceau: De
l'exploitation des
bois, Paris (1764).

RUT – 1533 – R707, F63

Een bunder lants: tRoethe, int dAcker.

RUT – 1634 – P124, F96V

Twee lopensaet landt: tRoeth.

RUT – 1668 – GP263, F62, F3V

Lant: tReut en den Achtersten Hoyberch; lant: tRut.

RUT – 1699 – P127, F434V

Twee lopensaet lant: tRoeth.

RUT – 1706 – R734, F147V

Een perceel soo saeylant als groese: t Ruth, half bunder.

RUT – 1714 – RH277, 4V

Een half bunder lant en erve: het Ruth.

RUTJE – 1547 – R710, F94V

Stuck lants: tRuetken, een lopensaet.

RUTJE – 1550 – R711, 35

Stuck lant: tRuetken, een lopensaet.

Rut, rode, reut 'rooiing', dus een plaats waar bos gerooid is. Rode-toponiemen komen meestal voor in de dorpsakker. Toen die aangelegd werd stond er dus bos (althans toen het perceel het Rut ontgonnen werd).

Rode-toponiemen zijn oud.

SCHAARSKE – 1742 – GP272, 191

Een gemet: 't Schaarske.

Gevormd uit Scheurke?

SCHEURKE – 1668 – GP263, 82V

Weijde: t'Scheursken, een gemet.

SCHEURKE – 1668 – GP263, 65V

Weijde: t Scheurken, een gemet.

Waarschijnlijk identiek aan Schoorke.

SCHIPBRUG – 1510 – R419, F203

Beemden in de Croeghden mette een eynde tegen de Scipbrugge.

Een brug gemaakt van aan elkaar gekoppelde schepen over de Weerij. Gebruikt in de wintermaanden als het water te hoog stond om er door te rijden. De te overbruggen afstand was in de winter uiteraard ook veel groter dan in de zomer. Was dit een tijdelijke brug in de tijd dat de Houtbrug, die er vlakbij lag, onbruikbaar was (door hoog water)? Of was er nog geen Houtbrug?

SCHIPVOORD – 1509 – R418, F50

Beemden: tscipvoort ontrent den Overaaschen Vonder, mette een eynde opte Wegereyse.

SCHIPVOORD – 1557 – RH121, F59

Beemdeken met een ackerken aenden Overaetse Vonder: de Scipvoortken.

SCHIPVOORDJES – 1557 – RH121, F59

Twee beemdeken met een ackerken aenden Overaetsen vonder: de Scipvoordekens.

Voorde die in wintertijd met een schipbrug werd overgestoken. Voorloper van de Overase-vonder.

Naar deze vonder liepen geen belangrijke wegen: aan de Effense kant de Groene Weg, aan de Overase kant de Kerkpad of Akkerstraat. In de tijd dat de Schipvoord in gebruik was zullen er toch wel karren over gereden hebben en zullen die straatjes lopend naar de voorde ook wel belangrijker geweest zijn voor het doorgaande verkeer.

SCHOOLMEESTERSAKKER – 1780 – RH110, 214V

Een perceel zaayland en houtwas, 3½ gemet: Schoolmeestersakker.

SCHOOLTJES – 1594 – R717, 124

Stuck erfs: de Schoolkens, onder lant weyde en bosch, anderhalf bunder tegens over de Hooge Aelputten over de Strate.

Waarschijnlijk identiek met volgende. De -r is door dissimilatie overgegaan in -l

Schoolmeester.

Siet hier een Houtier van kinderlycke sielen.
Die afkerft met de roede de ripen die daer gieten
En raekt het Jonge ry met yderden ende daet
Want als het is afgroeyt dan is het veel te laet.

Voicy, le Jardinier de pueriles ans
Qui pousse a coup de fouet les amers des enfans
Il herisse les tendrons d'un vigilant courage
Ce qui seroit trop tard estants creus d'oubliage.

SCHOORKE – 1440 – AALM.200

Stuc erfs: 't Schoerken, onder weide en landt.

SCHOORKE – 1502 – R415, F398

Stuck erfs: tSchoirken, tot Overa, anderhalf bunder.

SCHOORKE – 1725 – RH277, 134

Een perceel zaayland en bos: het Schoorken, 3½ gemet.

Een schoor is een bruggetje van balken en mutsaard. Een boer legde bijvoorbeeld een schoor tussen twee beemden in de hooitijd. Schoren konden makkelijk verplaatst worden.

SCHOORWEIDEN – VM

De Schorrelwaaien.

De plaats van deze percelen was niet meer bekend. Mogelijk dicht bij K310, waar het toponiem Schuurke (vervorming van Schoorke) gesitueerd moet worden. Zie bij Schuurke.

SCHOUWBOSSEN – 1921 – DE BOER18, NR.24

Hooigras op de Schouwbosschen.

Bossen die geschouwd werden? Dat kan wel bij waterlopen (schouwsloot) en vekens (schouwvekens) en akkerwallen (schouwgracht), maar bij een bos? Schouw kan ook de naam van de Gele Lis zijn.

SCHRAUWENAKKERKE – 1551 – R711, 144

Anderhalff lopensaet lants: Schraeuwenackerken.

Akker van de familie Schrauwen.

SCHUURAKKER – 1935 – DE BOER 32, NR.1

Verkoop van schaarhout op den Schuurakker.

Perceel gelegen tegen een schuur.

SCHUURKE – 1779 – RZ282, 23C

Het Schuurtje, vier gemet.

SCHUURTJE – 1905 – BREDANAAR24, NR.59

Een perceel weiland en bouwland: het Schuurke, 2,19 hectare. Kad.nr. K 310.

SCHUURTJE – 1926 – DE BOER 23

Het Schuurtje K 310, 456.

Waarschijnlijk gevormd uit Schoorke. Het perceel ligt aan de Berkloop, waar het schoortje over gelegen zal hebben.

SETERSLAND – 1667 – R727, 96V

Stuck saeylant met houtwasch: Ceters lant, half gemet.

Land, 'bouwland' van de familie Van Ceters. Vergelijk Cornelis Jacobs van Ceters, 1510, R419, fol. 178. In 1415 worden genoemd Claeus van Ceters, Hughen van Ceters, Heyn van Ceters en Peter van Ceters, G, fol. 30, fol. 30, fol. 30v en fol. 14.

SPETENSTRAATJE – 1723 – P129, F30V

Heyden teynden Speeten straatken.

Straat genoemd naar een familie Speet?¹⁵² Nee corrupt voor Petenstraetje. Zie aldaar. De vermelding is afkomstig uit een cijnsboek van de Heren van Breda, dat veel overschrijffouten bevat.

SPIEAKKER – 1668 – GP263, 32

Inde Spieacker, een gemet.

SPIEAKKER – 1749 – RH280, 95

Een perceel saeyland: den Spieacker, 4½ gemet.

SPIEAKKER – 1768 – RH 281, 144

Een perceel saayland: de Spieacker, 4½ gemet.

Spie: driehoek. Deze vorm gaf problemen bij het ploegen: het laatste stuk van de akker moest dan gespit worden.

SPIJK – 1521 – R428, 227V

Een half bunder beemden: de Spijck, bij de Hoeve Spreeacker.

SPIJK – 1529 – R706, F39V

Een half bunder beemden: de Spyck.

SPIJK – 1541 – R709, 17V

Anderhalf bunder beemden: de Spyck.

SPIJK – 1542 – R709, 111

Een half bunder beempden: de Spyck.

Spek, spijk is in de Baronie geen bruggetje, zoals men wel veronderstelt voor het noorden van het land,¹⁵³ maar een 'in een waterloop uitspringende hoek land' (Germaans spika).¹⁵⁴ Een bruggetje werd hier schoor genoemd.

SPREEUWAKKER – 1511 – R419, F125V

Stuck lants: den Spreeacker, zeven lopensaet.

SPREEUWAKKER – 1521 – R428, 227V

Huys en land: de Spreeacker.

SPREEUWAKKER – 1528 – R705, F197

Een lopensaet lants: den Spreeacker, inde Overaasche acker.

SPREEUWAKKER – 1529 – R706, F39

Huysinge, schuere, kooye, hovinge en erffenisse met de erve daer aen liggende: den Spreeacker, zeven lopensaet tot Overaa.

SPREEUWAKKER – 1535 – R707, F133V

Zeven lopensaet lants: den Spreeacker (stond eerst Raemacker).

SPREEUWAKKER – 1541 – R709, 18V

Stuck lants met een bosken: den Spreeacker, zeven lopensaet.

SPREEUWAKKER – 1541 – R709, 17V

Henrick Jan Dyrven deelt op huysinge, schuere, kooye, hovinge en erffenisse mette toebeh. erve, zeven lopensaet: de Spreeacker, plus den Berchof, den Mispelter, dBolcxken, Ruelensheyninge, Staelsvelt, Heylaer..

SPREEUWAKKER – 1542 – R709, 86V

Stuck lants, een gemet: den Spreeacker, westwaerts aenden kerckpat.

SPREEUWAKKER – 1542 – R709, 110V

Henrick Jan Dyrven onderpand: huysinge, schure kooye hovinge en erffenisse mette toebeh. zeven lopensaet: den Spreeacker plus den Berckhof, den Mispelter, dBolcxken, Ruelensheyninge, Staelsvelt, Heylaer, Cortsvoort.

SPREEUWAKKER – 1552 – R711, 163V

Huysinge..westwaerts comende aen tstuck lant: den Spreeacker..Den Mispelter suytwaerts aenden Spreeacker.

SPREEUWAKKER – 1555 – R712, 87

Stuck lants: den Spreeacker. zeven lopensaet.

SPREEUWAKKER – 1567 – R714, F98V

Stuck lants: de Spreeuacker, zeven lopensaet.

SPREEUWAKKER – 1611 – RH 179-7

Den spreeacker, 3½ gemet.

SPREEUWAKKER – 1634 – P124, F9V

Zeven lopensaet landts mette huysinge daerop staende: den Spreuwacker, den Kerckpat west.

SPREEUWAKKER – 1652 – R725, 69

Een huys..metten Spreuwacker, 2½ gemet.

SPREEUWAKKER – 1665 – R727, 1V

Onderpand H. Rover Corn. X Adriaentien Corn. Pr. Maes: Huys met den Spreuwacker daeraen, vier gemet, oostwaerts 's heeren strate, westwaerts 't kerckstaetken.

SPREEUWAKKER – 1672 – R752, F91V

Stuck erven onder saeylant weyde en bosch, 2½ gemet: de Spreeuacker, westwaerts het Kerckstraetie.

SPREEUWAKKER – 1708 – R735, F37

Een perceel saeylant: den Spreeacker, vier gemet, westwaerts de Kerckstraet.

SPREEUWAKKER – 1708 – R735, F37

Een perceel saeylants: den Spreeacker, vier gemet, suytwaerts en westwaerts de kerkstraete.

SPREEUWAKKER – 1723 – P129, F39V

Zeven Loopen landts: den Spreeu Akker, de Kerkpadt west.

SPREEUWAKKER – 1742 – GP272, 179V

Drie gemet: den Spreeu-acker.

Akker behorend bij een huis de Spreeuw? Vergelijk de Spreeuw onder Bagven. Of een akker waar veel spreeuwen fourageerden. Die doen dat eerder in weilanden. Het toponiem heeft zich ook gehecht aan de boerderij die op de Spreeuwakker gebouwd werd.

SPRIETAKKER – 1635 – R723, 123

Stuck lants: den Sprietacker, een gemet westwaerts aenden kerckpat.

Spriet 'kwartelkoning', crex crex. Bekend is de volgende zegswijze: 'In mei leggen alle vogeltjes een ei, behalve de kwartel en de spriet die leggen in de meimaand niet.' De kwartelkoning komt inderdaad pas laat terug uit zijn winterkwartieren. Dat is ook een belangrijkste reden van zijn enorme achteruitgang de laatste decennia, nu het hooigras veel vroeger gemaaid wordt (begin mei, soms zelfs al eind april in plaats van juni). Leefden de kwartelkoningen vroeger ook in het graan? De naam Schriek slaat zowel op de kwartelkoning als de wateral (en ook nog op de sprinkhaan). In Rijsbergen kende men in elk geval de toponiemen Korenschriek en Weischriek. Zouden die dan resp. op de kwartelkoning (Engels corncrake!) en de waterral slaan?

De eerste maakt een geluid als een varken dat gekeeld wordt. De tweede maakt vooral 's nachts veel geluid, dat lijkt op een nagel die over een kam wordt gehaald. Schriek betekent waarschijnlijk 'schreeuwer'.¹⁵⁵ Schriek komt als toponiem onder anderevoor te Rijsbergen, Bedaf onder Baarle, Beerse, Ekeren en Essen.

Vroeger ging men voor de verklaring wel uit van ohd. scric 'sprong' en dan zou schriek slaan op op een oneffen terrein.¹⁵⁶

SPUIAKKER – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: den Spuiakker, drie bunder.

Te situeren bij K 210.

SPUIBEEMD – 1843 – N34, 57

Een perceel weiland: de Spuybeemd, twee bunder, dertien roede (K 43, 44).

SPUIBEEMDEN – 1760 – R1067

Schaarhout van de knotwilligen staande op de Spuy en Moolenbeemden, gebost in 1753.

Beemd bij een spui, een sluis.

STAALAKKER – 1723 – P129, F32

Twee loopen lands: den Staalakker, den pastoor in de Hage suyd.

Staal duidt op een heg rond een perceel, bestaande uit één rij bomen (de staalkanten). Men zou ook kunnen denken aan bezit van een familie Staal.

STAALVELD – 1521 – R428, 227V

Een bunder heyvelts, onder bos en land: 't Staelsvelt, bij Hoeve Spreeacker.

STAALVELD – 1529 – R706, F39

Een bunder heyvelts: Staelsvelt.

STAALVELD – 1541 – R709, 17V

Een bunder heyde: tStaelsvelt.

STAALVELD – 1542 – R709, 111

Een perceel heyvelts: Staelsvelt.

STAALVELD – 1552 – R711, 163V

Stuck erfs: Staelsvelt, onder lant en weyde, zeven lopensaet zuytwaerts aen Roelantsheyninge.

STAALVELD – 1555 – R712, 87

Stuck erfs: Staelsvelt, onder landt en weyde zeven lopensaet.

STAALVELD – 1634 – P124, F29V

Een bunder landts en weyde: Staelsvelt, den Addenberch oost en noort.

STAALVELD – 1699 – P126, F121

Een bunder landts en weyde: Staelsveldt, den Addenbergh oost.

Veld van een familie Staal, Stael.¹⁵⁷

STAP – 1883 – NBOC23,2254

Weiland bij den Stap, K 197.

STAPWEIDE – 1913 – BREDANAAR32, 1

Bouwhoefje met bouw en weiland: de Stapweide, K 714, 197 groot 1,46 hectare.

Weiland bij een stap, een klein trapje, om over een wal te kunnen.

STEDE, NIEUWE – 1525 – R705, F28

Pr. en Jan Pr. Jan Jacobs delen opte Nyeuwe stede te weten huysinge, schuere, kooye, hovinge en erffenisse met acht lopensaet lant tegens de Oude Stede over de straete, plus de Koeyweyde, plus tDonghelen..

STEDE, OUDE – 1525 – R705, F27

Erfdeling Pr.J. Jacobs:..oude stede daer wylen hon vader en moeder utgestorven zyn te weten huysinge, schuere, kooye, hovinge en boghaert en erffenisse, vijf loepensaet, plus dInroede, plus tGhoir..

STEDE, OUDE – 1535 – R707, F123V

Huysinge, schuere, kooye, hovinge en erffenisse mette toebeh. en erve daeraen liggende: dOude Stede, bezit van Hubrecht Peter Jans.

STEDE, OUDE – 1669 – R727, F255

Den Bueracker inde Oude Stede.

STEEKE – 1672 – R752, F93

Stuck weyden: het Steken, een gemet.noortwaerts sheeren stroom.

STEEKE – 1681 – R729, 208V

Een perceel beemden: het Stedeken, twee gemet, noortwaerts sheeren straet.

STEEKE, KLEIN – 1667 – RH274, 85

Stuck erven, hoff en gaersdries: t Cleijn Stedeken, honderd roede.

STEEKE, KLEIN – 1668 – GP261, 78

Cleijn Steken.

STEEKE, KLEIN – 1742 – GP272, 355

Een gemet.vanden Grasdries en 't Cleijn Stedeken.

Stede, stat, 'plaats in algemene zin'. Hier 'boerderij' en ook vaak 'deel van een aanstede', vaak het belangrijkste en grootste deel van een aanstede, waar de boer zijn graan verbouwde.

STELT – 1390 – AALM200

Anderhalf lopensaet land dat men heyt die Stelte.

STELT – 1415 – G, F16V

Anderhalf loepensaets lants datmen heit die Stelte.

STELT – 1415 – G, 86

Land dat men heit die Stelte.

Stuk grond met een lang, smal stuk eraan, lijkend op een stelt.

STERRENBOS – 1772 – R1091

Sterre of Ruytebosch.

Door een aantal wegen in een stervorm verdeeld bos.

STIKKEVOORD – 1415 – G, F16V

Lants in Stickenvort: tHofsteken.

STIKKEVOORD – 1627 – R722, 78

De Rijkens onder Rysbergen daer de paelscheydinge van de Hage en Rijsbergen: Stickenvoort tusschenbeyde leecht.

STIKKEVOORD – 1637 – R723, F168V

Tot Overa en eensints mede onder Rysbergen t'Stickenvoirt.

STIKKEVOORD – 1668 – GP263, 137V

Den Aelputh aen Stickevoort.

Stik 'steil'.¹⁵⁸ Dit woord zou vooral in het Rijnland voorkomen, maar is ook in de Baronie bekend. Hier een voorde met steile af- en oprijt. Voorde door de Weerij? Of door de Berkloop? Waarschijnlijk het laatste en dan een voorde in de weg van Overa naar Rijsbergen.

STIKKEVOORDSELOOP – 1634 – P124, F1V

D'Inroeden by de Langdongen, den waterloop van Stickevoort tusschen de Hage en Rijsbergen suyt.

STIKKEVOORDSELOOP – 1645 – R724, 213V

Stuck weyde, zuytwaerts Stickevoorts loop, west 's heeren stroom.

STIKKEVOORDSELOOP – 1650 – R725, 23V

Stuck weyden, west den Stickevoorts loop.

STIKKEVOORDSELOOP – 1723 – P129, F27V

't Rietven, Stiekevoortsloop west.

Waterloopje dat bij de Stikkevoord in de Weerij uitkomt. Hier lag de grens van Hage en Rijsbergen. In 1654 verklaart Jacob Cornelis Geerit Jacob Willems, 63 jaar, dat hij van zijn vader, die veertig jaar schepen en stadhouder van de schout was, gehoord heeft dat 'de scheypalen oft limieten van de Hage en Rijsbergen gaan via den Stickevoortsche loop tot in de Weechreyse, de Weechreyse westwaerts op tot teynde de erven van Peter Adriaen Sibb, tevooren Alaert Bastiaen Alaerts, soo verre de wethouders in de Haeghe altyt de schouw begaen hebben ende alwaer eertyts eenige willegen genaemt de Lange Willigen gestaen hebben..', R826, fol. 50v.

Is dit de waterloop die later de Berkloop genoemd wordt?

STIKVOORD – 1634 – P124, F1V

Den waterloop van Stickevoort.

Zie Stikkevoord.

STOKKENBOLK – 1525 – R705, F13

Drievierendeel bunder beemden: de Stockenbolck, aende Wegereyse.

STOKKENBOLK – 1529 – R706, F25

Drievierendeel bunder beemden: den Stockenbolc.

STOKKENBOLK – 1578 – R716, 10

Stuck beemden: den Stockenboylck, 3/4 bunder.

STOKKENBOLK – 1663 – RH274, 65V

Stuck weyden: den Stockenbolck, anderhalf gemet.

STOKKENBOLK – 1713 – R737, F40

Een perceel weidje: den Stockenbulck, half bunder.

STOKKENBOLK – 1740 – RH102, 110V

Een perceel hooij of weijland: den Stockenbulk, half bunder.

STOKKENBOLK – 1741 – RH279, 79V

Een perceel hooy of weyland: den Stockenbulk, half bunder.

STOKKENBOLK – 1794 – RH113, 84

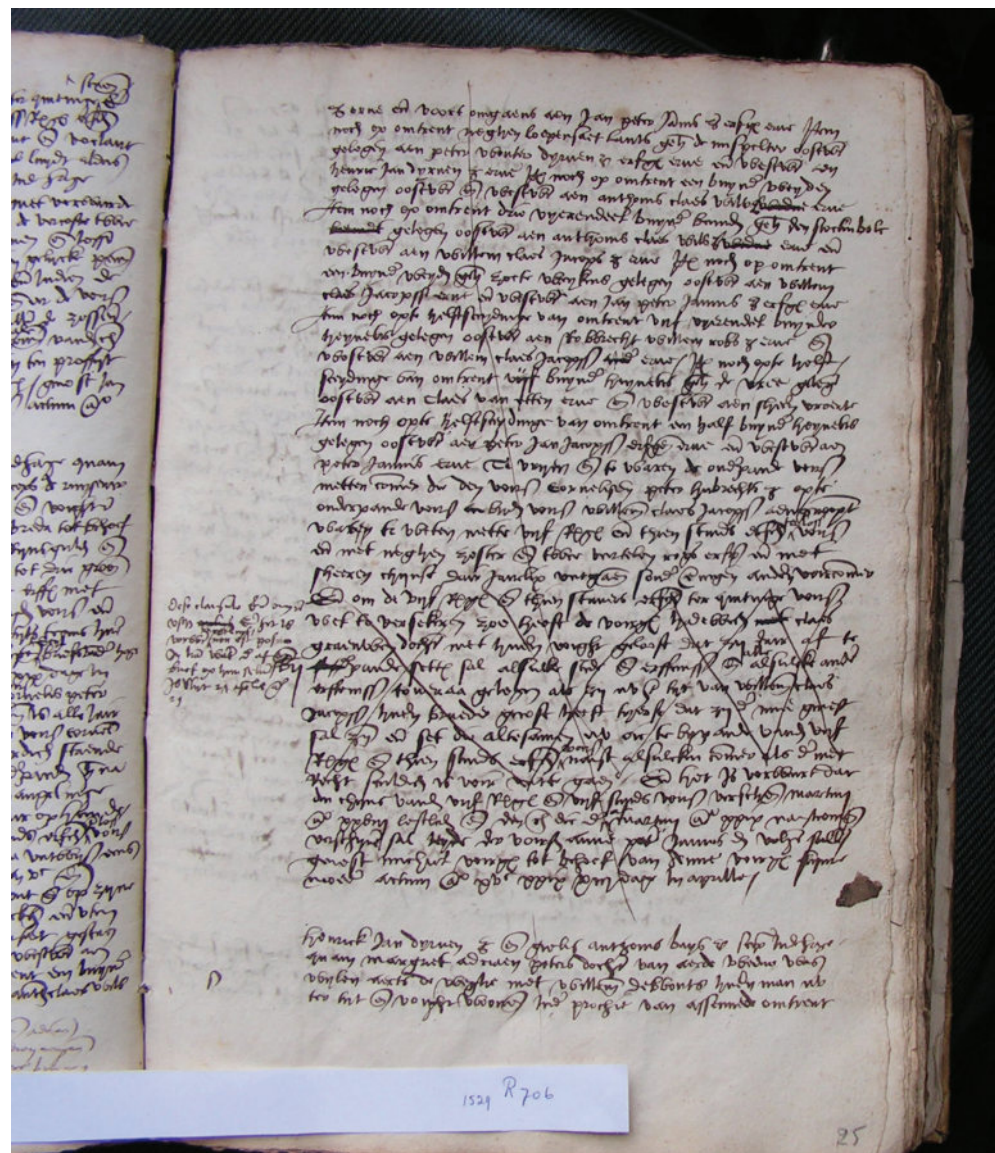
Een perceel hooyland: Stocken Bulck, half bunder.

STOKKENBOLK – 1935 – DE BOER 32, NR.30

Een perceel weiland: Stokkenbulk, groot 0,65 hectare. K 288.

Bolk 'omsloten perceel', meestal een inferieur perceel behorend bij een beter en groter perceel. Stok, 'boomstronk'.¹⁵⁹ In het Middelnederlands betekende stoc: 1.stam van een boom of plant 2.boomtak.¹⁶⁰ Volgens Smulders betekent stok 'paal, boom of stronk'.¹⁶¹ Ter plaatse zullen bomen gerooid zijn, waarvan de stronken nog in de grond zaten. Voor het maaien van hooigras zijn die stronken niet zo bezwaarlijk. Bij het ploegen is dat anders.

Percelen op Overa, genoemd in een schepensprotocol, onder andere de Stockenbolc, 1529, R706, fol. 25.

STOPENBEEMD – 1521 – R428, 227V

Een bunder beemden: den Stooopenbeemdt, met een heyveldeken, bij de hoeve Spreeacker.

STOPENBEEMD – 1529 – R706, F39V

Beemden: de Stooopenbeemdt met een heyveldeken daer aen gelegen.

STOPENBEEMD – 1541 – R709, 17V

Een bunder beemden: den Stooopenbeemdt.

STOPENBEEMD – 1542 – R709, 111

Een bunder beempden: den Stooopenbeemdt.

STOPENBEEMD – 1552 – R711, 164

Stuck beemden met een weyveldeken en boschken daeraen gelegen: den stooopenbeemdt, vier gemet, oostwaerts aen sheeren strate, westwaerts aende Marck.

STOPENBEEMD – 1555 – R712, 87V

Stuck beemden, een weyveldeken en boschken: Stooopenbeemdt, vier gemet, westwaerts aende Marck, oostwaerts aen sheeren strate.

STOPENBEEMD – 1611 – RH179-7

Twee weykens: Stooopenbeemdt en de Hooge Veldekens, 2½ gemet.

STOPENBEEMD – 1652 – R725, 69

Twee weykens, hoogveldeken en bosken: Stoppenbeemt, drie gemet, oost s'Heeren strate, west en noord de Weeryse.

STOPENBEEMD – 1665 – R727, 2

t Hoogveldeken en boschken: Stooopenbeemt, drie gemet, oostwaerts 's heeren strate, west en noordwaerts de Weereyse.

STOPENBEEMD – 1672 – R752, F92

Stuck erven, weyde: Stooopenbeemt, twee gemet, noordwaerts sheeren Stroom.

STOPENBEEMD – 1680 – R729, 142V

Stuck erven, wijde synde: Stooopen beemt, twee gemet.

STOPENBEEMD – 1694 – R732, 53V

Een perceel wweylants: Stooopenbeemt, twee gemet, noordwaerts s'heeren stroom.

STOPENBEEMD – 1695 – RH196, 124

Twee gemet, weyde: Stooopenbeemt, aent Mastbosch by de Papenmuts.

STOPENBEEMD – 1708 – R735, F35V

Een perceel beemden ofte weyde: Stooopenbeemdt, twee gemet, noordwaerts de Weerijse oft sheeren stroom.

STOPENBEEMD – 1708 – R735, F35V

Een perceel beemden ofte weijde: Stooopenbeemdt, twee gemet, noordwaerts de Weerijse ofte sheeren stroom.

STOPENBEEMD – 1715 – RH277, 12V

Een half bunder weyde: Stooopenbeemt, aende Weerrijse tegenover t'Mastbosch.

STOPENBEEMD – 1742 – GP272, 233V

Zes gemet: Stooopenbeemt.

Beemd, 'hooiland', in bezit van de familie Stopen. Vergelijk Heyn Stoop, Lambrecht Henrick Stoops, Henrick Anssem Stoops, 1456, Gilze.¹⁶² Paulus Willem Stoops, 1678, R729, fol. 55.

STOPENBERG – 1310 – CER, I, 103

Over die heide ten Stopenberghe.

STOPENBERG – 1634 – P124, F96V

Den Woytsbeempt, aen Stopenberch, de Weechreyse west.

STOPENBERG – 1699 – P127, F434

Den Wolfsbeemt aen Stopenbergh, de Weghreyse west.

STOPENBERG – 1723 – P129, F48

Heyde en weyde aan den Stopenberg, de Wegreyse west.

Moeten we in Stoop Germaans staupa, 'steil' zien (vergelijk Stoppenberg in Duitsland)?¹⁶³ Vergelijk ook Engels steap. Dan een steile berg. Dat Stopen hier een familienaam zou kunnen zijn, is niet erg waarschijnlijk, enerzijds gezien de zeer vroege datum van de eerste vermelding (1310!, zie ook onder Boeimeer), anderzijds omdat berg-namen niet vaak samengesteld zijn met een familienaam. In 1500 wordt Gherit Stoops genoemd als schepen in Rijsbergen;¹⁶⁴ in 1375 komt te Ravels ene Jo. Stoeps voor.¹⁶⁵

De Stopenberg komt dus al in het jaar 1310 voor. Berg-namen, en zeker zulke oude, worden niet vaak gecombineerd met persoonsnamen.¹⁶⁶

STOUWDREEF – 1741 – R1055

Van het Oude hekken tot aan de Stouwdreef

STOUWDREEF – 1797 – R1097

De Stouddreeff.

STOUWDREEF – 1844 – P454, F11

De Papemuts, noort de Bouvignesche dreef, oost de Stouwdreef, zuid de Heldreef, west de Lange dreef.

Dreef waarlangs vee gestouwd werd. Dreef hoort bij drijven, hetgeen dus ook op het stouwen van vee wijst, maar kreeg later de betekenis 'weg met bomen erlangs'.

STRAATAKKER – 1527 – R705, F140V

Een veertelsaet lants: de Straetacker.

STRAATAKKER – 1529 – R706, F27

Stuc lants: de Straetacker, een veertelsaet.

STRAATAKKER – 1534 – R707, F75

Een veertelsaet lants: den Straetacker.

STRAATAKKER – 1551 – R711, 144

Een bunder landts: tPoelooven en den Straetacker, oostwaertsen suytwaerts aende gemeynte: den Herstal.

STRAATAKKER – 1565 – R470, F126V

Stuck lants, een veertelsaet: den Straetacker.

STRAATAKKER – 1579 – R716, 28

Een bunder lants: t Poelloeven en den Straetacker, tegens de huysinge over de strate.

STRAATAKKER – 1667 – RH274, 84V

Stuck zaeylant: de Straetacker, een gemet.

STRAATAKKER – 1668 – GP263, 78

Vant Straet - en Cleijn ackerken mette Boonhoff, twee gemet.

STRAATAKKERKE – 1668 – GP263, 62

Vant Straetackerken mettet cleijn Ackerken en de Boonhoff, twee gemet.

STRAATAKKERKE – 1742 – GP272, F355

Twee gemet van de straat-en Kleijn Ackerken met de Boonhof aldaer.

Akker gelegen aan een straat of van een familie Van der Straten. Vergelijk Lysbeth van der Straten, 1422.¹⁶⁷

STRIJBEEMD – 1422 – ND12006,F49

Jan die Feijter opten Strytbeempt in die Haghe in die Prochie van Etten, cijns negen denier Lovens.

STRIJBEEMD – 1613 – ND8974, F588

Van den Stribeemt by tHout.

STRIJBEEMD – 1668 – GP263, 145

Den Strybempt.

STRIJBEEMD – 1721 – RH97, 2V

Een perceel hoylant, 2½ gemet: den Strijpbeemt, nevens de revier: de Weerrijse tegenover het Mastbosch.

STRIJBEEMD – 1724 – RH98, 40

Een perceel weij- oft hooylandt, 2½ gemet: den Strijpbeemt, tegenover het Mastbos, nefens de Riviere de Weerrijse.

STRIJBEEMD – 1760 – RH107, 118V

Een perceel weylant: den Strybeemd, 2½ gemet. west de Riviere.

Strij kan gevormd zijn uit strijd.¹⁶⁸ De Strijbeek vormt bij Chaam en Strijbeek de grens van het Land van Hoogstraten en het Land van Breda. Onder Ulecoten heet hij de Oude Loop. Namen met strijd komen meer voor: die Stribeemdt onder Oosterhout, 1442; Strijbos bij Gemert, Strijdwaard bij Tiel, de Strijdmaden te Roosendaal; Strijbroek, Strijmeersch en Strijland in België.¹⁶⁹ Men zou in combinatie met beek ook kunnen denken aan een andere verklaring: Striene, de riviernaam, zou een Germaanse wortel streuno bevatten, bij IE *sreu 'vloeien' met ingeschoven t.¹⁷⁰ Zo ook bij Strijbeek? Tenslotte is er nog een ontwikkeling Strijpbeemd > Strijbeemd mogelijk. Maar de oudste vorm van de Strijbeemd is Strytbeempt, dat lijkt toch wel te wijzen op een conflict. Bevreemdend is de attestatie uit 1422 dat de Strytbeempt in die Haghe lag, maar onder de prochie van Etten. Het lijkt vrijwel onmogelijk

dat de parochie Etten zich ooit uitstreckte tot Overa. Ook de cijnspost volgende op die van Strybeempt is merkwaardig: het betreft hier een post op Voslake in die Haghe! Voslake ligt aan de westkant van Etten, kilometers van Hage verwijderd. Het perceel was cijnsplichtig aan de Johanneters (eerst aan de Tempeliers).

STRIJKBOS – 1753 – RH280, 156

Een perceel land: het Strijkbosch, half bunder.

STRIJBOS – 1921 – DE BOER18, NR.51

Schaarhout in het Strijbosch.

Is Strijkbos ontstaan uit Strijbos? Maar er zijn geen oude vermeldingen van Strijbos. Eerder identiek met Struikbos. Zie aldaar.

STRIJP – 1507 – R417, F197V

Lants: de Strypt.

STRIJP – 1514 – R421, F155V

Stuck lants: de Stryp, twee lopensaet.

STRIJP – 1541 – R709, 32

Stuck lants: de Stryp, half bunder inde Overaasche Acker, noortwaerts aende Hese.

STRIJP – 1547 – R710, F94V

Stuck lants: de Stryp, half bunder inde Overasche acker.

STRIJP – 1550 – R711, 35

Stuck lants: de Stryp, inde Overaasche acker, half bunder.

STRIJP – 1554 – R712, 46

Stuck lants: de Stryp, half bunder int acker.

STRIJP – 1709 – R735, F92V

Een perceel saylant: de Strijp, vier gemet.

STRIJP – 1758 – RH107, 55

Een perceel saayland: de Stryp.

STRIJPEN – 1528 – R705, F197

Vyff lopensaet lants: de Strypen inde Overasche acker.

STRIJPEN – 1533 – R706, F191

Een halff bunder lants midden int acker: de Strypen.

STRIJPEN – 1846 – N 4, 258

Een perceel bouwland: de Strijpen, een bunder, 86 roede (K 170).

STRIJPT – 1510 – R419, F226

Stuck lants: de Strypt, drie lopensaet.

Strijp 'lang en smal perceel', vaak in de dorpsakker gelegen, maar ook wel in moergebieden.

STRIJPAKKER – 1902 – BREDANAAR21, 289

Schaarhout op de Strijpakker.

STRIJPBOS – 1902 – BREDANAAR21, 289

Schaarhout op het Strijpbosch.

STRIUKBOS – 1716 – R738, F14V

Een perceel saeylant met het weyken daer aen gelegen: het Struyckbos, 2½ gemet op Overa.

STRIUKBOS – 1749 – RH280, 109

Een perceel land: het Struykbosch, half bunder.

Gerooid bos waarvan de struiken, de wortels nog in de grond aanwezig waren? Of bezit van een familie Struik? Vergelijk Aert Jans Struyck, 1673.¹⁷¹

STRIJPLAND – 1921 – DE BOER18, NR.51

Schaarbos op Strijpland.

STUK IN DE VARENT, ACHTERSTE – 1703 – R734, F48

Een perceel soo weyde als heyde: het Agterste Stuck inde Varent, anderhalf bunder, westwaerts de Weerreyse.

Zie Varent.

SULKER – 1521 – R428, 228

Twee lopensaet land: de Sulcker.

SULKER – 1533 – R706, F167V

Twee lopensaet lants: de Sulcker.

SULKER – 1608 – R719, F68

Twee lopensaet lants: den Sulcker.

Sulker, surkel, 'zuring', mogelijk veldzuring, *Rumex acetosella*.¹⁷² Deze soort groeit op arme zandgronden.

TARWEAKKERKE – 1883 – NBOC23,2208

Een perceel bouwland: Tarweakerke, 45 are, K 13.

TEEAKKER – VM

Kadastraal perceel: Bij K 210.

Akker in de vorm van een letter T?

TEUNEMANHUISAKKER – 1708 – R735, F37

Een perceel soo saeylant als driessen: Teuneman Huys-acker.

R. Dodoens:
Cruydtboeck, Zuring.

Huisakker, 'tegen het huis, de boerderij, gelegen akker'. Hier van Teuneman.

TEUNENDRIES – 1748 – RH280, 70

Een half gemet saeyland: Theunendries.

TEUNENDRIES – 1763 – RH107, 258V

Half gemet.saeyland: Theunendries.

TEUNENDRIES – 1771 – RH108, 234V

Een perceel saaylant: Theunendries, half gemet.

Dries, 'huisweide'of 'uitgeputte akker', hier van de familie Teunen of een persoon Anthonis.

TEUNTJESHEINING – 1551 – R711, 97

Wech neven den Breeacker naer Thoenkens heyninge.

TEUNTJESHEINING – 1565 – R470, F126V

Stuck lants: Theunkensheyninge een bunder mette weyken daer noch achter aenliggende.

Heining van Teuntje.

TICHELEN – 1731 – RH100, 125

Weijlant in Tiggelen tot Over â, westwaerts en noortwaerts de reviere de Weerrijse.

TICHELEN – 1761 – RH281, 79

Een bunder weyland in Tichelen.

Plaats waar tegels gebakken werden? Of waar die gevonden werden (Romeinse?). Vergelijk Tichelt en Steentichelt onder Rijsbergen.¹⁷³ Hier zijn veel Romeinse oudheden gevonden ¹⁷⁴. Een plaats waar tegels gebakken werden heette in de late middeleeuwen een tichelrie: in Breda komt in 1352 die Tieghelrie voor en bij Hoogstraten in 1478 een tichelrie¹⁷⁵.

TIELMANSHEINING – 1444 – AALM.200

Een stuck erfs: Tyelmansheininge, onder heide en landt.

TIELMANSHEINING – 1634 – P124, F92

Een bunder lants int Cromgoir, eertyts Thielmansheyninge en nu den Hoyberch.

TIELMANSHEINING – 1699 – P127, F415

Een bunder landts int Crom Goor: Thielmans hejninge en nu den Hojbergh.

Heining van de familie Tielmans. Vergelijk Peter Tielmans te Gilze.¹⁷⁶ Jan Tielmanszone, 1400, GAB, Afd.III-21, nr.353.

TIELSAKKER – 1551 – R711, 144

Vijf lopensaet lants: den Thielsacker.

TIELSAKKER – 1579 – R716, 28

Vijf lopensaet lants: den Thielsacker, met eenen blocxken daeraen liggende.

Bouwland in bezit van een peroon Tiel of een familie Tiels.

TOEMAATWEIDE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op de Toemaatweide.

TOEMAATWEIDE – 1906 – BREDAANAAR25, 285

Schaarhout op de Toemaatsweide.

TOEMAATWEIDE – 1932 – DE BOER 29, NR.12

Een perceel weiland: de Toemaatweide, een hectare.

Toemaat ofwel etgroen, tommerd, nagras, het gras dat in een weiland groeit nadat het gehooïd is.

TOONTJESHEINING – 1517 – R424, 146

Stuck lants: Toenkensheyninge, drie lopensaet.

TOONTJESHEINING – 1527 – R705, F140V

Een veertelsaet lants: Thoenkensheyninge, metten boschken daer aen gelegen.

TOONTJESHEINING – 1529 – R706, F27

Stuck lants met boschken: Thoenkensheyninge, een bunder.

TOONTJESHEINING – 1534 – R707, F75

Een halff bunder lants: Thoenkensheyninge.

TOONTJESHEINING – 1567 – R472, 1

Thoenkensheyninge.

Zie Teuntjesheining.

TORENDREEF – 1709 – GAB 1971-448

De Torendreef tussen Boschhek en de Houtbrug.

TORENDREEF – 1844 – P454, F20, 36

Het Haags bosch, west de torendreef; De torendreef, beginnend aan het Haagsche hekken en loopende tot de Bouvignesche dreef, bezet met 177 beuken van 31 tot veertig jaar.

Dreef gericht op de toren van Princenhage, die op kilometers afstand al te zien is. Ook de Haagsedreef genoemd. De Torendreef tussen Boschhek en de Houtbrug is de Dr. Schaepmanlaan.

TRANCHEE – 1634 – ND1205, 78

Tusschen de Tranchee en den wech loopende nae de Houdtsche brugge.

TRANCHEE – 1715 – RH277, 12V

Aende Oude Molens by de Trenche.

TRANCHEE – 1756 – R1064

De Zuidzijde aan de Nieuwe dreef: de Tranchee, beginnende van het Haagse Hekken en strekkende oostwaarts tot het Ginnekense hekken.

TRANCHEE – 1762 – R1069

De nieuwe dreef aan de zuidzijde van dezelfde: de Tranchee, beginnende aan het Haagse Hekken en strekkend oostwaarts, tot het Ginnekse hekken.

TRANCHEE – 1772 – R1091

Tranche.

TRANCHEE – 1799 – R1099, 4

Het Haagsche bosch aan de zuidzijde van de nieuwe dreeff: de Tranché.

TRANCHEE – 1818 – P32

Het Haagse bosch en de Tranchee, achttien bunder (in het Mastbos).

TRANCHEE 1819 – P29, F14V

Perk: het Haagsche Bosch en de Tranchee, achttien bunder, beplant met zeventigjarige mastboomen en schaarhout.

Tranchee, 'loopgraaf, greppel'. Rond 1625 vroeg de boswachter van het Mastbos Jacob Gielissen om 'seeckere trencheen ofte wercken vant Beleghe van Breda' te mogen slechten en daarna te kunnen gebruiken als bouwgrond ND1023, fol. 644. Hier meer in de zin van doorsnijding (de latere Burgemeester de Manlaan).

TRANCHEEDREEF – 1844 – P454, F37

De Trancheédreef, loopende van het Ginnekense tot het Haagsche hekken, begroeid met 409 eiken van minder dan tien jaar.

TRANCHEEWEG – 1878 – P401, 1640

De Tranchez weg, lang 550 meter.

Later abusievelijk de Fransedreef genoemd. De huidige Burgemeester de Manlaan.

TRUIENHOF – 1634 – P124, F73V

Drye lopensaet landts: den Herstal off Truyenhoff.

TRUIENHOF – 1699 – P126, F334

Den Herstal op Truyenhoff.

Hof, 'met heggen omgeven stuk grond dicht bij de boerderij', hier van Geertruyd.

TRUILANDSHOF – 1636 – GP261, 4V

Lant: truylantshoff.

Verkeerd voor Truienhof?

TURFVAART, OUDE – 1671 – R728, F7

Stede., vijf bunder, westwaerts de Oude Torffvaert.

TURFVAART, OUDE – 1748 – RH280, 61V

Den Ouden Deusingenberg, oost de Oude turffvaert.

Turfvaart naar Zundert. Turfvaarten werden na het opraken van het moer niet meer onderhouden en vervielen daardoor vaak tot slootjes, terwijl de daling van de grondwaterspiegel die slootjes weer droog zette. Zie ook onder Boeimeer en Effen.

TURFVELDEN – 1709 – GAB 1971-448

De Torffvelden, een perk in het Mastbos.

TURFVEN – 1844 – P454, F8

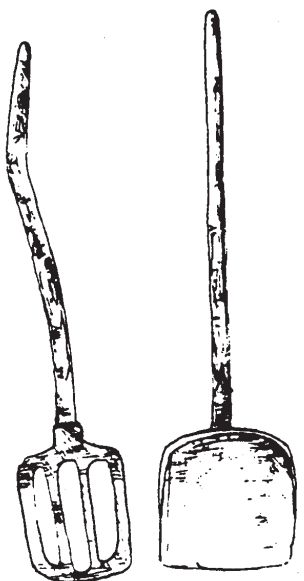
Perk: het turfven, noord de Frederiksdreef, west de Lange Dreef, oost de Mastdreef en zuid de Kraayery en Rygery en Oude Postbaan. Begroeid met dennen van tien tot honderd jaar.

TURFVEN – 1847 – N157, 570

Turfven.

Ven waarin turf zat. In alle vennen ontstond turf door het afsterven van de waterplanten. Na eeuwenlange ophoping van organisch materiaal kon er turf gestoken worden.

‘Turf wordt niet uit den grond gehaald: het is de oppervlakte der hei met de wortels, ‘schadden’. Hij kan alle dertig jaar gestoken worden. Zulk tijdverloop is een ‘turfsteek’.¹⁷⁷ In de Limburgse Kempen was het interval op de plaatsen met veenmos waar ‘brandzoden’ gestoken werden einde negentiende eeuw echter veel korter: daar werden om de vijf jaar (of zelfs omde twee of drie jaar) schabberten gestoken. Dit gebeurde met de vlik of steekschop, een schop met opstaande rand, waardoor telkens een deel van de veenmosvegetatie bleef staan en weer snel kon aangroeien.¹⁷⁸

Turfriet en turfschop.

**Adelaarsvaren,
ptidium aquilinum.**

VAANAKKER – 1708 – R735, F38

Een perceel saeylants: den Vaenacker, drie gemet, suytwaerts en westwaerts de Kerckstraete.

VAANAKKER – 1748 – RH280, 70

Een perceel saeyland: den Vaenacker, een bunder.

VAANAKKER – 1763 – RH107, 258v

Een perceel saeyland: den Vaanacker, een bunder.

Uit varen is door syncope van de –r tussen twee klinkers vaen ontstaan. Zie Varenakker.
Akker waar adelaarsvarens groeiden.

VALKENIERSVEN

Ven in de Galderse heide, ongeveer op de plaats van de huidige Galderse Meren.

Op de grens met Galder gelegen. Vergelijk het Valkeniersheiveld, Valkeniershoek en Valkeniershuisje aldaar.¹⁷⁹ Vergelijk ook de vermelding uit 1749: een hyvelt gelegen onder Galder, daar de Valkeniers haar plaats hebben, R Ginneken 93, fol. 58. Op de heidevelden in de Baronie werden door valkeniers veel valken verschalkt. De valkenier zat een een legge of tobhut en lokte een valk of andere roofvogel met een duif (aan een touw).

VALKENWEIDE – 1742 – GP272, F402

2½ gemet van de Valkenweyde.

Weiland in de buurt van het Valkeniersven.

VANDAKKER – 1918 – BREDANAAR37, 72

Bouwland: de Vandakker, K 234, groot 88 are.

Door samentrekking ontstaan uit Varentakker.

VARENAKKER – 1541 – R709, 18v

Stuck lants: den Varenacker, acht lopensaet.

VARENAKKER – 1567 – R714, F98v

Stuck lants: de Varenacker, een veertelsaet, in dacker.

VARENAKKER – 1610 – R719, F169

Stuck lants: den Varentacker, een veertelsaet.

Akker waar in de heg varens groeiden, waarschijnlijk de Adelaarsvaren, *Pteridium aquilinum*, een giftige en onsmakelijke soort die nog tientallen jaren kan groeien op plaatsen waar bos gerooid is (op zure zandgronden). De soort is vergiftig, kankerverwekkend. De plant bevat ecdyson, een hormoon waardoor vliegenlarven extra snel vervellen, hetgeen leidt tot mini-vliegen en verminkte exemplaren, die zich niet voortplanten. Mogelijk kenden de boeren deze werking van de varen en gebruikten ze hem als vliegenbestrijder. De plantennaam varen

komt voor het eerst in het Nederlands voor in 1226/1250.¹⁸⁰

Vaar kan in toponiemen ook staan voor 'onvruchtbaar'.¹⁸¹

VARENAKKERKE – 1687 – RH276, 9V

Een perceel lants synde heygoet: het Varent Ackerken, teynden den Huysacker, anderhalf gemet.

Heygoet zal slaan op percelen die uit de heide ontgonnen waren of zelfs nog heide waren.

VARENT – 1445 – R717, 13

erfs inde Varent.

VARENT – 1507 – R417, F197V

Stuck erven: de Varent, vijf bunder.

VARENT – 1510 – R419, F226

Huysinge, schure, hoving en erffenisse mette huere toebeh. mette erve daeraen liggende, vijf bunder: de Varent.

VARENT – 1565 – R714, F68V

Stuck lants: de Vaernt, onder landt, weyde en heyde, westwaerts aende Weegreyse.

VARENT – 1667 – R727, 97

Stuck weijden: de Varent, een bunder.

VARENT – 1668 – GP263, 128V

Weijde: de Varent.

VARENT – 1708 – R735, F56

Een perceel soo groese als heyde: de Varent, half bunder aende Weerrijse.

VARENT – 1714 – RH277, 4V

Een bunder soo land weyde als moerputten: de Varend.

VARENT – 1714 – RH277, 4V

Half gemet landts: de Vaerend.

VARENT – 1724 – RH98, 44

Een perceel soo heyde als weyde: de Varent, westwaerts de rivier de Weerrijse.

VARENT – 1742 – GP272, 96

Drie gemet nieuw land: de Varend.

VARENT – 1753 – RH280, 166

Een perceel slegt saeylant: de Varent, twee bunder.

VARENT – 1763 – RH281, 119

Een perceel slegt zaayland: de Varent, twee bunder.

VARENT, ACHTERSTE – 1667 – R727, 98V

Heyvelden, een bunder: de Achterste Varent.

VARENT, ACHTERSTE – 1699 – R733, F63

Een perceel heyvelts, een bunder synde het Voorste van het achterste Varent.

VARENT, HOGE – 1718 – ND8997, F102

Twee gemet lants: de Hooge Varent.

VARENT, LAGE – 1718 – ND8997, F102

Een perceel lant en weyde: de Leege Varent, half bunder.

VARENT, VOORSTE – 1667 – R727, 97V

Weyde, half bunder synde de achterste helft van de Voorste Varent.

Varent kan gevormd zijn uit varen + collectiefsuffix -t. De gehuchtsnaam Varent is gevormd uit Varenhout.

Zie verder onder Varenakker.

VARENTAKKERKE – 1667 – R727, 97

Stuck lants: het Varent Ackerken, een gemet.

VARENTAKKERKE – 1703 – R734, F47V

Een perceel saeylant: het Varentackerken.

VARENTAKKERKE – 1724 – RH98, 44

Een perceel zaaylant: het Varentackerken, een gemet.

VARENTAKKERKE – 1753 – RH280, 165

Een perceeltie saeylandt: het Varentakkerken, een gemet.

VARENTAKKERKE – 1763 – RH281, 119

Een perceel zaayland: het Varentakkerke, een gemet.

Akker bij het gebied Varent.

VARENTJE – 1547 – R710, F95

Stuck beemden, een bunder: tVernken, opte Wegereyse.

VARENTJE – 1688 – RH276, 22

Een half bunder weyde, seer sleght goet: het Varentie.

VARENTJE, HOOG EN LAAG – 1768 – RH281, 143V

Een perceel weyde: tHoog en laag Varentie.

VARENTSTRAATJE – 1699 – P127, F625V

Stede: Muysenbergh, het Varentstraetjen west.

VEERTELZAAD – 1662 – RH274, 43

Stuck zaeylandt: de Veertelsaet, anderhalve gemet.

VEERTELZAAD – 1706 – R734, F124V

Een perceel saeylants: de Veertelsaet, twee gemet.

VEERTELZAAD – 1749 – RH104, 198V

Een perceel zaeyland: de Veertelsaat met de Claverweyde en den Peeacker, vijf gemet.

VEERTELZAAD – 1755 – RH280, 210

Een stuck saeyland: de Veertelsaet.

VEERTELZAAD – 1794 – RH113, 81

Drie perceel zaayland: Pee acker, Claverweijen en Vertelsaat.

VEERTELZAAD – 1919 – BREDANAAR38, 176

Een perceel bouwland: de Veertelzaad, K 167, 168, 169, groot 1,77 hectare.

VEERTELZAAD – 1836 – N 6403, 82

Een perceel zaailand: de Veertelzaad, een bunder, 29 roede.

Een veertelzaad is gelijk aan vier lopenzaad. Als we de grote lopenzaad nemen van 0,21 hectare komt een veertelzaad op 0,84 hectare. In de vermelding van 1706 wordt als oppervlak een grootte van twee gemet opgegeven, dat is precies gelijk aan vier lopenzaad, ofwel een veertelzaad.

VEINTJE, HOOG EN LAAG – 1748 – RH280, 61

Een perceel weyde, half bunder: t Hoog en Laege Veyntje, west de Weereys.

Waarschijnlijk ontstaan uit Varentje.

VEKEN, OUD – 1654 – R826, F52

Ende soo voorts op t Oude Veken ontrent de huysinge van den boschwachter.

Veken: hek van palen en gevlochten takken.

VELD, KORT – 1534 – R707, F81

Een bunder heyvelts: t Kortevelt.

VELD, NIEUW – 1533 – R706, F167V

Een gemet heyvelts: dNyeuvelt.

VELD, NIEUW – 1578 – R716, 10

Stuck lants: dNyeu velt.

VELD, NIEUW – 1594 – R717, 98

Vier percelen erfs, gedeeltelyck beplant streckende tot het Nyeu velt.

VELD, NIEUW – 1634 – P124, F92V

Zes bunder Heyden en vroenten tegenover de Hoeve (van Joffr. El. Roovers) over de Heerbaene: het Nieuwvelt.

VELD, NIEUW – 1667 – RH274, 85

Stuck erven: tNieuw Velt, twee gemet.synde heyde met ennige groes.

VELD, NIEUW – 1668 – GP263, F78

Vant Nieuwvelt, drie gemet.

VELD, NIEUW – 1699 – P126, F416V

5/4 bunder heyde en vroenten: het Nieuw Velt, ingenomen 1554.

VELD, NIEUW – 1713 – R737, F39

Een perceel soo lant als heyde: t’Nieuw velt, zes bunder.

VELD, NIEUW – 1740 – RH279, 66

Een perceel zaeyland: het Nieuw Velt, acht gemet.

VELD, NIEUW – 1740 – RH102, F112V

Een perceel zaeyland: het Nieuw velt, acht gemet, oost de Overasche Heyde.

VELD, NIEUW – 1779 – RZ282, 25

Nieuwveld, een gemet.

VELD, NIEUW – 1794 – RH113, 86

Een perceel zaayland: het Nie velt, twee bunder.

VELD, NIEUW – 1932 – DE BOER 29, NR.7

Een perceel bouwland ten oosten van den Peeakker: Het Nieuw Veld, K 737. Groot 1,95 hectare.

VELD, VOORSTE NIEUW – 1779 – RZ282, 25

Voorste Nieuwveld, half bunder.

VELDJE – 1634 – P124, F28V

Twee bunder landts en erffs met vijftig roede: tVeldeken, tusschen thuys en schure.

VELDJE – 1699 – P126, F116

Vijftig roeden: t'Veldeken, tusschen t Huijs en de schuere, de Dasvennen west.

VELDJE – 1723 – P129, F38

Twee bunder lands en erfs met 50 roede: het Veldeken..de Dasvennen west.

VELDJE – 1794 – RH113, 86

Een perceel weyde: het Velleken, een gemet.

VELDJE – 1933 – DE BOER, 30, NR.38

Een perceel bouwland: Het Veldje, ten oosten van de Heistraat, groot 0,73 hectare. K 357.

VELDJE OVER DE STRAAT – 1667 – RH274, 85

Stuck weijden en erven: tVelleken over de straet, zestig roede.

VELDJE, ACHTERSTE – 1669 – R727, 255

Stuck lants: d'Achterste Veldeken, een bunder, noort de Ses Buynderen.

VELDJE, HOOG – 1667 – R727, 2

Twee weykens: t Hoochveldeken en Stooopenbeemt, drie gemet.

VELDJE, NIEUW – 1723 – P129, F31

225 roede lands: het Nieuw Veldeken.

VELDJES – 1667 – R727, 97V

Voorste van de Vellekens.

VELDJES – 1668 – GP263, 124

De Vellekens.

VELDJES – 1712 – R736, F173V

Een perceel saeylant: de Veldekens, een gemet.

VELDJES – 1714 – RH277, 4

Een perceel weyde: de Vellekens, half bunder.

VELDJES – 1742 – GP272, 281V

Zes gemet: de Vellekens.

VELDJES – 1760 – RH107, 118

Een perceel saeylant: de Veldekens, een gemet.

VELDJES, HOGE – 1611 – RH179-7

Twee weykens: Stoopbenbeempt en de Hooge Veldekens, 2½ gemet.

VELDJES, HOGE – 1742 – GP272, 62

de Hooge Weereijs en de Hooge Vellekens.

Veld, 'woeste grond' en later (vanaf de dertiende eeuw) ook de naam van het in cultuur gebrachte land. Veld komt in het Nederlands voor het eerst in 802/817 voor¹⁸².

VENEN, LAGE – 1818 – P32

De Laage Veenen, negentien bunder, 333 roede, in het Mastbosch.

Importnaam, door een boswachter uit het noorden des lands ingevoerd? Veen komt in de Baronie niet voor, men gebruikt steeds de term moer.

VENNEKE, ACHTERSTE – 1794 – RH113, 89

Een perceel weijde: het Agterste Venneken, een gemet, west de Weereijs.

VENNEKE, VOORSTE – 1794 – RH113, 89

Een perceel weijde: het Voorste Venneken, een gemet.

VENNEKENS, LAGE – 1709 – GAB, 1971-448

De Leege Vennekens, op de plaats die later het Gagelven genoemd wordt.

Ven 'plas in de heide'. De tafel van de H. Geest van Breda bezat in 1634 een buynder vens of moers onder d'water gelegen, op Overa, 1634, P124, fol. 22v.

VENTJE, HOOG EN LAAG – 1725 – RH277, 147

Half bunder weijde: het Hoogh en Laagh Ventie.

VENTJE, HOOG EN LAAG – 1749 – RH104, 199v

Een perceel weyde, half bunder: tHoog en Laag Veyntie, west de Weereys.

Ventje is waarschijnlijk ontstaan uit Varentje.

Spitten op een domein.

VERBRAND BOS – 1742 – R1056

De perken in het Mastbosch genaemt de Braaken, het verbrande Bos en het Ginnekense dreefken.

VERBRAND BOS – 1746 – R1058

Nieuw Bosch in de Braaken oft het Verbrande Bosch.

VERBRAND BOS – 1748 – R1059

Verbrande Bosch.

VERBRAND BOS – 1761 – R1068

In de Brakken of het Verbrande Bosch.

VERBRAND BOS – 1857 – N165, 2883

Verbrand Bosch.

Gedeelte van het Mastbos (onder Ginneken) dat ooit door brand verwoest was.

VERHOF – 1415 – G, F16V

Twee loepensaets lants dat gheheiten es den Verhof.

Waarschijnlijk is ver een neenvorm bij vaar 'onvruchtbaar'. Maar in Vlaanderen staat Verre-land voor 'land dat buiten de hofsteê ligt en door den boer wordt gebruikt'.¹⁸³ Dan dus ver in de zin van ver verwijderd.

VERLAAT – 1790 – RH112, 192V

Hooyland by het Verlaat, zuid de Weerreys.

Een verlaat is een sluis.

VERNKE – 1550R711, 35V

Stuck beemden: het Vernken, een bunder opte Weghreyse.

Zie Varentje. Vernke < vaernke.

VIJF LOPENZAAD – 1688 – RH276, 22

Derdalff gemet saeylants: de Vijff Loopensaet.

Een lopenzaad is een oppervlaktemaat van 0,21 hectare (de grote lopenzaad, die het meeste in Hage voorkwam). Vijf lopenzaad moet dan 1,05 hectare zijn. Het perceel zou een grootte van derdalff gemet hebben, dat is 2½ gemet, ofwel 2½ X 0,42 hectare. = 1,05 hectare. Dat klopt precies.

VINKENWEIDE – 1935 – DE BOER 32, NR.1

Verkoop van schaarhout op de Vinkenweide.

Genoemd naar een familie Vink? Of werden hier vinken gevangen?

VISSEIJ – 1819 – P26, 10V

De visscherij in de rivier de Aa of Weerij onder Princenhage, beg.aan den watermolen te Caarschot tot de limieten van Breda, verpacht 17 juni 1818 aan Frans pr. Leyten voor zeventig guldenper jaar.

VISSEIJ – 1836 – N1272, 109

De Visscherye.

Visserij 'visvijver' of zoals in de eerste vermelding een water dat bevist wordt.

VISVEN – 1742 – RH269-1

Verkoop van cavelen Mastboomen in Overaat by het Visven, aenden Nieuwenweg in het Mastbosch.. mitsgaders eenige cavelen juffers en sparren in het Mastbosch.

VISVEN – 1742 – R1056

De perken..het Nieuw Bosch, het Visven.

VISVEN – 1844 – P454, F15, F57

Het Vischven, noord de Heldreef, west de Goordreef, zuid de Heivelden, bezet met dennen van 31 –75 jaar; Het Vischven bezet met 1425 dennen van meer dan 75 jaar.

VISVEN – 1847 – N157, 570

Vischven.

VISVEN – 1857 – N165, 2883

Vischven.

Ven waar vis in werd aangetroffen. In vennen kwam van nature vaak paling voor. Ook werd er wel vis in uitgezet. Bij het Visven was in 1709 nog een deel te zien van de oude heerbaan, namelijk de wal die erlangs lag. Juffer uit 1742 is een lange dennenstam, meest gebruikt als steigerpaal of zolderrib.

VITSELSTEK – 1843 – NN34, 57

Den Driehoek (F 359), bij den Fitselstek.

Vitselstek is de techniek waarin weegten werden aangelegd: tussen staanders die in de grond werden geslagen werden wilgen of hazelaartakken gevlochten en vervolgens werd het geheel dichtgemaakt met leem. Stond er bij dit perceel een heining van deze soort? Die kwamen vroeger veel voor, bijvoorbeeld rond boerderijen (maar dan zonder de leem natuurlijk).

VITTELSHALT – 1904 – BREDANAAR23, NR.155

Kavels rogge op Fittelshalt.

Corrupt voor...?

VLASSAARDSHEINING – 1562 – R713, 196

Stuck lants: de Vlassaertsheyninge, half bunder (Overa?).

Heining bij de Vlassaart? Maar een dergelijk toponiem is niet bekend op Overa. Eerder bezit van iemand met de naam Vlassaerts, Vlasschaerts.¹⁸⁴

VLASWEIKE – 1779 – RH282, 25V

Een perceel: het Vlasweijke, met een bosje, twee gemet.

Weiland waar vlas geroot werd? Of staat vlas hier voor vlaas 'waterplas'?

VLIERBOS – 1611 – RH179-7

Den Vlierbosch, 2¼ gemet.

VLIERBOS – 1633 – R723, F64V

Stuck lants: den Flierbosch, 32 oft 33 roeden in dOverasche Acker.

VLIERBOS – 1652 – R725, 69

Stuck saeylants: den Flierbosch, twee gemet.

VLIERBOS – 1665 – R727, 1V

Stuck saeyjlants: den Flierbosch, twee gemet.

VLIERBOS – 1672 – R752, F92

Stuck erven, saeylandt, twee gemet: den Flierbosch.

VLIERBOS – 1680 – R729, 141V

Stuck saeyjlant: den Flierbosch, twee gemet.

VLIERBOS – 1694 – R732, 52

Een perceel saeylants: den Flierbosch, twee gemet.

VLIERBOS – 1695 – RH196, 121

Twee gemet.saeylant: den Flierbos.

VLIERBOS – 1742 – GP272, 342

Steede: den Vlierbos tevoren J. Rombout Poppelaers.

VLIERBOS – 1758 – RH107, 55V

Een perceel saayland: de Vlierbos, twee gemet.

VLIERBOS – 1846 – N 4, 258

Zaailand: den Vlierbosch, 88 roede (K 164).

VLIERBOS – 1902 – BREDANAAR21, 289

Schaarhout op de omlopen van het Flierbosch.

Perceel gelegen bij een vlierstruik, Sambucus nigra. De vlier komt reeds in het jaar 639 in een nederzettingsnaam voor.¹⁸⁵

VLOUWBOS – 1709 – GAB 1971-448

Vlouwbosch.

VLOUWBOS – 1742 – GP272, 202

aan 't Vloubos.

VLOUWBOS – 1748 – R1059, 15

Het geheele Vlouwbosch, gebost in 1742.

VLOUWBOS – 1818 – P32

Het Vlouwbosch langs de weg naar de Oranjeboom, een bunder, driehonderd roede.

Vlouwe 'bepaald soort van vischnet, ook vogelnet'.¹⁸⁶ Hier blijkbaar een net om vogels te vangen. Het net werd aan de rand van open plaatsen opgehangen; men ving er vooral hout-snippen mee. Nu was dat verboden en wel reeds bij plakkaat van 1517, vooral omdat men hiertoe open plekken in het bos maakte: dat men aldaer gedoocht heeft te Snippen die aldaer houden, ende hacken om groote tochten te hebben'. Daarom werd het verboden 'snip-hangen' te maken op een boete van tien pond.¹⁸⁷

VOETENAKKER – 1930 – DE BOER 27, NR.3

Een perceel bbouwland aan de Mispelstraat: Voetenakker, 0,66 hectare. K 111.

Bouwland van de familie Voet, Voeten.

VOND – 1722 – RH277, 84V

Een perceel lants: de Voont en Voontackerken.

Samentrekking van Varent.

VONDAKKERKE1714 – RH277, 4V

Anderhalve gemet landt: het Vontackerken.

VONDAKKERKE – 1722 – RH277, 84V

Een perceel lants: de Voont en Voontackerken.

VONDAKKERKE – 1723 – RH97, 150

Een perceel zaaylant: den Vaarent en Voontacker, vijf gemet.

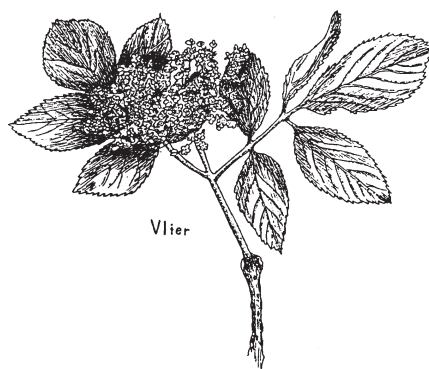
Vont, een samentrekking van Varent.

VONDER – 1667 – R538, 304V

Den Overackerssen Vonder.

VONDER – 1763 – RH107, 258V

Een perceel weyde: de Vonder, half bunder.

VONDER, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1784 – RH111, 139

Zes gemet zaay en weyland in drie parcellen: de Voorste Middelste en Agterste Vonder (vier duyten heerenchyns).

Vonder, vondel, 'loopbruggetje'. Overackers en uit 1667 moet gelezen worden als Overasen.

VONDERHEINING – 1555 – R712, 82V

Stuck lants: de Vontheyninge, twee bunder.

Heining bij een vonder? Of moeten we vont interpreteren als Varent?

VONDERWEIDE – 1642 – R724, 57V

Stuck erven: de Vonderweyde, 3½ gemet.

VONDERWEIDE – 1662 – RH274, 43

Stuck weijden: de Vonderweijde, 2½ gemet.

VONDERWEIDE – 1667 – R538, 305

De Vonderweyde, een bunder.

VONDERWEIDE – 1688 – R731, 140

Een perceel weyde: de Vonderweyde, drie gemet.

VONDERWEIDE – 1706 – R734, F124

Een perceel weyde: de Vonderweyde, 2½ gemet. noortwaerts de Riviere de Marcke aldaer.

VONDERWEIDE – 1708 – R735, F35

Een perceel weyde en heyden: de Vonderweijde, drie gemet, noortwaerts de Weereyse ofte waterloop.

VONDERWEIDE – 1708 – R735, F35

Een perceel weyden en heyden: de Vonderweijde, drie gemet, noortwaerts de Weerijse ofte Waterloop.

VONDERWEIDE – 1710 – R736, F49

Een perceel weijde: de Vonderweijde, 2½ gemet, noortwaerts de Reviere de Marcke aldaer.

VONDERWEIDE – 1726 – R582, F245

De Vondelweyde.

VONDERWEIDE – 1748 – RH280, 71V

Een perceel weyde: de Vonderweyde, half bunder noort de riviere de Merke.

VONDERWEIDE – 1780 – RH110, 213V

Een perceel weyland: de Vonderweij, noort de Rivier de Weerrijze.

VONDERWEIDE – 1784 – RH111, 139

Een perceel weyland: de Vonderweijde, noord de Rivier de Marke, een stuiver, zes duyten heerenchyns.

VONDERWEIDE – 1886 – NBOC26, 2499

Weiland: de Vonderweide, K 142, groot 1,16 hectare.

VONDERWEIDE – 1930 – DE BOER27, NR.3

Een perceel weiland aan de Aa of Weerijs: de Vonderwei 0,73 hectare. K 144.

Weiland bij een vonder over de Weerijs, waarover men te voet richting Effen kon gaan.

VONT – 1698 – R733, 8v

Een perceel weijlants: de Vont ofte Varent, half bunder.

VONT – 1699 – R733, F67v

Een perceel weyden: de Vont ofte Varent, half bunder.

VONT – 1760 – RH107, F118v

Een perceel soo saey als weylant, zes gemet: de Vonten.

VONT – 1836 – N1272, 61

Een perceel weide: de Vonten, 78 roede, K 258.

Vont kan een samentrekking zijn van Varent. De r is door syncope weggevalen en de a is overgegaan in o. Ook de vorm Veynt is waarschijnlijk uit Varent ontstaan!

VONTAKKERKE – 1673 – R728, F86

Stuck erve: de Vont met beyde de Vontackerkens, vier gemet.

VONTAKKERKE – 1725 – RH277, 119

Honderd roede lants;het Vontackerken.

VONTAKKERKE, GROOT – 1718 – ND8997, F102

Een half bunder lants: het groot vontackerken.

VONTAKKERKE, KLEIN – 1718 – ND8997, F102

Een half bunder lants: het Cleyn vontackerken.

VONTEN – 1760 – RH107, 118v

Een perceel soo saey als weylant: de Vonten, zes gemet.

VONTEN – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op de Fonten.

VONTEN, KLEINE – 1902 – BREDANAAR21, 289

Schaarhout op de Kleine Fonten.

Meervoud bij Vont.

VONTWEIDE – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel bouwland; de Votneweide, K 256, groot 55 are.

Weiland bij de vont < Varent.

VOORD, KORTE – 1529 – R706, F39

Vyer gemet erfs onder beemdt en bosch: de Cortsvoort.

VOORD, KORTE – 1542 – R709, 111

Vier gemet erfs onder bosch en beemdt: de Cortsvoort.

VOORD, KORTE – 1555 – R712, 87v

Stuck beemden: de Cortvoirt, vier gemet, zuytwaerts aen Roelantsheyninge.

Voord die loodrecht op de Weerij lag en dus kort was. Of in een smal stuk van de Weerij. Gelegen in de weg Overa-Effen.

VOSHORENBERG – 1654 – R826, F72

Grens Hage-Rijsbergen loopt onder andere langs den Voshorenberch ende vandaer in de Raemsche moeren.

Voshoren zal ontstaan zijn uit Vosholen.

VOSTERSSTRAATJE – 1634 – P124, F1

Heyde teynde het Vosters straetje.

Vorster, 'gerechtsdienaar, veldwachter'. Vosters is een familienaam.

VREE – 1529 – R706, F25

Vyff bunder heyvelts: de Vree.

Een vreeheide was een heide waarop een vreevis stond: er mochten geen schapen op weiden. Het woord komt ook als appellatief voor. Een vreebeemd was een beemd waar een takje aangaf dat de herders, koejongens, niet met vee in deze beemd mochten komen. Vergelijk de Vrijwis: Om de schaapherder te beletten met zijn kudde op de klaverstoppel of dergelijke te komen steekt de boer er een vrijwis..op..¹⁸⁸ Beemden konden na het maaien van hooigras opengesteld worden voor beweiding (bijvoorbeeld na St.Bartholomeeus, 24 augustus), zoals in de Gilse Vucht.¹⁸⁹

VREEGRACHTJE – 1654 – R826, F52

De grens van Hage-Rijsbergen loopt volgens een verklaring van oude lieden, tot seker grachtken aldaer: het Vreegrachtken, beginnende van oft ontrent den acker: den Bijster, nu toecommende d'erfgenamen Claes Henrick Neels en streckende noortwaerts neffens den Eyndendblik tot suijtwaerts achter t Mastbosch.

Ook in 1667 wordt deze Vregracht genoemd: de grens Ginneken-Hage is altijd geweest 'seecker grachtien genaemt de Vregracht aende suysyde van het Mastbosch streeckende nae Haseldonck toe. R829, fol. 257.

Vreden kan betekenen 'afsluiten, omheinen', dan zou Vreegracht een wal zijn die een perceel omsluit, een gewone gracht dus. Vergelijk de vreevis die boeren op een perceel konden steken als zij niet wilden dat deze door de dorpskudde beweid zou worden.

WAASBEEMD – 1565 – R714, F68V

Stuck erfs: de Waesbeemdt, onder heyde en weyde, drie bunder omtrent dNyeuw Bosch, westwaerts aende Weeghreyse.

WAASBEEMD – 1667 – R727, 98

Stuckweijden en heyvelden: de Waesbeemt, een bunder.

WAASBEEMD – 1668 – GP263, 124V

Den Waesbemt.

WAASBEEMD – 1710 – R736, F5V

Een perceel beemden: den Waesbeemt, een gemet, aende Weerijse.

WAASBEEMD – 1714 – RH277, 4

Twee gemet weyde en heyde aent Mastbosch: de Waestbeemt.

WAASBEEMD – 1742 – GP272, 342V

Een gemet aen 't bos: de Waasbeemd.

WAASBEEMD – 1758 – RH107, F55V

Een perceel weyland: de Wasbeemt, aant Mastbos, west de Weereys.

WAASBEEMD – 1846 – N 4, 258

Een perceel weiland: den Wasbeemd, een bunder, tien roede, (K 66), plus dennenbosch, twintig roede (K 67); een perceel weide: den Wasbeemd, 78 roede (K 65).

Noordbrabantse kar,
negentiende eeuw.

Beemd, 'hooiland'. Wase 'slijk, modder; land dat bij laag water droog ligt'.¹⁹⁰

WAGENWEG – 1634 – P124, F50

132 roede Vroenten met eenen wtvanck, behoudelyck dat den Wagenwech breed twee roeden daer tusschenbeyde sal blyven.

WAGENWEG – 1699 – P126, F225

132 roede vroenten met eenen uijtvanck, behouwdelyck dat den wagenwegh breedt twee roeden daer tusschen beyde sal blijven, den kerckwech west.

Wagenweg, 'grote doorgaande weg, heerbaan'. De breedte van een dergelijke weg moest veertig voeten zijn ofwel twee roeden, dat is 11,20 meter.

WASBEEMD – 1742 – GP272, 35

Een gemet: den Wasbeemd.

WASBEEMD – 1750 – R1060, 15

Den Wasbeemt.

WASBEEMD – 1758 – RH107, 55V

Een perceel weyland: de Wasbeemd aant Mastbos, west de Weereys.

Zie Waasbeemd.

WEERD – 1502 – R415, F338

Stuck beemden: den Weerdt, 3/4 bunder.

WEERD – 1529 – R706, F27

Een bunder lant en weyde: de Wert.

WEERD – 1533 – R706, F192V

Stuck erfs onder lant en groes: de Weert.

WEERD – 1534 – R707, F75

Een bunder weyden: de Weert.

WEERD – 1699 – P127, F519

Copshoff (er boven staat: den Weertacker) en den Weert, met eenen graght tusschen den acker en de weyde, de Weghreyse west.

WEERD – 1699 – P127.F543

Twee gemet beemden en weiden: den Weerdt.

WEERD – 1723 – P129.F47V

5/2 bunder lands en weyde: Kopshof en de Waert, met eenen gragt tussen den akker en de weyde, de Wegreyse west.

WEERD – 1723 – P129, F30

Twee gemet weyde: de Werdt.

WEERD, ACHTERSTE – 1667 – RH274, 85

Stuck weijden: den Achtersten Weert, honderd roede.

WEERD, HOGE – 1512 – R420, F132A

Anderhalf bunder beemden tOvera: den Hooghen Wert, en den Leeghen Wert en Jan Grae-
uwen wert.

WEERD, HOGE – 1668 – GP263, 32V

Weijde: den Hoogenweert ende Cophoff, 3½ gemet.

WEERD, HOGE EN LAGE – 1668 – GP263, 78

Den Hoogen en Leegen Weert.

WEERD, HOGEN EN LAGE – 1714 – RH200,

Acht gemet soo saey als weylant: de Leege en Hooge Weertiens.

WEERD, HOGE EN LAGE – 1742 – GP272, 202V

Vijf gemet vanden Hogen en Leegen Weert..in Cattestraatje.

WEERD, LAGE – 1512 – R420, F132A

Den Leeghen Wert.

WEERD, MIDDELSTE – 1667 – RH274, 85

Stuck weijden: den Middelsten Weert, honderd roede.

WEERD, NIEUW – 1741 – RH279, 80

Een perceel weyde: den Nieuwen Weert, een bunder, noort de Mark.

WEERD, NIEUWE – 1740 – RH102, 110V

Een perceel weide: den Nieuwen Weert, zuyt den Ouwen Weert, noort de Merck.

WEERD, OUDE – 1740 – RH102, 110V

Een perceel zaeij oft weijland: den Ouwen Weert, een bunder west den Krophof, noort den
Nieuwen Weert.

WEERD, OUDE – 1741 – RH279, 79V

Een perceel zaey en weylant: den Ouden Weert, een bunder, west den Kophof.

WEERDJE, KLEIN – 1668 – GP261, 78

Cleijn Weertjen.

WEERDJE, KLEIN – 1742 – GP272, F202V

Vijf gemet vanden Hogen en Leegen Weert met het Clein Wertjen, in Cattestraetje.

WEERDJE, KLEIN – 1935 – DE BOER 32, NR.30

Een perceel bouwland: het Klein Waardje 0,37 hectare. K 303.

WEERDJES – 1713 – R737, F40

Een perceel soo saej als weyde: de Wertiens, acht gemet, westwaerts de Merckt.

Weerd, 'riviereiland; land tussen waterlopen'; hier gelegen aan de Weerijs.

WEERDAKKER – 1699 – P127, F519

Derdalff bunder landts en bosch: Copshoff (er boven staat: den Weertacker).

WEERDAKKER – 1794 – RH113, 87

Een perceel zaayland met een klyn wyke: den Weertakker.

Akker gelegen op de Weerd of nabij de Weerd.

WEERDEN, HOGE EN LAGE – 1708 – R735, F40

Een perceel soo saeylant als weijde: den Hoogen en leegen Weerden en den Crophoff, vier gemet, westwaerts de Weerreijse.

WEERDJES, HOGE EN LAGE – 1714 – RH200

Acht gemet soo saey-als weylant: de Leege en Hooge Weertiens.

WEERDEN, LAGE – 1708 – R735, F39V

Een perceel soo saeylant als weijde: de Hoogen en Leegen Weerden en den Crophoff, vier gemet, westwaerts de Weerreijse.

Zie Weerd.

WEERDSTRAAT – 1531 – R706, F112

Tkriecvennen mette Weertstraten dwers daer aen gelegen.

WEERDSTRAAT – 1634 – P124, F92

Huys, de Weerstraete Noort.

WEERDSTRAAT – 1699 – P127, F626

Erffs..de Weertstrate noort.

WEERDSTRAT – 1905 – BREDANAAR24, NR.59

Het Klokkenbos aan de Weerdstraat; Het Kriekenveld, K 305, 306, aan de Weerdstraat.

WEERDSTRAATJE – 1528 – R705, F170V

tKriecvenne mette Weertstraetken dweers dair aen gelegen tot sheeren vroente toe.

Straatje naar de Weerd.

WEERDWEIDE – 1794 – RH113, 87

Een perceel weijde: de Weertweijde, een bunder west de rivier de Mark.

WEERIJS – 1373 – CER.I, 255

Bi die Weeghrese.

WEERIJS – 1468 – TAX16, 142

Goede over die Weghereyse.

WEERIJS – 1509 – R418, F50

De Wegereyse .

WEERIJS – 1510 – R419, F226

Een bunder beemden daer de Weghereyse door loopt.

WEERIJS – 1525 – R705, F47

Den Stockenbolc noortwaerts aende Wegereyse.

WEERIJS – 1550 – R711, 35V

Opte Weghereyse.

WEERIJS – 1634 – P124, F1V

de Wechreyse.

WEERIJS – 1658 – RH132, 21

Verklaring: Dat de riviere oft waterloop loopende oft streckende van Breda door dese heerlyckheyt vande Hage opwaerts naer Rysbergen ende Sundert van alle oude tyden is genaemt geweest en alnoch genoemt wert de Wegreyse.

WEERIJS – 1667 – R727, 96V

De Weijreise; de Weijreijse.

WEERIJS – 1672 – R752, F93

Stuck erven, weyde in twee parthyen: de Weereijse, een bunder noortwaerts sheeren stroom.

WEERIJS

De reviere de Marckt alias de Weer Reysse, kaart Herrebertus, 1690.

WEERIJS – 1706 – R734, F147

De Bocxnest, noortwaerts de Marcke: de Weereyse aldaer.

WEERIJS – 1731 – GP296, F29

De reviere de Marck de Weerrijs.

WEERIJS – 1762 – RH107, 191

Een perceel weylant: de Weereijs, half bunder.

WEERIJS – 1763 – RH107, 258V

De Vonder noort de rivier de Marke.

WEERIJS – 1836 – N1272, 109

Verpachting van de Visscherij door de domeinen. Eerste perceel, de Visscherij in de rivier de Aa of Weerrys onder Princenhage beginnende aan de watermolen van Caarschot, strekkende tot aan de limieten van Breda, voor twintig gulden.

WEERIJS – 1848 – N158, 957

De Aa of Weerys.

WEERIJS, HOGE – 1613 – ND8974, 324V

Beemt opte Hooge Wegereyse.

WEERIJS, HOGE – 1675 – ND1923, 41

Opde Hooghe Wechreyse.

WEERIJS, HOGE – 1742 – GP272, 62

Zes gemet in twee percelen, d'een: de Hooge Weereijs en de ander de Hooge Vellekens.

WEERIJS, LAGE – 1742 – GP272, 22

Drie gemet in twee parchelen aan de Weerrijs: de Haverweijde ende de Leege Weerijse.

Weerijs, in oudere vormen Weghereyse, betekent waarschijnlijk 'de vlechtende stroom'. Weeg houdt verband met weegt, 'gevlochten wand van wilgentenen' en rese betekent stroom.¹⁹¹

De namen Hoge en Lage Weerijs hebben betrekking op percelen gelegen aan de Weerijs.

De visserij in de Weerijs werd jaarlijks verpacht aan de meestbiedende. In 1620 was de 'Visscherye in de Weechreyse van Ruysenaers watermolen opwaerts tot Rijsbergen' verpacht voor zes pond.

WEERT – 1390 – AALM.200

in den Wert.

WEERT – 1415 – G, 86

Beemd in den Wert.

WEERT – 1511 – R419, F125V

Anderhalf bunder weyden: den Weert..mette een eynde opte Weghereyse.

WEERT – 1517 – R424, 146

Een bunder weyde: de Weert.

WEERT – 1541 – R709, 18V

Stuck erfs onder landt en weyde, twee bunder: de Weert.

WEERT – 1551 – R711, 145

Een bunder beemden: de Weert, westwaerts aende Weeghreyse.

WEERT – 1565 – R470, F126

Twee stucken weyden aeneen gelegen: de Weyrt, zes oft sevenvierendeel buynder.

WEERT – 1567 – R714, F98V

Stuck weyden: de Weert, een bunder.

WEERT – 1578 – R716, 10

Stuck erfs: den Weert, onder beemdt en weyde, een bunder.

WEERT – 1579 – R716, 28V

Een bunder beemden: den Wert neven de Weeghreyse opte westzijde.

WEERT – 1567 – R714, 100V

Stuck weyden: de Weert, noortwaerts aen sheeren stroom, 4 lopensaet.

WEERTJE – 1716 – R738, F15

Een perceel weylants: het Weertien, half bunder noortwaerts de Weerreyse.

Zie Weerd.

WEERTSTRAAT – 1531 – R706, F112

tKriecvenne mette Weertstraten dwers daer aen gelegen.

WEERTSTRAAT – 1533 – R707, F1

tKriecvenne mette Weertstraten dwers daeraen gelegen tot sHeeren vroente toe uitgaende.

WEERDSTRAAT – 1878 – P401, 1640

De Weerdstraat, lang 953 meter, breed 7,8 meter.

WEG, BREDE – 1415 – G

Erve ghelegghen op den Breden wech neven der Kerken erve op die een side.

WEG, NIEUWE – 1699 – P126, F61V

Den Aerenberg, oost den Nieuwen weg.

WEG, NIEUWE – 1742 – GP272, 148V

aenden Nieuwen weg.

De meeste wegen waren smal; alleen de doorgaande Heerbanen waren twaalf meter breed (hoewel daar ook vaak stukken van waren ingenomen).

WEIDE, ACHTERSTE – 1706 – R734, F125

Een perceel weijde: de Agterste Weijde, twee gemet, westwaerts de rivier de Marck.

WEIDE, GROTE – 1695 – RH196, 123

Een bunder weyde: de Groote Weyde.

WEIDE, GROTE – 1785 – RH282, 121

Een perceel wey of hooyland, 3½ gemet: de Groote Weyde, west de Weerys off revier.

WEIDE, HOGE – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel bouwland; de Hooge Weide, K 123, groot 1,34 hectare.

WEIDE, LAGE – 1886 – NBOC26, 2499

Een perceel weiland; de Lage Weide, K 117, groot 76 are.

WEIDE, VOORSTE LAGE – 1667 – RH274, 85

Stuck weijden: de Vorste Leege weijde, honderd roede.

WEIKE – 1671 – R728, F40V

Een perceel weylants: het Weyken, een gemet, oostwaerts s'Heeren straet.

WEIKE – 1704 – R734, F50

Een perceel soo weyden als driessen: het Weijken, half bunder.

WEIKE ACHTER DE BOOMGAARD – 1663 – RH274, 66V

Stuck er ven: 't Weijcken achter den Boomgaert, honderd roede.

WEIKE, HOOG – 1663 – RH274, 66V

Stuck zaeijlandt: t Hooch Weijcken, anderhalf gemet.

WEIKE, HOOG – 1715 – RH277, 12

Twee gemet weyde: t'Hoogh Weijke.

WEIKE, HOOG – 1930 – DE BOER 27, NR.3

Een perceel weiland, het oostelijk gedeelte van Hoge Weide 0,64 hectare. K 123.

WEIKE, KLEIN – 1706 – R734, F122V

Een perceel weijlants: het Cleijn Weijken, een gemet.

Weiland was soms gelegen in de dorpsakker, soms langs de beek. Weiland werd oorspronkelijk niet gehooïd, evenmin als beemden beweïd werden. Driessen werden slechts een paar jaar beweïd en dan weer omgezet in bouwland; weiden bleven veel langer liggen.

De vegetatie van de weilanden bestond uit een groot aantal kruiden en grassen. De bodem van de weilanden was voor een deel natter,

Een grasmengsel zoals dat enkele decennia geleden nog in weilanden kon worden aangetroffen. Tegenwoordig overheerst zeer sterk het Engels Raaigras.

mineraalrijker dan een ander stuk van het weiland. Hierdoor was er een grote variatie in begroeiing. De beste grassen voor een weiland waren Engels en Frans raaigras, beemdlangbloem, timotheegras, beemdgras, vossenstaart en kamgras: in de negentiende eeuw was het grasbestand erg gevarieerd en bestond het slechts voor een klein deel uit bovengenoemde soorten. In de twintigste eeuw ging het Engels raaigras sterk domineren. Dit gras combineert een hoge opbrengst met een goede smaak en resistentie tegen veel ziekten. In het wild kwam het van oudsher voor langs karsporen.

WEIVELDJE – 1668 – GP263, 124V

Weyde: Weijvelleken, een gemet.

WEIZICHT – 1911 – BREDANAAR30, 130

Het Landhuis: Weizicht, bij Boschhek.

Huis met uitzicht over het dal van de Weerij. Huidig Verrezicht?

WILGEN, LANGE – 1690 – BRED.MUSEUM, HERREBERTUS, INV.544

De Lange Willigen, grenspunt tussen Rijsbergen en Hage.

Plaats waar lange wilgenbomen stonden. Waarschijnlijk schietwilgen.

WILGENHEINING – 1754 – RH106, 120

In Wilgenheyninge.

WILGERSHEINING – 1742 – GP272, 275

in Wilgers Heijning.

WILGERSHEINING – 1762 – RH107, 189

Een perceel saeylant in Wilgersheyninge.

Waarschijnlijk gevormd uit Willekensheining. Zie onder.

WILLEKENSBEEMDJE – 1521 – R428, 228

Een half bunder beemden: Willekensbeemdeken.

WILLEKENSBEEMDJE – 1533 – R706, F167V

Een half bunder beemden: Willekens Beemdeken, met een heyveldeken daer aen liggende, half bunder.

WILLEKENSBEEMDJE – 1608 – R718, F68V

Een half bunder beemden: Willekensbeempdeken.

WILLEKENSHEINING – 1528 – R705, F197

Een bunder lants: Willekensheyninghe.

WILLEKENSHEINING – 1634 – P124, F1

5/4 bunder landt, weyde en bosch: Willekensheyninge.

WILLEKENSHEINING – 1667 – R727, 89

Stuck saeylants en bosch: Willekens Heijninge, een bunder.

WILLEKENSHEINING – 1667 – R727, 86

Stuck saeylants en bosch: Willekensheyninge, een bunder.

WILLEKENSHEINING – 1668 – GP263, 82v

Bosch in Willigens Heijninghe.

WILLEKENSHEINING – 1709 – R735, F91v

Een perceel saylant: Willekenshyeninge, twee gemet.

WILLEKENSHEINING – 1723 – P129, F29v

Anderhalf bunder lands, weyde en bos: Willekens heijninge.

WILLEKENSHEINING – 1738 – RH102, F62

Vier gemet zaeylant in 2 parc: de Bulk en Willekenshijning.

WILLEKENSHEINING – 1741 – RH279, 79

Een perceel zaeyland: Willekens Heijning, half bunder.

WILLEKENSHEINING – 1794 – RH113, 85

Een perceel zaayland: de Willekensheyninge, half bunder.

WILLEKENSHEINING – 1906 – BREDANAAR25, 285

Schaarhout op Willekensheining.

Heining van Willeken. Willeken, verkleinvorm bij Willem.

WILLEMSAKKER – 1541 – R709, 19

Een veertelsaet lants: de Willemsacker.

WILLEMSAKKER – 1567 – R714, F98v

Stuck lants: Willemsacker, half bunder in dacker.

WILLEMSAKKER – 1579 – R716, 28v

Een lopensaet lants: den Willemsacker.

WILLEMSAKKER – 1668 – GP263, 32

De Willemsacker.

WILLEMSAKKER – 1708 – R735, F38

Een perceel saeylant: Willemsacker, half bunder.

WILLEMSAKKER – 1742 – GP272, 317v

1½ gemet.vanden Willemsacker.

WILLEMSAKKER – 1748 – RH280, 71

Een perceel saeyland: den Willemsacker, half bunder.

WILLEMSAKKER – 1762 – RH107, 259

Een perceel saayland: den Willemsakker, half bunder.

WILLEMSHOF – 1531 – R706, F124v

Drie stucken lants: de Willemshof en Ruelingsheyninge, anderhalf bunder, met een half bunder heyden daerin.

Hof, 'omsloten stuk grond, dicht bij de boerderij en gebruikt voor de teelt van vlas, gras, hennep, haver'.

WINBERGSEHOEVEN – 1772 – R1091

Drie Winbergse hoeve.

WINBERGSEHOEVEN – 1791 – R1091

Schaarhout op de wal langs de Meelse dreef, voor de drie Winbergse Hoeve.

WINBERGSEHOEVEN – 1791 – GP1654, F191

Eenige cavelen boonstaken langs de heijde van de Meelse Dreeff, voor de drie Windberg-sche Hoeven.

WINBERGSEHOEVEN – 1797 – R1097

De Wal langst de Meelse Dreeff voor de Drie Windbergse Hoeven.

WINBERGSEHOEVEN – 1799 – R1099, 4

De Meelse dreeff voor de Drie Windbergse Hoeven.

Hoeve, 'grote boerderij', hier van de familie Winbergen? De familienaam Winbergen is niet meer bekend in Noord-Brabant,¹⁹² maar nog wel in Vlaanderen.¹⁹³ De waarschijnlijke ligging van deze hoeven is op de kadasterkaart aangegeven.

WINDENPUT – VM

Een diepte aan de Weerij's enkele honderden meters ten zuiden van de Overase vonder.

Zaten hier winden, een bepaald vissoort?

WOLFSBEEMD – 1699 – P127, F434

Een bunder heide en weide: den Wolfsbeemt aen Stopenbergh, de Weghrejse west.

**Wolvenjacht. Philip
Galle, zestiende eeuw.**

WOLFSBEEMD – 1918 – BREDANAAR37, 72

Een perceel hooiland: de Wolfsbeemd, K 61, groot 63 are.

Het oudste wolftoponiem in de Baronie komt voor te Gilze, 1349: de Wolfbergen. Zie over de wolfvangst Buiks.¹⁹⁴ De schutter of vanger van een wolf kreeg een premie van het gemeentebestuur en mocht met de wolf, of met kop, staart en poten naar naburige dorpen om daar eveneens een premie op te strijken 'dewijl tot uytroeying van dusdanige verslindende dieren tot aanmoediging van de liefhebbers altoos heeft gestaen een premie'. Die premies waren behoorlijk: 25 gulden. Omliggende dorpen betaalden ook graag omdat wolven nu eenmaal een zeer groot territorium bezitten. Wolven geschoten in 1731 en 1733 te Gilze werden verschalkt met behulp van aas. In 1733 had een wolf daar een aantal schapen doodgebeten in een schaapskooi te Nerhoven en de nacht daarop werd de wacht gehouden bij een hoop ingewanden van de schapen (de acht dode dieren waren geslacht en de gewonde verzorgd). Op 15 mei 1777 werd op de Emer een wolf geschoten door Johannes van Genck; dit gebeurde in een bos van Christiaan Lodewijk Franken. De schutter kreeg een premie van 25 gulden, voor deze reu-wolf. Hij mocht met het lijf naar andere dorpen om ook een premie op te strijken, maar wel zonder de poten en de kop. Was dit om fraude te voorkomen? Dit was waarschijnlijk de laatste keer dat er in Princenhage een wolf werd neergelegd. RH142, fol. 353v

Het vangen van wolven gebeurde ook wel met netten: er werden netten opgesteld bijvoorbeeld aan de rand van een bos en een groep drijvers trachtte de wolven in de richting van het net te jagen. In Princenhage werd in 1636 een resolutie aangenomen ter zake van het jagen met netten op de wolven, met allerlei aanwijzingen hoe de jagers en drijvers zich moesten gedragen (Dorpsarchief Princenhage 1643, fol. 64, 65). In het Liesbos werden ook wel wolven geschoten. In 1697 schoot Anthony Elsacker ontrent zijn Majesteyts Liesbosch op 9 februari eenen wolffe (RH135, fol. 167). In 1695 werden er in het Liesbos twee vrouwtjeswolven geschoten door respectievelijk Johan van Poppel en Berent Cornelis Alaerts (RH 135, fol. 136).

Gezien de ligging bij Stopenberg, is het niet uitgesloten dat we in plaats van Wolfsbeemt moeten lezen Woutsbeemt (die lag namelijk ook bij de Stopenberg). Zie aldaar.

WOLFSWEIKE – 1667 – R727, F87V

Stuck weijden: het Wolfswijken, half bunder.

WOLFSWEIKE – 1668 – GP263, 145

Wolffswijcken.

WOLFSWEIKE – 1742 – GP272, 191V

Een gemet van 't Wolfswijken.

Zie Wolfsbeemd. Wolf in Wolfsweike kan een familienaam zijn.

WORDELTJE – 1688 – RH276, 22V

Een bunder weyde: het Worteltie.

Mogelijk gevormd uit weerdeel, werdel, 'de andere helft van een perceel'.

Zie bij Wendel onder Hage-Dorp. Onder Achtmaal is dit toponiem ook bekend.¹⁹⁵ De ontwikkeling zal zijn Werdeel > Wordel > Worteltie.

WOUTSBEEMD – 1537 – R708, 4

Stuck erfs onder heyde en weyde: Woytsbeemdt, westwaerts aende Wegreyse.

WOUTSBEEMD – 1634 – P124, F96V

Een bunder heyde en weyde: Woytsbeempt, aen Stopenberch, de Weechreyse west.

Beemd van de familie Woyts, Wouts. Vergelijk Peter Woyten, 1415, G, fol. 37. Zie onder Wolfsbeemd

YDENLAND – 1699 – P126, F124V

Een loopzaedt lants: Yden Landt.

Land, 'bouwland' van een familie Yden of een vrouw Yde. Vergelijk Godevert Yden, 1415, G, fol. 40v.

ZAALDEN, ELF – 1749 – RH104, 199

Een perceel saeyland: de Elf Saalden, honderd roede.

Een saalde is een akkerbed van tien tot twaalf ploegsneden. Hier dus een akker waar elf zaalden lagen. In Reusel zou een zaalde tien meter breed zijn. Het woord stamt misschien uit het Keltisch * selj 'aarde opwerpen'.¹⁹⁶ In de toponymie van de Baronie is bed echter ouder dan zaalde! Hier zijn de bedden of zaalden ook veel smaller dan tien meter.

ZANDAKKER – 1667 – R538, F276

Een halff bunder lants: den Santacker, in de Gooren.

ZANDAKKERKE – 1818 – P32

Het Zandakkerken, beplant met beuken heesters, noord de Boeverijse dreef, tachtig roede.

Akker met zandige bodem.

ZES BUNDER – 1667 – R727, 96V

De Ses Buijnder.

ZES BUNDER – 1667 – RH274, 85

Stuck heyvelden: t Ses Buynder, vier bunder.

ZES BUNDER – 1669 – R727, 255

d'Achterste Veldekens, noort de Ses Buynderen.

Zes Bunder is een halve hoeve. Een hoeve was een veel gebruikte oppervlaktemaat in laat ontgonnen moerasgebieden. Een hoeve omvatte twaalf bunder: het was een oppervlak waar een gezin zich mee in leven kon houden.

ZES KAVELS – 1818 – P32

Schaarbos aan het Nieuw Bosch of de Ses Kavels, vijf bunder, 56 roede.

Een bos waarin zes kavels lagen. Bij houtverkopen werden de stammen verdeeld in kavels.

ZEVEN LINDEN

Lindebomen bij het Mastbos. Zie de kaart van 1621 van het Mastbos.

Hier is de Zevenlindendreef naar genoemd.

ZEVENLINDENDREEF – 1844 – P454, F12

Het rondven, noord het Groot of Middelperk, west de Zevenlindendreef, zuid de Heide.

Vergelijk de Drielindendreef bij het Liesbos.

ZEVEN ZAALDEN – 1716 – R738, F15V

Een perceel saeylants: de Seven Saelden, honderd roede.

ZEVEN ZAALDEN – 1725 – R582, F134

Tachtig roeden lants: de Seven Saalden.

Zaalde, 'akkerbed'. Zie onder Zaalden.

ZEVENBOERENAKKER – 1886 – NBOC26, 2499

Bouwland: de Zevenboerenakker, K 133, groot 1,93 hectare.

ZEVENBOERENAKKER – 1913 – BREDANAAR32, 1

Een perceel bouwland: Zevenboerenakker, K 133, groot 1,93 hectare.

ZEVENBOERENAKKER – 1921 – DE BOER18, NR.1

Schaarhout op Zevenboerenakker.

Bezit van zeven boeren??

ZOET – 1545 – RH120, 49

Half bunder lants: t Zuet.

Zoet: tegengestelde van zuur. Zure grond leverde zure gewassen, zoals russen, zeggen en biesen.

ZOET WEIKE – 1534 – R707, F75

3/4 bunder weyden: tZoete Weyken.

ZOET WEIKE – 1565 – R470, F126V

Weyde: t Sute Weyken.

ZOET WEIKE – 1578 – R716, 9v

De Willekensheyningne noortwaerts aent stucxken weyde: t suete Weyken.

ZOET WEIKE – 1663 – RH274, 65v

Stuck weijden: t Suet Weijken, een gemet.

ZOET WEIKE – 1667 – RH274, 85

Stuck erven: t Suet Weijcken, tien roede.

ZOET WEIKE – 1668 – GP261, 78

Suet Weijken.

ZOET WEIKE – 1740 – RH102, 110

Een perceel weijde: het Suut Weijken, half bunder.

ZOET WEIKE – 1741 – RH279, 79

Een perceel weyde: het Suet Weyken, half bunder.

ZOET WEIKE – 1742 – GP272, 355

Half gemet van 't Suet Weyken.

ZOET WEIKE – 1794 – RH113, 85

Een perceel hooyland: het Soet Weijken, half bunder.

ZOETWEIKE, VOORSTE EN ACHTERSTE – 1900 – BREDANAAR19, 295

Schaarhout op het Voorste en Achterste Zoetweike, aan de Lange Dreef.

ZOETWEIKE, ACHTERSTE EN VOORSTE – 1906 – BREDANAAR25, 285

Schaarhout op het Voorste en Achterste Zoetweike.

ZOET WEIKE, HOOG EN LAAG – 1578 – R716, 9v

Den grooten acker, en het Hooch en Leech Sueteweyken.

ZOETE WEIKENS – 1527 – R705, F140v

Een veertelsaet weyden: Zoetenweykens.

ZOETE WEIKENS – 1529 – R706, F25

Een bunder weyden: Zoete Weykens.

Weiland op zoete bodem, vruchtbaar.

- 1 Van der Sijs, p. 865.
- 2 De Vries, p. 8.
- 3 Gysseling, M. en A.C.F.Koch: *Diplomata Belgica ante annum millesimum centesimum scripta*, Brussel (1950), p. 430.
- 4 Cerutti, Il, p. 447.
- 5 Verdam, p. 7.
- 6 Buiks, Chr: *Dorpsakkers in de Baronie, Jaarboek 'De Oranjeboom'*, 52 (1999), p. 175-204.
- 7 Goossenaerts, p. 49, 50.
- 8 De Vries, p. 11.
- 9 Verdam, p. 20.
- 10 Prims, Fl: *Historische toelichting bij de taalschat der Kempische cijnsboeken*, Versl. en Meded. der Kon. Vlaamse Academie voor Taalkunde en Letteren (1940), p. 543.
- 11 Gorp, J.van: *Donk-namen in de Provincie Antwerpen*, Mededelingen vande Vlaamse Toponymische Vereniging te Leuven, Bijlage VIII (1935).
- 12 Smulders, F: *Toponymische kanttekeningen*, Brab.Heem X (1958), p. 76.
- 13 Buiks, Chr: *Veldnamen in de voormalige gemeente Ginneken en Bavel*, deel 21 (1984), p. 39.
- 14 Bastiaens, J.en J.M.van Mourik: *Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenlandbouw-areaal*, *Historisch Geografisch Tijdschrift*, 12 (1994), nr.3, p. 89.
- 15 Buiks (1997), p. 108.
- 16 Goossenaerts, p. 71.
- 17 Geciteerd in Goossenaerts, p. 71.
- 18 Van der Sijs, p. 885.
- 19 Debrabandere, p. 121.
- 20 Buitenhuis, p. 78.
- 21 Blankaart, Stephaan: *Den Nederlandschen herbarius*, 1698 (herdruk 1980), Alphen aan den Rijn, p. 122.
- 22 Buiks (1997), p. 156.
- 23 Buiks (1997), p. 156.
- 24 Draye, H: *Landelijke cultuurvormen en kolonisatie-geschiedenis*, *Toponymica* 7, Leuven-Brussel (1941).
- 25 Verdam, p. 55.
- 26 Buiks en Buiks-Hendrickx, deel 3, p. 12 resp. 16.
- 27 Buitenhuis, p. 83.
- 28 Cerutti, Ill, p. 87.
- 29 Hoeven, Van der, p. 280.
- 30 Heukels, p. 44.
- 31 Blankaart, pp 332, 333, 334.
- 32 Verdam, p. 98.
- 33 *Woordenboek der Ned. Taal*, s.v.
- 34 Hoeufft, J: *Proeve van Bredaas taal-eigen*, p. 72.
- 35 De Bont, p. 25.
- 36 Hoeufft, p. 72.
- 37 Buiks (1997), p. 156.
- 38 Draye, H: *Landelijke cultuurvormen en kolonisatie-geschiedenis*, *Toponymica* 7, Leuven-Brussel (1941).
- 39 Cromptvoets, p. 242.
- 40 WNT III, kolom 263.
- 41 Herdries, Henri: *Schapenteelt en weiderechten te Vorst-Brussel in het verleden*, *Eigen Schoon en De Brabander*, 40 (1957), p. 241.
- 42 Buiks (1994), p. 149.
- 43 GAB, Afd. IV, nr.15-1, f110v.
- 44 Buiks (1997), p. 138.
- 45 Erens: *Catharinadal* (1928), nr.432.
- 46 Poel, J.M.G.van der: *De landbouw in het verste verleden*, *Berichten van de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek*, 10/11 (1960/61), p. 125 e.v.
- 47 Houtte, J.A.van: *Het verleden van Europa*. Twintig eeuwen sociaal-economische geschiedenis, Tielt (1992), p. 77.
- 48 Buisman, J: *Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen* (onder redactie van A.F.V. van Engelen) deel I, tot 1300, Franeker (1995), p. 303.
- 49 Poel, J.M.G.van der: *De Landbouwenquête van 1800*, *Historia Agriculturae*, I, Groningen (1953), pp. 61, 62.
- 50 Gysseling, I, p. 135.
- 51 Vosselmans, Jos: *Brem zaaien*, *Calmpthoutania* 11 (1958/9), p. 121.
- 52 Lindemans, P: *Geschiedenis van de landbouw in Vlaanderen*, I, p. 435.
- 53 *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, 4, kolom 1478.
- 54 Van der Sijs, p. 898.
- 55 Devos, M: *Bunder voor 'woest of onvruchtbaar land'*, *Naamkunde* 16 (1984), p. 93.
- 56 Buiks en Buiks-Hendrickx, deel 2 (1986), p. 17.
- 57 Verdam, p. 149.
- 58 Gysseling, I, p. 275.
- 59 RANB, *Collectie Cuypers van Velhoven*, nr.574, punt 4.
- 60 De Vries, p. 126.
- 61 Hoeufft, p. 126.
- 62 Van der Sijs, p. 928.
- 63 Goossenaerts, p. 175.
- 64 Hoeufft, p. 128.
- 65 *Jaarboek Hoogstratens Oudheidkundige Kring* 50 (1982), p. 188.
- 66 Maes (2006), p. 223.
- 67 Van der Sijs, p. 933.
- 68 CvV58.
- 69 Heukels, p. 182.
- 70 Fraanje, Peter: *Natuurlijk bouwen met hout*. 33 booms-oorten die zich thuisvoelen in Nederland, Utrecht (1999), p. 141.
- 71 Poel, Van der (1953), p. 61.
- 72 Heukels, p. 182.
- 73 Aldus volgens een niet gepubliceerd geschrift van Jan Marynissen over het Mastbos bij Breda, die deze naam van zijn grootvader hoorde.
- 74 Ditzhuyzen, R. E. van: *Oranje-Nassau: een biografische woordenboek*, Haarlem (1992).
- 75 Spek, deel II, p. 531.
- 76 Hoeufft, p. 160.
- 77 Blankaart, p. 411, 412.
- 78 Buitenhuis, p. 208.
- 79 Buitenhuis, p. 216.
- 80 Juten, G.C.A: *Cartularium van het begijnhof te Breda*, Den Bosch (1909), p. 25.
- 81 Gysseling, M: *Voornaamste bestanddelen van Zuidnederlandse plaatsnamen*, *Naamkunde* 13 (1981), p. 78.
- 82 Goossenaerts, p. 256.
- 83 Gysseling, I, p. 439.
- 84 Goossenaerts, p. 279.
- 85 Verhoeff, J.M: *De oude Nederlandse maten en gewichten*, Amsterdam (1983), p. 13.
- 86 Lindemans, J.: *Toponymische kanttekeningen*, Meded.30 (1954), p. 89. Karel Peeters: *De Wegen*, in: *Kempische landschapsgeschiedenis* (1937), pp. 86-103. M. Schönfeld: *Wegnamen, De Oudheid en Vroege Middeleeuwen*, Meded. 33 (1957), pp. 56, 57.
- 87 Groot Placaetboek, XI, p. 79 e.v.
- 88 Moerman (1954), p. 94; Gysseling (1960), p. 403.
- 89 De Vries, p. 244.
- 90 Gysseling, M: *Enkele Belgische leenwoorden in de toponymie*, *Naamkunde* 7 (1975), p. 5 e.v.
- 91 Helsen en Helsen, p. 36.
- 92 Verdam, p. 243.
- 93 Bosch, J. J.van den: *Oude toponymica*, *Campinia* 6, nr.24 (1977), p. 136, 137.
- 94 Verdam, p. 246.
- 95 Gysseling, M. I, p. 486.
- 96 *Trommelen en Trommelen*, p. 267, 268.
- 97 *Brabants Heem* 25, nr.5, p. 109.
- 98 *Rond de Schutsboom* 7 (1987), p. 23.
- 99 *Hage* 9/10 (1979/80), p. 108.
- 100 Helsen, geciteerd in Goossenaerts, p. 303.
- 101 Molemans en Meertens, p. 430.
- 102 Verdam, p. 271.
- 103 Verdam, p. 243.
- 104 Devos, Magda: *Betekenis en motivering van enkele diernamen in de toponymie*, *Naamkunde*, 34-2 (2002), p. 218, 219.
- 105 Geciteerd in Goossenaerts, p. 378.
- 106 Goossenaerts, p. 289.
- 107 Buitenhuis, p. 322.
- 108 Buitenhuis, p. 322.
- 109 Maes (2006), p. 204.
- 110 Verdam, p. 313.
- 111 WNT VIII, kolom 299; H.Cromptvoets: *Veenderij-terminologie in Nederland en Nederlandstalig België*, Amsterdam (1981), p. 310.
- 112 Buitenhuis, p. 341.
- 113 Goossenaerts, p. 433, 434.
- 114 Verdam, p. 534.
- 115 Hagens, H: *Boerderijen in Twente*, Utrecht (1992), p. 24.
- 116 Blankaart, p. 576, 577.
- 117 *Bewerking van Dodoens: Cruydtboek* (1644) geciteerd in Maes (2006), p. 316, 317.
- 118 Verdam, p. 337.
- 119 Buitenhuis, p. 387.

- 120** Gysseling (1960), p. 664.
- 121** Maes (2006), p. 185-187.
- 122** Poel, Van der (1953), p. 73, 74.
- 123** Idem, p. 62.
- 124** Meeusen, G: Over en om de Greef', De Spycker 17, nr.2/3, p. 81.
- 125** Huisman, W.G: De negentiende-eeuwse dennenteelt op heidegrond, Tijdschrift Nederlandse heidemaatschappij (1984), p. 219.
- 126** Tutein Nolthenius, P. M: De Bosschen rond Breda. De centra voor het tourisme in Noord-Brabant (1934) p. 102.
- 127** Grez, de A: De dennenteelt in Noord-Brabant, Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in de provincie Noord-Brabant over het jaar 1873, Den Bosch (1873), p. 151; A.Fopma: Autochtone dennen in Oisterwijk? Een boshistorische studie, Vakgroep Bosbouw, Wageningen, A.V. nr.92.42 (1992).
- 128** Riezebos, P. A.en R.T.Slotboom: Some data on the Holocene deposits in the Mark-and Weerijssvalleys, Geologie en Mijnbouw, Vol.49-2 (1970).
- 129** Buiks, Chr: Veldnamen in de voormalige gemeente Ginneken en Bavel, deel 16, p. 79-86.
- 130** Buiks, Chr: Veldnamen in de gemeente Gilze en Rijen, Rijen (2002), p. 431.
- 131** Grez, J.de: De dennenteelt in Noord-Brabant, Handelingen van het Prov.genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant over het jaar 1873.
- 132** ARAG, Hingman 1640; ook in GAB, 1959-260 en RANB, nr.1703.
- 133** Leenders, Karel A.H.W: Het landgoederenlandschap rond Breda, Jaarboek 'De Oranjeboom', 52 (1999), p. 34.
- 134** Groot Placaetboek, deel V, p. 698.
- 135** Caspers, Thijs: Het Mastbos. Staatsbosbeheer 100 jaar Natuurbeheer voor iedereen, Abcoude (1999), p. 23.
- 136** Caspers, p. 23, ontleend aan Nic.Kroon in Natura: Bredanummer, (1928).
- 137** Buitenhuis, p. 390.
- 138** RANB, Collectie Cuypers van Velhoven, 508.
- 139** Verdam, p. 370.
- 140** Buitenhuis, p. 426.
- 141** IJsseling, p. 112.
- 142** Buiks en Leenders, deel IV, p. 537.
- 143** Eijck, Jan van: Je kon de pest, de tering of de kolere krijgen, De Runstoof, 22, nr.2 (1999), p. 9.
- 144** Baarle in stukken, p. 169.
- 145** Buiks, Chr: Veldnamen in gemeente Gilze en Rijen, (2002) p. 117.
- 146** Heukels, p. 97.
- 147** Maes (2006), p. 142.
- 148** N.N:Princenhage: De Vermaarde Prinsenplassen. In: De Centra van het tourisme in Noord-Brabant (1934), p. 179.
- 149** Buisman, J: Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen, deel 5, Franeker (2006), p. 181.
- 150** Van der Sijs, p. 1058.
- 151** Buiks, Chr: Cijnslieden in Gilze en Rijen in het jaar 1456, Rijen (2002).
- 152** Buitenhuis, p. 541.
- 153** Schönfeld, (1950), p. 152.
- 154** Gysseling, p. 929.
- 155** Eigenhuis, Klaas J: Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen, Amsterdam (2004), p. 456.
- 156** Carnoy, geciteerd in Helsen en Helsen, p. 54.
- 157** Buitenhuis, p. 545.
- 158** Verdam, p. 578.
- 159** Gysseling, I, p. 940.
- 160** Verdam, p. 579.
- 161** Smulders, F: Tilburg rond 1450, Actum Tilliburgis 4 (1973), p. 30.
- 162** Buiks (2002).
- 163** Gysseling (1960), p. 941.
- 164** Cerutti, III, p. 155.
- 165** Camps, 1-2, p. 895.
- 166** Buiks (1997), p. 7.
- 167** Buiks (1994), p. 307.
- 168** Buiks, Chr: Veldnamen in de gemeente Ginneken en Bavel, 6 (1983), p. 4, 5.
- 169** Buiks (1983), p. 4.
- 170** Gysseling (1960), II, p. 942.
- 171** Buiks (1994), p. 422.
- 172** Heukels, p. 217, 218.
- 173** Buiks en Buiks-Hendrickx, deel 5, p. 3.
- 174** Verhagen, J.H: Prehistorie en vroegste geschiedenis van West-Brabant, Bijdragen tot de studie van Brabants Heem 24 (1984), p. 75.
- 175** Erens, A: Catharinadal, p. 80; Jaarboek Hoogstratens Oudheidkundige Kring (1958), p. 169.
- 176** Buiks (2002).
- 177** Segers, G, in: Dietsche Warande en Belfort, geciteerd in Goossenaerts, p. 769.
- 178** Burny, Joël: Bijdrage tot de historische ecologie van de Limburgse Kempen (1910-1950), z.pl, z.j. p. 30.
- 179** Buiks,Chr: Veldnamen in voormalige gemeente Ginneken en Bavel, deel 23, p. 161.
- 180** Van der Sijs, p. 1107.
- 181** Verdam, s.v.
- 182** Van der Sijs, p. 1108.
- 183** Gezelle, G: Loquela, p. 543.
- 184** Debrabandere, p. 1450.
- 185** Van der Sijs, p. 1113.
- 186** Verdam, p. 722.
- 187** Groot Placaet-Boeck, p. 1320.
- 188** Goossenaerts, p. 849 (citaat van J.Lindemans: Geschiedenis van de landbouw in België, I, p. 349).
- 189** Buiks, Chr: Veldnamen in de gemeente Gilze en Rijen, I, p. 21.
- 190** Verdam, p. 768.
- 191** Buiks (1997), p. 36.
- 192** Buitenhuis, p. 642.
- 193** Debrabandere, p. 1511.
- 194** Buiks, Chr: Wolven in de Baronie, Mededelingenblad van de heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout', 20 (1996), nr.1, p. 2526-2531.
- 195** Buiks, Chr: Veldnamen in de gemeente Zundert, deel 4, p. 155 en p. 158.
- 196** Gompel, Wim van: Reusels Woordenboek, deel 4 (2006), p. 59.

COLOFON

Titel: Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

Erfgoedrapport Breda 60

Auteur: Chr. Buiks

Kaarten: H. de Kievith

Objectfoto's: A. Schut

Eindredactie: G. Otten, H. de Kievith

Ontwerp en lay-out: Studio Maaiké Klijn

De auteur heeft zijn best gedaan de rechthebbenden op de illustraties te achterhalen. Degenen die menen rechten te hebben kunnen zich met hem in verbinding stellen.

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2018

Ruimtelijk Economisch Domein
Team Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda